sked i slutet af §:n, böra återremitteras, för att handläggas i sammanhang med det öfriga.

Något vidare förekom ej, hvarefter, i afseende å stämpel, dels å fullmakt, öppet bref eller resolution å titel eller namn, heder och värdighet af embete eller tjenst, dels å afsked, då den afskedstagande hugnas med förhöjning å caractere, § 4 återremitterades, men blef i öfriga delar af Ståndet godkänd.

§ 5 i författningen.

Herr *Lovén:* Då Bevillnings-Utskottet inlagt stor förtjenst, i fråga om redactionen af denna författning, äfvensom i ordnandet af åtskilliga dermed sammanhängande förhållanden, hade jag verkligen väntat, att Utskottet, äfven i denna punkt, skulle hafva fästat en mera granskande uppmärksamhet vid ett stadgande, hvars egentliga grund man har svårt att utforska och som så väl derföre, som i anseende till mötande ännu större svårigheter i tillämpningen, högst sällan kan användas. Det säges här, att Kongl. Maj:ts domar, desertionsdomar, confirmationer på förlikning och resolutioner skola beläggas med stämpel efter ett visst värde af hvad, som omtvistas. Detta stadgande härleder sig egentligen ifrån 1720 års Taxa, hvarigenom ensamt den *vinnande* parten, med afseende å det högre värdet, ålades en högre afgift utöfver då stadgad charta-sigillata-recognition. Under de 20 år, jag, såsom Registrator, haft till befattning att taxera de domar, som från Justitiæ-Departementet utfärdats, må jag bekänna, att bestämmandet af afgift för domar af detta slag icke förekommit mer, än några få gånger, och äfven vid dessa tillfällen var grunden för afgiftens debitering i högsta måtto tvifvelaktig. Då det åligger expeditionshafvanden, vid ansvar, att tillse Kronans rätt, är det svårt att, vid så svaga bestämmelser, som i detta hänseende äro gällande, fullgöra sin skyldighet, och jag skulle derföre helst önska att de ur Förordningen helt och hållet försvunno. Om vi tänka oss alla de vanliga fall i rättegångar, då det är fråga om att bedöma värdet af det, som omtvistas, t. ex. betalnings- och företrädesrätt i concurser, der, oaktadt fordringen fastställes, osäkert är om den utgår, tillämpningar af ingångna aftal, tvister om servituter vid egendomar, testaments- och fideicommiss-tvister, m. m., så inses lätt svårigheten i detta stadgandes tillämpning. Jag anser, att hela taxeringsåtgärden utan olägenhet kan ur denna afdelning försvinna, och hemställer, om icke

Ståndet skulle vilja medgifva återremiss, i enlighet med min nu gjorda framställning.

Herr *Widell:* Då de upplysningar, som af Herr *Lovén* här lemnats, grunda sig på en mångårig erfarenhet, torde de så mycket mera förtjena att af Utskottet tagas i betraktande, som de derjemte afse en förenkling af författningen, hvarföre jag icke vill motsätta mig det framställda yrkandet om återremiss.

Öfverläggningen var slutad, hvarefter § 5 återremitterades, i hvad densamma rörde stämpel å Kongl. Maj:ts domar, desertionsdomar, confirmationer på förlikning och resolutioner, efter det omtvistades värde.

I öfrigt bifölls denna §.

§ 6 i författningen.

Angående bouppteckningar.

Herr *Thollander:* Jag får tillkännagifva, att jag icke kan finna att denna tariff stödjer sig på giltiga grunder. Den tariff deremot, som blifvit uppgjord af en reservant, Herr Prosten *Sondén*, är då vida att föredraga, hvarföre jag, för min del, yrkar att, med afslag af Utskottets förslag, Prosten *Sondéns* reservation i denna del godkännes.

Herr *Ödmansson:* Jag vill ej bestrida att, vid närmare eftersinnande, en jemnkning i den progression, som den af Utskottet framlagda tariffen uppställer, kan vara behöflig, hvarföre jag vill förena mig i det framställda yrkandet om återremiss.

Herr *Björck:* Redan vid sednaste Riksdag skedde en fullkomligt opåkallad förhöjning i afgiften för bouppteckningar. Bevillnings-Utskottet företog sig då att, utan någon motion i ämnet, förhöja denna afgift ända till en procent för hvarje fulla 100 R:dr, hvarmed behållningen öfverstiger 30,000 R:dr; då bevillningen tillförene icke öfverstigit $^3/_4$ procent. Nu synes det, som om man icke längre är nöjd med denna förhöjning, utan vill fortgå än vidare på den en gång beträdda banan. Det är visserligen sannt, att död mans bo egnar sig väl för beskattning, men man må ej gå för långt i sin beskattningslusta, ty derigenom kan Staten gå miste om sin, af denna skattetitel påräknade, inkomst, emedan. om afgiften bestämmes alltför hög, man säkerligen skall försöka att undandraga sig den, och detta kan ske derigenom, att man fördelar sin egendom, medan man lefver och sjelf förbehåller sig en lifränta. I den nu gällande Stämpelförordningen förekommer äfven en stigande scala, men den är dock icke så

orättvis, som Utskottets, emedan, efter densamma, lika förmögenhet beskattas lika, hvaremot Utskottet afser, att enahanda förmögenhet skall beskattas på olika sätt. Då det sålunda för närvarande föreskrifves, att en viss afgift skall erläggas för en behållning af 10,000 R:dr, betala ock alla, som ega 10,000 R:dr, lika mycket för motsvarande del af tillgången, och först för det belopp, som öfverskjuter denna summa, utgår en högre bevillning. Efter Utskottets tariff, erlägges för 5,000 R:dr mera om i boet finnas ytterligare 5,000 R:dr, och så vidare. Det kan likväl icke vara annat, än orättvist, att icke samma förmögenhet betalar lika mycket i det ena, som i det andra fallet; hvarföre ock de grunder, från hvilka den nu gällande förordningen i detta hänseende utgår, äro riktigare. Jag vill lemna ytterligare ett par exempel på de orimligheter, hvartill Utskottets förslag leder. Det bo, t. ex., som har en behållning af 29,800 R:dr, får erlägga en afgift af 39 R:dr 40 öre, men om behållningen uppgår till fulla 30,000 R:dr, är afgiften 120 R:dr; således få arfvingarne för 200 R:drs större förmögenhet betala 30 R:dr högre bevillning. Om åter boets behållning utgjort 79,800 R:dr, så är derföre bestämd en skatt af 438 R:dr 90 öre, men om deremot behållningen är blott ett par hundra R:dr högre, t. ex. 80,100 R:dr, hafva arfvingarne att derföre erlägga en afgift af 301 R:dr, eller nära dubbelt för de 300 R:dr, som tillkommit. Det är alltid följden af en stigande scala, att beskattningen blir olika, men att skillnaden blir *till den grad* betydlig, som genom den här framlagda tariffen, kommer sig derutaf, att Utskottet icke bestämt särskilda procentberäkningar för de olika *öfverskjutande* beloppen, i mån af stegringen. Jag förenar mig derföre med dem, som yrkat återremiss, på det att en jemnare progression för tariffen må af Utskottet uppgöras.

Herr *Widell:* Detta har varit det svåraste af Utskottets arbeten, och det ser icke eller ut, som om Utskottet lyckats lösa alla svårigheter. Visst är att 3:dje §:n i den gamla författningen föranledt till olika tolkning i olika Rätter. Utskottet har derföre sökt göra §:n tydligare, men, under detta bemödande, hafva möjligen några ojemnheter vid progressionens beräkning uppkommit; vid hvilket förhållande jag, för min del, icke kan annat än medgifva återremiss.

Herr *Gahn, H.:* Om man vill tillämpa den progressiva scala, Utskottet uppgjort, kommer man till sådana oegentligheter, som dem Herr *Björck* antydt, och hvarpå många flera exempel kunde uppgifvas, men jag tror derjemte att i

allmänhet, vid bemödandet att uppställa en sådan stigande scala, man måste råka på dylika ojemnheter; och då man i afseende å den allmänna bevillningen frångått denna beräkningsgrund, och bestämt att en viss procent af inkomsten skall utgöras såsom bevillning, anser jag, för min del, att man äfven i *denna* författning bort antaga samma princip samt stadga en afgift till Staten af $^1/_4$ procent eller något mera, om sådant för den påräknade statsinkomstens skull anses behöfligt, af boets behållning, utan progression. Jag förenar mig derföre med dem, som yrkat återremiss, men i syftning, att Utskottet bör uppgöra ett förslag att, vid bouppteckningar, all stämpelpappersafgift skall utgöras efter en viss procent af boets behållning.

Herr *Kistner:* En af reservanterne vid detta Betänkande har framställt en åsigt, som jag anser vara fullkomligt riktig, den nemligen, att efterlefvande makes behållning i boet bör vara från stämpelafgift frikallad. Jag kan icke finna någon anledning, hvarföre en efterlefvande make skall för sin andel i boet nödgas betala en sådan skatt, derföre att den andra makan dött. I öfrigt anser jag, lika med Herr *Gahn*, att det är bättre att beräkna en viss procent på all egendom, än att för ändamålet begagna en stigande scala, särdeles som för den allmänna bevillningens utgörande en dylik progressiv beskattningsmethod numera icke är gällande.

En otydlighet förekommer dessutom i sjelfva tariffens redaction, så att man skulle kunna betvifla, huruvida de första 100 Riksdalerna böra med någon afgift beläggas, då behållningen öfverstiger detta belopp. På grund af hvad jag sålunda anfört, yrkar jag återremiss.

Herr *Björck:* Jag kan, för min del, icke biträda den af Herr *Kistner* uttryckta mening, att efterlefvande makas behållna lott i boet bör undantagas från stämpelafgift. Om man genomläser 9 Cap. 1 § Ärfda-Balken, så finner man att alltsammans i boet, så löst, som fast, sådant som det vid dödstimman var, skall noga uppteckas och behandlas såsom ett gemensamt helt, ända till dess skifte skett. Det ligger äfven i sakens natur att det icke är möjligt att låta skiftet föregå bouppteckningens uppvisande och chartering, emedan det icke alltid är lätt att bestämma grunden för skiftet; och olyckligt vore det i sanning, om skiftet skulle genast efter bouppteckningens afslutande förrättas, innan egendomen kan vara realiserad och skulden betald. Detta är

ej eller lagens mening. Det framställda amendementet tror jag således endast leda till svårigheter, och då det derjemte strider emot lydelsen af 1 §:n af 9 Cap. Ärfda-Balken, kan jag icke lemna detsamma mitt understöd.

Öfverläggningen var fulländad, och blef §:n 6 i denna del återremitterad, jemte motsvarande del af Betänkandet.

Angående köpe-, bytes- och gåfvobref om skepp, fartyg och båtar om 10 lästers drägt, samt köpe-afhandlingar om andra lösören, hvilka i säljarens vård qvarstanna, äfvensom afhandlingar, hvarigenom skog från hemman på viss tid föryttras.

Herr *Björck:* Jag hemställer till Bevillnings-Utskottets härvarande ledamöter, huru man rätt bör förstå 2:dra stycket, pag. 15, i författningsförslaget. Det står nemligen att der omnämnde köpeafhandlingar böra beläggas med stämpel, *för att vara gällande.* Har Utskottet med detta villkor afsett att tillintetgöra verkan af ett contract, derföre att det ej är belagdt med stämpel? Jag tror dock icke att Bevillnings-Utskottet är dertill lagligen befogadt. Då emellertid det är utom all fråga, att innehållet af momentet *kan* så tydas, torde det anmärkta uttrycket böra derutur försvinna, såvida icke någon annan förklaringsgrund för detsamma är att finna. Jag önskar derföre, att orden »för att vara gällande» ur momentet utgå, och anhåller jag, på sådan grund, om återremiss.

Herr *Widell:* Jag kan icke för ögonblicket få reda på detta stadgande i den gamla författningen, meu jag tror att de här anmärkta ordalagen äro derifrån copierade. Huru härmed vara må, är dock Herr *Björcks* anmärkning af den vigt, att momentet torde böra till Utskottet återremitteras.

Herr *Eneman:* Ordalagen i detta moment äro fullkomligt lika med dem, som förekomma i nu gällande stämpelpappersförordning, men då ingenting ändras i sjelfva stadgandet, genom borttagandet af orden »för att vara gällande», yrkar jag, att Ståndet, med uteslutande af dessa ord, antager momentet i öfrigt.

Discussionen förklarades slutad, och, sedan Herr *Widell* afstått från sitt yrkande om återremiss, gillades momentet, med uteslutande af orden *»för att vara gällande».*

Angående Notariatsbref.

Herr *Björck:* Föreskriften att utländning skall för Notariatsbref skatta dubbelt så mycket, som Svensk undersåte, finner jag icke riktig, då frågan här afser utvägar att kunna

styrka sin lagliga rätt. I detta fall bör skillnaden mellan Svensk och utländsk man försvinna. Jag anhåller derföre om återremiss, på det att §:n måtte i sådan syftning omredigeras.

Herr *Ridderstad* instämde.

Öfverläggningen var fulländad, och § 6 blef i denna del återremitterad.

Angående Pass, Tullkammares.

Herr *Thollander:* Med anledning af hvad Ståndet beslutat i fråga om Notariatsbref, att afgiften derför skall vara lika, ehvad den erlägges af Svensk eller utländsk man, tillåter jag mig hemställa, om icke detsamma äfven bör gälla för pass för fartyg, det må vara utländsk eller Svensk man tillhörigt.

Herr *Widell:* Orsaken till detta stadgande är den, att, till följd af med utländska makter, på reciprocitets grund, uppgjorda conventioner, sådana nationer, hvilka ej med Sverige ingått dylika tractater, icke äro här i Riket lika berättigade, som de förra. Numera tror jag visserligen icke att det finnes någon nation, med hvilken dylika ömsesidiga öfverenskommelser icke blifvit träffade, men, för den händelse att conventionerna med utländska makter undergå förändring, torde det vara välbetänkt att denna föreskrift bibehålles. Jag anhåller således om bifall till det nu föredragna momentet.

Herr *Björck:* Jag har visserligen ingenting emot att utländska fartyg i detta hänseende behandlas lika med inhemska, men consequencen af beslutet, rörande Notariatsbref, fordrar det ej, utan jag tror tvärtom, att, sedan Ståndet godkännt, hvad Utskottet föreslagit, i fråga om mätarebref, äfven dess framställning, rörande tullkammares pass, bör bifallas.

Öfverläggningen var slutad, och momentet bifölls.

I allt öfrigt godkändes § 6.

Plenum slutades kl. $^1/_2$11 e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 26 Maji.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Fortsattes föredragningen af Bevillnings-Utskottets Betänkande, № 22, angående stämpelpappersafgiften, samt afgiften för stämpling af tidningar, andra periodiska skrifter och tryckta afhandlingar.

Härvid förekommo:

Förslag till författning, angående stämpelpappersafgiften, samt hvad vid control och uppbörd deraf bör iakttagas.

§ 7.

Bifölls.

§ 8.

Herr *Lovén:* Bland de i denna § förekommande punkter, har jag fästat mig vid föreskrifterna i den 2:dra. Den innehåller, att, i händelse part vid inlemnande af handlingar icke försett dem med tillräckligt stämpladt papper, åligger det den embets- eller tjensteman, som handlingarne emottager, att besörja fullgörandet deraf. Om man dermed velat uttrycka att tjenstemannen bör gå i förskott för det stämplade papperet eller vägra att emottaga handlingarne, derom har tvifvelsmål uppstått, och detta har gått så långt, att en domare, som icke ansåg parten hafva erbjudit tillräckligt stämpladt papper å ett köpebref, vägrat lagfart derå och att, till följd deraf, en person sökte och erhöll inteckning för fordran hos förre egaren. Således är det nödvändigt att i denna punkt tjenstemännens både rättighet och skyldighet närmare bestämmas. För min del, anser jag en tjensteman böra vara skyldig att taga emot handlingar, äfven i det fall att inlemnaren vägrar vidhäfta erforderligt stämpladt papper, dock att i sednare händelsen tjenstemannen, genom påskrift å handlingen och anmälan hos vederbörande åklagare, så väl visar att försummelsen ej tillkommit genom tjenstemannens förbiseende, som vidtager lämplig åtgärd att få den Staten tillskyndade förlust godtgjord.

Herr *Ödmansson:* Jag deremot anser att den 2:dra punkten är fullständig, ty det heter ju der, att »tjenstemannen, som mottager handlingarne, bör besörja beläggningen med stämpel, emot rättighet att för besväret dermed, för hvarje sådan stämpel, beräkna sig 5 öre». Detta visar, att tjenstemannen ovillkorligen måste taga emot en handling, äfven om den icke är behörigen charterad, och på sådana handlingar, som köpebref, inteckningar m. m., risquerar han icke eller någon förlust. Då domaren har rättighet att requirera på credit stämpladt papper från Lands-Contoiret, behöfver han icke eller ligga i något förskott. I öfrigt har jag under 40 års tjenstgöring icke hört att någon tjensteman nekat taga emot handlingar, som till honom inlemnats i ändamål, som angick hans embetsbefattning.

En anmärkning har jag deremot att framställa, och denna afser 11:te punkten, der det heter, att »den tjensteman, af hvilken i punkten omförmälda handlingar contrasigneras, är ansvarig för deras behöriga charterande». Då nu chartor på helt ark blifvit borttagne, tillkommer det domaren på landet, som icke har någon contrasignant, att ensam ansvara för expeditionernas beläggning med stämpel, och jag hemställer alltså, att orden: »den tjensteman, af hvilken dessa handlingar contrasigneras» måtte utbytas emot orden: *»den tjensteman, som för expeditionen ansvarar».*

Herr *Thollander:* Jag anhåller att få instämma med Herr *Lovén*, i afseende å 2:dra punkten, och förenar mig med honom i begäran om återremiss af Betänkandet i denna del.

Uti 6:te punkten af 2:dra momentet är föreskrifvet följande: »Hvarje förut uppvisad originalhandling — — — men förkommit». Om på en handling finnes af domaren eller annan, som har ansvarighet för rätt tillämpning af författningen om stämplade pappersafgiften, intyg derom, att t. ex. en skuldsedel varit belagd med så och så stor Charta-Sigillata, synes det mig alldeles öfverflödigt att innehafvaren sedermera skall genom vittnen ådagalägga det förhållande, som af tjenstemannen blifvit attesteradt. Jag yrkar, i följd häraf, den ändring, att intyg af vederbörande derom, att stämpel, som saknas, varit åsatt, skall gälla till befrielse från skyldigheten att ånyo förse en sådan handling med stämpladt papper.

Då i 11:te punkten stadgas, att »den tjensteman, som contrasignerar handlingar, ansvarar för att desamma äro, i enlighet med författningen, charterade», så synes mig stad-

gandet i 15:de punkten derom, att Ordförande i Magistrat är ansvarig för att Borgare- och Mästarebref blifva behörigen med stämpel försedde, alldeles öfverflödigt. Det finnes nemligen numera få Magistrater, der Ordföranden är expeditionsskyldig, utan åligger det Magistrats-Secreteraren eller Notarien; och då, enligt 11:te punkten, desse äro förpligtade att för riktig chartering af utgående handlingar ansvara, borde man icke belasta äfven Ordföranden med ansvar särskildt för de uti detta moment omförmälda handlingar.

Herr *Ödmansson:* Hvad anmärkningen mot 6:te punkten beträffar, kan jag icke deri instämma, ty, om jag icke misstager mig, så har alltid hittills det varit vanligt, att ett sådant bevis blifvit företedt, och något besvär förorsakas icke derigenom, enär den person, som vidimerar en handling, på samma gång kan lemna intyg uti ifrågavarande hänseende.

Hvad deremot angår anmärkningen emot 15:de punkten, erkänner jag riktigheten deraf och instämmer med Herr *Thollander.*

Herr *Ekholm:* Då man ser, huru tillämpningen af Utskottets förslag utvecklar sig, finner man att derigenom förorsakas krångel och att embetsmännen erhålla mera besvär, än förut. Det är icke nog att de skola klistra lapparne på handlingarne, utan dem åligger äfven att annullera stämpeln på hvarje ark. Den, som har någon reda på göromålen vid de större Tingen, finner lätt att Domhafvanden blifver nödsakad att härför bekosta en särskild person. Då han naturligtvis sjelf skall vara ansvarig för charteringen, utsättes han derigenom lätt för att blifva tilltalad för embetsförseelse och controlen emot förfalskningar blifver för Staten ringare, än förut. Man har nemligen sett, hurusom under sednare tider Bankernas sedlar blifvit efterapade, och då är sådant vida lättare att göra med frimärken. Förut funnos tvänne controler, bestående i papperets och stämpelns beskaffenhet. På dessa skäl, förenar jag mig alltså i begäran om återremiss.

Discussionen ansågs slutad, och sedan Ståndet godkännt 1:sta punkten eller momentet, framställde Herr Talmannen denna proposition: Behagar Ståndet godkänna 2:dra momentet af 8 § uti det nu föredragna författningsförslaget?

Svarades *Ja* och *Nej;* hvarjemte begärdes votering.

En voterings-proposition uppsattes, justerades och anslogs, så lydande:

»Den, som bifaller § 8, 2 mom. af förslaget till författning om stämpelpappers-afgiften, röstar: *Ja.*

Den det ej vill, röstar: *Nej.*

Vinner *Nej*, återremitteras nämnde moment».

Vid i vanlig ordning anställd votering och sedan en sedel, förseglad, blifvit aflagd, befunnos, vid öppnandet, voteringssedlarne innehålla **19** *Ja* emot **9** *Nej*, hvadan **2** mom. i **8**:de §:n var godkändt.

På härefter framställda särskilda propositioner, biföll Ståndet **3—10**, **12—14** och **16—17** momenten, hvaremot i **11** momentet slutorden: »den tjensteman, af hvilken dessa handlingar contrasigneras» förändrades till dessa ord: »den tjensteman, som för expeditionen ansvarar», och **15**:de mom. återremitterades.

§§ **9** och **10**, enligt Betänkandet och förslaget.

Biföllos, hvar efter annan.

Detta ärendes behandling afbröts, af anledning § **2** utvisar.

§ **2**.

Företrädde Herr Stats-Rådet och Commendeuren af Kongl. Nordstjerne-Orden *C. J. Malmsten*, samt aflemnade Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition till Rikets Ständer, om pension åt aflidne Professoren *Anders Retzii* Enka *Emilia Sophia Wahlberg.*

Herr Stats-Rådet och Commendeuren *Malmsten* afträdde, på vanligt sätt utbeledsagad.

§ **3**.

Fortsattes föredragningen af Bevillnings-Utskottets Betänkande, № **22**, och förekommo dervid uti det föredragna författningsförslaget:

§§ **11—12**:

Biföllos, hvar efter annan.

§ **13**.

Herr *Björck:* Det har sedan länge varit vanligt att i Förordningen om stämplade pappersafgiften influtit bestämmelser, huru försäljningsprovisionen bör beräknas och utgå. Det kan dock sättas i fråga, om detta tillhör Bevillnings-Förordningen och Bevillnings-Utskottet samt huruvida denna bestämmelse här bör hafva sin plats. Jag vill dock icke ifrågasätta någon ändring härutinnan, utan endast fästa uppmärksamhet derpå, att Rikets Ständers Revisorer, i af dem afgifven berättelse, som till någon del af Rikets Ständer redan blifvit pröfvad, anmärkt, att kostnaderne för försäljning och redovisning af stämpladt papper äro för dryga och att Statens inkomster af det stämplade papperet minskas genom

för höga provisioner. Stats-Utskottet har anmält att det framdeles ämnar afgifva Betänkande i denna fråga och Ståndet har godkännt denna anmälan, utan att på något sätt tillkännagifva att det ämnade ingå i slutlig pröfning af denna fråga, innan Stats-Utskottet inkommit med sitt Utlåtande. Nu har Stats-Utskottet icke velat göra någon framställning, innan det visat sig, om Bevillnings-Utskottet ansett sig tillkomma att behandla denna fråga och dervid taga i betraktande de af Revisorerne gjorda erinringar. Emellertid anser jag lika lämpligt att Rikets Ständer pröfva frågan på grund af Bevillnings-Utskottets Betänkande, som om detta skedde i följd af ett utaf Stats-Utskottet afgifvet, men om dessa anmärkningar af Bevillnings-Utskottet icke tagits i öfvervägande, anser jag ärendet böra återremitteras, på det berörda anmärkningar må komma under pröfning. Det är väl sannt, att Lands-Contoiret har ett slags ansvar för stämpladt papper vid dess emottagande, utlemnande och redovisande, äfvensom att Landt-Räntmästaren, som utlemnar papperet, också kan anses hafva något besvär, ehuru detta kan, under Räntmästarens inseende, verkställas af hvilken person som helst, men om äfven derför någon ersättning bör desse tjenstemän tillkomma, synes man med fullt skäl kunna begära, att denna ersättning utgår med ett mindre belopp. Man bör erinra sig, att stämplade pappersafgiften under sednare åren betydligen stigit, dels derigenom att beskattningsprocenten blifvit ökad, dels genom ökad omsättning i den allmänna rörelsen och dels derigenom att förmögenheten stigit, så att inkomsterna af försäljningen äro dubbelt så stora mot hvad de förut varit, utan att dock besväret för försäljningsmännen ökats. Det beror hufvudsakligen derpå, att de personer, med hvilka Landt-Räntmästaren och Lands-Kamereraren hafva att göra, äro att lita på, men icke på storleken af den summa, som utgör föremål för deras handläggning. Jag tror således, att, om det nu visar sig, det inkomsterna af Charta-Sigillata fördubblats, anledning förefinnes att nedsätta provisionen, då det är sannolikt att denna till följd af rörelsen ändock skall växa. Det vore önskligt, om man hade tillfälle att tillse, det på samma gång provisionen för försäljning af stämpladt papper kunde nedsättas, men då denna fråga förevar i 11 §:n och jag tillfälligtvis då var borta, har jag naturligtvis icke någon talan i detta hänseende. Emellertid anhåller jag om ålerremiss af 13 §:n,

såvida Bevillnings-Utskottet icke tagit Revisorernas anmärkningar i betraktande.

Herr *Ödmansson:* I anledning af Herr *Björcks* anmärkning, får jag förklara, det jag icke har mig bekant om Rikets Ständers Revisorers framställning i denna fråga utgjort föremål för pröfning på den afdelning inom Bevillnings-Utskottet, som i första rummet behandlat förevarande ärende, men hvad jag vet, är att berörda framställning icke inom Utskottets Plenum utgjort föremål för öfverläggning. Lika med Herr *Björck*, anser jag att en förändring i afseende å Lands-Kamererares provision för försäljning m. m. af stämpladt papper möjligen bör ifrågakomma, men detta afhandlas i **11** §:n, som redan är af Ståndet godkänd. Emellertid vill jag icke motsätta mig en återremiss, synnerligast som Utskottet derigenom får tillfälle att taga närmare kännedom om Revisorernas yttrande.

Herr *Renström:* Om jag icke misstager mig, så har den provision, som Lands-Kamererare och Landt-Räntmästare för närvarande undfå för försäljning, m. m., af stämpladt papper, blifvit af Rikets Ständer tagen i beräkning vid regleringen af dessa tjenstemäns löninkomster, och som jag derföre tror, att, om denna provision nu skulle nedsättas, dessa tjenstemän kunde skäligen göra anspråk på en deremot svarande ersättning af Staten, samt att följaktligen Staten ingenting skulle vinna på nedsättningen, anser jag det vara bäst att provisionen förblifver oförändrad, sådan den nu är. Herr *Björck* har uppgifvit, att denna provision skulle under de sednare åren hafva ökats så betydligt, att den nu uppginge till dubbla beloppet. Detta betviflar jag, för min del. Tillökningen kan väl vara någon, men jag tror icke att den på långt när är så stor, som Herr *Björck* uppgifvit. Dessutom kan jag icke finna, att 2 procent för emottagande och utlemnande till försäljning af samt redovisande för stämpladt papper är någon öfverdrifven provision, och då jag knappast tror, att någon kan vilja för mindre åtaga sig berörda besvär, yrkar jag bifall till den af Utskottet föreslagna provisionen.

Herr *Widell:* Med anledning af hvad Herr *Ödmansson* yttrade om ovissheten huruvida de af Herr *Björck* omnämnda, af Rikets Ständers Revisorer afgifna, anmärkningar på Afdelningen kommit i öfvervägande, får jag upplysa, att, då Afdelningen icke af någon motion varit dertill föranledd och ej eller observerat Revisorernes anmärkningar, hafva desamma icke blifvit tagna i betraktande. Hvad nu beträffar **11** §,

hvilken handlar om försäljningsprovisionen, har densamma varit föremål för pröfning af Utskottet, som funnit skäl att bibehålla provisionen vid dess nuvarande belopp, emedan i landsorten det anses såsom ett onus att taga emot försäljningen, till följd af de dermed förenade invecklade räkenskaper och redovisning. Med svårighet kan man der öfvertala t. ex. en handlande att åtaga sig detta besvär. Den här i Stockholm antagne försäljningsmannen af stämpladt papper klagar, att hans inkomster af försäljningen icke äro tillräckliga, och det har varit ifrågasatt att öka dem, ehuru man ansett sig dertill icke hafva giltiga skäl.

Herr *Rudling:* Det är sannt att i vissa delar af landet Charta-Sigillata-försäljningsbeloppet är ganska betydligt, såsom i Stockholm och Götheborg, samt några andra orter, der stora köp och bouppteckningar förekomma, men på de flesta ställen, i de flesta Län är detta belopp icke så stort, att deraf kan hemtas skäl till nedsättning af den ifrågavarande provisionen. Dessutom har, vid bestämmandet af lönerna för Lands-Kamererare och Landt-Räntmästare, afseende fästats å denna provision, hvilken beräknats såsom löneinkomst. Jag yrkar derföre bifall till Betänkandet uti förevarande punkt.

Herr *Trägårdh:* För min del, anser jag icke något skäl förefinnas att nedsätta den provision, som Lands-Kamererare och Landt-Räntmästare åtnjuta för försäljning och redovisning af stämpladt papper, i synnerhet som åtgången deraf nu icke i allmänhet kan antagas blifva större, än den hittills varit. Jag bifaller derföre 13:e §:n.

Herr *Billström:* Jag förenar mig med dem, som anse, att nedsättning i provisionen för Landt-Räntmästare och Lands-Kamererare bör ega rum, ooh ett särskildt skäl härtill hemtar jag derifrån, att de s. k. skrifchartorna på hela ark hädanefter sannolikt komma att försvinna. Besväret att vårda och räkna dessa chartor är onekligen vida större, än att handtera beläggningschartorna, och provisionen bör derefter lämpas. Ifall Ståndet skulle besluta återremiss af förevarande §, vill jag dessutom fästa uppmärksamheten på ett redactionsfel, som tarfvar rättelse. I 2:a mom. af 2:a punkten stadgas att »Inom den 31 Januarii årligen skall Landt-Ränteriets räkning öfver uppbörden af stämpelpappers-medlen för det nästförflutna året vara till Lands-Contoiret inlemnad», åtföljd af alla till debet- och credit-posterna hörande verificationer, vid vite af 25 öre för hvarje öfverskjutande dag; och vidare föreskrifves att Lands-Contoirets generalräkning för det föregående

året bör, jemte Landt-Ränteri- och försäljnings-räkningarne, samtidigt med Landt-Ränteriets special-räkning, directe till Kammar-Rätten insändas, »vid 25 öres böter för hvarje dag, *som derutöfver, under en månads tid,* med nämnda insändande fördröjes». Häraf vill synas, som skulle i sednare fallet dagabot kunna ega rum under månaden näst efter den 31 Januarii, men detta kan naturligtvis icke vara meningen, utan är det först efter Februarii månads utgång, som dagabot ifrågakommer, i fall Lands-Kamereraren då försummar att insända general-räkningen jemte Landt-Ränteri- och försäljnings-räkningarne. Rättelse härutinnan torde lämpligast kunna ske sålunda, att, i stället för orden »derutöfver under en månads tid», insättas orden: *utöfver en månads tid derefter etc.*

Discussionen var slutad, och § 13 bifölls.

§ 14.

Bifölls.

§ 15.

Herr *Björck:* Jag vill fästa uppmärksamhet på ett stadgande i denna §, hvilket jag icke vill påstå är orätt, men hvilket förekommer åtminstone mig något tvätydigt. Der stadgas nemlingen: »Öfverträdelse af denna författning pröfvas och afdömes i den Rätt eller det embetsverk, der försnillningen eller förseelsen gjord eller upptäckt är». Nu t. ex. kan en handling, som förekommer vid en under-domstol, vara oriktigt belagd med stämpladt papper, utan att det der upptäckes, men sedermera upptäckes förhållandet vid öfver-domstol. Om nu denna upptäckt bort ske vid under-domstolen, hvar skall då åtalet anställas? För min del, finner jag stadgandet tvätydigt, och hemställer derföre, att § må återremitteras, på det Utskottet må gifva stadgandet en sådan lydelse, att någon tvekan om rätta förståndet icke kan uppstå.

Vidare förekom icke; hvarefter Ståndet återremitterade 1:a mom., men biföll 2:a och 3:e momenten.

§§ 16 och 17.

Biföllos, hvar efter annan.

Slutmeningen af författningsförslaget, pag. 32.

Bifölls.

Och förslag till författning, angående den af Rikets Ständer fastställda bevillnings-afgift för stämpling af tidningar samt andra periodiska skrifter och tryckta afhandlingar.

Herr *Ridderstad:* Det är icke för att motsätta mig detta förslag till författning, som jag begärt ordet. Tvärtom gillar jag den föreslagna fördelningen af stämpelafgiften; men jag har ansett

mig böra framställa en anmärkning emot Utskottets motivering, hvilken icke håller streck. Der yttras, pag. 26, följande: »Enligt det förslag — — — torde nedsättningen vara af billighet påkallad.» Ja, detta är ganska riktigt. Det förhåller sig nemligen verkligen så, att detta stämpelförfattningsförslag innebär en fördel för de mindre tidningarne; men om Utskottet härmed, om ock indirecte, vill säga: att det icke är en fördel för de större — så är det alldeles oriktigt. Fördelen för de större tidningarne, åtminstone med hänseende till deras nuvarande formater, är till och med större, än den af Utskottet ensamt framhållna fördelen för de mindre. Om man granskar Tab. Litt. B., finner man, att, genom förändringen, — Aftonbladet på ett år skulle vinna 64 R:dr 38 öre, samt Post- och Inrikes Tidningar 364 R:dr 50 öre. Nya Dagligt Allehanda, som under förra året utkom endast en kort tid, skulle för samma tid vinna 23 R:dr 44 öre, och det är naturligt att vinsten för år blefve ännu större. För Folkets Röst skulle vinsten hafva uppgått till 174 R:dr 9 öre. De mindre tidningarne skulle, hvad som redan är sagdt, äfven ha vunnit något, men dock ganska ringa. Så t. ex. skulle Kapten Puff blott hafva vunnit 8 R:dr 75 öre, och Julgrisen 19 öre. Jag känner visserligen icke denna tidnings format — men alla Julgrisar bruka vara små — och jag förmodar att tidningen med detta namn äfven är sådan. Bland de mindre tidningarne skulle jemväl den i Borås göra en vinst af 3 à 4 R:dr. Egentligen är det de medelstora tidningarne, hvilka på förändringen skulle göra de största förlusterna. Så t. ex. skulle tidningen »Fäderneslandet» komma att förlora 23 R:dr 40 öre, och Upsala-Posten 12 R:dr 50 öre. Östgötha-Correspondenten, hvars format är ungefär lika med Fäderneslandets och Upsala-Postens, skulle förlora 43 à 44 R:dr, och således få en tillökning i stämpelbevillning af circa $^1/_{40}$-dels öre per nummer. Jag har anmärkt detta blott derföre att ingen må föreställa sig att förändringen företrädesvis är en present åt de mindre tidningarne, utan fastmera är det åt de större. Jag anser emellertid stämpelberäkningen vara byggd på riktiga grunder och, oaktadt en verklig förlust — om ock ej betydlig — derigenom komme att tillskyndas mig, såsom utgifvare af Östgötha-Correspondenten, kan jag ej annat, än tillstyrka Utskottets förslag i denna del.

Deremot har jag en redactions-anmärkning att framställa emot 7:e momentet. Det heter der: »Underlåter utgifvare af tidningar eller af sådane periodiska skrifter och broschyrer, som på ofvannämnda sätt få åtnjuta portofrihet, eller Bok-

tryckare hvad om stämpligen stadgadt är, ersätte Kongl. Maj:t och Kronan den härigenom uppkomna förlust etc.» Jag anser det vara oegentligt att säga: »ersätte Kongl. Maj:t och Kronan,» utan bör det i stället stå: ersätte *han* Kongl. Maj:t etc.

I 8:e mom. är stadgadt, att Bokhandlare eller annan enskild utdelare af tidning, broschyr eller periodisk skrift skall, om densamma bort vara stämplad, men blifvit undandragen denna beskattning, böta 25 procent af den undansnillade stämpelafgiften, dock ej under 20 R:dr. Nu är det likväl hårdt, att en Bokhandlare, hvilken är att anse såsom blott commissionaire, skall plikta för ett brott, som han hvarken begått eller, på grund af kännedom derom, kunnat förekomma. Det är visserligen sannt, att, såvida en broschyr skall åtnjuta portofrihet, måste General Post-Styrelsen dertill hafva lemnat tillstånd och underrättelse derom införas trenne gånger i Post- och Inrikes-Tidningar, men nu händer naturligtvis att en bokhandel öfvergår från egare till egare, och det är nära nog omöjligt för en bokhandlare i andra, tredje eller fjerde ledet att hafva sig bekant huruvida en broschyr för 10 à 20 år tillbaka erhållit portofrihet. Hittills har controlen i detta afseende ålegat Post-Styrelsen och det tyckes väl, att, då en broschyr utgår från Stockholms Post-Contoir, — eller från hvilket Post-Contoir som helst — bör den der granskas. Jag anser således skäligt att bibehålla den gamla principen. På dessa skäl, anhåller jag om återremiss af 7 och 8 momenterna. Det synes såsom Utskottet tänkt något deråt, emedan det heter i Betänkandet: »Varder Postförvaltare förvunnen till dylik öfverträdelse af författningen, böte dubbelt». Det är nemligen antagligt att Utskottet insett, det Post-Styrelsen är mest förpligtad att utöfva controlen, enär för Postförvaltare dubbel plikt sålunda blifvit åsatt.

Herr *Widell:* Herr *Ridderstad* har anmärkt mot Utskottets motiver, att de skulle antyda, det endast de mindre tidningarne komme att vinna på förändringen. Hans bevis, att äfven de stora tidningarne vinna på förändringen, synes mig utgöra ett ytterligare skäl för förslagets antagande. Några undantag härifrån hafva af honom blifvit anmärkte. Kanske skulle äfven de, hvilka blifvit uppgifne att förlora, om de rätta tidningarnes dimensioner efter den nya måttstocken, komma att vinna på förändringen. Det beror derpå, att de iakttaga grunderna för beräkningen af papperets ytinnehåll. Då Herr *Lovén* begärt ordet, inskränker jag mig till detta,

öfvertygad att han besvarar de af Herr *Ridderstad* framställde anmärkningar emot författningens öfrige punkter.

Herr *Lovén:* Till en början får jag tillkännage, det jag icke anser mig behörig att *ex officio* besvara Herr *Ridderstads* anmärkning i afseende på stämpelbeloppet, emedan denna fråga icke tillhört min embetsbefattning. Hvad jag velat fästa mig vid, är blott en oegentlighet i redactionen. Det är icke första gången, som man förbisett den egentliga benämningen af periodisk skrift. I Tryckfrihets-Förordningen förekommer benämningen af »Dagblad och periodisk skrift». Sedan hafva tillkommit »tidningar, vecko- och månadsblad, samt tidskrifter». Nu har svårighet visat sig att bestämma skillnaden emellan Dagblad, tidning och periodisk skrift. Med de olika föreskrifter, som i förslaget finnas upptagne för tidningar och periodiska skrifter, har jag trott nödvändigheten fordra, att taga närmare kännedom om förhållandena, och att man borde meddela ett stadgande, som öfverensstämmer med Tryckfrihetslagen, hvadan jag anhåller om återremiss af förslaget i denna del. Jag vågar icke sjelf gifva någon bestämd definition på ordet: Dagblad. Dessa tryckas både såsom »tidningar» och »periodiska skrifter».

Herr *Ödmansson:* Hvad angår Herr *Ridderstads* anmärkning emot 7:e punkten, tror jag att, om man läser densamma till slut, man icke kan komma till annan öfvertygelse, än att den, som felat, får utgifva ersättningen och böta 25 procent af den undansnillade stämpelafgiften, dock ej under 75 R:dr. Jag anser således, att denna punkt icke bör återremitteras.

I afseende å den mot 8:e punkten jemväl af Herr *Ridderstad* gjorda anmärkning, synes det mig, att, då en bokhandlare åtager sig besväret med försäljning och utdelning af tidningar och periodiska skrifter, bör han skaffa sig reda på, hvad honom i detta afseende åligger. Det är icke sagdt, att tidningar, broschyrer eller periodiska skrifter alltid genom posten fortskaffas till landsorterna, utan sändas de ofta dit med sjölägenheter, i packor eller annorledes, hvadan Post-Contoiren icke kunna hafva inseende öfver stämplingen. Af denna orsak, torde berörde anmärkning ej eller förtjena något afseende.

I anledning af Herr *Lovéns* anmärkning, får jag endast förklara, att återremiss destomindre kan vara erforderlig, som det af honom anmärkta förhållande är alldeles lika med stad-

gandet i förra författningen och hittills icke förorsakat hinder eller missnöje.

Herr *Ridderstad;* Det finnes ingen anledning till återremiss af de två första punkterna. Dessa äro klara och enkla och, för min del, har jag icke något att erinra emot den föreslagna scalan, hvilken jag fastmera gillar. Min anmärkning afsåg endast att få upplyst, det förändringen vore till fördel icke blott för de mindre, utan äfven för de större tidningarne.

Hvad anmärkningarne emot 7:e och 8:e punkterna beträffar, äro kanske äfven dessa obetydliga, men jag ansåg dock att de borde framställas. Angående den 8:e punkten hade jag sannerligen förbisett, att enahanda bestämmelse äfven förekommer i den gamla författningen. Hade jag erinrat mig det, skulle jag måhända icke hafva framställt anmärkningen, men i alla fall, och sedan den nu är gjord, är det onekligen dock en besynnerlig föreskrift, att ålägga Bokhandlaren ett ansvar för försummelser eller lagöfverträdelser, som han sjelf ej begått. I detta fall, som i alla andra, eger hvar och en rätt att ángifva öfverträdelsen, men alldenstund Boktryckaren är ensam skulden dertill, så bör väl ansvaret äfven ensamt drabba honom. Ansvar för andras förseelser eller brott anser jag icke böra kunna åläggas någon. Vid expeditionen i Bokhandeln af tidningar och dylikt, går det gemenligen snabbt tillväga, och en uppmärksam granskning der är svår, ja nästan omöjlig; men Boktryckaren deremot har tid och tillfälle dertill. Jag ogillar denna Bokhandeln ålagda ansvarsbestämmelse.

Herr *Lovén:* Då Herr *Ödmansson* tyckts antyda, att den af mig gjorda anmärkning vore af mindre vigt, vill jag försöka att mera tydligt uttrycka mig. Jag önskade, att bestämmelserna i författningen om tidningsstämplingen måtte sättas i öfverensstämmelse med Tryckfrihets-Förordningen, som är sjelfva grunden. Jag nämnde, det jag sjelf icke vågade definiera »tidning», »Dagblad» och »periodisk skrift», men om jag skulle försöka en tolkning af dessa benämningar, så förstår jag med *Dagblad* en tidning, som utgifves antingen hvarje dag, eller vissa namngifna dagar i veckan, och med *periodisk skrift* öfriga tidningar och tidskrifter, som utgifvas å vissa tider eller i nummerföljd; men då i 1:a momentet är stadgadt, att »tidningsnummer sändas portofria», och i 3:e momentet finnes föreskrifvet, att »utgifvare af annan periodisk skrift, än tidning, skall, för att njuta portofrihet, derom göra

ansökan hos General Post-Styrelsen,» hade jag trott, att, till förekommande af missförstånd, nödvändigheten fordrade, det en bestämd skillnad emellan dessa benämningar uppdroges. Om icke hittills collisioner inträffat, tror jag dock, att sådana kunna uppstå, och förnyar derföre min anhållan om återremiss.

Herr *Ridderstad:* Det synes mig anmärkningsvärdt, att en man med så mycken kännedom om dessa frågor kan draga i tvifvelsmål, hvad som förstås med Dagblad och periodisk skrift. Man må benämna detta slags tidningar huru som helst, så vet man, att Dagblad utgifves efter erhållet tillståndsbref från Justitiæ-Stats-Ministern. Hvad åter angår de i 3:e punkten omnämnde periodiska skrifter eller s. k. broschyrer, utgifvas dessa utan tillåtelse af Justitiæ-Stats-Ministern, men endast på grund af erhållen portofrihet. Jag vet ej mera, än en tidning, som utgifves i broschyrform, men till densamma har jag såväl Justitiæ-Stats-Ministerns tillstånd, som portofrihet. Det är sannt, att tidningar i allmänhet icke utgifvas i häften, men huru skall man väl kunna föreskrifva formatet. Dertill finnes ingen anledning, och jag tror ej heller, att någon fördel derigenom bereddes allmänheten. Lagstiftningen rörande pressen synes mig vara ändamålsenlig och bra som den är, och jag anser icke några förändringar eller vidare föreskrifter erforderliga.

Herr *Lovén:* Jag beklagar, att Herr *Ridderstad* icke riktigt genomläst 1:a och 3:e punkterna, då han nu tyckes antyda att desamma röra endast broschyrer. Emellertid får jag upplysa, att till utgifvande af såväl tidningar, som periodiska skrifter erfordras tillåtelse af Justitiæ-Stats-Ministern, och, efter hvad jag har mig bekant, är Herr *Ridderstad* utgifvare af båda sorterna och har jemväl dertill erhållit tillstånd. Detta är ett sådant fall, som jag velat påpeka, och jag hade önskat att, till förekommande af missförstånd, man måtte återgå till den i Tryckfrihetslagen antagna benämning och kalla en tidning för Dagblad.

Discussionen ansågs slutad, och, på af Herr *Talmannen* framställda propositioner, bifölls berörda författnings-förslag.

Utskottets yttrande, pag. 27, i anledning af Friherre *Rehbinders* motion.

Bifölls.

Yttrandet, pag. 27 och 28, i anledning af Riksdags-Fullmäktigen *Sven Rosenbergs* motion.

Bifölls.

Den slutliga hemställan, pag. 28.

Bifölls.

§ 4.

Föredrogs och remitterades till Stats-Utskottet Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, angående pension för aflidne Professoren *A. Retzii* Enka, *Emilia Sophia Wahlberg*.

§ 5.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial, № 110, angående aflöningens bestämmande för den hos Riks-Stånden och Utskotten anställda Canzlie- och Vaktbetjening.

Härvid förekommo Utskottets tillstyrkanden och förslag, angående aflöningen för Canzlie- och Vaktbetjening:

hos Ridderskapet och Adeln:

Bifölls.

hos Preste-Ståndet:

Bifölls.

hos Borgare-Ståndet:

Bifölls.

hos Bonde-Ståndet:

Herr *Björck:* Vid behandlingen af denna fråga uppstodo inom Stats-Utskottet olika meningar i afseende å den Secreteraren i Bonde-Ståndet vanligen tillkommande särskilda förmån af hyresersättning. Denna ersättning har utgått derföre, att det varit ansedt såsom regel, att den, som skulle utses till Secreterare i nämnda Stånd, borde vara bosatt på landet; emedan Grundlagen säger, att Secreteraren skall vara en i landthushållning erfaren person; man har häraf hemtat anledning att särskildt ersätta de kostnader, denne Secreterare, framför de öfriga Ståndens, vore underkastad. Men nu är förhållandet annorlunda, då den person, som blifvit till Secreterare antagen, icke är boende å landet, utan har sin bostad här i staden och således i detta hänseende står i samma förhållande, som Secreterarne i de andra Stånden. Det föreföll mig då oriktigt att i detta fall, som icke är jemnförligt med förhållandet under föregående Riksdagar, bevilja anslag till hyresersättning åt Secreteraren i Bonde-Ståndet. Jag fullföljer ock min anmärkning i detta hänseende och yrkar, att hyresersättningen icke måtte utgå, destoheldre som Secreteraren likväl, enligt Utskottets förslag, får åtnjuta den förmån framför de andra Ståndens Secreterare, att beräkna arfvodet från den 2 September 1859, då han till Secreterare af Kongl. Maj:t utnämndes. Det kan redan sättas i fråga, om Secreteraren borde åtnjuta en sådan förmån,

enär grunden härtill äfven är hemtad från det förhållandet, att Secreteraren vanligen varit hoende på landet och således måst lemna sin sysselsättning och begifva sig från sitt hem någon tid före Riksdagen; då deremot Bonde-Ståndets nuvarande Secreterare är bosatt i Stockholm och kunnat fortfara med sin särskilde sysselsättning intill Riksdagens början. Men om jag också i detta afseende icke vill framställa något påstående, kan jag likväl icke medge åt honom någon hyresersättning.

Herr *Billström:* Jag delar fullkomligt Herr *Björcks* mening i fråga om den föreslagna hyresersättningen till Secreteraren i Bonde-Stårdet, men jag kan tillika icke inse, hvarföre bemälde Secreterare, i olikhet med alla öfrige tjenstemän inom Riks-Ståndens Canzlier, skulle få beräkna aflöning före Riksdagens början. Rimligtvis kan man väl icke uppbära lön för en befattning innan den tillträdes. Och då nu Bonde-Ståndets Secreterare tillträdde sin befattning först vid Riksdagens början, bör icke aflöning åt honom anslås att utgå under en och en half månad derförinnan. Till ett motsatt förfarande kan jag åtminstone icke finna något skäl. Det må vara att, när till Secreterare utnämnts någon i landsorten bosatt person, denne fått beräkna arfvode någon tid före Riksdagens början, emedan han förut måste begifva sig hit; men aldrig torde dock för resan hafva erfordrats en och en half månad. I afseende på den nuvarande Secreteraren eger icke något så beskaffadt förhållande rum, alldenstund han i flera år varit bosatt här i staden; och jag måste derföre bestrida att honom beviljas något arfvode förr, än från Riksdagens början, då han trädde i utöfning af siu befattning. I följd af nu anmärkta omständigheter, yrkar jag att Memorialet i denna del återremitteras.

Herr *Lallerstedt:* Jaginstämmer med Herrar *Björck* och *Billström.* Den fördel, som Bonde-Ståndets Secreterare i afseende på aflöningsförmånerna hittills åtnjutit framför de öfriga Ståndens Secreterare, är en qvarlefva från de tider, då man hade andra anspråk på detta Stånds Secreterare och denne spelade en annan role, än han nu kan göra; men sedan hans ställning numera är förändrad, bör han, hvad aflöningen angår, också sättas i samma ställning, som de andra Ståndens Secreterare.

Herr *Thollander:* Jag åter anhåller om bifall till Utskottets hemställan i denna del. För en hvar torde det vara bekant att Secreteraren i Bonde-Ståndet har en ansvarighet,

som icke åligger någon af Secreterarne i de öfriga Riks-Stånden, hvarjemte det från lång tid tillbaka blifvit vanligt att Bonde-Ståndets ledamöter anlita sin Secreterare om författande af motioner, reservationer och annat dylikt. Detta senare föranleder dertill, att Secreteraren som oftast har besök och, i följd deraf, behöfver han en rymligare local för att kunna taga emot de många besökande.

Discussionen var slutad, och, på af Herr Talmannen framställda särskilda propositioner, biföll Ståndet denna punkt, med den förändring, att den för Bonde-Ståndets Secreterare föreslagna hyresersättning afslogs, och att det månadtliga arfvodet på bemälde tjensteman skall beräknas ejif rån den 2 September 1859, på sätt Utskottet tillstyrkt, utan ifrån Riksdagens början, den 15 Oktober samma år.

Öfriga delar af Memorialet.

Biföllos.

§ 6.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets Memorial, № 25, i anledning af återremiss utaf Betänkandet, № 18, angående Postbevillningen och dermed sammanhang egande frågor.

Biföllls.

§ 7.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande, № 101, dels i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse, i fråga om förändrade grunder för mjöl- och sågqvarnars beskattning, dels angående enskild motionaires framställning i ämnet.

Härvid förekommo:

1:a—3:e punkterna.

Biföllos, hvar efter annan.

4:e punkten.

Herr *Lallerstedt:* Utan tvifvel bör man vara belåten om man kan komma till en förnuftsenlig reglering af beskattningen å qvarnar och sågar; men det förefaller mig såsom hade Stats-Utskottet bordt sammanträda med andra Utskott för att gifva ärendet en fullständigare behandling. Af en emot Betänkandet afgifven reservation synes att denna åsigt blifvit inom Utskottet, ehuru förgäfves, uttalad. Enligt min åsigt, hade Stats-Utskottet bort sammanträda med Bevillnings- och Lag-Utskotten, för behandling af hvad den Kongl. Propositionen innehåller, för en föregående undersökning vid anläggning af sågar och qvarnar, ty det är lika nödvändigt att tillåtelsen till deras anläggning icke göres be-

roende af vidlyftiga undersökningar, som att erhålla en förnuftsenlig beskattning af desamma. Den Kongl. Propositionen innehåller tillräcklig anledning till en dylik vidsträcktare behandling af ärendet, och en förändring af föreskrifterna, angående anläggning af qvarnar och sågar, är också, såsom en hvar vet, af behofvet högt påkallad. Det förekommer i Betänkandet, pag. 5, följande: »Blefve af Kongl. Maj:t »i Nåder förordnadt att alla qvarnar, utan undantag, skola »till bevillning taxeras, vore häraf, utan särskildt förkla»rande, en gifven följd att till all kraft och verkan för»fölle hvad uti nu gällande författningar om bestämmande af »grundränta å mjölqvarnar och å tillökad stockfångst vid äl»dre sågqvarnar är stadgadt; hvaremot äfven sedermera »orubbade borde förblifva dels föreskrifterna i 20 Cap. 4 § »Byggninga-Balken, med tillhörande författningar, om anstäl»lande af undersökningar vid anläggande af nya eller förän»dring af gamla verk, samt pröfning häraf, på det jord- och »andre qvarnegare måtte blifva i tillfälle deras rätt bevaka, »och dels hvad i fråga om tull och sågarelön är stadgadt». Men om det blir en rättighet för hvem som helst att mot bevillning anlägga qvarn, så kan väl föregående undersökning, angående mälderlag, icke vidare erfordras eller det vara behöfligt att fråga angränsande qvarnegare om de medgifva anläggningen. Hvartill skulle det i sådant fall gagna att på förhand undersökes hvad en qvarnegare kunde påräkna i tull. Om åt ifrågavarande industrie lemnas den frihet, som alla andra industrier i vårt land redan ega, så böra alla föreskrifter af omförmälda beskaffenhet utstrykas. Det förvånar mig att denna fråga icke i anledning af den Kongl. Propositionen erhållit den allsidiga behandling, som varit så önskvärd. Åtminstone hade man bordt föreslå en underdånig hemställan till Kongl. Maj:t, med begäran att vid nästa Riksdag måtte framläggas ett förslag om undanrödjande af de formaliteter, som nu vid anläggning af qvarnar måste uppfyllas. Jag hemställer, om det icke vore skäl att återremittera den 4:de punkten, med föreskrift för Utskottet att sammanträda med andra Utskott och gifva åt ärendet den fullständiga behandling, hvarom jag nu talat.

Herr *Björck:* Jag förstår icke rätt, huruvida det varit Herr *Lallerstedts* mening att framhålla den Kongl. Propositionen såsom en utgångspunkt för reformen. Så betraktar åtminstone icke jag denna Kongl. Proposition, utan anser den tvärtom såsom ett föga glädjande bevis på Regeringens ställ-

ning till den ifrågavarande saken. Oaktadt Rikets Ständer vid en föregående Riksdag beslutat en förändring i beskattningen af mjöl- och sågqvarnar, har dock Regeringen dertill vägrat sitt bifall och den har icke ens funnit angeläget att framlägga ett förslag om grundräntans förändring. Mig synes det nästan såsom ansåge Regeringen orätt om frihet från beskattning blefve utsträckt till innehafvare af krono- och skatteqvarnar, icke med afseende å Statens uppoffring, utan derföre, att de nu redan skattefrie frälseqvarnarne icke blefvo ensamme om skattefriheten. Det vissa är emedlertid att Regeringen icke i sin Proposition framkommit med något förslag, utan lemnat åt Rikets Ständer att genom underdånig skrifvelse meddela de beslut, hvartill den Kongl. skrifvelsen må anses föranleda. Emedlertid synes det som om Kongl. Maj:ts bifall dertill blifver beroende derpå att skillnad i beskattning af skatte- och frälseqvarnar stadgas och att särskild bevillning bestämmes att utgå af qvarnar och sågar af olika natur, i ersättning för de qvarnräntor, hvilka Kronan komme att förlora. I sednaste afseendet eller i fråga om grundräntornas ersättande, om dessa blefvo afskaffade, måste sådant naturligtvis ske genom bevillning, men, enligt Grundlagarne, beror det icke af Kongl. Maj:t att derom ingå i någon pröfning. Således synes det såsom Regeringen ville hindra reformen eller tilltvinga sig en rätt, som den icke grundlagsenligt eger. Då denna fråga i Stats-Utskottet behandlades, var det derföre Herr *Bergers* motion, som gaf Utskottet tillfälle att taga frågan i vidsträcktare pröfning, men denna motion afsåg icke något annat, än att Rikets Ständer skulle stanna i samma beslut, som Utskottet vid 1853—1854 årens Riksdag tillstyrkte. Nu är det ganska sannt att, i fall beskattningen å qvarnar förvandlas från grundskatt till bevillning, man bör på samma gång afskaffa alla stadganden om föregående undersökningar angående mäldelag och angränsande qvarnars rätt, äfvensom i fråga om taxor för malning; men då saken befann sig på denna lösa grund, var det nödvändigt för Stats-Utskottet, om det skulle lyckas med reformen, att gå försigtigt tillväga. Utskottet måste undvika alla strider och, bland dem, i synnerhet dem, hvilka kunde föranledas af frågan om dels upphäfvande af tull för förmalning, dels ock om rätt till qvarnars anläggning. Derföre ansåg Utskottet sig böra lemna saken i dess närvarande skick och öfverlåta åt Kongl. Maj:t att meddela nödiga före-

skrifter endast i afseende å verkställigheten. Frågan om föregående undersökningar och tullen för malning är icke dervid afsedd, utan måste omedelbart efter det skatten blifvit förändrad komma att utgöra föremål för Statsmakternas särskilda behandling, men man bör icke på samma gång väcka alla dessa frågor och derigenom möjligen skapa sig ett motstånd mot reformen. Detta har varit anledningen hvarföre Utskottet nu lemnat qvar dessa författningar. Visserligen vore det önskligt att dessa särskilda författningar togos bort och de komma äfven att upphäfvas, men jag kan icke gilla att, då fråga nu är om qvarnars beskattning, deri inblanda frågan om berörda författningars borttagande. Således är det otjenligt att nu söka komma längre, än Utskottet gjort, äfven ehuru det i grunden är riktigt, hvadan jag anhåller om bifall å Betänkandet i denna del.

Herr *Swartz:* Jag kan ej annat än i allo instämma med Herr *Lallerstedt.* Det är svårt att inse, huru Bevillnings-Utskottet skall kunna föreslå en bevillning på qvarnegares inkomster såsom ersättning för grundräntorna, ifall dessa komma att upphöra. Det kan visserligen emotses, att, i många fall, qvarnegares behållna inkomst blifver icke obetydligt ökad genom grundräntornas borttagande, men låt t. ex. ökningen, i något fall, uppgå till 100 R:dr, så, om derå skall erläggas endast lika stor bevillning, som för annan inkomst, eller en procent, kommer ju bevillningsafgiften att utgöra blott 1 R:dr, i stället för de 100 R:dr, som Staten förut uppburit. Och mig synes, att, sedan Rikets Ständer godkännt de hufvudsakliga grunderna för en ny Bevillnings-Förordning, måste det blifva nästan omöjligt för Utskottet att föreslå en annan beskattningsgrund för qvarnegare, än för andra skattskyldige, d. v. s. efter behållen inkomst. Stadgades det, att hvar och en qvarnegare skulle i extra bevillning erlägga lika stor summa, som grundskatten, så vore ju nyttan för honom af förändringen ingen. Det är sannt, att så, som jag tänker mig saken, blefve, i många fall, grundskattens upphörande en eftergift åt qvarn- och sågegare. Men, efter mitt förmenande, borde Rikets Ständer gerna vilja göra en sådan eftergift, för att en gång få slut på den särskilda, numera föråldrade, lagstiftning, som finnes, rörande de näringar, som här afses. Från början hafva väl qvarnar och sågar blifvit med grundskatt belagde, derföre att man på den tiden ansåg dem vara de enda inrättningar, hvarigenom vattenfall kunde tillgodogöras. Nu är det likväl medgifvet att,

om en skattlagd qvarn nedlägges och en fabrik i stället uppföres, får grundskatten upphöra. Detta är ett exempel, att eftergift redan blifvit gjord till förmån för industrien. Den eftergift, som här är i fråga, kan ock endast försvaras derigenom, att den afser att bereda full frihet för bedrifvande af dessa, likasom andra näringar. Borttagandet af mäldelag och qvarntull m. m., hvarigenom allmänt gagn beredes, det bör vara hufvudsyftet med den ifrågasatta ändringen, och just derföre är det som grundskatten bör borttagas. Således är det en orätt ordning att först taga bort grundskatten och sedan de inskränkningar, som vidlåda näringen. Endast om det sker i sammanhanhang, låter denna åtgärd försvara sig. Jag tror derföre, att det är både nödigt och lämpligt att återremittera denna punkt, på det Stats-Utskottet må blifva i tillfälle att, jemte andra Utskott, föreslå Rikets Ständer ett upphäfvande af dessa inskränkande författningar på samma gång, som grundskatterna efterskänkas.

Herr *Björck:* Hvad Herr *Swartz* yttrat om ändamålet med den föreslagna reformen är sannt och kan icke af någon motsägas. Det är klart att ändamålet är att få dessa näringar fria, så att en hvar må ega att förvandla säd till mjöl och blockar till bräder, men jag har icke föreställt mig annat, än att det vore en ovillkorlig följd af denna författning, att äldre qvarnegare, sedan de blifvit befriade från grundskatt, icke skulle kunna framkomma med anspråk att få tillgodonjuta sina privilegier. Jag tror således, att, sedan 3:e punkten blifvit godkänd, har man ock borttagit den grund, hvarpå dessa anspråk hvila. Frågan är nu endast, huruvida det må vara lämpligt och nödvändigt att, i sammanhang med grundskattens borttagande, fatta beslut om ändring i dessa författningar. Att det vore bra, det kan icke bestridas; men frågan är, om detta nu kan ske och om man icke, istället att bringa saken framåt, skapar sig ett sådant motstånd, att hela saken förfaller. Alla de, som hafva något interesse, motsätta sig naturligtvis reformen och söka att hindra densamma. Inom Preste-Ståndet och till och med inom de andra Stånden finnas personer, som önska bibehållandet af grundskatten, och då fråga blifver om dessa författningars upphäfvande, skola de således söka att motverka reformen, utan att visa sig egentligen strida emot grundskattens borttagande. Jag tror derföre, att man bör vara nöjd, om saken nu går i formelt hänseende, och är öfvertygad, att i en framtid det icke skall dröja länge, innan de öfriga inskränkningarne komma

bort Jag vill icke vara envis, men, om det skulle visa sig att jag har rätt i mitt påstående att man skapar ett motstånd, då må de Herrar, som föranledt detsamma, bära skulden för följderna.

Hvad bevilluingens bestämmande angår, så tillhör denna fråga egentligen 5:e punkten i Utlåtandet; men det ligger i sakens natur, att, om Rikets Ständer uttala den mening, att de anse, det en särskild bevillning bör påläggas qvarn- och sågegare till ersättning för de grundskatter, hvaraf Staten går i mistning, då åligger det Bevillnings-Utskottet att foga sig derefter och söka bestämma en beskattning, oberoende af de grunder, som för bevillningen i öfrigt blifvit antagne. Om det är nödigt att en sådan ersättning utgår, är det klart, att anstalt måste fogas derom att densamma kommer Staten tillgodo, men om Staten åter icke räknar på någon ersättning, utan heldre afstår den och hoppas erhålla vinst, derigenom att näringarne utvidgas, då har naturligtvis Bevillnings-Utskottet intet annat att göra, än vidblifva sina åsigter. Emellertid bör man ihågkomma, att Ståndet återremitterade den del af Betänkandet, hvilken handlar om beskattning af qvarnar och sågar, just för att hålla frågan öppen.

I anledning af Herr *Lallerstedts* yttrande, får jag fästa uppmärksamhet derpå, att här icke är fråga om någon ändring i allmän lag. De undersökningar, som der finnas föreskrifna, hafva icke något cameralistiskt syfte, utan alse att betrygga kringliggande jordegare mot skada af vattenuppdämning; och till ändring deri har någon anledning icke gifvits.

Herr *Lallerstedt* *).

Herr *Staaff:* I förbigående får jag förklara, det jag icke kan dela öfvertygelsen om helgden af skattlagda qvarnars privilegier. Ty om man än antager, att lagar och författningar gifvit helgd åt mäldedistrikterna, i följd hvaraf de icke böra öfverskridas, så bör man dock se saken sådan den är och man skall då finna, att, när vid en qvarnanläggning det af de byar, som bilda districtet, beräknats en förmalning af 2 till 300 tunnor, uppgår densamma kanske nu till 3,000 tunnor, och således kunna qvarnegare på skattläggningen icke grunda någon exclusiv rättighet, ej ens inom districtet.

---

*) Herr *Lallerstedts* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band.

I afseende på Herr *Björcks* påstående, att föregående undersökningar i och för en qvarnanläggning icke stå i något sammanhang med sjelfva skattläggningen, kan jag icke förena mig med honom, emedan det just är på dessa undersökningar, som skattläggningen grundas och Kammar-Collegium blifver i tillfälle att bedöma densamma. Deraf följer likväl icke, att ju icke frågan om grundskattens upphäfvande kan, oberoende deraf, behandlas, och jag tror, att ett stort steg framåt vore taget, om man finge bort grundskatten, emedan detta skulle föranleda att de öfriga reformerna lättare gingo igenom. Slutligen vill jag upplysa, att i Lag-Utskottet hvila tre eller fyra motioner, som angå anläggning af vattenverk och förändring af 20 Cap. 4 § Byggninga-Balken och hvilka stå i sammanhang med och beröra de skattläggningen föregående åtgärder.

Herr *Swartz:* Jag anhåller att ännu en gång få hemställa, om det är troligt, att det skall lyckas få bort föreskrifterna om mäldelag och qvarntull, hvilka qvarnegare kunna betrakta såsom sina privilegier, såvida man icke begagnar detta tillfälle att inskränka qvarnegares rättigheter, på samma gång man minskar deras skyldigheter. Hvad Herr *Staaff* anfört, synes egnadt att understödja den framställning, som från början blifvit gjord af Herr *Lallerstedt*, och jag förnyar mitt yrkande om återremiss.

Herr *Kock:* Efter den här meddelade upplysning, att Preste-Ståndet återremitterat förevarande punkt, men i ett helt annat syfte, än detta Stånd skulle komma att göra, hemställer jag, om det är klokt af dem, som önska framgång åt frågan, att påyrka återremiss, hvaraf följden sannolikt blefve den, att det hela, vid förnyad behandling, komme att förfalla. Jag medger visserligen, att andra åtgärder kunde vidtagas, för att vinna rättelse i öfverklagade hänseenden, men jag anser klokheten bjuda att man, för att få fram saken, bör taga hvad man fått. Jag vill icke påstå, att detta är så alldeles riktigt, men jag har ansett mig böra fästa uppmärksamheten på faran af en återremiss.

Herr *Ödmansson:* Denna reform har länge varit önskad, och jag anser att man då icke bör draga i betänkande att antaga Utskottets förslag. Jag anser ock att de åtgärder, som af Herr *Lallerstedt* blifvit förordade, äro saker, som sedermera lätt kunna åvägabringas.

Discussionen var slutad, och 4 punkten bifölls.

5 punkten.

Den i denna punkt omförmälda fråga öfverlemnades till Bevillnings-Utskottets behandling.

§ 8.

Föredrogs å nyo Stats-Utskottets Memorial, № 109, i anledning af Rikets Ständers beslut i de uti Stats-Utskottets Utlåtande, № 36, behandlade frågor, angående fortsatt utförande af jernvägsarbeten för Statens räkning och anvisande af dertill erforderliga medel.

Härvid förekommo:

Anmälan, sidan 1.

Lades, med godkännande, till handlingarne.

Framställningen, sidan 2.

Antogs af Ståndet.

Och förslaget, sidan 3.

Bifölls.

§ 9.

Föredrogs å nyo Sammansatta Bevillnings-, Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Utlåtande, № 9, i anledning af dels gjorda anmärkningar emot vissa delar, dels ock Riks-Ståndens skiljaktiga beslut, i afseende å andra delar af Betänkandet, № 4, angående villkoren för bränvinstillverkning.

Härvid förekommo:

1:o yttrandena, sidan 2, i anledning af Bonde-Ståndets särskilda beslut, å början af sidan 3, i anledning af Ridderskapets och Adelns beslut, samt sidorna 5 och 6, angående författningsförslagets §§ 23 och 34, § 35, mom. 1, och § 46, mom. 1.

Lades, med godkännande, till handlingarne.

2:o inbjudning till Borgare-Ståndet, angående författningsförslagets § 4.

Herr *Rydin:* Jag anser, att den minsta tillverkning på dygn bör vara 500 kannor. Om Borgare-Ståndet nu skulle bestämma minimum till 100 kannor, skulle derigenom endast nytt krångel vid nästa Riksdag uppstå, men om steget tages helt ut, blefve derom icke vidare fråga. Då två Stånd bestämt minimum till 500 kannor, skulle jag gerna se, att Borgare-Ståndet fattade enahanda beslut, och jag yrkar derföre inbjudningens antagande.

Herr *Ridderstad:* I motsats till den förre talaren, är jag af den enskilda öfvertygelse att minimitillverkningen bordt, åtminstone vid detta Riksmöte, hafva blifvit bestämd till 100 kannor; men, till följe af det sätt, hvarpå frågan blifvit be-

handlad, och i det läge den sig nu befinner, inser jag att någon förändring icke nu mera är möjlig, utan att minimitillverkningen blifver fastställd till 300 kannor; men om man antager 300 kannor såsom den minsta tillverkningen, bör, efter mitt sätt att se saken, skatten nödvändigt ökas. Orsaken dertill är följande. Då Kongl. Maj:t till Rikets Ständer aflät Proposition om upptagande af ett lån å 25 millioner, förekom deri den beräkning, att lånet skulle amorteras genom bränvinsskatten. Kongl. Maj:t föreslog, rörande bränvinstillverkningen, derföre, att såväl de mindre, som de större pannorna skulle fortfara, de mindre med en tillverkning af pannerymdens fyrdubbla kanntal, de större deremot med en tillverkning af 300 kannor, allt per dygn, men den ena, såväl som den andra tillverkningen med en åsatt skatt af 75 öre per kanna. Vid behandling af frågan i Utskottet, bibehölls i hufvudsakligt afseende förslaget om tillverkningen, men skatten nedsattes till 60 öre, alldenstund Utskottet beräknade, att den ändock skulle komma att uppgå till betäckandet af den erforderliga summan. Nu har emedlertid proportionen blifvit rubbad genom de, i strid mot den ursprungliga beräkningsgrunden, inom Stånden fattade beslut. Sedan nemligen tillverkningens minimum nu blifver i kanntal 300, skola utan tvifvel flera mindre brännerier upphöra, samt tillverkningen sålunda förminskas, hvarjemte, och framförallt, ifall tillika den mindre skatten af 60 öre antages, statsinkomsterna otvifvelaktigt skola betydligt komma att reduceras. Jag har ansett mig böra fästa det Högtärade Ståndets uppmärksamhet härpå. Om Ståndet derför antager 300 kannor såsom minimum, tror jag att skatten bör bestämmas till 75 öre.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Jag är af alldeles motsatt tanke med Herr *Ridderstad* och vill fästa Ståndets uppmärksamhet derpå, att genom antagande af 300 kannor, såsom minimitillverkning per dygn, har lagstiftaren en gång för alla afgjort denna fråga. Vi hafva sett, hurusom densamma utgjort ett surt och osmakligt Erisäpple, och vi veta, hvilket ledsamt förhållande den emellan Stånden åstadkommit, och hvilket menligt inflytande den medfört. Jag anhåller så mycket heldre om inbjudningens antagande, som, endast genom att bestämma minimum till 300 kannor, möjlighet beredes till en riktig control. Ty om minimum sättes till 100 kanror, så äter controlen upp förtjensten. Dessutom är det ju nksgagneligt att brännerierna antal icke ökas, utan minskas, helst det är af erfarenheten vitsordadt, att i de provincer,

der bränvinsbränning mest bedrifvits, åkerbruket blifvit försummadt. I Norrige har lagstiftningen gått raskt framåt och bestämt minimum till 1,500 potter, eller $553^{8}/_{10}$ kanna per dygn. Detta vore ett godt exempel att följa.

Hvad Herr *Ridderstad* yttrat om afsigten med den å bränvinstillverkningen föreslagna ökade skatt, hvartill Borgare-Ståndet ej lemnat sitt bifall, kan jag icke gilla, utan tror, att denna åtgärd skall lemna ett motsatt resultat. Man beräknar nemligen, att, med 300 kannors minimum och en ordentlig tillsyn, skall tillverkningen komma att uppgå till 15 millioner kannor och lemna i skatt 9 millioner; men, efter statistiska uppgifter, har af sakkunnige personer tillverkningen calculerats ännu högre, eller till 16 millioner kannor, hvaröfver den förlidet år lärer hafva gått, och detta gör, enligt de grunder, som nu äro föreskrifna, en inkomst af 9,600,000 R:dr. Jag hemställer derföre, om, då det icke låter tänka sig att Ståndet vill ändra sitt beslut, angående skatten, vi nu icke måtte antaga inbjudningen och bestämma minimum till 300 kannor, hvarigenom frågan, en gång för alla, vore afgjord.

Herr *Rydin:* Jag instämmer i allo med Herr vice Talman och tror, att, om man antager 300 kannor såsom minimum för tillverkningen per dygn och en skatt af 60 öre, skall nationen dermed blifva belåten. Sedan skall man vid Riksdagarne, åtminstone i denna fråga, få lugn och fred, och det eviga motståndet hos Bonde-Ståndet komma att försvinna. För min del, tillstyrker jag antagandet af inbjudningen.

Herr *Boman:* Då denna fråga sist behandlades inom Ståndet, var jag af sjukdom hindrad att deri deltaga; men då jag inom det Sammansatta Utskottet ifrigt kämpat för den åsigten, att minimum för alla brännerier skulle blifva 300 kannor om dygnet, kan jag naturligtvis icke annat än tillstyrka inbjudningen Hvilken grundtanke är det väl, som genomgår Bränvins-Förordningen? Det är ett försök att komma ifrån husbehofsbränningen och till fabriksbränningen. Om jag kunde föreställa mig, att bestämmandet af 300 kannor såsom minimum per dygn skulle minska inkomsterna, då vore jag benägen att något lyssna till Herr *Ridderstads* betänkligheter; men hvad är det väl, som hindrar de mindre bränneriegarne att slå sig tillsammans och bygga större brännerier, samt drifva näringen, på sätt här blifvit föreslaget. Inom det Sammansatta Utskottet upplystes, att de flesta brännerier, som hafva pannor af 10 eller 20 kannors rymd, icke skulle kunna tillverka

100 kannor om dygnet utan att ombyggas. Om det förhåller sig så, och detta har af flere blifvit vitsordadt, då frågar jag, om det skulle medföra så mycket ökade kostnader att bygga brännerierna för afverkning af 300 kannor. Jag tror, att detta skulle vara en fördel för Bonde-Ståndet; men äfven om man afser att Statens inkomster skulle minskas derigenom att några småbrännerier nedläggas, så är detta icke att fästa sig vid, enär lagstiftningens syftemål icke är att bereda statsinkomster, utan att inskränka productionen och consumtionen. På dessa skäl, bifaller jag inbjudningen och förklarar, att, då vi komma till 19 §, skall jag icke vara emot en förhöjning af skatten, ehuru jag anser densamma redan tillräckligt hög.

Herr *Kock:* Att döma af de här redan afgifna yttranden, så låter det såsom Utskottets förslag skulle blifva antaget, men jag får förklara, det jag icke kan dela denna åsigt. Det är en strid emellan två ytterligheter. Bonde-Ståndet har yrkat bibehållandet af den i nu gällande författning antagna skillnad emellan större och mindre brännerier, hvaremot Ridderskapet och Adeln samt Preste-Ståndet bestämt den minsta tillverkningen på dygn till 300 kannor. Ett sådant språng är något för starkt. Jag erkänner, att principen kan vara riktig, men man bör se till hvad effect den i tillämpningen medför. Många landtbrukare hafva ordnat sin economie efter bränvinsbränning, och redan genom det minimum, eller 100 kannor per dygn, som Borgare-Ståndet antagit, blifver en stor del nödsakade att antingen lägga ned eller ändra sina brännerier; men för mången blir det dock en möjlighet att fortsätta med bränning. Det tyckes mig, att man icke på en gång bör gå så hastigt tillväga och derigenom åstadkomma stora förluster, utan att man kan låta det anstå till nästa Riksdag, då jag är öfvertygad att allmogen inser, att tillverkningen i mindre brännerier kommer att upphöra. På dessa skäl, anhåller jag, att Ståndet ville vidblifva sitt beslut och afslå inbjudningen.

Herr *Ridderstad:* Jag måtte hafva uttryckt mig bra illa, då jag kunnat så missförstås, att man ansett mig yrka att Ståndet borde förkasta den nu föredragna inbjudningen och fasthålla sig vid sin, vid frågans första behandling, uttalade åsigt, eller att minimitillverkningen för de små pannorna borde bestämmas till 100 kannor. Hvad jag sagt, det är: att jag väl, för min enskilda del, trott och tror att det varit klokt och rätt att bestämma olika minimitillverknings-

belopp för olika verk, så att man icke helt och hållet omöjliggjort de mindre pannorna; men att, i det skick frågan sig nu befinner, man icke gerna, med hopp om någon framgång, kan fortfarande yrka det, utan att man väl måste antaga det föreslagna minimum af 300 kannor. Jag vädjar till det Högtärade Ståndet, om jag i sjelfva verket sagt något annat. Med anledning af mitt antagande, att den för Statens behof beräknade inkomsten skulle, i fall minimum nu bestämmes till detta sednare kanntal och skatten till 60 öre, förminskas, har en talare förklarat, att han vore öfvertygad om ett alldeles motsatt resultat, eller att statsinkomsten derigenom skulle förökas. Jag tviflar dock, fortfarande, på sannolikheten af denna förmodan. För min del, kan jag nemligen ej föreställa mig att skattens förhöjning till 75 öre, eller nedsättning till 60 öre å fabrikstillverkningen, skall komma att på något sätt influera på sjelfva tillverkningens totalbelopp; och om, hvad jag sålunda antager, tillverkningen i ena, såväl som i andra fallet blifver alldeles densamma — d. v. s. lika stor — så måste följaktligen också en skatt på 75 öre gifva en större statsinkomst, än en skatt på 60 öre. Sedan de större pannorna nu äfven blifvit af med sina ganska vådliga medtäflare, de mindre pannorna, kunna de, snart sagdt, bära hvilken skatt, som helst. — Hädanefter skola de endast sporras af concurrencen emellan sig sjelfva — och afsättningen, hvilken hädanefter icke lärer blifva mindre, än hitintills.

Herr *Boman:* Jag erkänner, det jag gjort mig skyldig till ett missförstånd, men det härleder sig derifrån, att Herr *Ridderstad*, såsom villkor för antagandet af minimum till 300 kannor, fordrade det skatten skulle bestämmas till 75 öre, hvaremot jag, utan afseende på skatten, ansåg minimum böra utgöra 300 kannor. Det har yttrats, att det icke vore rätt att på en gång vidtaga en så stor reform, men, om man närmare betraktar saken, tror jag man skall finna, att reformen sker i Bonde-Ståndets sanna interesse. Då det medgifvits, att de mindre brännerierna, i händelse minimitillverkningen för dem bestämmes till 100 kannor, måste ombyggas, såvida de vilja fortfara att bränna, samt att, om vid nästa Riksdag minimum antages till 300 kannor, en ombyggnad ånyo måst ega rum, då hemställer jag, om det icke är bättre att på en gång bestämma minimum till 300 kannor.

Herr *Rydin:* Ifall 300 kannor antagas såsom minimum, hemställer jag, om icke det tillägg bör göras, att detta icke

afser de brännerier, hvilka nu tillverka 300 kannor, och ej eller dem, hvilka hädanefter anläggas.

Herr *Swartz:* Jag instämmer med dem, som förordat inbjudningens antagande.

Herr *Ditzinger:* Att bränvinslagstiftningen är ledsam, såsom utgörande ett undantag från näringslagstiftningen i allmänhet, medgifves gerna, men man bör väl derför icke gå eganderätten så mycket för när, som jag anser skulle ske genom att nu med ens bestämma minsta tillverkningsbeloppet per dygn till 300 kannor. Om man ihågkommer att Bonde-Ståndet representerar det största antalet af dem, som äro interesserade i denna fråga, tyckes det icke vara för mycket att man fäster afseende vid samma Stånds åsigter. Att anse bränvinsbränningen nyttig och nödvändig för jordbruket må vara oriktigt, men denna mening hysa dock många bland Bonde-Ståndet, och jag kan derföre icke annat, än anse det orätt, att på en gång fråntaga dem rättigheten att, efter egen öfvertygelse, tillgodogöra sina producter, och öfverlemna åt de större capitalisterna att uteslutande idka denna näring. Om vi tänka oss, att lagstiftningen bestämt 100 kannor såsom minimi-tillverkning per dygn och föreskrifvit, att en Controlleur skall finnas vid hvarje bränneri, så komma de större brännerierna likafullt att få öfvervigten samt de mindre att gå under, hvadan denna reform skulle leda till samma mål, som man nu åsyftar att uppnå, ehuru på ett mindre brådstörtadt och våldsamt sätt. På dessa skäl, yrkar jag afslag å inbjudningen samt vidblifvandet af Ståndets redan fattade beslut.

Herr *Ekman:* Jag kan icke dela den siste talarens åsigter, utan anser, att man bör, såvidt möjligt är, befordra en fabriksmessig tillverkning. Om man, lika med Herr *Ditzinger*, fästade afseende vid den omständigheten, att jordbruk borde drifvas i förening med bränvinstillverkning, då vore det icke skäl att göra någon förändring och ejeller att antaga förslaget om 100 kannor, ty hvarje afvikelse från den nuvarande lagstiftningen vore då ett ingrepp i eganderätten. Jag tror, lika med Herr *Boman*, det vara bättre att taga steget fullt ut, ty, om bränvins-tillverkning skall drifvas fabriksmessigt och man nu bestämmer minimi-tillverkningen till 100 kannor och denna vid nästa Riksdag höjes till 300 kannor, blir deraf den följd, att de små brännerierna måste två gånger ombyggas. Jag tillstyrker inbjudningens antagande.

Herr *Rydin:* Om det förhölle sig så, som Herr *Ditzinger* velat påstå, att denna fråga anginge de flesta jordegares rätt, då kunde saken måhända böra ses annorlunda; men jag vill erinra, att det icke finnes mer än **2600** småbrännerier i Riket. Då det endast är en $^1/_{120}$:del af nationen som bränner, och Bonde-Ståndet deraf utgör $^1/_4$:del, då hemställer jag, om Herr *Ditzingers* mening förtjenar något afseende. Helt annat var förhållandet, då småbrännerierna antal uppgick till **171,000**; men då de nu nedgått till **2600**, kunna de likaså gerna nedsjunka i glömska.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Jag har begärt ordet, för att fästa uppmärksamhet på, hvarthän en för hög skatt leder. Man har derpå exempel från Norrige. Om man jemnför vårt mynt och mått med Norriges, så utgör skatten, enligt Finance-Ministerns beräkning, **90** öre, men, enligt andra, tillochmed **99** öre per kanna, och der är inkomsten i fallande. Detta är vanligtvis förhållandet med all skatt, som för mycket höjes.

Hvad Herr *Ditzinger* yttrat om Bonde-Ståndet, ger mig anledning att påminna, huru Bonde-Ståndet bedrifvit bränvinstillverkningen. Jag frågar: hvilken skatt hafva de väl betalt? Icke hafva de betalt enligt lag, utan de hafva kringgått densamma så, att de icke hafva erlagt högre skatt, än från **19** till högst **23** öre per kanna. Då ett helt Stånd tillåtit sig att på detta sätt kringgå lagen och undandraga Staten dess inkomster, då synes mig ögonblicket vara inne att derpå göra slut, ty det är orätt att låta dessa bränna utan control och tillverka dubbla, ja tredubbla qvantiteten emot den, för hvilken skatt blifvit erlagd. Ett sådant system är bedröfligt, och att derpå göra slut ligger i Bonde-Ståndets eget och hela landets sanna interesse. För min del, kan jag icke förstå en annan tankegång. Man säger, att lagstiftningen icke bör brådstörtadt gå tillväga. Nu är det erkändt, att de små brännerierna, för att kunna tillverka **100** kannor om dygnet, måste ombyggas, och samme talare, som medger detta, säger, att, om vid nästa Riksdag minimum antages till **300** kannor, blifva bränneriegarne nödsakade att bygga om igen. Härigenom skulle bränneriegarne förorsakas två utgifter, i stället för en. Man har sagt, att förslaget afser hufvudsakligen att bereda fördel åt större brännerier; men hvad är det, som hindrar stora byar att bygga ett bränneri tillsammans och der bränna i lika stor scala, som någon annan. Att brännerierna icke komma att flytta till städerna,

derom är jag öfvertygad, enär bränvinstillverkningen fordrar åtskilliga bihang, som endast på landet stå att erhålla.

Herr *Ekholm:* Jag har föga att tillägga till hvad den siste talaren yttrat och med hvilken jag helt och hållet instämmer. Jag vill blott erinra, att det endast är 3 eller 4 provincer, uti hvilka småpannor begagnas. Att nu göra till en angelägenhet för hela Sverige hvad, som gifvit anledning till författningens eluderande, synes mig icke lämpligt. Man handlar i tillverkarnes eget interesse, om man bestämmer minimum till 300 kannor, och jag förordar derföre inbjudningens antagande.

Herr *Ödmansson:* Jag kan icke frångå den åsigt, som af mig uttalades, då detta ärende förra gången förevar, och yrkar derföre, fortfarande, att 100 kannor måtte bestämmas såsom minimum intill nästa Riksdag. Herr vice Talmannen har påstått, att Bonde-Ståndet undandragit sig att skatta enligt författningen. Detta kan vara sannt, men sådant är förekommet genom stadgandet om Controleurer, och dermed kan nu vara nog. Nästa gång må man borttaga de 100 kannorna och bestämma minimum till 300 kannor. Jag tror icke att Bonde-Ståndet genom förändringen skulle komma att lida, såsom förespegladt blifvit, derigenom, att ny förändring nästa Riksdag skulle ifrågakomma, ty detta Stånd vet nog hvad det gör och aktar sig utan tvifvel att förlusten icke blir kännbar, så att derom behöfver man icke hafva någon omsorg.

Herr *Ridderstad:* På det icke någon misstydning må kunna ega rum, anhåller jag att få förklara, det jag, med afseende å det förhållande, hvari denna fråga sig nu befinner — och som gör hvarje försök till ändring gagnlöst — instämmer i Utskottets förslag.

Herr *Lovén:* Jemte tillkännagifvande, det jag nu kommer att rösta för inbjudningens antagande, och således frånträder mitt förra omdöme i frågan, har jag ansett mig böra såsom förklaring dertill antyda, att, då detta ämne är mindre en rätts-, än en conventionel fråga, jag, vid sådant förhållande och enär, efter hvad upplyst blifvit, antalet af de småpannor, som finnas qvar, är ganska ringa, i förhållande till dem, som redan blifvit nedlagde, samt således frågan nu rörer icke hela Bonde-Ståndet, utan endast en mindre del deraf, finner rätta tiden vara inne att uppnå det med sednare tiders bränvinslagstiftning afsedda mål: husbehofsbränningens afskaffande och förvandling till fabriksnäring.

Öfverläggningen ansågs slutad, och inbjudningen antogs.

3:o Yttrandet, angående § 19 uti författningsförslaget.

Herr *Ridderstad:* Jag förutsätter, att den dag äfven under detta Riksmöte kommer, då Rikets Ständer måste besluta, huru och på hvad sätt de nu så rikeligen beviljade anslagen skola betäckas. Jag befarar, att man då skall komma att kasta allt på 2:dra Artikeln i Bevillnings-Förordningen, hvilken Artikel synes mig redan nog betungad. I ändamål att i tid söka förekomma detta, har jag yrkat skattens förhöjning å fabriksbränneritillverkningen. Det är väl möjligt att jag, såsom Herr vice Talmannen påstått, kan misstaga mig, och att — i motsats till min mening — inkomsterna komma att ökas, ty hans erfarenhet i affairer är oförnekligen vida större, än min, men emellertid må min förmodan gälla hvad den kan; och jag yrkar, att skatten bestämmes till 75 öre per kanna.

Herr *Hierta:* Utan att på något sätt misskänna Herr *Ridderstads* goda afsigt, vill jag erinra, att inbjudningen gäller endast Ridderskapet och Adeln samt Preste-Ståndet, och hemställer, om det då kan vara skäl för Borgare-Ståndet att frångå sitt beslut.

Vidare förekom icke, och berörde yttrande lades till handlingarne.

4:o Hvad, som förekommer, angående författningsförslagets § 22, 1:sta och 4:de momenten.

Lades till handlingarne.

5:o Framställningen, med afseende på författningsförslagets § 40.

Bifölls.

Och 6:o inbjudningen till Borgare-Ståndet, angående författningsförslagets § 72.

Herr *Thollander:* För att bereda innehafvare af mindre brännerier, som nu blifva urståndsatte att vidare begagna desamma, en lämplig ersättning för redskap m. m., hemställer jag, att inbjudningen måtte antagas, och ersättningen således utgå med $^1/_4$:dels, i stället för $^1/_5$:dels förhöjning utöfver det värde af gammal koppar och malm, som af Kongl. Maj:t bestämmes.

Vidare förekom icke, och inbjudningen antogs.

§ 10.

Föredrogos och bordlades, andra gången, nedannämnda Betänkanden och Utlåtanden: 1:o Lag-Utskottets, № 25; 2:o Sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Eco-

nomie-Utskottets, N:ris 8—10; och 3:o Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets, N:ris 74—78.

§ 11.

Föredrogos och lades till handlingarna Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Memorialer:

№ 79, i anledning af återremiss å Betänkandet, № 57, och

№ 80, i anledning af återremiss å Betänkandet, № 59.

§ 12.

Föredrogos ånyo och biföllos Expeditions-Utskottets Utlåtanden:

№ 7, angående bestämmande af dag för nästa lagtima Riksdags början; och

№ 8, angående väckt fråga om utskrifning af ett exemplar till hvarje Riks-Stånd af Utskottets förslag till underdåniga skrifvelser.

§ 13.

Föredrogos och bordlades, andra gången, öfriga å föredragningslistan upptagna ärenden, som voro en gång bordlagda.

§ 14.

Bordlades Constitutions-Utskottets Memorial, № 24, Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Utlåtande, № 3, samt Lag-Utskottets Betänkanden, N:ris 27 och 28.

§ 15.

Justerades Protocolls-Utdrag öfver af Ståndet denna dag fattade beslut.

Plenum slutade kl. $^1/_2$ 3 e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 30 Maji.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Föredrogs å nyo Lag-Utskottets Betänkande, № 25, i anledning af väckta motioner om förändring i Kongl. För-

ordningen, angående handelsböcker och handelsräkningar, den 4 Maji 1855.

Härvid förekommo:

Utskottets första och andra yttranden, pag. 12.

Biföllos.

Utskottets tredje yttrande å samma sida; i sammanhang hvarmed förekom Utdrag af Högvördiga Preste-Ståndets Protocoll den 22 dennes, med inbjudning till Med-Stånden att instämma i Preste-Ståndets beslut i ämnet.

Herr *Ekholm:* Såsom bekant är, beslöto Riksens Ständer år 1854 en författning om ändring i gällande lag, angående handelsboks vitsord, som äfven af Kongl. Maj:t under den 4 Maji påföljde år sanctionerades, och hvarigenom väsendtligen modifierades det hittills gällande stadgandet, att borgenär egde rätt att med ed fästa riktigheten af sin bok, och sålunda få sin fordran betalningsgild; detta ändrades nu derhän, att edgången blef uppdragen åt gäldenären. Då, så nyligen, en ganska väsendtlig förändring i lagstiftningen vidtagits, synes verkligen nödvändigheten icke hafva kräft en till den grad genomgripande reform, som den Utskottet här föreslagit: att helt och hållet utstryka ur författningen den paragraf, som angår handelsboks giltighet och bevisningskraft. Att olägenheter genom ett sådant stadgande skola för näringsidkare uppkomma är otvifvelaktigt. Man vet ju, att i åtskilliga provincer, isynnerhet i Norrland, mellan sågverks- och bruksegare och allmogen ett sådant utborgningssystem är rådande; äfven i bokhandel och apotheksrörelse är det en gammal sedvänja, att ordentligt förd handelsbok och motböcker böra ega ett visst, ehuru villkorligt, vitsord. Hvad åter den större handeln beträffar, anser jag, i strid med Utskottet, det vara mindre nödvändigt att handelsbok tjenar såsom bevisningsmedel, då större affairer vanligen och lämpligast uppgöras genom slutsedlar eller vexlar och reverser; vid hvilket förhållande det således torde vara temligen öfverflödigt, att bok mot bok eger vitsord. Hvad åter detailhandeln beträffar, och då det sedan lång tid tillbaka varit vanligt här i landet, att köpmän, minuthandlare och spanmålshandlare fått gå i förskott för landtmän och andra producenter, hvilka icke hafva dagliga inkomster, utan hafva försträckningar till förlag och hvarjehanda behof af nöden, tror jag icke det vara välbetänkt, utan tvärtom skulle leda till stora olägenheter, att förinta denna paragraf. För så vidt min erfarenhet sträcker sig, har jag ock aldrig funnit, att

räkningar, grundande sig på handelsböcker, blifvit klandrade annorledes, än i afseende å priset, och i detta fall eger ju domaren att medla parterna emellan. Om Ståndet icke gillar de skäl, jag anfört till stöd för mitt yrkande om afslag å Lag-Utskottets Betänkande och vidblifvande af 1855 års Förordning, anhåller jag, att åtminstone Preste-Ståndets inbjudning i ämnet måtte antagas, i hvilket fall en återremiss måhända vore lämpligast.

Herr *Palander:* I allmänhet är det icke nyttigt att åtgärder, som vid en Riksdag vidtagits, snart undergå förändring, och framför allt gäller detta, då det är fråga om att stifta och upphäfva lagar. Sednaste Kongl. Förordning om handelsböcker och handelsräkningar af den 4 Maji 1855 är således nu blott 5 år gammal, men, oaktadt den i vissa fall var en stor förbättring, relativt till då varande förhållanden, anser jag dock att, sedan tiden förändrats och gått framåt, Rikets Ständer icke längre böra underlåta att i lagen vidtaga nödiga förbättringar; och jag får således tillkännagifva, att jag, med underkännande af Preste-Ståndets inbjudning, gillar Utskottets förslag. Hvar och en bör inse, att det är ganska nyttigt. Det bereder, å ena sidan, en stor fördel för hvar och en, som lefver öfver sina tillgångar, och begagnar sig af crediten öfver höfvan. Creditlagstiftningens mål bör ock vara att hindra dem, som icke kunna vårda gods sitt, att, om jag så får uttrycka mig, iakttaga slöseriets föreskrifter. Å andra sidan, skola affairesmännen blifva högeligen belåtne, om denna lag blir gällande, emedan den inskränker den hittills alltför långt utsträckta och alltför mycket missbrukade crediten. I många städer hafva visserligen handlanderne ingått särskilda öfverenskommelser att icke lemna varor utan contant liqvid, men det har funnits merändels bland dem någon Judas, som medgifvit credit och brutit öfverenskommelsen, till skada för flertalet. Jag anhåller om proposition å bifall och gläder mig på förhand visserligen öfver de resultater, hvilka komma att skördas genom denna ifrågavarande lags antagande.

Herr *Thollander:* Af den historik, som Utskottet i början af Betänkandet meddelat, angående lagstiftningen i detta hänseende, visar det sig, att förevarande fråga varit föremål för ofta återkommande ändringar, och detta utgör ett bevis, att någon tillfredsställande lagreform i denna del ännu ej lyckats göra sig gällande. Enligt den först gällande författ-

ningen i 17 Cap. 2 § Rättegångs-Balken af allmänna lagen, egde köpman att med ed fästa handelsbokens riktighet, och lagen erkände detta såsom ett fullständigt bevis om giltigheten af krafvet. År 1848 skedde i detta stadgande den förändring, att den, som borgat varan och var antecknad såsom gäldenär, vore pligtig att med ed fria sig från krafvet. Kom så 1855 års förordning, som bibehåller denna princip, men äfven den har visat sig icke leda till ändamålet. Då denna författning utkom, ingicks dock emellan köpmän och industriidkare i de mindre städerna en öfverenskommelse, att icke utsträcka utborgningarne så långt, som dittills varit fallet. Denna öfverenskommelse, som uppsattes skriftligen och undertecknades, syntes äfven till en början medföra åsyftad verkan, men inom handelsföreningen ändras personalen dagligen; de nytillkomna ville icke ingå på de förutvarandes aftal, och detta hade till följd att äfven de måste frångå detsamma. Nu är förhållandet än sämre, än före år 1855, ty före denna tid betydde contant handel, att liqvid erlades, då varan afhemtades, hvaremot det sedermera ansetts liktydigt med 3 eller 6 månaders credit. Man har äfven uppgifvit ett nytt ord, som kallas »extra contant», men äfven det betyder ej betalningens erläggande vid köpet, utan 2 à 3 dagars anstånd. Lag-Utskottet har ock i sina motiver tillräckligt öfvertygande ådagalagt, att denna lagstiftning är för det allmänna skadlig, och äfven menlig för såväl parti-, som minuthandeln. Grosshandlaren trodde, då den nya vexelstadgan antogs, att dermed hans bekymmer voro häfda för oordentlighet vid minuthandlarnes *liqvider*. Det visade sig dock snart, att minuthandlaren, så länge han var i beroende af afnämarens punktlighet, icke kunde fullgöra sina förbindelser till partiehandlaren, och, i följd deraf, måste äfven denne åter ingå på det gamla förhållandet, samt tillåta credit och förlängning af crediten. Häraf framgår tydligt, att, om den ringa punktligheten vid liqvider emellan grosshandlaren och minuthandlaren skall afhjelpas, och ordning uppkomma i deras affairesförhållanden, detta endast kan ske derigenom, att minuthandlaren sättes i tillfälle att fullgöra sina förbindelser till grosshandlaren, och detta kan åter icke ega rum, om man icke undanrödjer den lagstiftning, genom hvilken minuthandlaren tvingas att lemna bort varor, utan att vara förvissad, när han får vänta liqvid.

Efter hvad jag särskildt gjort mig underrättad om, hafva Ridderskapet och Adeln samt Bonde-Ståndet godkännt förslaget, och från Adeln lärer äfven vara att förvänta en inbjud-

ning till de öfriga Med-Stånden, att i detta dess beslut sig förena. Jag hemtar deraf anledning att tillstyrka afslag å Preste-Ståndets inbjudning, rörande dess beslut i ämnet, hvilket icke skulle verka till ändring i eller förbättring af det tillstånd, som för närvarande råder inom handeln. Den princip, hvarpå den nu gällande lagen hvilar, är dessutom rättsvidrig. Derigenom är det tillåtet för en class medborgare, att sjelf skrifva ett bevis, som utan någon annan åtgärd, än hans edgång, innefattar lika mycket vitsord om det förhållande, som han sjelf uppgifver, som om detsamma vore med ett vittnes edfästade utsago styrkt. Detta strider emot vår lagstiftning i öfrigt och mot den bevisningsteorie, på hvilken vår lag hvilar, och äfven ur denna synpunkt anser jag icke den nu gällande bestämmelsen i denna del vara förtjent att bibehållas. Jag anhåller om bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr *Ridderstad:* Om man antager, att inom affaireslifvet en större cris skulle utbryta, är det lika antagligt att, med nu gällande creditlagstiftning, denna cris icke skulle drabba endast de större affairesmännen, utan äfven de mindre, jemte consumenterne, kort och godt hela landet. De större affairesmännen, som importera varorna, omsätta dem på några månaders credit till de mindre, hvilka åter, i sin ordning, utborga dem till befolkningen. Alla importörer, minutörer och consumenter äro således indragna i samma affaire. Om consumenten, som ytterst har att liqvidera affairen, uraktlåter liquid, blir följden att hela affairen liksom stannar i sin ordentliga gång, hvarvid importören först drabbas af utlandets kraf. Den större affairesmannen får således i första hand känning af påtryckningen utifrån, och ifrån honom sprider sig densamma inom landet till de andra. Deraf följer ock, att crisen i mer eller mindre mån drabbar alla. Jag kan derföre icke annat, än på det högsta gilla den grundsats, på hvilken Utskottet byggt sitt förslsg. Utskottet har upptagit Herrar *Holmqvists* och *Hiertas* motioner, hvilka företrädesvis afse att, med bibehållande af handelsboks vitsord i tvister inbördes emellan köpmän eller alla dem, som äro förpligtade att hålla bok öfver sin rörelse, bokens vitsord helt och hållet borde försvinna emot alla andra. Såsom skäl härför hafva motionairerna åberopat: »att lagstiftningen i nyss-»berörde hänseende verkade förderfligt, såsom uppmuntrande »benägenheten att lefva på credit och föranledande en mängd »utborgningar, som eljest skulle uteblifvit; — att denna lag-»stiftning jemväl vore högst menlig för minuthandlanderne

»och handtverkarne, enär de, i täflan att förvärfva kunder, »måste visa allt större lätthet i utborgningarne och medgifva »allt längre betalningsterminer, hvarigenom de sjelfve åter »blefvo nödgade att köpa sina varulager på credit; — att »osäkerheten om tiden för fordringarnes gäldande förhindrade »minuthandlanden att, genom accept å vexel eller löpande »förskrifning, utfästa bestämd tid för betalning af sin skuld »till grosshandlanden eller fabrikanten, och att hela handeln »således kommit i olag genom förevarande lagstiftning.» Vid behandlingen af det vigtiga ämnet, har Utskottet fästat sin uppmärksamhet vid nödvändigheten att skilja emellan handelsrätt och civilrätt, en skillnad, som vår lagcodex hittills icke etablerat, men som i de utländska lagstiftningarne finnes skarpt begränsad. Med anledning häraf, har ock Utskottet gillat så väl den uti 1855 års författning antagna princip, att skilja på tvister emellan affairesmän inbördes och tvister emellan affairesmän och andra, som stadgandena om den bevisningskraft, hvilken i förra hänseendet blifvit handelsbok tillerkänd. Dervid eger ock full jemnlikhet i förmåner och olägenheter rum, ty svarandens böcker, om de äro ordentligen förda och några särskilda omständigheter eljest icke förekomma, bevisa då lika mycket, som kärandens. Helt annorlunda är förhållandet i tvister emellan köpmän och icke köpmän. Att dervid, till förmån för käranden, tillägga en af honom sjelf gjord anteckning, hvilken svaranden icke eger att med en likartad anteckning annullera, kraften af halft bevis, strider så emot andan af hela vårt bevisningssystem i öfrigt, att en sådan lag knappt synes kunna försvaras ens ur synpunkten af den allmänna creditens interesse. Dessa motiver synas mig vara så fullkomligt tillfyllestgörande, att något icke lärer kunna med fog deremot invändas. I den stad, jag har den äran att representera, beslöt, för flera år sedan, handelscorpsen att icke utborga några varor, utan blott medgifva contant handel. Jag känner ej med visshet, om denna öfverenskommelse sedermera blifvit fullt hållen, men jag tror dock att detta i väsendtlig mån varit fallet, likasom ock att beslutet i mer än ett afseende uppehållit affaireslifvets ordentliga och jemna gång, på samma gång det äfven åt köpmännen gemensamt gifvit en ganska stor både styrka och trygghet.

Med gillande af Utskottets förslag i allmänhet, tillåter jag mig dock att särskildt fästa uppmärksamheten å en viss gren af handeln, eller bokhandeln. Bokhandeln hvilar på helt andra grunder, än bodhandeln. Den är egentligen en commissions-

handel. I densamma ingå inga större capital-förbindelser, som sammanknyta oss med och göra oss beroende af utlandets affairesställning. Ingen större Europeisk cris kan på den utöfva någon inverkan, knappt någon cris i vårt eget land. Bokhandeln rör sig företrädesvis med inhemska producter, hvilka äro oberoende af den öfriga verldsmarknaden. Bokhandeln är ingen luxehandel, utan det allmänna vettets och intelligencens såväl villkor, som nödvändighet. Bokhandeln har dock samma behof, som hvarje annan handel: behof nemligen af omsättning. Inom vårt land går den likväl i allmänhet ganska klent, framförallt om anspråk göres på contant liqvid; borgas deremot bokhandelns alster ut, som oftast är fallet, är priset eller värdet å de böcker, som sålunda afyttras, oftast mer än svårt att uppbekomma. Den är dock en högst nödvändig handel, utan hvilken litteratur. vetenskap och konst skulle ligga nere. Fattige ynglingar behöfva förse sig t. ex. med böcker. Om de genast nödgades betala dem, skulle måhända, i mer eller mindre mån, deras sträfvande att förkofra sig i kunskaper möta svårigheter. Jag skulle derföre vilja föreslå ett undantag för bokhandeln. Men då, efter hvad man fått veta, Ridderskapet och Adeln samt Bonde-Ståndet redan antagit Utskottets förslag utan förändring, finner jag, att för närvarande ingenting härvid kan göras. Jag har likväl ansett mig böra uttala den skillnad, som, efter mitt förmenande, finnes mellan bokhandeln och den öfriga bodhandeln.

Herr *Kistner:* Länge och högljudt har man klagat öfver de stora olägenheter, som den hittills gällande creditlagsstiftningen medfört, och om det lyckats Lag-Utskottet att afhjelpa dessa hinder för den jemna och ostörda utvecklingen af vårt affaireslif, skall Borgare-Ståndet nu afgöra. Om man kastar en blick på förhållanderna, visar det sig, att de fleste enskilde personer begagnat sig af crediten så, att de icke vid årets slut, utan måhända först efter flera års förlopp, kunnat liquidera sin skuld till köpmannen. Minuthandlaren har, till följd häraf, också icke kunnat på bestämda tider fullgöra sin liqvid till grosshandlanden och följden har blifvit alltigenom brutna löften. Det är ock naturligt att, så länge missbruket finner stöd i lag, man skall deraf sig begagna. Det har nu varit Lag-Utskottets afsigt att tvinga folk att reglera sina affairer, och att rätta behofven efter tillgångarne. Utskottet har derföre föreslagit, att vid all handel liqvid bör ske antingen contant eller med skuldsedel. I de flesta fall torde det dock

förefalla affairesmännen mindre beqvämt att utfärda dylika förbindelser, hvadan det kan antagas att den inköpta varan oftast kommer att betalas med contanta medel. Efter den långvariga klagan öfver creditens alltför stora lösaktighet, och då Lag-Utskottet sökt stäfja dess missbrukande, skulle det vara i hög grad underligt, om Högtärade Ståndet skulle förkasta det förslag, Utskottet här afgifvit. Att hålla långa tal till försvar för detsamma torde vara temligen öfverflödigt. Utskottet har i sina motiver fullständigt redogjort för grunderna till den beslutade förändringen i 1855 års författning, och så tydligt ådagalagt dess fördelar, att man icke bör tvifla på ett välsignelserikt resultat. Jag får således anhålla, att Herr Talmannen behagade framställa proposition derå, att Ståndet, med afslag å Preste-Ståndets inbjudning, måtte till alla delar godkänna Lag-Utskottets i detta Betänkande framlagda förslag.

Herr *Ericson:* Äfven jag, för min del, kan ej annat, än erkänna skadligheten af det närvarande creditsystemets utsträckning. Genom förbud och höga tuller har man först sökt tillvägabringa en klokare hushållning genom att inskränka consumtionen till det nödvändiga. Detta har dock icke medfört önskad verkan. Jag anser derföre, att hvar och en bör inse nödvändigheten af att försöka andra medel. Genom 1855 års Kongl. Förordning, har lagstiftningen visserligen beträdt denna bana och sökt att inskränka ett lättsinnigt creditsystem; men verkningarne af denna lag, inom det practiska lifvets område, hafva dock ådagalagt att de deruti intagna lagbestämmelser icke uppfyllt det syftemål, man af dem förväntat, och att således mera positiva stadganden erfordras. Jag tror således, att Lag-Utskottet riktigt uppfattat ställningen, då Utskottet här framlagt ett förslag till mera skarpt begränsade föreskrifter och stadganden i fråga om handelsboks vitsord; hvarföre jag ock, med afslag å Preste-Ståndets inbjudning, lemnar nämnda förslag mitt fullkomliga godkännande.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* När Riksens Ständer beslöto den författning, som föranledde Kongl. Maj:t att utfärda den Nådiga Förordningen den 4 Maji 1855, som utgör den i ämnet nu gällande lag, var detta beslut fattadt under förutsättning, att det från Riksens Ständer utgångna förslaget icke var så fullständigt, som varit önskligt, men man trodde att, sedan Förordningen utkommit, man under dess practiska tillämpning skulle komma underfund med de för-

bättringar, som syntes oundgängliga, och, sedan jag läst Lag-Utskottets förtjenstfulla förslag, kan jag icke underlåta att betyga Utskottet min tacksamhet för hvad det åtgjort, ehuru jag icke vill neka, att jag med ledsnad funnit, att ingen förändring blifvit vidtagen i 3 och 4 §§ af ofvanberörda Förordning. 3 § innehåller föreskrift om och uppräknar, bland andra böcker, äfven en så kallad dagbok, hvars ändamål och nytta jag, ehuru jag icke är så alldeles ovan vid affairer, erkänner mig aldrig rätt hafva kunnat fatta. I denna paragraf ligger onekligen allt för mycket Tyskeri, som kan gå för sig i *das grosse Vaterland*, men som icke duger i Sverige. I 4:de paragrafen föreskrifves åter, att dag efter dag skola antecknas de öfverenskommelser, företag och affairer, som köpmannen för egen eller annans räkning afslutat. Fullgörandet af en sådan föreskrift är alldeles icke tänkbart.

Deremot har Utskottet i 12 § föreslagit en förändring, som är väsendtligt ingripande i nuvarande förhållanden och kommer att utöfva ett så stort och välgörande inflytande på köpmännens affairer, isynnerhet i den mindre rörelsen, att jag hoppas att Ståndet lemnar den sitt bifall. Herr *Staaff* har till detta stadgande föreslagit det tillägg, att i tvister mellan köpmän och icke köpmän det må ankomma på domaren, om och i hvad mån ordentligen förd handelsbok kan såsom bindande omständighet och liknelse anses. Jag förmodar, att detta uttryck »bindande omständighet och liknelse» är en gammal antagen skriftordning, då man vill göra lagenliga bestämmelser, men hvad angår sjelfva tvisten emellan köpmän och icke-köpmän, så, ehvad detta tillägg finnes eller icke, lärer det väl få antagas, att domaren skall söka finna andra omständigheter, som bättre leda till upplysningar om sanningen. Jag tror således icke att tillägget är behöfligt, utan att paragrafen kan antagas, oförändrad, sådan den blifvit af Lag-Utskottet uppställd. Detsamma är förhållandet med den 23 §. På grund af de skäl, jag sålunda anfört, och af dem, jag, under discussionen, föröfrigt hört framställas, kommer jag att afgifva min röst för det särdeles förtjenstfullt utarbetade förslagets antagande.

Herr *Rydin:* Jag kan icke undertrycka min innerliga fägnad deröfver, att man nu änd ligen kan hoppas att få se ett slut på det oefterrättlighetsförhållande, som hittills varit det i vår creditlagstiftning beklagligen rådande. Jag är sjelf motionaire i ämnet, men jag har icke vågat att gå så långt, som Utskottet här gjort, och min fägnad öfver det afgifna

förslaget är derföre ock så mycket större. Hvad jag, för min del, anser utgöra den stora orsaken till det missbruk af crediten, hvaröfver man klagat, och den i detta hänseende gällande lagstiftningens menliga inverkan på vårt affaireslif, har varit, att man gjort så ringa skillnad emellan production och consumtion. Productionen bör uppmuntras; ju större den är, dess rikare blir landet; ju högre deremot consumtionen är uppdrifven, desto mera utarmad blir nationen, så vida icke productionen kan hålla sig uppe i jembredd med förbrukningen. Hvad afser nu detta förslag? Det åsyftar ingenting annat, än att hämma consumtionen, men befordra productionen; att man skall hafva förtjent kakan, innan man äter upp den; det åsyftar att förhindra den redlige och oerfarne ynglingen att blifva en vinglare; det åsyftar att skydda hans caractere från fläckar samt bevara oskärad hjertats och sinnelagets anborna ädelhet. Det är således något godt och någonting mycket godt i moraliskt hänseende för individen, och således äfven för hela nationen, som förslaget vill befrämja, och jag kan derföre icke annat, än på det aldra varmaste lemna detsamma mitt bifall.

Här har talats om att med uttrycket »contant» skulle menas 5 eller 6 veckors credit, och med »extra contant» 2 eller 3 dagars, men det finnes äfven ett annat uttryck, som heter »fint extra contant», hvarmed förstås en ögonblicklig uppgörelse, och det är just med sådant »fint extra contant», som, om Utskottets förslag blifver Rikets Ständers, alla liquider hädanefter skulle komma att ske.

Det undantag, Herr *Ridderstad* velat vindicera åt bokhandeln, kan jag icke biträda. Så länge gossen befinner sig i hemmet, under föräldrars eller målsmäns vård, är det dessas skyldighet att förse honom med för studierna nödiga böcker, och först sedan ynglingen kommit till Akademien, får han köpa böcker sjelf, men jag tror för visso att äfven då i vanligaste fall hans medel skulle räcka till för ändamålet, om han drack litet mindre punch och rökte litet mindre cigarrer.

Herr *Ekholm:* Förgäfves tror jag man sträfvar att genom lagstiftningen utrota oseden att lefva på credit. Äfven jag har visserligen hört talas om ett sådant hemligt och ofelbart medel, men min erfarenhet har dock lärt mig, att å lagstiftningens sida i denna syftning hittills gjorda försök alla strandat. Jag har just i minnet, hvilka stora och lysande förhoppningar man gjorde sig, då den nya lagen om

inrikes vexlar antogs den 23 Augusti 1851. De, som då voro ledamöter af Riksens Ständer, ihågkomma säkerligen, att en glänsande middag gjordes för Ständerna af Beursens medlemmar, såsom ett uttryck af deras tacksamhet för detta ofelbara medel att återställa crediten. Denna beprisade lag har dock, såsom man vet, långt ifrån burit de helsosamma frukter, som man väntade, och handeln bedrifves på samma sätt nu, som då. Likaledes kommer det ock att gå med denna lag. Man bör väl för öfrigt, när man vill undanrödja bestående lagbestämmelser, kunna ådagalägga, att af deras tillämpning olägenheter uppkommit. Jag har dock aldrig erfarit, att 1855 års Förordning medfört någon olägenhet, och jag anser derföre ock att skäl saknas att upphäfva denna lag. Att genom lagbud helt och hållet hämma crediten, anser jag för öfrigt vara omöjligt. Dertill är den alltför djupt inrotad i icke blott affärs-, utan äfven i famillelifvet, och en följd dessutom af våra förhållanden. Jordbrukaren, som behöfver förlag, kan sålunda icke undvika att vårtiden, innan hans producter blifva säljbara, sätta sig i skuld. Må vara att en af handlanden gjord anteckning för närvarande har vitsord, men hvad kraft skall den väl ega, om den icke grundar sig på en ordentligt förd bok? Ingen naken anteckning i en bok har hittills verkat såsom tillräckligt bevisningsmedel. Saken är i allt fall icke så enkel, som man synes föreställa sig. I Hamburg sammanträdde sistlidne år en Comitée, bestående af ledamöter från åtskilliga Tyska Stater, i afsigt att, genom en handelscodex för hela landet, bestämma creditens omfång och utsträckning. Åtta röster Stannade då emot åtta, som vore för lagens antagande. Detta bevisar, att det ansågs tvistigt att införa ett sådant absolut stadgande i en lag. Att betaga ordentligt förd bok åtminstone den verkan att gälla såsom en sannolikhet derom, att fordran finnes, lärer i allt fall icke kunna ske. Jag fortsätter min anhållan om återremiss, och jag tror, att Bonde-Ståndet, som antagit förslaget, icke tänkt så noga på sina committenters bästa och på de olägenheter, som härigenom kunna för dem uppkomma t. ex. under ett missväxtår.

Herr *Lovén:* I allt hufvudsakligt instämmande i de sunda och väl betänkta åsigter, Lag-Utskottet i detta Betänkande uttalat, och hvarigenom jag är öfvertygad att reda och ordning skola komma att inträda i den del af våra handels- och affairesförhållanden, hvilka hittills varit högeligen blottställda genom creditens missbrukande, kommer jag att med min

röst biträda Utskottets förslag samt att, i öfverensstämmelse dermed, ogilla Preste-Ståndets inbjudning.

Den egentliga anledningen, hvarföre jag begärt ordet, har varit att, i anledning af det undantag, som Herr *Ridderstad* föreställt sig böra åt bokhandeln medgifvas, föreställa *honom*, om icke i all lagstiftning det är nödvändigt att, såvidt möjligt, undvika undantag, och, om min värde vän eftertänker förhållandet med bokhandeln, huruvida verkligen denna handel är så olik med annan handel, och om icke de befarade olägenheterna kunna öfvervinnas genom stadgadt eller antaget bruk att medelst skuldsedel, vexel eller accept å räkning fylla den brist, som vid liqvid möjligen kan uppstå; vid hvilket förhållande jag hemställer, om Herr *Ridderstad* icke skulle vilja frångå sin i detta afseende gjorda framställning.

Herr *Trägårdh:* Fastän Herr *Staaff* icke är här närvarande och således icke kunnat yrka bifall till sitt i ämnet afgifna särskilda förslag, finner jag mig dock befogad att derom yttra mig, enär detsamma blifvit af föregående talare omnämndt. Sålänge 30 § 17 Cap. Rättegångs-Balken qvarstår, anser jag det vara domaren obetaget att tillerkänna handelsbok det vitsord, en bindande omständighet och liknelse kan antagas medföra, och jag finner således Herr *Staaffs* amendement öfverflödigt. För öfrigt synes mig Lag-Utskottets förslag vara nyttigt och ändamålsenligt, hvarför jag tillstyrker bifall dertill och afslag å Preste-Ståndets inbjudning.

Herr *Rydin:* Såsom ett bevis emot antagande af detta förslag, har Herr *Ekholm* anfört den ringa framgången af vexellagen. Det är dock naturligt att denna lag icke skulle kunna bära de frukter, man af densamma förväntat, så länge den nu gällande lagen om handelsboks vitsord exsisterar, ty, med de enligt densamma medgifna och vanliga utborgningar, är det icke möjligt för minuthandlaren och handtverkaren att gifva ut vexlar, när alla hans fordringar blott stå antecknade i hans böcker, och han icke vet, när han för dem kan vänta liqvid.

Herr *Ekholm* har vidare talat om de svårigheter för landtmannen, hvilka skulla blifva en följd af den här föreslagna lagens tillämpning. Största beviset emot en sådan förmodan är likväl, att landtmännen sjelfva just medgifvit denna reform, och min öfvertygelse är äfven den, att Bonde-Ståndet derigenom ganska välbetänkt och visligen förfarit. Jag önskar Utskottets förslag all framgång.

Herr Talmannen meddelade, att, enligt från Höglofliga Ridderskapet och Adeln ankommet Protocolls-Utdrag, Ridderskapet och Adeln godkännt Lag-Utskottets nu föredragna Betänkande *№* 25, samt inbjudit Preste- och Borgare-Stånden att i detta Ridderskapets och Adelns beslut sig förena.

Herr *Cedergren:* Jag förenar mig till alla delar i Herr vice Talmannens sakrika anförande, likasom, då de motioner, hvilka hufvudsakligen ligga till grund för detta Betänkande, till vederbörlig behandling härifrån remitterades, jag var i tillfälle att understödja deras syftning och innehåll. Jag kan också icke undertrycka min lifliga glädje öfver det resultat, hvartill Utskottet kommit, ett resultat, af hvilket jag förväntar mig de mest välgörande verkningar för samhället i allmänhet, som ock i synnerhet för den näringsidkande classen. Jag anhåller om proposition å bifall.

Herr *Ridderstad:* Det lider intet tvifvel, att jag, då jag sist hade ordet, sökte framställa de olika grunder, hvarpå bokhandeln hvilar i jemnförelse med annan handel; men lika otvifvelaktigt är äfven att, så snart jag blef upplyst om att Ridderskapet och Adeln samt Bonde-Ståndet godkännt förslaget oförändradt, jag afstod från allt yrkande å min särskilda mening. Häraf följer ock, att jag — utan att återtaga min uttalade åsigt i sjelfva saken — likväl, äfven för min del, tillstyrker bifall till det af Utskottet framställda förslaget till förändring i gällande lag om handelsboks vitsord, sådant det af Utskottet föreslås.

Herr *Wistelius:* Ehuru jag icke vill förneka, att Utskottets förslag är ganska berömvärdt, emedan det söker ordna förhållanden, som hitintills för affairesmän i allmänhet varit högst missgynnande, har det likväl genom bruket öfverallt, och isynnerhet i bergsslagerna, blifvit ett nödvändigt ondt att borga varor, och då detta ej så lätt låter sig genom ett lagbud förändra, borde ej eller handelsboks vitsord helt och hållet hafva underkänts. Det är visserligen sannt, att köparen kan uppgöra en skuld antingen genom revers eller skriftligt erkännande, men dels de långa afstånden på landet och dels allmogens bristande skrifkunskap göra, att förslaget icke är rätt practiskt, och torde äfven hafva till följd att detsamma i sina verkningar icke blir alldeles sådant, som man hoppas. Då emellertid två Stånd redan lemnat detsamma sitt bifall, och äfven här så tyckes blifva förhållandet, vill icke eller jag motsätta mig dess antagande, men begagnar tillfället förklara, att jag i allo instämmer i Herr

vice Talmannens yttrande, i afseende å nu föreskrifna sättet och skyldigheten att föra böcker i en viss gifven form; och väl hade det utan tvifvel varit, om Utskottet kunnat taga detta i betraktande och föreslå föreskriftens upphäfvande.

Herr *Lamberg:* Jag får tillkännagifva, att äfven jag, för min del, godkänner Utskottets här afgifna förslag till författning, rörande handelsboks vitsord, hvilket jag tror skall komma att medföra ganska välgörande verkningar på landets affairesförhållanden, åtminstone så till vida, att det åstadkommer en inskränkning i crediten. Med anledning åter af Herr vice Talmannens anmärkningar, i afseende å 3:dje och 4:de paragraferna af 1855 års Förordning, vill jag nämna, att jag gerna skulle hafva sett att en förändring i deras innehåll hade kunnat vinnas, men då någon motion i sådan syftning icke kommit Utskottet tillhanda, har Utskottet naturligtvis icke kunnat dermed taga befattning.

Herr *Kistner:* Jag anser mig skyldig att bemöta en emot Lag-Utskottet under discussionen framställd anmärkning, att nemligen Utskottet hade bordt företaga en revision af den paragraf af 1855 års Förordning, som, bland annat, handlar om skyldigheten att föra dagbok. Lag-Utskottet har dock icke kunnat ifrågasätta någon förändring i detta hänseende, då ingen motion blifvit i ämnet väckt och Utskottet icke eger att behandla andra ärenden, än dem, som på sådant sätt komma Utskottet tillhanda.

För öfrigt, och då här har blifvit taladt om det af Herr *Staaff* i hans reservation föreslagna tillägg till § 12, får jag nämna, att äfven jag anser ett så beskaffadt tillägg öfverflödigt och icke behöfligt att godkännas. 23 § i 1855 års Förordning föreskrifver, att handelsbok icke eger bevisningskraft längre, än tre månader efter utgången af det år, hvarunder det utborgade antecknades; men om Herr *Staaffs* amendement godkändes, skulle handelsbok erhålla större vitsord emot icke-köpmän, än emot köpmän, hvilket icke är lagens mening.

Herr *Wallenberg:* Jag har endast begärt ordet, för att till Protocollet uttrycka min glädje deröfver, att denna fråga nu synes hafva avancerat så långt, att den har utsigt att gå igenom och blifva Rikets Ständers beslut.

Öfverläggningen var slutad, och blef Lag-Utskottets Betänkande i dess nu behandlade del af Ståndet gilladt; och Ståndet, som sålunda fattat enahanda beslut med Ridderska-

pet och Adeln, lade Preste-Ståndets omförmäldta Protocolls-Utdrag till handlingarne.

§ 2.

Föredrogos åter Sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets nedannämnde Betänkanden och Memorial, nemligen:

№ 8, i anledning af väckta motioner om ändring eller förklaring af nu gällande stadganden, angående skyldighet att deltaga i kyrko-, prestgårds- och andra allmänna byggnader.

Bifölls.

№ 9, i anledning af väckta förslag om Krigs-Hof-Rättens indragning.

Herr *Ekholm:* Jag önskar, för min del, att den af Riksdags-Fullmäktigen *J. M. Lundahl* mot detta Betänkande afgifna reservation antages, i stället för Utskottets hemställan, samt att, i öfverensstämmelse dermed, Krigs-Hof-Rätten må upphöra såsom specialdomstol, och då man dessutom vet, att det endast är den civile Ledamoten, som merändels bestämmer besluten, och att insigt i krigslagfarenhe en icke kan antagas saknas hos Hof-Rätternas Ledamöter, anser jag, att de till Krigs-Hof-Rättens föredragning hörande mål utan olägenhet kunna å Hof-Rätterna öfverflyttas och Krigs-Hof-Rätten upphäfvas.

Herr *Kistner:* Jag var icke närvarande i Utskottet, då detta ärende der behandlades, och jag kan icke biträda det beslut, hvartill Utskottet i detta hänseende kommit. Skälen för denna min åsigt äro redan förut så tillräckligt utvecklade och kända, att jag tror mig helt enkelt kunna påyrka, att Högtärade Ståndet vidblifver sitt vid sistlidne Riksdag i ämnet fattade beslut. Men, säger man, de öfriga Hof-Rätterna hafva afstyrkt det väckta förslaget om Krigs-Hof-Rättens indragning. Dermed förhåller det sig dock så, att, hvad Svea Hof-Rätt beträffar, förslaget blef afstyrkt med endast *en* rösts pluralitet, och Hof-Rätten skulle otvifvelaktigt hafva lemnat förslaget sitt bifall, om icke en och annan af dess Ledamöter hade funnit det mindre beqvämt att på gamla dagar studera sig in i krigslagarne, och detta var äfven orsaken, hvarföre förslagets motståndare segrade med en rösts öfvervigt. Jag förenar mig med Herr *Ekholm* och yrkar, att Betänkandet måtte ogillas.

Herr *Ödmansson:* I likhet med de föregående talarne, anser äfven jag, att Krigs-Hof-Rätten utan olägenhet kan varda indragen och dess göromål öfverflyttade på de öfriga

Hof-Rätterna. Krigs-Artiklarne äro icke eller så långa eller till sitt innehåll så vidlyftiga, att deras inhemtande kan möta någon svårighet. Jag anhåller om proposition på afslag.

Herr *Berger:* Då Rikets Ständer förut gjort framställning i detta ämne, anser jag consequencen fordra att, då densamma icke medfört önskad påföljd, Rikets Ständer till Kongl. Maj:t ingå med en förnyad anhållan i samma hänseende. Jag hemställer dock, huruvida icke Ståndet skulle anse, att Betänkandet bör till Utskottet återremitteras, på det att förslag till lämplig skrifvelse må af Utskottet afgifvas.

Herr *Kock:* Med de föregående talarne är jag visserligen öfverens deruti, att Krigs-Hof-Rätten gerna kan indragas och dess göromål på de öfriga Hof-Rätterna öfverflyttas, men deremot kan jag icke gilla den åtgärd, hvars vidtagande, för detta ändamåls vinnande, de nu förorda. Jag önskar nemligen, att Riksens Ständer skola vara sparsamma i sina skrifvelser till Kongl. Maj:t derföre, att Riksens Ständer böra åsyfta att deras framställningar äro af sådan beskaffenhet, att Kongl. Maj:t å dem kan fästa afseende. Nu har så nyligen, som sistlidne Riksdag, en skrifvelse i förevarande fråga aflåtits, och Kongl. Maj:t har, efter vederbörandes hörande, hvilka samtliga afstyrkt den ifrågasatta indragningen, förklarat den underdåniga skrifvelsen icke föranleda någon åtgärd. Jag hemställer då, om en ny skrifvelse i ämnet nu aflåtes, huruvida det är tänkbart, att Kongl. Maj:t kan derutaf finna anledning att annorlunda besluta. Jag anser det derföre vara klokare och bättre att uppskjuta frågans behandling till en kommande Riksdag, då opinionen mera utvecklat sig nerifrån uppåt. Jag anhåller således, att Betänkandet måtte bifallas, eller, om man hellre så vill, att detsamma, med ogillande, lägges till handlingarne.

Öfverläggningen förklarades fulländad, och Betänkandet återremitterades.

samt *№* **10**, i anledning af Riks-Ståndens beslut öfver Utskottets Betänkande, *№* **1**, angående Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse med öfverlemnande af förslag till två nya årgångar predikotexter och till ny kyrkohandbok.

Bifölls.

§ 3.

Å nyo föredrogos Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden:

№ **74**, i anledning af väckt motion om rättighet för den

indelta arméens befäl och manskap att emellan mötestiderna vistas hvar som helst i Riket,

№ 75, i anledning af väckt motion om upphäfvande af stadgandet i arméens tjenstgörings-reglemente, rörande skyldighet för soldaten att söndagligen bevista den allmänna Gudstjensten,

№ 76, i anledning af väckt motion, huru förfaras skall, när prest, som saknar medhjelpare, önskar begå Herrans Nattvard, eller vid nattvardsgång behöfver medhjelpare.

Biföllos, hvart efter annat.

№ 77, i anledning af väckta motioner om inskränkande eller upphäfvande af den allmogen i sju härader af Elfsborgs Län samt städerna Borås och Ulricehamn beviljade särskilda handelsfrihet.

Herr *Lindeström:* Jag erkänner, att jag med förvåning genomläst detta Betänkande. Det yttras i inledningen till motionerna, att desamma endast afsåge att skydda arbetsclassen för frestelsen att köpa Westgötharnes varor och dymedelst förhindra spridandet af luxeartiklar och utbredandet af sedeförderf. Förnämsta skälet torde dock vara afundsjuka hos de handlande, som handla med samma varor, som Westgötharne. För mer än 20 år tillbaka yttrade *Geijer*, då i Preste-Ståndet samma fråga utgjorde föremålet för de Högvördiges öfverläggningar, att långt ifrån att beröfva dessa 7 härader af Elfsborgs Län samt städerna Borås och Ulricehamn deras särskilda handelsfrihet, det vore mera skäl att tillägga hela nationen samma rätt att handla och vandla, huru den behagade. Jag ogillar den inskränkning i handelsfriheten, Utskottet här velat proclamera, och yrkar, för min del, afslag å Betänkandet.

Herr *Kock:* Jag kan icke dela den föregående talarens mening. Jag tycker, för min del, att det förslag, som Utskottet här afgifvit, är ganska antagligt. Jag ser ej eller att detsamma innefattar någon obehörig inskränkning i den ifrågavarande härader och städer medgifna särskilda handelsfrihet, då Utskottet hemställer att »alla slags inhemska landtmanna-producter och husslöjds-alster må hvar och en ega att på landet upphandla och, vid eller utom marknader, partivis föryttra». Men måhända Herr *Lindeström* med sitt yttrande egentligen afsåg, att gårdfarihandlandernes kringstrykande skulle få fortfara. Detta vore dock, efter mitt förmenande, icke nyttigt, och då, efter Utskottets här ofvan afgifna förslag, dessa personer fortfarande ega rätt att, hvar

och en inom sin ort, uppköpa och åter försälja varor, torde denna handelsfrihet vara alldeles tillräcklig och öfverensstämmande med god ordning derjemte. Jag anhåller om bifall till Betänkandet.

Discussionen var slutad, och Betänkandet godkändes; och

№ 78, i anledning af väckt motion om rättighet för rusthållare att medelst kronoskjuts få soldatmunderingarne transporterade till och från möten.

Bifölls.

§ 4.

Föredrogos å nyo och biföllos Sammansatta Bevillnings- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden:

№ 7, i anledning af väckt motion om ändring i sättet att expediera den så kallade kyrkoposten;

och № 8, i anledning af väckt motion, angående förändrad grund för uppskattning af bränvins värde vid partihandel.

§ 5.

Föredrogs åter Sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkande, № 11, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af straffarterna prygel och dagg samt om inrättandet, i stället derför, af straffclasser inom alla regementen, m. m.

Herr *Ridderstad:* Enär de vid Riksdagens början afgifna motionerna i denna fråga mottogos af detta Högtärade Stånd med allmänt bifall, och enär vidare detta Betänkande står i fullkomlig öfverensstämmelse dermed, förmodar jag, att, inom detta Högtärade Stånd, ingen röst kommer att höja sig emot dess antagande. Jag har också endast begärt ordet för att till Protocollet få anförd den betecknansvärda omständighet att, sedan dessa motioner väcktes hos Riksens Ständer, hafva i tvänne andra länder, i England och Norrige, alla corporela straff för militären blifvit aflysta *). Detta har äfven en kort tid varit fallet inom Svenska arméen. Då nemligen *Gustaf II Adolf*, vid Tyska trettioåriga krigets utbrott låg med Sin flotta vid Elfsnabben, utfärdade Han, — berättar vår store *Geijer*, — en ordres, genom hvilken kroppsstraff för förseelser inom hären för tillfället suspenderades. Jag anhåller, att Betänkandet måtte bifallas.

---

*) Norska Storthinget hade fattat ett sådant beslut, ehuruväl Konungen sedermera ej sanctionerade det.

Något vidare förekom ej, och Betänkandet bifölls.

§ 6.

Föredrogos, å nyo, och biföllos Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden:

№ **31**, i anledning af väckt motion om befrielse för sockenprester från skyldigheten att åtfölja dödsfångar till afrättsplatsen,

№ **32**, i anledning af väckta motioner, dels angående Rotehållares skyldighet att inställa sig vid Generalmönstring, dels om rättighet för Rote- och Rusthållare att, utan all inblandning af Officerare, med Soldat, Hussar eller Båtsman afsluta knekte-contract m. m.,

№ **33**, i anledning af väckt motion om uppskof med tillämpandet af Kongl. Kungörelsen den **15** Julii **1859**, angående laga skiftens verkställande på Gottland,

№ **34**, i anledning af väckt motion om bestämmande af ersättning åt Kronobetjent för försäljning af å landet utmätta lösören,

№ **35**, i anledning af väckt motion om skyldighet för åbo att borthugga skog, som står för nära annan åbos åkerjord,

№ **36**, i anledning af väckt motion om macadamisering af de genom Norr- och Roslags Tullar från Stockholm ledande vägar, samt i fråga om erläggande af afgift för samma vägars begagnande,

№ **37**, i anledning af väckt motion om afskaffande af fot-möten vid Skånska Cavalleriet eller deras ingående i Regements-mötena.

§ 7.

Föredrogs åter Bevillnings-Utskottets Utlåtande, *№* **26**, i anledning af Riks-Ståndens skiljaktiga beslut, i afseende å Betänkandet, *№* **21**, angående skatt å hundar.

Herr *Rinman, F.:* Ehuru detta Utlåtande icke kan föranleda till någon annan åtgärd, än dess läggande till handlingarne, kan jag dock icke undertrycka min förundran derföfver, att Utskottet ansett det ämne, som utgör dess föremål, såsom en bevillningsfråga, derföre att det blifvit till Bevillnings-Utskottet remitteradt. Bevillning är, efter **59** § Regerings-Formen, den afgift, som erfordras för att fylla, hvad Staten kan tarfva utöfver dess ordinarie inkomster, men frågavarande skatt afser icke fyllandet af något sådant behof; och då tre Stånd beslutat dess utgående, är frågan Rikens Ständers beslut, och kan icke komma att afgöras af

förstärkt Bevillnings-Utskott. Riksens Ständer hafva dessutom rätt att, om ett ämne icke hör till ett bestämdt Utskott, remittera detsamma, hvart de behaga. Frågan om handels- och sjöfarts-fondens tillgångar öfverlemnas sålunda vanligen till Stats-Utskottets handläggning, ehuru densamma egentligen icke står i sammanhang med Statsverkets utgifter. Tolagsfrågan och dylika frågor pläga åter hänvisas till Bevillnings-Utskottet, men jag har aldrig hört att Bevillnings-Utskottet skolat för dem förstärkas, så vida tre Stånd äro om beslutet ense. Jag anhåller, att Betänkandet lägges med ogillande till handlingarne.

Herr *Ödmansson:* Då motionen, angående skatt på hundar, blifvit till Bevillnings-Utskottet remitterad, och Grundlagen föreskrifver att alla sådana frågor, som röra beskattning, skola i förstärkt Bevillnings-Utskott afgöras, så vida icke alla fyra Stånden äro om besluten ense, anser jag Utskottet hafva rätt förfarit. Motionen afsåg i allt fall icke att den föreslagna skatten skulle tillfalla communen, utan endast i allmänhet att bevillning skulle åläggas hvarje person, som innehar hundkreatur.

Herr *Billström:* Genom trenne Stånds beslut har visserligen blifvit förklaradt, att denna beskattning bör blifva en communalskatt, men ifrån början har det väckta förslaget icke afsett annat, än att en särskild bevillning för hundar borde utgå; och då nu det fjerde Ståndet, som icke lemnat sitt bifall till den gjorda framställningen, ännu har sig öppet att uttala den meningen, att skatten bör ingå till Statsverket och icke till communen, vet jag ej, hvarföre icke saken både kan och bör behandlas såsom en bevillningsfråga. Emellertid lärer det förevarande Utlåtandet icke erfordra någon annan åtgärd af Borgare-Ståndet, än att läggas till handlingarne.

Öfverläggningen var slutad, och Utlåtandet lades till handlingarne.

§ 8.

Föredrogs, å nyo, Stats-Utskottets Utlåtande, № 93, angående regleringen af utgifterna under Riks-Statens Sjette Hufvud-Titel.

De af Stats-Utskottet gjorda hemställanden och förslag, som föredrogos f. m. denna dag, godkändes, utan discussion, med undantag af följande delar, i hvilka Ståndet öfverlade och beslöt, på sätt här nedan säges:

Fjerde punkten, mom. lit. a och b.

Herr *Björck:* Jag tror knappt att det är lämpligt att denna punkt behandlas särskildt, utan i sammanhang med den nästföljande, emedan den förstnämnda endast innehåller ett afslag å det yrkande, som finner sin pröfning under Lit. B. Under förutsättning således att dessa begge punkter på en gång företagas till afgörande, ber jag att få hänvisa till samt åberopa den af flere ledamöter af Stats-Utskottet afgifna, och äfven af mig biträdda, reservation, som finnes Betänkandet vidfogad. Jag har deri fästat uppmärksamheten uppå, huruledes Riksens Ständers beslut, rörande Tabell-Commissionen, vid sistlidne Riksdag grundlades och tillkom, och att, sedan Rikets Ständer vid 1854 års Riksdag begärt utarbetande af ett förslag till ett fullständigt tabellverk, Kongl. Maj:t för ändamålet tillsatt en Comitée, af hvilken den nuvarande föreståndaren för den Statistiska Central-bureaun nämndes till ledamot. Denna Comitée utarbetade ock ett förslag, enligt hvilket tabellverket borde ordnas under en Commission, som skulle utgöras af en Chef eller Ordförande, en Secreterare och tvänne andra ordinarie tjenstemän. De skäl, som af denna Comitée framställdes till stöd för detta förslag, hafva nu till en icke obetydlig del blifvit af Utskottet begagnade, för att visa, att detta förslag var olämpligt, men att den organisation, som Kongl. Maj:t, i strid med Rikets Ständers förklarade önskan, vidtagit, vore mera ändamålsenlig. Det kan icke fela, att en hvar, som finner att bevisen för en motsatt åsigt, än den, som Comiterade omfattat, hemtas från Comiterades eget betänkande i ämnet, det är icke möjligt annat, säger jag, än att den, som finner detta, måste hysa grundade tvifvel om kraften af en sådan bevisning; och det är äfven lätt att visa, att Tabell-Commissionens ordnande på det af mig föreslagna sätt är det enda, som står i öfverensstämmelse med Comiterades förslag, likasom det är det enda, som öfverensstämmer med hvad man af en dylik Commission vill vänta, serdeles med den närvarande tillgången på lämpliga personer. Det kunde visserligen anses vara min pligt att vara vidlyftigare, men då reservationen fullständigt upptagit förhållandet, och derjemte ådagalägger att det egentliga arbetet icke kan förrättas af en person, deraf måste följa, antingen, såsom jag yrkat, att tvänne personer derföre måste anställas, eller ock att alla fyra tjenstemännen måste, hvar i sin mohn, dertill afses och i förhållande dertill aflönas. Men då sistberörde organisation är olämplig, enär arbetet icke fordrar en så stor kraft, och

derjemte öfverflödigt dyr, är det tydligt att man nödgas komma derhän, att tvänne personer äro på en gång erforderlige och tillräcklige för det egentliga arbetet. Ett ytterligare skäl för en sådan organisation finnes uti de nuvarande förhållanden, då tillgången på personer, skicklige för behandlingen af dessa ärenden, icke är så stort; och det måste således vara lämpligast att stanna vid två, hvarigenom äfven Statsverket minst betungas. Detta är nödvändigt att märka, emedan det af reservanterna afgifna förslag just öfverensstämmer med deras antal, som för närvarande finnas att tillgå för tjensternas behöriga skötande. Det var icke kändt att den nuvarande Chefen egde speciela insigter för ifrågavararde befattning förr, än han erhöll plats i ofvannämnde Comitée och af Kongl. Maj:t utnämndes till föreståndare för det nybildade verket; men det kan ej nekas, att genom hvad han, i afseende å befolkningsstatistiken, hittills åtgjort, han ådagalagt sin lämplighet för befattningen, hvad denna gren af statistiken beträffar, äfvensom att det arbete, hvilket under hans ledning förrättats och sett dagen, i flera hänseenden är ganska förtjenstfullt, men i öfrigt måste man medgifva, att det knappt finnes mer än en person derjemte, som i och för arbetet är tjenlig, på grund af föregående arbeten och studier. Den nuvarande Secreteraren i Tabell-Commissionen är en af de få, som direct sysselsatt sig med statistiska ämnen. Må vara, att mot hans arbete, likasom mot alla arbeten, anmärkningar kunna göras, men hvad, som icke kan bestridas, är att mannen ådagalagt insigter i saken och att, om han mera användes, han ock skulle mera utbilda sin skicklighet. Man har dock icke velat erkänna denna hans obestridliga förtjenst, utan ställt honom i så ovilkorligt beroende, att Chefen kan använda honom för göromål, hvilka kunna förrättas af hvilken annan, som helst, som är mäktig att räkna och skrifva. Striden synes således vara en personlig strid, och ehuru jag ej anser att Stats-Utskottet och Riksens Ständer böra inblanda sig i dylika frågor, ingår dock i denna så mycket af vigt för Statsverket, att den ej kan förbises. Att nedsätta personer, som äro skickliga i sitt yrke, kan i allt fall icke vara nyttigt för Staten, men om detta förslag skulle komma att genomföras så, som Regeringen önskar, skulle följden ovillkorligen äfven blifva den, att hos de tre personer, som sålunda skulle komma att utan urskiljning användas till likartade arbeten, den skicklige med den oskicklige, anspråket

mot Statsverket också skulle blifva enahanda, och att, om förbättring i lönevillkoren framdeles skulle komma i fråga, de skulle komma att följas åt i löneförbättringarne och, till skada för Statsverket, alla emolumenter ökas lika. Jag vet ej, hvarföre man skall afvika för en, en gång uppgjord och godkänd plan, och med skäl kan äfven sägas, att, om, hvad jag finner, Tabell-Commissionen icke motsvarat allt, hvad man önskat, felet ligger deri, att icke denna person med förmåga blifvit använd för de uppdrag, hvilka bort komma honom till del såsom Secreterare. Jag yrkar att Ståndet nu, som vid sistlidne Riksdag, uttalar den mening, att lönerna inom Tabell-Commissionen tills vidare böra fördelas sålunda, att Secreteraren erhåller 4,000 R:dr och hvardera af de öfrige tjenstemännen 2,500 R:dr.

Herr *Kock:* Vid remissen af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, angående Statsverkets tillstånd och behof, afgaf, såsom Borgare-Ståndet torde påminna sig, Herr *Björck* en vidlyftig framställning, innefattande en critik af denna regeringshandling, som i åtskilliga hänseenden var mycket förtjenstfull. Jag kom vid tillfället, utan någon närmare kännedom af Tabell-Commissionens organisation och verksamhet, att fästa mig vid en tirad, som afsåg ett omdöme om denna myndighet, och redan då syntes mig temligen orimliga de anmärkningar, som af granskaren framställdes. Vid frågans föredragning inom Stats-Utskottet, har Utskottet vidlyftigt upptagit dessa anmärkningar till besvarande, och det förefaller mig, att Utskottet, i öfverensstämmelse med de åsigter, jag vid nämnde tillfälle uttalade, vederlagt de gjorda anmärkningarne och fullt logiskt kommit till det slut, att, *om* någon åsigt i afseende på ordnandet af den Statistiska Tabell-Commissionens arbeten, skulle af Rikets Ständer yttras, borde denna, enligt Utskottets tanke, långt ifrån att åsyfta klander, innefatta ett rättvist erkännande af den förtjenstfulla verksamhet, Tabell-Commissionen hitintills ådagalagt. Herr *Björck* har ock lemnat ett rättvist erkännande af denna Commissionens verksamhet, men han har dock gjort det på ett sätt, som förtjenar att tagas i närmare betraktande. I afseende å arbetets fortgång, säger reservanten, att Central-bureauns verksamhet i hela sin uppfattning uppenbarligen icke är i behof af en större personal, än två personer. Jag hemställer dock, att döma efter de arbeten, som redan blifvit från detta embetsverk offentliggjorda, huruvida det kan vara möjligt eller ens tänkbart att samlandet och

hopförandet af den massa ziffror i olikartade ämnen, som utgör grundvalen för alla de beräkningar af ofta rätt invecklad natur, som till upplysning om fosterlandets inre förhållande och utveckling ifrån dem härledas, om, säger jag, det rimligtvis kan antagas, att dessa digra calculer kunna verkställas af endast två personer. Tabell-Commissionen är för öfrigt af helt annan beskaffenhet, än vanliga embetsverk och andra Statens organer, och måste äfven olika med dem bedömas. Det är äfven svårt för Riksens Ständer att inlåta sig i en närmare pröfning om sättet att organisera ett så nytt embetsverk, som detta. Den Comitée, som var nedsatt för att uppgöra förslag till en sådan förändrad organisation af den förut varande Tabell-Commissionen, har ock yttrat sig på ett sådant sätt, att den icke säger, att embetsverket ovillkorligen skall vara inrättadt i det syfte, som det af Ständerna godkända förslaget bestämmer, utan att fältet bör lemnas öppet att efter omständigheterna inrätta detsamma och fördela göromålen. Må vara, att man i den påpekade candidaten till Secreterare funnit en person, som är skicklig och lämplig för den befattning, som man här tyckes vara så angelägen att tillskapa, men då Herr *Björck* sjelf erkänner att striden är en *personlig* strid, hemställer jag, om det kan vara skäl för Riksens Ständer att blott för en person, huru populär som helst, gifva sig in på gebietet att föreskrifva, på hvad sätt göromålen böra inom embetsverket fördelas och huru aflöningen skall ske, och om icke dessa detailer lämpligare böra öfverlemnas åt och bero på Kongl. Maj:ts pröfning, sedan Chefen för Statistiska Bureaun eller andra sakkunnige fått sig i ämnet yttra. Så länge embetsverket icke är försedt med definitiv stat, utan är underkastadt förändringar, har det i allt fall varit Kongl. Maj:ts obestridliga rätt att, så väl i afseende å sjelfva organisationen, som fördelningen af göromål och löneförmåner, förfara såsom Han klokt funnit. När åter Tabell-Commissionen en längre tid varit i verksamhet och vunnit en större utveckling, och då öfriga hittills icke bearbetade grenar af den officiela statistiken, såsom angående jordbruket, handel och sjöfart, bergshandtering, finansväsendet m. m., hunnit blifva föremål för Commissionens åtgöranden, då först kan det vara skäl att vidtaga sådana förfogandan, som den Herr *Björck* påyrkat, men till dess den tiden kommer torde Riksens Ständer handla klokast att låta saken bero på Kongl. Maj:t och af de upplysningar, som från verket sjelf kan

komma vederbörande tillhanda. Jag anhåller om bifall till Utskottets framställning i denna del.

Herr *Lallerstedt:* Jag instämmer med Herr *Björck* och finner det serdeles anmärkningsvärdt att, i afseende på Statistiska Central-bureauen, de reglor, som vanligen gälla för organiserandet af embetsverk, blifvit helt och hållet lemnade åsido. Det kunde visserligen vara angenämt för både det ena och andra verkets Chefer att få i en klump emottaga hela det till aflöning åt verkets tjenstemän bestämda anslag, för att efter behag mellan dem fördelas; men en sådan ordning har hittills icke varit gällande här i landet, och jag ser intet skäl att häruti göra något undantag för Statistika bureauen. I enlighet med Regeringens begäran, anslogo Rikets Ständer vid sistlidne Riksdag särskilda löner för en Secreterare och två andra tjenstemän vid nämnda bureau. Huru det sedan låtit sig göra att få dessa lönebelopp sammanslagna till en summa, att fördelas efter Chefens godtycke, kan jag icke fatta; men det olagliga i ett sådant förfarande synes vara uppenbart. Det lärer icke kunna bestridas, att inom Statistiska bureaun, likasom inom hvarje annat embetsverk, som har en framtid, förefinnes nödvändigheten att fostra en efterträdare åt Chefen, och att således en af verkets tjenstemän bör vara ställd Chefen närmare, än de öfrige. Det är ock naturligt, att, om Statistiska bureaun skall fylla sitt ändamål, dess verksamhet icke får inskränka sig till att, såsom nu skett, utkasta några nakna ziffertabeller, af hvilka högst få taga någon närmare kännedom, utan måste derjemte uppenbara sig i vetenskapliga framställningar af vunna resultater. Så behandlas saken i andra länder, och såsom ett mönster i detta hänseende må särskildt nämnas den verksamhet, som utvecklas af Preussens Statistiska bureau. De arbeten, denna bureaus Chefer, serdeles den bekante *Hoffman*, utgifvit till belysning af de särskilda förvaltningsgrenarne i Preussen, äro i sitt slag af utomordentligt värde, och läsas de med stort interesse både inom och utom Preussen; men dessa, på all närmare belysning blottade, tabeller, som vår Statistika bureau offentliggör, äro till nytta endast för den, som sysselsätter sig med närmare forskningar i de särskilda ämnen, som de behandla. En riktig arbetsplan för den Statistiska bureaun hade derföre fordrat, att sammanfattandet af de statistika zifferuppgifterna blifvit öfverlemnade åt underordnade tjenstemän, men att Chefen egnat sig åt behandlingen af resultaterna deraf, som kunnat tjena

till allmännare nytta och upplysning. Men, såsom kändt är, har bureaun hittills endast sysselsatt sig med befolknings-statistiken, hvilken utgör en ganska liten del af det hela. Anmärkningsvärdt är ock, att bureaun visat så stor brist på interesse för annat, än de nakna ziffrorna. Vid sistlidne Riksdag beviljades ett icke obetydligt anslag för utgifvande af en Statistisk Tidskrift. Man hade derföre med skäl kunnat förvänta att åtminstone någon slags bearbetning af de rika materialier, bureaun haft att tillgå, egt rum, och att resultatet deraf blifvit i tryck synligt, om än endast i en qvartalsskrift; men denna förväntan har, som bekant är, blifvit gäckad. Rörande detta ämne, yttrar Bureau-Chefen i ett till Chefen för Civil-Departementet inlemnadt Memorial, att det årliga anslaget till utgifvande af en Statistisk Tidskrift, i anseende till uppgifna orsaker, hittills icke blifvit användt, och att erfarenhet sålunda ännu saknades att bedöma, om och i hvad mån beståndet af en sådan tidskrift kunde tryggas af det dertill vid sednaste Riksdag beviljade anslag. Det tyckes, som skulle skäl saknas till ett sådant raisonnement, sedan medel en gång blifvit beviljade för en tidskrifts ufgifvande; och jag tror mig häraf ega tillräcklig anledning att hemställa, om icke skäl äro för handen att från Rikets Ständer nu vidtages någon åtgärd i syftning att tidskriftens utgifvande måtte blifva en ovillkorlig skyldighet för Statistiska bureaun.

Herr *Björck:* Då Riksdagen började, hade Statistiska Bureauen blott utgifvit ett enda häfte tabeller, utgörande föga mer, än hvad redan förut genom den gamla Tabell-Commissionen var åsadkommet; men under Riksdagens lopp hafva ytterligare två häften blifvit utdelade, och jag har deraf funnit, att Chefen, i afseende å behandlingen af befolknings-statistiken, inlagt icke obetydliga förtjenster. Saken befinner sig således nu på helt annan punkt, än vid Riksdagens början. Det står dock fast, att, med undantag af befolknings-statistiken, alla öfriga grenar af statistiken blifvit allt hittills åsidosatte, och att den af Herr *Lallerstedt* omförmälda Tidskriften ännu i denna stund icke sett dagen. Visserligen har Statistiska Beredningen vid särskilda sammanträden förehaft öfverläggning i åtskilliga af Chefen föredragna ämnen; men, enligt dervid förda protocoll, af hvilka Utskotts-Afdelningen tagit kännedom, har Beredningen i hvarje fall, med ett enda undantag, stannat i det beslut, att ingen åtgärd borde vidtagas.

Nämnda undantag gäller statistiken öfver skolundervisningen; men, i afseende derå, har åtgärden blifvit inskränkt derhän, att Chefen erhållit uppdrag att i Ecclesiastik-Departementet inhemta närmare upplysningar i ämnet. Om ock den af mig förordade plan i afseende å göromålens fördelning, såsom anmärkt blifvit, icke igenfinnes i Statistiska Comitéens Betänkande, vågar jag dock påstå, att man, vid en närmare granskning af Comitéens förslag och den åsyftade fördelningen af göromålen, skall finna att jag icke saknat skäl för mitt yrkande. De göromål, som tillhöra Statistiska Bureauen, sönderfalla naturligtvis i tre delar. Till den första hörer, att efterforska och samla uppgifter, föreskrifva den form, i hvilken de böra afgifvas m. m. Dernäst följer sjelfva bearbetningen af de samlade materialerna, och slutligen det rent mechaniska arbetet att sammanföra zifferuppgifter och ordna dem efter förut bestämda grunder, hvartill vidare kommer bestyret att emottaga och registrera handlingar, hålla bibliotheket i ordning, och sådant mera.

Om nu personalen, utom Chefen, skulle utgöras af tre tjenstemän, ställde i lika förhållande sins emellan, så är det gifvet att hvar och en af desse tjenstemän finge deltaga i alla nu uppräknade slag af göromål och att således äfven den, som kunde vara företrädesvis användbar för det egentliga forskningsarbetet, nödgades spilla tid på sysselsättningar af mera underordnad art. Jag hemställer, om icke en dylik göromålens fördelning måste anses innebära ett lika obehöfligt, som olämpligt slöseri med idéela krafter. Hvad jag i början af discussionen yttrade, angående den ställning, nuvarande innehafvaren af Secreterarebefattningen intager, har ansetts endast röra ett personligt förhållande och derföre här icke böra tagas i betraktande. Jag medgaf också sjelfmant, att frågan i visst hänseende utgjorde en personlig sak, men jag yttrade tillika, hvad jag nu tillåter mig upprepa, att en större sjelfständighet i Secreterarens ställning inom verket öfverensstämde med sjelfva idéen af saken, med den form, som är nödvändig för sakens framgång, och slutligen med Statsverkets välförstådda interesse. Det var på denna grund jag ansåg mig berättigad att ingå på personlighetens område, oaktadt sådant visserligen icke var behöfligt för att rättfärdiga det resultat, hvartill jag kommit.

Herr *Kock:* De båda siste talarne hafva icke förmått rubba min öfvertygelse om riktigheten i Utskottets framställning. Man har sagt, att den fördelning af göromålen

inom Statistiska Bureauen, som egt rum, skulle innebära godtycke från Chefens sida; men detta påstående är så mycket mindre riktigt, som denna fördelning stödjer sig på Kongl. Maj:ts derom fattade beslut. För öfrigt vet jag icke, hvart det skulle leda, om Rikets Ständer företogo sig att förordna angående görsmålens bestridande inom de publika verken, och aldra minst kan sådant vara ändamålsenligt i afseende å ett embetsverk, som nyligen trädt i verksamhet, och således icke hunnit samla stor erfarenhet. Vidare har det blifvit lagdt Statistiska Bureauen till last, att den arbetsproduct, Bureauen hittills lemnat, varit inskränkt till befolknings-statistiken. Jag hemställer dock, om man efter den korta tid, som förflutit, med skäl kan hafva anspråk på en större arbetsproduct, än den, som blifvit åstadkommen. Dessutom ingår i statistiken åtskilligt, som icke straxt framträder i synlig gestalt. Sålunda fordrar det sin tid att uttänka och uppgöra formulärer till uppgifter och tabeller, och mera dylikt. Hvad angår den Statistiska Tidskriften, tror jag det vara bättre att dröja dermed, så länge icke en tillräcklig tidserfarenhet lemnat tillgång på ämnen för behandling, än att, i saknad af sådan erfarenhet, börja tidskriftens utgifvande, utan att kunna fylla den med annat, än nakna ziffror och onyttiga fraser. Huru statistiken i andra länder blifvit ordnad, känner jag väl icke; men jag har anledning till det antagande, att man der följt, icke den gamla collegiala formen, utan samma organisationsgrunder, som gjort sig gällande i afseende å den Svenska Statistiska Bureauen. Huru dermed än må förhålla sig, måste det alltid vara oklokt att, såsom här blifvit yrkadt, reglera ett embetsverk, med uteslutande hänsigt till de personliga förhållanden, som tillfälligtvis äro för handen, dessa må för dagen vara än så populära.

Herr *Billström:* Jag kan icke biträda den åsigt, som en föregående talare tyckes hylla, eller att Regeringen skulle ega befogenhet att vidtaga förändring i en af Rikets Ständer fastställd organisationsplan, hvilken står i omedelbart sammanhang med de på Riks-Staten uppförda anslag. Beträffande Statistiska Central-Bureaun, så afsåg den af Regeringen framlagda organisationsplanen, som af Rikets Ständer godkändes, anställande af ett visst antal tjenstemän, med hvar sin till beloppet bestämda lön. Med frångående af denna vederbörligen fastställda plan, har Regeringen sedermera, på framställning af Bureauns Chef, medgifvit, att det

på honom finge bero, att efter godtfinnande fördela så väl göromålen, som löneanslagen mellan tjenstemännen, äfvensom att desse finge tillsättas medelst förordnanden, i stället för att erhålla fullmakter, ett förfarande, som innefattar en uppenbar afvikelse från den af Rikets Ständer fastställda utgiftsstat och således rätteligen bort blifva föremål för anmärkning af Constitutions-Utskottet, ehuruväl saken der undgått all uppmärksamhet. Denna Regeringens åtgärd kan dock ingalunda anses hafva varit påkallad af några för Statistiska Bureaun egendomliga förhållanden. Det må vara, att man, när detta embetsverk först inrättades, ansåg sig icke kunna så definitivt bestämma fördelningen af göromålen mellan de särskilde tjenstemännen, att ju, efter vunnen erfarenhet, någon jemkning deri kunde blifva af nöden; men det kan omöjligen vara lämpligt eller nyttigt att för all framtid införa en ambulatorisk arbetsordning och låta tjenstemännen förblifva i ovisshet om sina åligganden, då verkets sanna fördel påtagligen kräfver bestämdhet härutinnan, så vida man vid de ifrågavarande befattningarne skall kunna fästa duglige personer. Att låta en nyss antagen tjensteman provisoriskt eller på försök dela tjenstgöring med eller rent af undanträngа dem, som under en längre tid förvärfvat insigter och vana vid vissa göromål, kan icke medföra några gynnsamma följder, och det måste dessutom för de äldre vara nedslående och till en viss grad förnärmande, att på detta sätt ställas i jemnbredd med nykomne och obeprö fvade. Icke blott verkets bästa, utan äfven en god ordning fordrar en efter göromålens olika beskaffenhet lämpad stabilitet härutinnan. Herr *Kock* har förnekat, att den för Statistiska Bureaun hittills antagna arbetsplanen lemnar rum för godtycke å Chefens sida, emedan sagde plan blifvit underställd Kongl. Maj:ts pröfning och vunnit nådig fastställelse; men denna plan är dock icke mera begränsad, än att det helt och hållet beror på Chefen att ordna och fördela göromålen, samt efter godtfinnande förflytta tjenstemännen från det ena slaget af arbete till det andra. Af dessa skäl, kan jag icke gilla Utskottets förslag, utan yrkar, att Borgare-Ståndet, med ogillande deraf, måtte vidblifva Rikets Ständers vid sistlidne Riksdag fattade beslut i ämnet.

Herr *Kock:* Till bemötande af hvad Herr *Billström* anfört, ber jag att endast få uppläsa och åberopa följande i Utlåtandet förekommande yttrande: »En sådan jemkning i den först uppgjorda organisationen kan desto mindre anta-

gas vara stridande emot den af Rikets Ständer godkända planens grunder, som Statistiska Comitéen uttryckligen förutsatt, det tjenstemännen skulle *samfäldt* deltaga i göromålen, samt Rikets Ständer jemväl stadgat att tjenstemännen skulle underkasta sig den förändrade tjenstgöringsskyldighet, som af framdeles tilläfventyrs skeende jemnkningar i organisationen kunde blifva en följd.»

Öfverläggningen var slutad, och sedan Her Talmannens propositioner, dels å bifall till Utskottets i 4:de punkten gjorda framställningar, och dels å antagande af Herr *Björcks* förslag, blifvit med *Ja* och *Nej* besvarade, yrkades votering; i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition, så lydande:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № 93, 4:de punkten, Litt. a och b, röstar *Ja*.

Den det ej vill, röstar *Nej*.

Vinner *Nej*, bifalles anslaget, 9.000 R:dr årligen, sålunda fördeladt, att Secreteraren vid Statistiska Central-Bureaun undfår 4,000 R:dr, och att hvar och en af de öfrige två tjenstemännen derstädes erhåller 2,500 R:dr.»

Med slutna sedlar, af hvilka en, förseglad, aflades, anställdes votering, som utföll med 26 *Nej* mot 12 *Ja;* hvadan Ståndet bifallit anslaget till Statistiska Central-Bureaun, 9,000 R:dr, sålunda fördeladt, att Secreteraren derstädes undfår 4,000 R:dr, och att hvar och en af de öfrige två tjenstemännen vid bemälde Bureau erhåller 2,500 R:dr.

5:te punkten.

Herr *Lallerstedt:* På grund af hvad jag, i anledning af den föregående 4:de punkten, anfört, i fråga om den Statistiska Tidskrift, som af Statistiska Bureaun bort utgifvas, hemställer jag, att i första mom. af förevarande 5:te punkt måtte näst efter orden: »för en Statistisk Tidskrift» tilläggas orden: »som det åligger Statistiska Bureaun att utgifva.»

Vidare anfördes ej, och 5:te punkten bifölls.

17:de punkten.

Bifölls.

23:de punkten, mom. Litt. a.

Herr *Björck:* Min mening är icke att yrka någon förändring i Utskottets förslag, ehuru anledning förefinnes till antagande att, om någon agriculturchemisk försöksanstalt skall inrättas, Ultuna Landtbruks-Institut dervid företrädesvis borde komma i fråga, men då inom Stats-Utskottets Utgifts-afdelning en annan åsigt gjort sig gällande, och Bonde-Ståndet re-

dan, med ogillande af Utskottets förslag i momentet Lit. *b*,, beslutat inrättande af en försöksanstalt vid Ultuna, hemställer jag, att, på det discussionen i ämnets hela vidd må vara öppen, det sednare momentet måtte varda i sammanhang med momentet *a* föredraget.

Sedan jemväl momentet Lit. *b* 28 punkten blifvit föredraget, erhöll Herr *Björck* åter ordet och yttrade: Jemte det jag åberopar den af mig med flere Utskottets ledamöter mot förevarande 23:de punkt afgifna reservation, hvilken i sammanträngd form innehåller de skäl, som synas mig tala mot Utskottets i mom. Lit. *b* framställda förslag, ber jag att få tillägga några ord i ämnet. Förslaget afser ett anslag af 25,000 R:dr, att, utöfver de vid sistlidne Riksdag anvisade 6,000 R:dr, användas för den under organisation varande agriculturchemiska försöksanstalten vid Landtbruks-Academiens experimentalfält, hvarest skulle anskaffas en ladugård af 8 à 9 kor, jemte nödiga byggnader, och sålunda beredas en apparat för anställande af sådana undersökningar, som utgöra föremål för agriculturchemien. Men då ladugård och kreatur redan finnas vid Ultuna Landtbruks-Institut, och den vid experimentalfältet anställde Agriculturchemist kan förflyttas till nämnda Institut, vill det synas, att den ifrågavarande anstalten med allt skäl bör förläggas till Ultuna, hvarigenom Staten skulle undgå så väl det tillstyrkta anslaget af 25,000 R:dr, som ock de flesta af de årliga anslagstillökningar, hvilka af Utskottet blifvit ifrågasatta. Egentliga afsigten med ifrågavarande anstalt är att chemiskt undersöka särskilda växtarter och sädesslag, till utrönande i hvilken proportion de växtämnen deruti ingå, som i allmänhet antagas vara i de särskilda arterna för handen. Detta förutsätter tillgång på olika jord och på olika sädesslag. Vidare skulle man försöka att komma till erfarenhet om foderväxternas inflytande på kreaturen och huruvida det ena eller andra slaget af sådana växter kan antagas företrädesvis befordra antingen köttbildning eller mjölkafkastning. Men nu påstå de sakkunnige, att alla nyss vidrörda förhållanden äro väsendtligen beroende af hvarje jordarts särskilda beskaffenhet, så att det icke kan sägas att man af den erfarenhet, som i afseende å den ena eller andra foderväxten blifvit vunnen på ett ställe inom landet, kan hemta någon tillförlitlig ledning för bedömandet af densammas lämplighet till användande på ett annat ställe Om så är, frågar jag, hvartill det skulle tjena att ega blott en enda sådan försöksanstalt, som här blifvit ifrågasatt, och om det icke fast-

heldre bör antagas att först i den mån, som insigterna i ämnet blifva mera spridda inom landet, en tillräcklig mängd af iakttagelser kan uppstå, för att lemna någon säkrare ledning för omdömet, i hvad mån Sveriges vexter skilja sig från dem, som i andra länder förekomma. Den allmänna utredning, som i dessa frågor redan blifvit åstadkommen i främmande länder, exempelvis Tyskland och Frankrike, der undersökningarne af växternas beståndsdelar blifvit förda aldralängst, bör intilldess och tillsvidare äfven kunna komma vårt land till godo och, i förening med förhandenvarande utländska arbeten och tidskrifter i ämnet, utgöra en tillräcklig ledning, och hvad angår de förhållanden, som äro egna för Sverige, torde det vara temligen gifvet att man deruti icke kommer särdeles långt eller kan närma sig målet genom tillvaron af några få försöksanstalter, ej ens genom 4, 5 eller 10 dylika. Jag yrkar bifall till mom. Lit. *a*, men deremot afslag på Utskottets framställning i mom. Lit. *b*, öfvertygad, som jag är, att saken, om den verkligen är af vigt och har någon framtid, skall hjelpa sig sjelf, eller vinna framgång genom försorg af enskilde personer, utan att Staten behöfver betungas med någon särskild utgift för ändamålet.

Herr *Lallerstedt:* I allmänhet kan det icke sägas, att jordbruket i vårt land haft att fägna sig åt någon större uppmuntran från Rikets Ständers sida. Man har alltmera kommit till insigt deraf, att jordbrukets betydelse för vårt land är så stor, att den icke ens uppväges af alla öfriga industriegrenar tillsammantagna. Jag vill ingalunda understödja anslagsfordringar, som icke äro på sin plats, men jag kan icke finna annat, än att det anslag, hvarom fråga här är, är af sådan beskaffenhet, att det icke bör förvägras. Herr *Björcks* yttrande innehöll mycket sanning, men derjemte åtskilligt, som jag tror hvila på misstag. Att jordbruksidkarne sjelfva förmå utfinna de methoder, som bäst egna sig för tillämpning af vetenskapens allmänt kända läror, hvarken är eller kan någonsin blifva sanning, ty hvarje vetenskap förutsätter en fortgående forskning och derföre kan icke eller den enskilde landtbrukaren reda sig på egen hand. Det är sannt, att man genom utländske författares arbeten och tidskrifter känner de utländska växternas och sädesslagens beståndsdelar, men här är fråga om att lära känna de Svenska växternas och sädesslagens beståndsdelar, icke på ett ställe, utan i flere delar af landet. Det är sannt, att en enda försöksanstalt icke skulle vara lämplig, emedan man derifrån

endast kunde vinna en erfarenhet, som vore grundad på undersökningar i den närmast omgifvande trakten, men af denna omständighet ville jag hemta skäl till yrkande, att anslag måtte beviljas för inrättande af tre försöksanstalter, i stället för en. Jag hyser icke något öfverdrifvet förtroende hvarken till Landtbruks-Academien eller dess experimentalfält, hvars hittills visade resultater icke kunna sägas vara att skryta med, och jag tror att en fullkomlig omorganisation af Academien är nödvändig, för att landtbrukets interessen skola blifva behörigen tillgodosedda. Å andra sidan, får man dock medgifva att Academien hittills icke egt till sin disposition så stora anslag, att dermed något synnerligt kunnat uträttas. Jag önskar bifall till Utskottets framställning. Men för den händelse frågan redan blifvit af något annat Riks-Stånd återremitterad, hemställer jag, att äfven Borgare-Ståndet måtte besluta återremiss, på det Utskottet må kunna tillse, om icke någon utsträckring af hvad i förevarande punkt blifvit föreslaget kan ega rum, genom beviljande af anslag till särskilda försöksanstalter, antingen vid Alnarp och Ultuna eller vid Alnarp och experimentalfältet.

Herr *Ödmansson:* Jag skulle gerna förena mig med Herr *Lallerstedt*, om jag kunde hoppas, att Rikets Ständer för denna gång beviljade anslag till mer än en agriculturchemisk försöksanstalt. Det är godt att hafva utländska underrättelser att tillgå, med afseende å försök i jordbrukschemien, men hvad i detta hänseende blifvit åstadkommet i utlandet gäller icke så alldeles fullständigt för Sverige: vi behöfva särskilda, efter vårt lands beskaffenhet lämpade, undersökningar, och för sådant ändamål hafva hittills alltför ringa medel varit att tillgå, hvilket utgör en af de förnämsta orsakerna dertill, att, man må nu säga hvad man vill, jordbruket hos oss fortfarande befinner sig på en låg ståndpunkt. En enda så beskaffad inrättning är väl för vårt vidsträckta land långt ifrån tillräcklig, men skulle dock i någon mån lemna tillfälle till försök med de särskilda jordarterna, och om icke en början göres, kan man svårligen hoppas något mera för framtiden. Lika med Herr *Björck*, anser jag emedlertid Landtbruks-Academiens experimentalfält allt för inskränkt, och ehuru jag naturligtvis gerna önskade att Alnarp erhölle en agriculturchemisk försöksanstalt, finner jag mig likväl belåten om den först inrättade förlägges till Ultuna Landtbruks-Institut, såsom det i Sverige först anlagda större Åkerbruks-Institut. Såsom följd häraf, och då jag förmodar att på Ultuna redan

finnes att tillgå för ändamålet behöfliga byggnader, yrkar jag, att ett årligt anslag af 6,000 Rdr måtte beviljas till löner, arfvoden, reagentier, apparater, kol, med mera vid en agriculturchemisk försöksanstalt, inrättad å nämnda Institut, öfvertygad, som jag är, att en sådan inrättning snart skall visa sig vara för jordbruket så gagnelig, att Rikets Ständer vid en kommande Riksdag icke skola tveka att anvisa medel för inrättande af flera likartade anstalter, till befrämjande af landets förnämsta hufvudnäring.

Herr *Ekman:* I likhet med Herrar *Ödmansson* och *Lallerstedt*, tror jag, att förslaget om bildande af agriculturchemiska försöksanstalter är förtjent af synnerlig uppmärksamhet. Den stora betydelsen af sådana anstalter för jordbrukets utveckling har också icke kunnat förnekas ens af den talare, som yttrat sig mot Utskottets förslag. Det har blifvit anmärkt att en enda försöksanstalt skulle vara otillräcklig. Jag tillerkänner denna anmärkning mycket vigt, men vill derifrån leda mig till samma slutsats, som Herr *Lallerstedt*, eller att man har mera skäl att påyrka anläggning af ännu flera försöksanstalter, än att söka förqväfva frågan helt och hållet. Emedlertid tror jag att, då det för närvande icke låter sig göra att få flera anstalter af detta slag, klokheten bjuder, att medel beviljas till inrättande af en sådan anstalt. I fråga om det ställe, hvarest denna anstalt lämpligast skulle förläggas, är jag af motsatt tanke med de föregående talarne. Jag tror att det skulle vara ett stort fel, om man ville åstadkomma ifrågavarande försök vid Landtbruks-Instituten, emedan dessa, hvilkas egentliga uppgift är att bilda skicklige inspectorer och rättare, icke böra sysselsätta sig med försök. Landtbruks-Instituten hafva endast att, genom tillämpande af den erfarenhet, som vunnits genom försök vid sådane anstalter, som den nu föreslagna, meddela undervisning i rätta och bästa sättet att sköta jorden, men böra icke utsträcka sin verksamhet till anställande af nya försök. Sådana lämpa sig bäst för experimentalfältet, och då försöken icke behöfva göras i någon större scala, bör svårighet icke möta att åstadkomma olika jordblandningar och på dem odla de växter, hvilka anses böra blifva föremål för undersökning. Jag tillstyrker derföre bifall till Utskottets förslag i dess helhet.

Herr *Björck:* Såvidt jag förstår, hafva alla de föregående talarne medgifvit riktigheten af den utgångspunkt, jag antagit, eller att, om någon större nytta skall kunna vinnas af ifrågavarande anstalter, böra de iakttagelser, som der gö-

ras, vara så talrika, att de omfatta såväl de särskilda sädesslagen, som de olika jordarter, hvilka inom landet förekomma. Men att detta icke låter sig göra med en, två eller tre försöksanstalter förefaller temligen klart. Det måste derföre vara bättre, om saken så ordnas, att personer med insigt i ämnet spridas inom Riket, för att på särskilda ställen göra undersökningar; ty, endast i mån af en sådan spridning, kan någon väsendtligare nytta vara att förvänta. Om man ser saken från denna synpunkt, tror jag, att man från det allmännas sida icke kan begära mera, än att Staten bereder tillfälle att inhemta idéen för ifrågavarande försök och sättet att dervid gå tillväga; och, med antagande af denna grundsats, synes man kunna omfatta den mening, som af Herrar *Lallerstedt* och *Ödmansson* blifvit uttalad, att medel böra anvisas för tillvägabringande af en försöksanstalt, i syftning, icke att undersökningar omedelbarligen skola der anställas, utan hufvudsakligen att meddela de personer, som vilja egna sig åt saken, undervisning i sättet och utvägarne för sådana undersökningar. Utgår man från denna grundsats, måste man äfven medgifva, att Statens mellankomst bör inskränkas till inrättande af en dylik anstalt på sådant ställe, der landtbruks-elever finnas, som kunna draga fördel af undervisningen, och allt hvad i öfrigt för ändamålet må erfordras är att tillgå — med ett ord, vid någotdera af de nuvarande Landtbruks-Instituten, af hvilka det vid Ultuna utan gensägelse eger företräde i detta hänseende. Jag kan icke dela en föregående talares åsigt, att Landtbruks-Institutens verksamhet bör vara inskränkt till undervisning om det practiska utförandet af landtbrukskonsten, på grund endast af vunnen erfarenhet, utan tror fastheldre att dessa läroanstalter jemväl hafva till åliggande att söka väcka och lifva hågen hos eleverna att hinna en högre ståndpunkt. Något hinder för den nya anstaltens förläggande till Ultuna bör desto mindre möta, som det utan svårighet låter sig göra att för ändamålet frånskilja ett nödigt antal af Institutets kreatur, utan att sådant behöfver medföra någon rubbning i undervisningen eller föranleda någon afsevärd kostnad. Jag föranlåtes således yrka återremiss af punkten, och vill, i anledning af en föregående talares yttrande, att jordbruket saknat uppmuntran från det allmännas sida, erinra, att Rikets Ständer icke med rättvisa kunna beskyllas för likgiltighet mot denna landets modernäring, om än icke hvarje mindre mogen plan, för hvars utförande anslag blifvit äskadt, funnits antaglig.

Herr Talmannen upplyste, att Protocolls-Utdrag i ämnet ankommit endast från Högvördiga Preste-Ståndet och att samma Stånd godkännt 28:de punkten i dess helhet.

Herr *Trägårdh:* Jag ville endast upplysa, att icke blott Preste-Ståndet, såsom Herr Talmannen redan behagat meddela, utan äfven Ridderskapet och Adeln godkännt förevarande punkt, men att deremot Bonde-Ståndet återremitterat såväl mom. Litt. *a*, i syftning att anslag måtte beviljas för inrättande af en agriculturchemisk försöksanstalt vid Ultuna Landtbruks-Institut, som äfven momentet Litt. *b*., emedan Bonde-Ståndet ansett bildandet af en sådan anstalt vid experimentalfältet icke vara lämpligt. I sjelfva saken vill jag blott tillkännagifva, att jag önskar bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad, och 28 punkten återremitterades.

36 punkten.

Herr *Kock:* På grund af de skäl, som äro anförda i den mot förevarande punkt afgifna reservation, yrkar jag afslag på Utskottets under Litt. *a* gjorda framställning.

Herr *Björck:* Vigten af tillgång på tjenliga hästar inom landet kan icke underkännas. Men om man tillser hvad landet för detta ändamål uppoffrat, och huru mycket, som derigenom vunnits, tror jag, att en sådan jemnförelse måste visa, att man härutinnan befinner sig på en oriktig väg. Alltsedan början af detta århundrade har till stuteri varit anslagne två, eller rättare tre, stora landtegendomar, hvilkas afkastning, om egendomarne blifvit skötte på ett rationelt sätt, bort lemna Stuteri-Öfver-Styrelsen betydliga medel till inköp af hästar. Men hvad har man vunnit? Om ock hästafveln i en eller annan ort blifvit i någon mån förbättrad, kan det dock icke sägas, att denna verkan i allmänhet sträckt sig till något större område, eller att inrättningen åstadkommit någonting, som kan få namn af en god och constant hästrace. Man har påstått, att hästafveln i landet skulle gå under, i händelse de äskade medlen icke anvisas. Är förhållandet sådant, att hästafveln, oaktadt allt hvad derå blifvit påkostadt, befinnes i sådant lägervall, att dess tillvaro beror af några tusen R:dr, så synes det så mycket mindre lämpligt att bevilja ytterligare anslag, som uppenbart är att helt andra utvägar, än de hittills begagnade, måste vidtagas, om man skall hinna till målet. Dertill fordras nemligen, att saken ställes så, att den blir föremål för den enskilda speculationen, och att denna, en gång väckt, vidare upp-

muntras derigenom att man på lämpligt sätt utmärker de personer, som egna sig åt saken med någon nytta för landet. Vill man komma derkäu, så måste ock den åsigt göra sig gällande, att man icke allt framgent, såsom hittills, ställer betydliga medel till Regeringens disposition, hvilket skulle hindra införandet af en förändrad hushållning. Enligt uppgift, skall i allt fall Stuteri-Öfver-Styrelsen ega en behållning af inemot 50,000 R:dr, ämnade att användas till uppförande af åtskilliga nödiga ansedda byggnader vid Strömsholm. Det är dock icke troligt att dertill kan behöfvas hela behållningen, om hvars användbarhet för nu ifrågavarande ändamål Regeringen icke bort underlåta att infordra tillförlitliga upplysningar före anslagsfordringens framställning. Jag yrkar afslag på Utskottets under Litt. *a* gjorda tillstyrkande.

Herr Vice Talmannen *Schwan:* Jag är i denna fråga af en åsigt, alldeles motsatt den föregående talarens. Om man betänker, huruledes, under Konung *Carl* den XI:s tid, Sverige var allmänt kändt för att vid Strömsholm ega den bästa häst- och boskapsrace, så är det i sanning bedröfligt, att denna race nu mera nästan spårlöst försvunnit. Och hvaraf kommer sig detta? Af ingenting annat, än att man envisats att icke från utlandet införa duglige beskällare till förbättring af den inhemska racen, hvilken under tidernas längd urartat, Visserligen hafva, tid efter annan, försök blifvit gjorda med hingstars införskrifvande; men, i saknad af medel att välja den bästa och mest constanta racen, har man nödgats uteslutande hålla sig till *secunda* och *tertia* ordningarne, hvilkas individer alltid äro behäftade med ohjelpliga fel, som gå i arf ända till tredje och fjerde lederna. Detta gäller hufvudsakligen Strömsholm. Vid Ottenby kan väl sägas att man rönt mera framgång; men äfven der har bland afveln stundom förmärkts s. k. fång, som utvecklat sig hos vissa descendenter och medfört nödvändigheten att anskaffa mera tjenlige beskällare, som förmå afhjelpa följderna af de förra misstagen. Emellertid må man icke allt för hårdt anklaga våra stuterier. Bästa beviset att de goda verkningarne icke alldeles uteblifvit, utgöres af de priser, hvartill hästar från stuterierna kunnat säljas. Dessa priser hafva nemligen icke stannat vid en lumpen spottpenning, utan stundom uppgått ganska högt. Sålunda har vid Ottenby blifvit betaldt till och med 1,300 R:dr och deröfver för tre års gamla hästar. Om stuteriet årligen kunde aflåta omkring 30 föl till ett pris af 1,000 R:dr, skulle Styrelsen således blifva i tillfälle

att icke allenast bestrida alla sina utgifter, utan äfven afsätta en cassa, som med tiden komme att lemna medel till införskrifning af nya beskällare, utan behof af understöd från Statens sida. Men för närvarande torde sådant understöd vara oundgängligen nödigt. Stutericassan eger väl redan nu en icke obetydlig behållning; men denna är afsedd till oundvikliga byggnadsarbeten. Byggnaderne vid Ottenby befinna sig väl icke i bristfälligt skick; men att de äro otillräckliga, visar sig deraf, att stuteriet alltid i September månad måste sälja hingstarne, som då icke äro äldre, än något öfver 3 år. En utvidgning af detta stuteri skulle således i väsendtlig mån befordra dess framsteg, då man vet, att t. ex. ett fyra års föl är värdt omkring 50 procent mer, än ett treårigt. Under den utvecklingsperiod, hvari landtbruksnäringen för närvarande befinner sig, och då Statsmakterna åt den enskilda industrien i allmänhet egnat en odelad omvårdnad, synes det vara i sin ordning att äfven kreatursracen något mera omhuldas, än hittills varit fallet. England, hvars landtbruk är allmänt erkändt såsom det mest rationela, eger ock de bästa kreatursracer. Dessutom torde det böra besinnas, att våra stuterier, om de rätt skötas, kunna för Staten blifva en ny inkomstkälla, större, än man torde föreställa sig. I Frankrike har nyligen en utmärkt hingst blifvit köpt af Inrikes Ministern för Statens räkning, för den stora summan af 150,000 francs och för ej länge sedan köptes der likaledes från England en 14 års gammal beskällare efter ett pris af 106,000 francs. Anledningar saknas således icke, att ett försök i den vägen kunde löna sig äfven för Sverige, hvars rappa, om ock mindre storväxta, race af arbetshästar, uppfriskad genom goda beskällare, otvifvelaktigt skulle utöfva en sådan verkan på vårt landtbruk, att dessa 50,000 R:dr skola visa sig hafva varit ganska väl använda. Såsom ett interessant exempel må äfven nämnas, att ett stuteri i Tyskland för icke så många år sedan köpt en hingst för 5,000 pund Sterl., hvilken summa, ehuru hög, dock icke anses vara bortkastad. Jag tillstyrker ifrågavarande anslag af 50,000 R:dr.

Häruti instämde Herr *Renström.*

Herr *Dahm:* Jag kunde nöja mig med att instämma i Herr vice Talmannens sakrika yttrande, men vill dock fästa uppmärksamheten derpå, att det anslag, som hittills varit beviljadt stuteriet vid Ottenby, medfört icke ringa gagn genom förbättring af hästracen inom ett ganska vidsträckt område. Jag tror ock, att, om anslaget kunde höjas så

mycket, att det blefve möjligt att åstadkomma remonter af landets egen afvel, skulle detta vara en utomordentlig fördel för Sverige, som, i följd af sitt läge, i händelse af ett krig, alltid blir i detta afseende öfverlemnadt åt sina egna krafter. Jag förordar derföre Utskottets förslag. Summan tyckes väl vara temligen stor; men den är det icke i förhållande till ändamålet; man må blott erinra sig, hvad Herr vice Talmannen upplyst angående de summor, som på andra ställen betalas för hingstar af prima race.

Herr vice Talmannen *Schwan:* Jag glömde nyss att anföra några zifferförhållanden, som visa, att stuteriväsendet hos oss icke gått till den grad bakvändt, som man påstått. Enligt officiela uppgifter, utgjorde landets import af hästar år **1849**, **1,594** stycken och år **1850**, **845**, men har sedermera minskats ända derhän, att importen år **1855** var endast **279**; år **1856**: **511**, år **1857**: **504** och år **1858**: **205**. Samtidigt hafva hästar blifvit från landet utförda till ungefärligen samma antal, eller år **1855**: **212** stycken; år **1856**: **214**, och år **1857**: **226**. Att sluta häraf, hafva vi, från att behöfva en ganska betydlig införsel, numera kommit derhän, att vi nära nog kunna fournera oss sjelfva med hästar; och en sak, som visar sig gå framåt, synes vara förtjent af vidare uppmuntran.

Herr *Kock:* Det af Herr vice Talmannen sist anförda skäl synes mig icke ega särdeles betydelse. Under åtskilliga år var införseln af hästar från Danmark till Sverige högst betydlig, till dess, i följd af först det Ryska och sedan det Italienska kriget, en ovanligt stark efterfrågan af hästar uppstod i norra Tyskland och Danmark. Den prisstegring, som häraf naturligen föranleddes, vållade en ansenlig minskning af hästinförseln till Sverige, hvarifrån i stället utfördes arbetshästar till Danmark, som deremot exporterade bättre hästar till de södra länderna. Hvad sjelfva saken angår, anser jag, lika med reservanterne, bäst vara, att den öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten, och vidhåller jag alltså mitt yrkande om afslag å Utskottets framställning.

Herr *Ödmansson:* Om det ock medgifves, att hästafvelns öfverlemnande åt den enskilda företagsamheten kunde vara fördelaktigt, så möter dock härvid det hinder, att enskilde personer icke kunna göra så stora kostnader, som fordras för införskrifvande af goda hingstar; och då det, vid sådant förhållande, måste vara Statens pligt att mellankomma,

yrkar jag bifall till Utskottets förslag, hvilket synes innefatta ett, jemnförelsevis, ganska billigt anspråk.

Herr *Trägårdh:* Jag anser de af reservanterne och Herr *Kock* anförda skäl vara alltför slappa för att kunna motverka bifall till ifrågavarande anslag, som af behofvet i hög grad påkallas. Med tillfredsställelse har jag erfarit, att bland Borgare-Ståndets nio ledamöter i Utskottet endast tre tillhört reservanternes antal. Jag tillstyrker antagande af Utskottets förslag.

Herr *Hammar:* Jemte det jag instämmer i Herr vice Talmannens sakrika anförande, tillstyrker jag bifall till Utskottets i förevarande punkt gjorda förslag, som jag äfven inom Utskottet biträdt.

Öfverläggningen var slutad, och, sedan Herr Talmannens proposition å bifall till Utskottets framställning i 36 punkten mom. Litt. *a* blifvit med *Ja* och *Nej* besvarad, äskades votering, som med slutna sedlar, af hvilka en förseglad aflades, anställdes öfver en förut uppsatt, justerad och anslagen voterings-proposition af denna lydelse:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № 93, 36:e punkten, mom. Litt. *a.*, röstar: *Ja.*

Den det ej vill, röstar: *Nej*,

Vinner *Nej*, afslås nämnde moment.»

Voteringen utföll med 16 *Ja* mot 15 *Nej;* i följd hvaraf Ståndet godkännt 36 punkten mom. Lit. *a.*

Härefter godkändes äfven momentet Litt. *b.* i 36 punkten.

§ 9.

Herr *Ellberg* begärde och erhöll ledighet från Riksdagsgöromålen under tre veckor, räknade från den 2 instundande Junii.

Herr Talmannen och Ståndets Herrar ledamöter åtskiljdes kl. $^3/_4$ till 3 e. m., men sammanträdde åter, till fortsättning af

Plenum, kl. 6 e. m.

§ 10.

Justerades Protocolls-Utdrag öfver särskilda af Ståndet denna dag förmiddagen fattade beslut.

§ 11.

Fortsattes föredragning af Stats-Utskottets Utlåtande, № 93, hvarvid Utskottets hemställanden och förslag, utan

discussion, godkändes, med undantag af följande delar, i hvilka Ståndet öfverlade och beslöt, på sätt här nedan säges:

37:e punkten.

Herr *Lovén:* Såsom af Betänkandet synes, har Utskottet, i stället för att bifalla Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition om uppförande på ordinarie stat af de vid sista Riksdagen för Technologiska Institutets lärare och föreståndare provisoriskt beviljade förhöjda aflöningsanslag, efter åtskilliga anmärkningar emot Institutets nuvarande organisation, föreslagit att nämnde anslag äfven för nästa statsreglerings-period skulle blifva provisoriska. Jag har sökt göra mig något närmare reda för de af Utskottet anförda skäl och motiver. Dervid förekommer, till en början, Utskottets framställning derom att föreståndaren tillika bör vara lärare, emedan han derförutan icke skulle komma i den närmare beröring med lärare och elever, förutan hvilken han förmenas svårligen kunna vinna nogrann kännedom om undervisningens gång och beskaffenhet eller tillförlitligen bedöma läroverkets ställning och behof. Hittills har dock föreståndaren icke haft någon undervisningsskyldighet, och jag tror, för min del, att en Directeur för en så stor inrättning skulle genom en sådan skyldighet alltför mycket förryckas från sina egentliga göromål: en allmän öfversigt och ett jemnt fortgående öfvervakande af undervisningen och Institutets verksamhet i öfrigt. Utskottet har visserligen ej kunnat finna att de åligganden, som, enligt stadgarne, tillhöra föreståndaren, äro af den omfattning, att de skulle förhindra honom från att verksamt deltaga i undervisningen, och ansett den omständighet, att föreståndaren har skyldighet besvara från embetsverken aflåtna remisser och förfrågningar af enskilde näringsidkare, icke utgöra hinder för tillämpningen af den grundsats att föreståndarebefattningen bör innehafvas af någon utaf Institutets lärare, då stadgandena medgifva föreståndaren att antingen sjelf besvara dylika remisser och förfrågningar eller till vederbörande lärare öfverlemna dem; men jag kan icke inse att föreståndaren kan undgå att taga kännedom om allt, hvarom upplysning sålunda begäres, innan han underskrifver svaret, hvilket i hans namn skall utfärdas, äfven om sjelfva utredningen af ämnet blifvit af vederbörande lärare verkställd.

Utskottet har också trott sig finna att någon ojemnhet eger rum i afseende å fördelningen af läroämnen och lectioner emellan lärarne. Jag hemställer likväl, om det kan

tillkomma Rikets Ständer att besluta någon ändring derutinnan. Sådant tillhör, efter min tanke, Konungen ensam, som har högsta styrelsen öfver Institutet, och då för öfrigt något klagomål i detta afseende icke försports från lärarnes sida, kan väl den af Utskottet anmärkta omständighet icke utgöra något binder för löneanslagens uppförande på ordinarie stat. På nu anförda skäl, anhåller jag om bifall till Kongl. Maj:ts Proposition i fråga om löneregleringen.

Herr *Trägårdh:* Jag är af alldeles motsatt mening med den föregående talaren, och tror att Utskottets framställning i denna punkt har ganska goda skäl för sig. Dessa skäl äro också i Betänkandet så fullständigt utvecklade, att något vidare ej behöfver tilläggas, och Utskottets förslag är för öfrigt redan af tvänne Stånd antaget. Det är en egendomlighet att föreståndaren för Technologiska Institutet icke tillika är lärare. Något sådant förekommer icke vid andra technologiska läroanstalter i Europa, utom i Wien. Der har Directeuren icke undervisningsskyldighet, men deremot finnes en vice Directeur, som jemväl bestrider en lärarebefattning.

Hvad särskildt beträffar Utskottets framställning om ojemnheten i fördelningen af läroämnen och lectioner emellan lärarne vid Institutet, så är detta ett förhållande, som verkligen tarfvar rättelse, och hvar och en, som känner den nuvarande fördelningen, måste vara tacksam mot Utskottet, som fästat uppmärksamhet på nödvändigheten af en förändring derutinnan.

Herr *Björck:* Det är mig ett nöje att få instämma med den siste värde talaren. Jag är verkligen af den tanke att styresmannen för Technologiska Institutet tillika bör hafva föreläsningsskyldighet. Då frågan om förbättring i hans lönevillkor vid sista Riksdag förevar, hyste jag samma öfvertygelse, men pluraliteten ansåg föreståndarens åliggande vara alltför många, för att undervisningsskyldighet derjemte skulle kunna honom skäligen åläggas. Man har emellertid nu funnit att detta förhållande, i stället för att gagna, medför ganska stor skada, emedan föreståndaren icke kommer i det närmare förhållande till lärjungarne, att han kan uppfatta deras personlighet och deras anlag, eller med något egentligt interesse fästa sig vid dem; och det finnes till och med många ibland dem, som äro för honom fullkomligt främmande. Bland lärarne har hans ställning också väckt ovilja och gifvit anledning till en så stark spänning,

att man måste befara att den motverkar Institutets ändamål.

I afseende på lämpligheten deraf att föreståndaren tillika är lärare, vill jag tillägga att, såsom Herr *Trägårdh* också anmärkt, knappast någon technisk läroanstalt i Europa finnes, der ej föreståndaren har undervisningsskyldighet, med undantag af sådane undervisningsanstalter, som hafva flera Directeurer. Vid techniska skolan i Zürich, som synes vara förebilden för vårt Institut, och der lärarnes antal uppgår ända till 40, bekläder föreståndaren tillika en lärareplats. I Polytechniska skolan i Paris finnes en Öfver-Inspecteur, som sorterar omedelbart under Ministern och som icke har någon lärarebefattning, men den, som egentligen förestår skolan, utväljes bland lärarne.

Hvad föreståndarens verksamhet beträffar, så är visserligen sannt att han måste afgifva åtskilliga utlåtanden i anledning af remisser från embetsverken och förfrågningar af enskilde näringsidkare, men han har rättighet, för att icke säga skyldighet, att öfverlemna besvarandet åt vederbörande lärare, och vanligen tillgår också på detta sätt. Det är endast då det gäller vissa brancher, deri föreståndaren har specialkunskaper, som han, utan inhämtande af lärarnes yttrande, sjelf besvarar inkomne förfrågningar. Högst sällan behöfver han emellertid sjelf befatta sig dermed, om han ej vill det. Ett factum är för öfrigt att den nuvarande föreståndaren har två andra tjenster; han är nemligen ledamot i Vattenlednings-Styrelsen och har en tjenst i Jern-Contoiret, och då Staten består honom, såsom föreståndare, 6,000 R:dr, den högsta lön, som någon Svensk embetsman, med undantag af Stats-Råden, Justitiæ-Råden, Presidenterne och Landshöfdingarne, åtnjuter, så kunde man skäligen fordra att han egnade sig uteslutande åt sin tjenst.

I afseende på Herr *Lovéns* anmärkning att Stats-Utskottet sträckt sin rätt för långt, då det ingått i granskning af läroämnenas och lectionernas fördelning mellan lärarne och förordat ändring derutinnan, så är jag af helt annan tanke. Då Ständerna beviljat anslag för något ändamål, hafva de hittills alltid tillsett huru detta blifvit användt, och jag tror att det varit Utskottets pligt att undersöka, om någon felaktighet förefunnes i organisationen af nu ifrågavarande inrättning och derpå fästa Rikets Ständers uppmärksamhet till den åtgärd, de kunna finna lämpligt besluta. Inrättningen är ännu ny och ej fullkomligt organiserad, och Utskottet har

deri funnit en ytterligare anledning att noggrannt undersöka alla institutionen rörande förhållanden, och jag tror icke att Utskottet dervid i ringaste mån öfverskridit sina rättigheter.

Herr *Rydin:* Äfven jag är af samma tanke, som de två nästföregående talarne, att föreståndaren vid Technologiska Institutet tillika bör vara lärare. Visserligen har det kunnat passera, såsom hittills, att föreståndaren icke haft någon undervisningsskyldighet, så länge inrättningen ännu var ny, men då den numera är en mansålder gammal, tror jag icke att på samma sätt bör fortsättas. Följden skulle endast blifva, att man, liksom nu sker i Postverket, till föreståndare antoge afskedade militärer och sådane personer, som ej kunde fylla platsen, och inrättningen följaktligen ej komma att motsvara sitt ändamål. Då för öfrigt ingen brist på lärare förefinnes, kan det icke blifva svårt att till föreståndare få en person, som derjemte åtager sig undervisning. Jag vill icke längre taga Ståndets uppmärksamhet i anspråk, utan inskränker mig till att instämma med de föregående talare, som yttrat sig i enahanda syftning.

Herr *Lovén:* Jag tillåter mig ännu en gång taga Ståndets tålamod i anspråk, likväl endast för att medelst några uppgifter vederlägga påståendet att föreståndarne för utländska technologiska läroanstalter öfverallt hafva undervisningsskyldighet. Så vidt för mig blifvit trovärdigt uppgifvet, inträffar ej ett dylikt förhållande vid följande, med vårt jemnförliga, utländska instituter, nemligen *Ecole centrale des arts et manufactures* i Paris, *Ecole des ponts et chaussées* och *Ecole des mines* derstädes, *Ecole speciale des arts et manufactures et des mines* i Liege, Polytechniska Institutet i Wien och Techniska Academierna i Lemberg och Krakau samt *Gewerbe*-Institutet i Berlin, m. fl.

Herr *Rydin:* Herr *Lovén* har visserligen uppräknat många technologiska läroanstalter, der föreståndarne icke tillika äro lärare, men hvad beträffar Polytechniska Skolan i Paris, så kan den på intet sätt jemnföras med Technologiska Institutet i Stockholm. Denna undervisningsanstalt i Paris är egentligen och hufvudsakligen en militärskola. Jag känner visserligen icke närmare till dess organisation, men skulle tro att den ungefär motsvarar Carlberg, Marieberg och Technologiska Institutet tillsammans. Från denna inrättning utgå hundratals Officerare, som deri erhållit hela sin militära bildning, och en dylik undervisningsanstalt kan

väl då icke gerna jemnföras med härvarande Technologiska Institut, som är af fullkomligt civil natur.

För öfrigt och hvad sjelfva saken beträffar, så, om man fastställer den principen, att föreståndaren icke skall undervisa, så behöfver ju icke han förstå något enda af de ämnen, hvari undervisning meddelas, och följden skall också blifva att dessa platser, alldeles som Landshöfdingeplatserna, besättas med personer, som sakna nödiga qualificationer för den ställning, hvari de försättas. Jag upprepar det ännu en gång, så länge inrättningen ännu var ny och tilträcklig tillgång till lärare icke fanns, var det kanske nödvändigt att besätta föreståndareplatsen med en person, som icke kunde meddela undervisning, men då samma skäl numera icke förefinnes, anser jag också förhållandet böra ändras.

Herr *Björck:* Jag har varit i tillfälle att se ett reglemente för den Polytechniska Skolan i Paris, och ehuru jag ej nu har det tillhands, misstager jag mig icke deri, att, utom en Öfver-Directeur, som tillsättes af Ministern, finnes en Under-Directeur, som väljes för viss tid af lärarne. Derjemte finnes en biträdande Directeur, som ovillkorligen måste vara lärare. Skolans styrelse utgöres af ett collegium, sammansatt af lärare vid skolan, och redan deri ligger en stor skiljaktighet från vårt Technologiska Institut. Här, hvarest Styrelsen utgöres af en särskild Direction, bestående af ledamöter, af hvilka endast en tillhör läroverket, måste Styrelsen blifva främmande för allt hvad, som afser sjelfva undervisningen, och föreståndaren är den, som skulle communicera emellan Styrelsen och lärarne, men om han icke sjelf är lärare, så är naturligt att han icke kan utgöra någon föreningslänk, och lärarne blifva sålunda utan allt inflytande på skolans styrelse. I stället för samverkan, skall det blifva antagonism emellan Styrelsen och lärarecorpsen.

I Zürich, der lärarne vid den techniska skolan äro, såsom nämndt är, 40 till antalet, har Directeuren icke destomindre undervisningsskyldighet, enligt 113:de artikeln i Reglementet. Då förhållandet är sådant vid en läroanstalt med så många lärare, är det väl ännu rimligare att föreståndaren vid Technologiska Institutet, der en sådan mängd läroämnen äro hopade på en person, får sig undervisningsskyldighet ålagd. Det finnes nu en lärare, som måste undervisa i ända till 4 ämnen, och i afseende derpå, tillåter jag mig anmärka att, om det också är nödvändigt att åt en lärare

anförtro flera undervisningsämnen så kunde fördelningen dock blifva vida ändamålsenligare, än nu är förhållandet. Nog synes det, till exempel, mera lämpligt att förena mechaniken med den mechaniska technologien, än med den rena mathematiken, såsom för närvarande är fallet.

Jag yrkar, fortfarande, bifall till Utskottets framställning.

Herr *Ridderstad:* Betraktar man våra institutioner i allmänhet, så finner man mer än en ibland dem, der chefsbefattningen endast är en sinecure. Likasom caryatider öfverst på pelarne, tror man dem bära hvalfvet, ehuruväl de blott pryda platsen, Mig synes klart att, om chefsskapet vid Technologiska Institutet förenades med en lärarebefattning, detta skulle gifva en jemnare och säkrare gång åt inrättningens verksamhet och utveckling. Föreståndaren skulle, såsom tillika lärare, vida bättre kunna ingripa i förhållandena, än hvad nu är fallet. Dessutom, om han endast och allenast är föreståndare, skall han, — det ligger i sakens natur, — alltför uteslutande både nödgas och kunna egna sin tid åt det kära behofvet att visa den stora vigten och betydelsen af sin befattning; och visserligen kan han vara sådan, att han kan göra detta på ett lämpligt och för inrättningen nyttigt sätt, men troligen — man saknar åtminstone ej exempel derpå — kommer det i allmänhet att ske genom projectmakeri och omogna reformförslager. I vårt land är det för öfrigt icke nytt att chefskaper äro förenade med lärarebefattningar. Jag vill i detta afseende erinra om Gymnasii-Rectorerne, hvilka måhända icke helt och hållet kunna likställas med en föreståndare vid Technologiska Institutet, men dock torde i någon mån kunna med honom jemnföras.

På grund häraf och med stöd af de skäl, Herr *Björck* framlagt, förenar jag mig med honom i yrkandet om bifall till Utskottets framställning.

Discussionen förklarades slutad, och Ståndet biföll, på framställning af Herr Talmannen, punkten 37.

Punkten 45.

Herr *Palander:* Hvar och en, som nitälskar för skeppsbyggeriets framgång, hvilken industrie är af största vigt för landet, måste vara tacksam mot motionairen, som fästat uppmärksamhet på Skeppsbyggeri-Institutet i Carlskrona, dess stora nytta och betydelse för landet, samt det alltför ringa anslag, det åtnjuter. Detta Institut har nu redan flera år exsisterat med de obetydliga statsbidrag, som för närvarande dertill utgå, och under tiden hafva dock mer än många gan-

ska skicklige skeppsbyggare derifrån utgått. Vid sista Riksdagen erhöllo alla lärare, äfven de vid Navigationsskolorna, högre löneanslag, men icke de vid ifrågavarande Institut anställe. Jag kan likväl, för min del, ehuru inseende behofvet så väl af förhöjandet af lärarnes nu erhållande alltför ringa löner, som äfven af skolans utvidgande, ej lägga Stats-Utskottet till last, att ej af mig önskad framgång vunnits för motionairens framställning, emedan någon af Styrelsen godkänd plan för ett ändamålsenligt användande af det begärda högre anslaget ej finnes behörigen uppgjord; och således kan jag ej inse att något, med hopp om framgång, för närvarande kan åtgöras, hvaremot jag vill hafva i dagens protocoll antecknadt, att jag anser Skeppsbyggeri-Institutet i Carlskrona synnerligen väl förtjena och vara i behof af något större understöd från Statens sida. Och derföre hoppas jag att Kongl. Maj:t vid nästa Riksdag derom skall framlägga Proposition, som otvifvelaktigt kommer att vinna afseende hos Ständerna.

Något vidare anfördes icke, hvarefter 45:te punkten bifölls.

Punkten 50.

Herr *Björck:* Detta Stånd har förut, vid behandlingen af de föregående Hufvudtitlarne, beslutat att Departements-Chefernas löner borde bestämmas till 15,500 R:dr, och jag tager mig derföre friheten anhålla att Ståndet må fatta enahanda beslut i fråga om lönen för Civil-Departementets Chef.

Inom Utskottet förekom äfven fråga att nedsätta de consultativa Stats-Rådernas löner från 12,000 R:dr, till hvilket belopp de vid förra Riksdagen höjdes, till 10,500 R:dr, och jag tror att förhållandet emellan ett Stats-Råd med Departement och ett consultativt Stats-Råd också föranleder en sådan nedsättning, hvadan jag anhåller om proposition på bifall dertill.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Långt ifrån att dela den föregående talarens mening, anhåller jag att de consultativa Stats-Rådernas löner må af Ståndet bestämmas till 12,000 R:dr. Den, som känner lefnadskostnaderna i Hufvudstaden, kan lätt finna att detta icke är för mycket. Jag beklagar på det högsta att Ståndet nedsatt Departements-Chefernas löner, men jag hoppas också att rättelse derutinnan skall vinnas i förstärkt Stats-Utskott.

Herr *Kock:* Jag har alltid varit af den tanken att De-

partements-Chefernas löner borde förblifva **15,000** R:dr, men då Borgare-Ståndet nedsatt dem till **13,500** R:dr, anser jag mig, för consequencens skull, icke böra bestrida det af Herr *Björck* framställda yrkande om nedsättning i de consultativa Stats-Rådernas löner.

Herr *Trägårdh:* Jag bestrider den af Herr *Björck* föreslagna nedsättningen i de consultativa Stats-Rådernas löner, och yrkar att dessa må bestämmas till enahanda belopp, som hittills, emedan några antagliga skäl till nedsättning hvarken äro anförda eller kunna uppgifvas.

Discussionen var slutad, och, på framställning af Herr Talmannen, bestämdes lönen till Civil-Departementets Chef till **13,500** R:dr.

På Herr Talmannens derefter framställda proposition, huruvida Ståndet, med godkännande af Stats-Utskottets förslag, bestämmer lönen för hvar och en af de tre Stats-Råden utan Departement till **12,000** R:dr, svarades *Ja* och *Nej*, samt begärdes votering.

En så lydande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

»Den, som bifaller, att lönen för hvar och en af de tre Stats-Råden utan Departement bestämmes till **12,000** R:dr, röstar: *Ja.*

Den det ej vill, röstar: *Nej.*

Vinner *Nej*, bestämmes lönen för hvar och en af bemälde Stats-Råd till **10,500** R:dr.»

Omröstning företogs med slutna sedlar. En sedel aflades förseglad; och de öfrige, vid hvilkas öppnande två af Ståndets Herrar ledamöter stodo, en vid hvardera sidan om Herr Talmannen, befunnos innehålla **22** *Nej* emot **17** *Ja:* i följd hvaraf Ståndet bestämt lönen för hvar och en af de tre Stats-Råden utan Departement till **10,500** R:dr.

Vice Talmannen Herr *Schwan;* Emot Ståndets i denna fråga fattade beslut får jag till protocollet anmäla min reservation. Det förvånar mig på det högsta, att Borgare-Ståndet kunnat besluta nedsättning i Stats-Rådernas löner, då jag aldrig försport, att det hvarken i Stockholm eller i någon annan stad ifrågakommit att nedsätta Stads-Rådernas, det vill säga Rådmännernas, lönevilkor.

Herrar *Ödmansson*, *Trägårdh*, *Ericson*, *Lindstedt* och *Thollander* instämde.

Punkten **51.**

Herr *Björck:* Då Ståndet vid de föregående Hufvud-

Titlarne bestämt att för Departementernes Expeditioner löneregleringen nu ej borde blifva definitiv, hemställer jag att Ståndet må fatta enahanda beslut i fråga om Civil-Departementets Expedition.

Något vidare anfördes icke, hvarefter, uppå framställning af Herr Talmannen, beslöts, att, med undantag af Lands-Staterna i Länen, Technologiska Institutet, Fahlu Bergsskola, Commerce-Collegium, Statistiska Tabell-Commissionen, samt Civil-Departementets Expedition, för öfriga till Sjette Hufvud-Titeln hörande Embetsverk och Stater må uppföras definitiva aflöningsanslag.

§ 12.

Företrädde, efter anmälan, en Deputation från Hedervärda Bonde-Ståndet, anförd af *Nils Larsson* från Jemtlands Län, och aflemnade ett Protocolls-Utdrag, innehållande ej mindre meddelande att nämnda Riks-Stånd, vid föredragning af Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Utlåtande, *№* 8, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse, med det af Comiterade afgifna underdåniga betänkande och förslag, angående skjutsningsbesvärets ordnande, samt väckta motioner i samma ämne, bifallit Utlåtandet i alla dess moment, än äfven inbjudning till de öfriga Riks Stånden att uti detta beslut sig förena.

Ordförandens, vid inbjudningens öfverlemnande, hållna tal besvarades af Herr Talmannen, hvarföre Deputationen afträdde, på vanligt sätt utbeledsagad.

§ 13.

Föredrogs å nyo Stats-Utskottets Utlåtande, *№* 94, angående regleringen af utgifterna under Riks-Statens Sjunde Hufvud-Titel.

Utskottets hemställanden biföllos utan discussion, med undantag af följande delar, i hvilka Ståndet öfverlade och beslöt, på sätt här nedan säges:

Punkten 4.

Herr *Björck:* Då vid förra Riksdagen ifrågakom inom Stats-Utskottet att höja lönen för Öfver-Directeuren vid Mynt- och Controllverken beslutades, med hänsyn dertill, att han hade ett ganska godt boställe, att hans lön borde blifva något lägre, än ledamöternes i Stats-Contoiret, och lönen bestämdes alltså till 4,500 R:dr. Men det var för Utskottet alldeles obekant att den nuvarande Öfver-Directeuren hade erhållit försäkran om ett särskildt arfvode af 1,200 R:dr Rmt årligen för tillsyn öfver arbetena vid Myntets mecha-

niska verkstäder. Hade detta förhållande varit af Utskottet kändt, hade det säkert kommit i betraktande vid bestämmandet af lönen och nämnde arfvode blifvit inberäknadt i dess till 4,500 R:dr bestämda belopp. Följden blef emellertid att Öfver-Directeuren nu, utom 4,500 R:drs lön, uppbär ett arfvode af 1,200 R:dr. Då det vid denna Riksdag blef inom Utskottet fråga om att reglera dessa lönevilkor för framtiden, fann Utskottet väl att arfvodet, efter den närvarande Chefens afgång, borde försvinna, men ansåg tillika att denne borde behålla ej blott arfvodet, utan ock hela lönen. Detta är emedlertid, efter min tanke, inconsequent. Den nuvarande Chefen kan icke hafva några anspråk på en så stor löneförhöjning, och någon orättvisa vederfares honom icke, om lönen bestämmes till 4,500 R:dr, de 1,200 R:dr inberäknade, då han förut icke hade större löneinkomster, än 3,994 R:dr, och han således i allt fall erhåller en löneförbättring af mer än 500 R:dr. Det finnes således hvarken i tjenstens beskaffenhet eller den nuvarande Chefens rättsanspråk någon anledning att annorlunda bestämma lönevillkoren, och vill man jemnföra Öfver-Directeuren vid Mynt- och Controllverken med Stats-Contoirets ledamöter, så blifver han äfven med blott 4,500 R:dr bättre aflönad, än desse, då han har ett boställe, som minst kan uppskattas till 800 à 1000 R:dr om året. På samma sätt, om man likställer honom med Professorerne vid Academierna, så äro deras lönevilkor icke bättre, än hans, oberäknadt bostället. Jag anhåller, på dessa skäl, att Ståndet, med godkännande i öfrigt af Utskottets förslag i denna punkt, må bestämma lönen för den nuvarande Chefen till ett belopp, som, tillsammans med det honom tillförsäkrade arfvodet af 1,200 R:dr, utgör 4,500 R:dr.

Något vidare anfördes icke, och Ståndet beslöt, på framställning af Herr Talmannen, bestämma aflöningen till Öfver-Directeuren vid Mynt- och Controll-Verken till 4,500 R:dr, inberäknade de 1 200 R:dr, hvilka nu, såsom arfvode, till bemälde Embetsman utgå.

Punkten 8.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Vid genomläsandet af förevarande Betänkande har jag funnit, att Utskottet i denna punkt utkastat en fullkomligt ogrundad anklagelse mot Tullverket. Jag har nemligen af General-Tull-Directeuren, på begäran om nödiga upplysningar härutinnan, erhållit en Promemoria, som fullkomligt vederlägger Utskottets beskyllning

mot Tull-Styrelsen för bristande sparsamhet i förvaltningen. Denna promemoria, som jag anhåller att få uppläsa, är af följande lydelse:

»Att man i Tullverkets förvaltning under sednaste tiden varit mån att, till lättnad för Staten, iakttaga all möjlig sparsamhet, torde vara ådagalagdt redan derigenom att man från och med **1857**, vid de årliga regleringarne af Verkets Utgifts-Stater, med bibehållande af erforderlig bevakningsstyrka på sjösidan, gjort *indragning* af alla de bevakningssysslor inom landet, hvilka, efter antagandet af ett liberalare tullsystem, ansetts kunna umbäras. Jemnföres Aflönings-Staten för år **1860** med den för år **1856**, finner man således, att de ordinarie tjensternas antal minskats med icke mindre än **160**, eller nära **10** procent, ehuru under tiden å platser, som erhållit stapelfrihet eller eljest utvidgade handelsrättigheter, tullpersonalen behöft ökas.

Af de nämnda indragningarne var emellertid en naturlig följd att de indragne tjenstemännens *ordinarie löneanslag* måste, under afvaktan af de användbara personernas återflyttning till passande ledigblifvande tjenster, uppföras på *Indragnings-Stat*, hvilken således vid den omfattande regleringen år **1857** ökades med omkring **45,000** R:dr, afsedda att successivt besparas.

Vid Statsregleringen för det nyssnämnda året **1857** beviljade Kongl. Maj:t Tullverkets tjenstemän erforderlig *löntillökning* efter ungefär lika grunder, som i Kongl. Maj:ts Proposition om Stats-Verkets tillstånd och behof blifvit för Rikets öfrige embets- och tjenstemän föreslagne. Deraf föranleddes en förhöjning i Tullverkets Aflönings-Stat af något mer än **20** procent, eller omkring **220,000** R:dr.

Det ligger för öfrigt i sakens natur, att en stigande tulluppbörd skall föranleda tillvext i den *uppbördsprovision*, hvari tullkammarepersonalens aflöning, här såsom i Norge, till en del består.

Allt detta oaktadt, visar sig, vid jemnförelse af Tullverkets utgifter under sistförflutna **3** år med dem för det nästföregående året **1856**, följande resultat:

Afkortningar, bestående hufvudsakligen af drawback och restitutioner af oriktigt erlagd tull, samt för öfrigt af beslags-, actorats- och observationsprocenter:

	R:dr	öre.
År 1856	279,735:	87.
» 1857	133,056;	88.
» 1858	151,745:	79.
» 1859	121,426:	50.
Effectiva aflöningar och andra *Förvaltnings-omkostnader:*		
År 1856	1,721,650:	90.
» 1857 (inberäknade ofvannämnde på Indragnings-Staten tills vidare uppförde circa 45,000 och löntillökningsbeloppet omkring 220,000 R:dr)	1,820,033:	53.
» 1858	1,771,139:	92.
» 1859 (inberäknad den af betydligen förhöjd tulluppbörd föranledda tillökning i uppbördsprovision med 39,132: 59)	1,809,999:	91.

De af Kongl. Maj:t innevarande år 1860 fastställda utgiftsstater för Tullverket sluta med en summa, som understiger det nästföregående årets med 4,350: 20.

Tullverkets nu afslutade Hufvud-Bok för det sistförlidna året visar, att hela *bruttouppbörden* då utgjorde

af Tull	13,007,343:	21.
» Fyr- och Båkmedel	428,328:	33.
Tillsammans	13,435,671:	54.

Nettoinkomsten har öfverstigit Rikets Ständers beräkning

af Tullmedel med	1,475,064:	83.
» Båkmedel med	234,721:	58.
Å berörde bruttointrader	13,435,671:	54.

utgöra *omkostnaderna* icke fullt $13^1/_2$ procent.

Afräknar man från nämnde bruttobelopp de utgångna ersättningarne för Handels- och Sjöfarts- samt Tolagsumgälderna, tillsammans . . . . . 1,714,458: 72.

finner man å återstoden

nemligen Tullmedel	11,292,884:	49.
» Båkmedel	428,328:	33.
	11,721,212:	82.

omkostnaderna ändock inskränka sig till något mindre än $15^1/_2$ procent.

Enligt en tryckt officiel »Oversigt over Statskassens indtægter og udgifter for ethvert af aarene fra 1:ste Juli 1857 til 1:ste Juli 1860 efter de af Storthinget desangaaende fattede beslutninger», beräknas för närvarande i *Norrige*

tullintraderne till . . . . . 2,550,000 Spd.

samt aflöningar och omkostnader i och för tullväsendet till . . . . . 428,554 »

Ehuru i sistnämnde summa icke ingår aflöning för Tullverkets Öfverstyrelse, hvilken innefattas uti Kongl. Norska Regeringens Finans- och Tull-Departement, utgör den likväl, relatift till de påräknade bruttointraderna, *16 $^4/_5$ procent.* I Svenskt Riksmynt motsvarar den 1,714,156 R:dr, som alltså endast med 95,863 R:dr 91 öre, understiger hela beloppet af löne-, pensions- och omkostnadsutgifterna för Tullverket i *Sverige*, sådane de, enligt den afslutade Hufvud-Boken för år 1859, i verkligheten utgått.

Vid granskning af Tullverkets förvaltning och räkenskaper under sednaste 3 år, har någon anmärkning af Rikets Ständers Revisorer eller af Kammar-Rätten icke blifvit gjord, hvarken emot administrationen eller mot redogörelsen.

Stockholm den 21 Maj 1860.

J. F. Fåhræus.»

Häraf befinnes att Tullverkets omkostnader icke utgöra fullt $15^1/_2$ procent å brutto-intraderne, efter afräkning af de utgångna ersättningarne för Handels- och Sjöfarts- samt Tolagsumgälderna, och detta måtte väl ej vara för mycket, då man besinnar att omkostnaderna i Norige äro vida högre, ehuru vårt läge och våra till smuggling lockande höga tullsatser göra en långt talrikare tullbevakningspersonal nödvändig hos oss, än i Grannriket. Det omdöme, Utskottet fällt om Tullverkets förvaltning, förekommer mig fullkomligt oförtjent, och jag kan icke annat än reservera mig deremot.

Herr *Björck:* Det är icke Stats-Utskottet, som utkastat någon anklagelse mot Tullverket, utan det är Herr vice Talmannen och, efter hvad jag hört, åtskillige Ledamöter inom andra Stånd, som så rubricerat Utskottets Utlåtande i denna del. Den, som egentligen bär skulden härför, är dock Finans-Ministern. Då han begärt att det till Tullverket utgående förslagsanslaget skulle höjas från 1,600,000 R:dr till 1,800,000 R:dr, så hade det, efter min tanke, tillkommit honom att tydligen ådagalägga och utreda behofvet af detta höga an-

slag. Men, såsom jag förut omnämnt, inskränker sig hela hans framställning i ämnet till fem rader, som ingenting annat innehålla, än att summan är erforderlig. Då en så allvarsam fråga blifvit så legert behandlad af Ministern, så är det väl ej underligt om någon missuppfattning af sakförhållandena inom Utskottet egt rum. Utskottet har likväl, efter bästa förmåga, sökt göra sig reda för Tullverkets ställning och dervid väl inhemtat att indragning af åtskilliga bevaknings-sysslor inom landet egt rum, men tillika funnit att, sådant oaktadt, utgifterna stigit. Visserligen säger man att den inre bevakningspersonalens antal minskats med 160 personer sedan år 1856, och detta eger utan tvifvel sin riktighet, men jag tror icke att allan rättfärdighet dermed är uppfylld. Utan äfventyr kan och bör indragning ske äfven af åtskilliga sysslor vid den yttre tullbevakningen, äfvensom af andra platser, och jag vill bland desse serskildt nämna Tull-Districts-Chefs-platserna. Dessa äro, efter min och mångas öfvertygelse, fullkomligt öfverflödiga, och den åsigten är ingalunda ny. Desse Districts-Chefer äro emellertid Staten ganska dyra, ty, utom en icke obetydlig lön, uppbära de, åtminstone vid vestra kusten, en tredjedels procent af tullintradernas belopp inom districtet, under det ingen annan tjensteman vid tullen erhåller mer än högst $^1/_{10}$ procent af intraderna. Om nu dessa platser verkligen visat sig vara öfverflödiga, och jag är, för min del, öfvertygad att de äro det, så är här ett rikt fält för indragningar. Utan tvifvel äro äfven åtskilliga andra befattningar vid den yttre tullbevakningen numera obehöfliga, sedan lurendrejeriet, till följd af vår friare Tull-lagstiftning, i så betydlig mån aftagit. Väl insmugglas ännu åtskilligt och isynnerhet bränvin på sydvestra kusten, men, efter min erfarenhet, som i detta afseende icke är så ringa, har lurendrejeriet upphört i trakten af Götheborg, och jag tror att det numera högst sällan förekommer högre upp på vestra kusten, än till Falkenberg. Detta oaktadt, är likväl bevakningen vid denna kust lika talrik, som förut, och jag tror derföre att man skäligen kan påstå det Tull-Styrelsen ännu har mycket att göra i afseende på indragningar.

Emellertid har jag, för egen del, ej afsett en sådan framställning, som Utskottets i denna punkt, utan den har utgått från dem, som ej velat antaga ett af mig väckt förslag. Detta mitt förslag gick ut på att sätta Rikets Ständer i tillfälle pröfva staten för Tullverket, liksom för alla andra

institutioner. Deremot har visserligen blifvit invändt, att utgifterne för Tullverket äro af den beskaffenhet, att de icke kunna på förhand beräknas, då t. ex. en utvidgad rörelse i hast gör en tillökning af bevakningspersonalen på ett eller annat ställe nödvändig, och så vidare. Men jag påstår, för min del, att detta icke utgör något hinder för genomförandet af mitt förslag, ty, enligt detsamma, skulle Tullverkets utgifter blifva af två slag, nemligen dels sådane, som skulle utgå efter ordinarie stat, och dels sådane, som borde bestridas medelst ett förslagsanslag, öfver hvilket Regeringen fritt skulle få disponera emot behörig redovisning. Det var ett sådant mål, jag åsyftade, och jag är derföre ej i vidsträcktare mån ansvarig för Utskottes framställning, än att jag biträdt densamma, då *min* mening ej kunde göra sig gällande. Väl har jag hört att pluraliteten af Utskottets Ledamöter nu ändrat mening och förkastat sitt eget förslag, men min öfvertygelse står fast att stora besparingar kunna göras i Tullverkets förvaltning, och jag tror också att jag anfört ganska goda skäl för en sådan åsigt. Det är verkligen nödvändigt att Rikets Ständer med uppmärksamhet följa fördelningen af utgifterna för detta verk, hvilka visat sig vara i ständigt tilltagande. Utan tvifvel har den nuvarande General-Tull-Directeuren ganska stora olägenheter af sina företrädares tillgöranden. Att en mängd öfverflödiga tjenster blifvit af dem inrättade, visar sig tydligt deraf, att ej mindre än **160** sådane kunnat sedan **1856** indragas, ty af den förändrade tull-lagstiftningen ensamt låter sig ej detta förklara. Jag tror sålunda att General-Tull-Directeuren sjelf skall medgifva, det skäl förefunnits att fästa någon uppmärksamhet vid Tullverkets förvaltning.

En omständighet, som framför allt är att lägga märke till, är, att Tulltjenstemännen erhålla en viss andel af tullinkomsterne. Denna blef väl vid den sista regleringen nedsatt, men jag vet icke om dervid gjordes det förbehåll, att det skulle bero på Styrelsen att framdeles än ytterligare nedsätta densamma. Om ett sådant villkor icke blifvit gjordt, är detta ett stort fel, ty icke kan det vara rätt att tjenstemännen erhålla samma procent af intraderna, huru mycket än dessa stiga. Väl kan man säga att, om Staten erhåller större inkomster, den också är i tillfälle att höja tjenstemännens löner, men då tullintraderna, såsom förhållandet är i Götheborg, fördubblats, så kan det väl icke vara rimligt att tjenstemännens inkomster också fördubblas, då man besinnar

att tjenstgöringen är nära nog densamma, som förut. Visserligen får en vägare ökadt arbete genom flera förtullningar, men icke ens för en sådan, och än mindre för andra Tulltjenstemän, är tillökningen i göromål jemnförlig med den vinst, de nu draga af ökade tullintrader. Jag tror derföre att det är nödvändigt att vid regleringen af Tullverket noga tillse att man behåller fria händer i afseende på inkomsterna, så att ej tjenstemännen tillerkännas rätt att för all framtid erhålla samma andel deraf. Följden af en sådan rättighet har man sett. En tulltjensteman här i Stockholm vägrade nemligen att ingå på den nya regleringen, och hans inkomster stiga nu till **11,000** R:dr, under det en tjensteman, som står i paritet med honom, men som är aflönad efter nya sättet, endast har **7,500** à **8,000** R:dr.

Jag ser icke något skäl hvarför ej Rikets Ständer skulle göra sin rätt gällande att taga del i regleringen af utgifterna för detta verk, liksom för alla andra, och jag hemställer, om ej Ståndet skulle vilja upptaga mitt i detta afseende uppgjorda, härofvan omnämnda förslag. I sådant fall torde dock en återremiss blifva af nöden. Skulle återigen mitt förslag icke vinna bifall, yrkar jag bifall till Utskottets framställning, hvartill allt fog förefinnes, då utgifterna, oaktadt de skedda indragningarne, äro, som jag nämnt, i ständigt stigande. Enligt den af Herr *Schwan* upplästa promemoria, voro omkostnaderna för Tullverket år **1856** **1,721,650** R:dr, och år **1857** **1,820,083** R:dr. År **1858** nedgingo de visserligen till **1,771,159** R:dr, men år **1859** stego de åter till **1,809,999** R:dr. De af Kongl. Maj:t innevarande år fastställda utgiftsstater sluta visserligen med en summa, som understiger det nästföregående årets med **4,550** R:dr, och sålunda har någon minskning i omkostnaderne åter skett, men då man betraktar utgiftsbeloppen under de föregående åren, kan man icke vänta att denna minskning skall blifva stadigvarande, derest icke ytterligare indragningar ske.

Herr *Lindstedt:* Efter den noggranna belysning, man erhållit öfver förhållanderne inom Tullverket genom den af Herr vice Talmannen föredragna promemoria, anser jag Utskottets framställning obehöflig och yrkar derföre afslag derå. En talare har trott att tullbetjeningen numera ingenting har att uträtta, emedan lurendrejeriet nästan alldeles upphört, men förhållandet är ingalunda sådant; smuggleriet fortsättes nog, och skulle bedrifvas i ännu större scala, om icke tullbetjeningen vore nog tillräcklig att förhindra det. Icke eller

kan jag gilla samme talares åsigt att icke flera och större förtullningar skulle öka tullbetjeningens göromål, och att tulltjenstemännen derföre ej böra hafva sig anslagen en viss procent af tullintraderna. Nog är det nemligen, efter min tanke, besvärligare att vågföra 10 läster, än 5 läster, och hvad den tulltjenstemännen tillkommande andel af inkomsterna beträffar, så synes den mig icke vara så öfverdrifven i förhållande till deras göromål.

Jag inskränker mig i öfrigt att tillstyrka, det ett förslagsanslag af 1,800,000 R:dr till bestridande af Tullverkets utgifter måtte för nästkommande statsregleringsperiod anvisas.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Då jag förra gången hade ordet, fästade jag mig icke ens så mycket vid Utskottets framställning, att jag yrkade afslag derå, men sedan jag nu hört Herr *Björcks* argumentation, anser jag mig verkligen böra uttala ett dylikt yrkande. Herr *Björck* har icke velat fästa något afseende vid General-Tull-Directeurens uppgifter. Eburu tullintraderna hos oss stiga till nära $13^1/_2$ millioner R:dr, och i Norrige till endast 10 millioner, så äro dock tullomkostnaderne der, på 95,863 R:dr när, lika dryga. som för vårt Tullverk, och ändock äro vid beräkningen af Norska Tullverkets utgifter aflöningen för Öfver-Styrelsen icke upptagen. Då man besinnar att Norrige endast har *en* granne, mot hvilken det för öfrigt ingen tullbevakning behöfver, enär allting är dyrare här, än i Norrige, men Sveriges läge deremot är sådant, att det på alla sidor är blottställdt för smuggling, så synes förhållandet emellan dessa båda länders tullomkostnader mycket tala till fördel för förvaltningen af vårt Tullverk och hade väl bort något inverka på Stats-Utskottet, synnerligen som Norrige i så många fall citeras som ett mönsterland.

Hvad angår Herr *Björcks* åsigt att Tull-Districts-Cheferne äro öfverflödige och onyttige, så är jag af fullkomligt motsatt tanke. Jag tror att de äro alldeles oumbärlige. Man måste komma ihåg att General-Tull-Directeuren, hans förmåga må nu vara huru stor som helst, dock måste vistas större delen af året i Stockholm och sålunda icke är i tillfälle att lära personligen känna den under honom sorterande tjenstemanna-personalen; men deremot äro Districts-Cheferne i ständig beröring med den lägre bevakningen och kunna derjemte lära känna de trafikerande, hvilket är ganska väl behöfligt och nyttigt, till och med på vestra kusten, så oskyldig man än der må vara i fråga om smuggleri. Jag tror

visserligen att smugglingen minskats, men icke har den alldeles upphört, och att tullbevakningspersonalen skulle vara för talrik är en helt annan låt, än den man är van att höra från Svenska industrien, som aldrig kunnat få tullbevakningen nog stor, och som vid alla tillfällen blott har *en* önskan, den att bevakningen måtte ökas. När det nu är en nödvändighet för oss att hålla en så stor tullbevakning, så synes det mig vara mycket ändamålsenligt att ställa dess aflöning i beroende af ökade tullinkomster och dymedelst interessera tulltjenstemännen för upprätthållande af lagens föreskrifter om in- och utförsel. Man har talat om att en eller annan tulltjensteman, som är aflönad efter gamla staten, skall hafva alltför stora inkomster. Om man härmed menar de båda Packhus-Inspectorerna här i Stockholm, så får jag förklara, att det, med hänsyn till beskaffenheten af deras sysslor, är icke blott klokt, utan absolut nödvändigt att de äro väl aflönte, om man vill hafva dessa platser besatta med ärligt och pålitligt folk, ty ingen kan vara mera utsatt för frestelsen, än desse tjenstemän, och om vi erinra oss huru förhållandet förut varit, så kunna vi icke skatta oss nog lyckliga öfver den förändring, som försiggått, då vi på dessa platser hafva män, hvilka af alla, som med dem varit i beröring, gjort sig kände för redlighet, ordning och ett förekommande sätt, något, hvarvid vi förr alldeles icke voro vana. Den moraliska sidan hos tulltjenstemanna-personalen är så mycket bättre nu, än förr, att vi ej nog kunna uppskatta det, men det skall icke kunna fortgå i denna bättre riktning, om ej tjenstemännen genom en tillräcklig lön göras fullkomligt oberoende af de trafikerande.

Jag kan, för min del, icke finna annat, än att Utskottet varit, lindrigast sagdt, orättvist i sitt domslut öfver Tullverkets förvaltning. Om vi jemnföra tullomkostnaderne i Sverige med dem i Danmark, så skall jemnförelsen otvifvelaktigt utfalla till vår fördel, och i sjelfva England äro de vida större, än hos oss. På sednare tider har man visserligen sökt något nedsätta dem i sistnämnda land; men det var förut alldeles icke ovanligt att de uppgingo till 20 procent af inkomsterna. Det är ju en ganska naturlig följd af de indragningar bland den inre bevaknings-personalen, som för trafikens underlättande blifvit verkställda, att personalen vid den yttre bevakningen måste ökas. Det är klart att, sedan man icke uppehålles och tracasseras i hvarenda småstad, man genomfar, och sedan man icke längre är blottställd

för visitation af hvarje Rese-Tull-Fiscal, utan hela bevakningen är förlagd, så att säga, till den yttre linien, denna bevakning måste något förstärkas. Många af dem, som kommit på indragningsstat, efter att hafva varit anställde vid den inre bevakningen, äro emellertid så oduglige, att de icke kunnat användas till förstärkning af den yttre bevakningen, och deri ligger skälet att utgifterna, oaktadt de många indragningarne, ännu äro ganska betydliga, men deraf är också klart att de efter hand skola minskas.

Jag tror således att Utskottets framställning bör förkastas. Något besynnerligt förefaller mig Herr *Björcks* erkännande att han, för sin del, biträdt denna framställning, endast derföre att han ej kunnat genomdrifva ett annat af honom sjelf uppgjordt förslag. Endast derföre att Herr *Björck* icke kunnat göra sin mening gällande, har han antagit förslaget om en underdånig anhållan, som innebär ett oförtjent misstroende mot Tullverkets Styrelse. Men man hyser icke mera några betänkligheter vid att sätta ner allt hvad Svenske Embets- och Tjenstemän heter, man tyckes hafva föresatt sig att rent af hos dem förneka både ärlighet, duglighet och god vilja, och den, som har detta mål, må bifalla sednare delen af Utskottets framställning, men, för min del, röstar jag för afslag derå.

Herr *Björck:* Det var visserligen till följe af min uppfattning af det constitutionela förhållandet emellan Regering och Ständer, som jag väckte det förslag, jag i mitt föregående anförande omnämnde, men jag hade derjemte i sigte det rent practiska målet, att sätta Rikets Ständer i tillfälle att öfva control öfver Tullverkets utgifter. Då jag emedlertid ej kunde vinna allt hvad jag önskade, måste jag nöja mig med att någon uppmärksamhet riktades på de allt för stora omkostnaderna för detta verk och på bristerna i dess förvaltning, och jag tror det skall blifva Herr vice Talmannen mer än svårt att visa, det jag härutinnan handlat inconsequent.

Jag vill i öfrigt icke vara vidlyftig, eller till besvarande upptaga Herr vice Talmannens anförande, synnerligen som han icke vederlagt något af hvad jag förut yttrat. Väl har Herr vice Talmannen förklarat, att Tull-Districts-Cheferne äro nödvändige, men han har, till stöd för denna mot min uppfattning af förhållandet fullkomligt stridande mening, ej haft annat att anföra, än att man på sådant sätt bättre skulle lära känna trafikanterne. Men jag tror icke sådant är be-

höflig; man har icke det ringaste att göra med *personen*, utan endast med undersökning af *varan*, och det torde icke vara skäligt att löna tjenstemän för att taga notice om de trafikerandes personlighet.

Hvad beträffar Herr vice Talmannens påstående, att Svenska industrien skall hafva klagat öfver underlåten tullbevakning, så måste detta vara ett misstag, eller ock, om sådane klagomål försports, hafva de haft ett annat syfte. Vid denna Riksdag hafva verkligen inga sådane afhörts. Då emedlertid Herr vice Talmannen medgifvit att smuggleriet mycket aftagit, och det är ett obestridligt factum, att många tjenstemän finnas qvar vid den yttre tullbevakningen, som icke på åratal visat den ringaste *följd*, än mindre någon *nytta*, af sin verksamhet, så måtte väl mitt påstående, att bevakningspersonalens antal kan och bör minskas, icke förefalla obefogadt.

Herr vice Talmannen har anställt en jemnförelse med Norrige, men jag tror att all jemnförelse med detta land bör undvikas, så fort det gäller omkostnader för embets- och tjenstemäns aflöning, ty vi veta att embetsmannacorpsen i Norrige har ett allt för mycket öfvervägande inflytande på Styrelsen. Vi hafva i detta hänseende ingenting att lära af Norrige, utan Norrmännen hafva snarare något att inhemta hos oss, i fråga om embetsmännens rätta ställning i samhället.

Jag har icke anmärkt det ringaste emot beloppet af tulltjenstemännens löner, utan allenast påstått, att tjensterna äro allt för många. Jag har verkligen gjort mig det besväret att genomgå lönestaterna, men dervid icke funnit lönerna öfverdrifvet tilltagna, ehuru likväl större, än inom andra verk. Hvad särskildt angår härvarande Packhus-Inspektorer, så har jag ej eller påstått, att deras aflöning är för stor, utan endast att aflöningssättet är högst olämpligt, då det står i deras makt att säga, att de icke vilja underkasta sig något annat aflöningssätt. Det är endast denna reglering af löningssättet, som jag klandrat, och det är på grund af det olämpliga deri, som jag önskat att Rikets Ständer måtte taga del i en blifvande omreglering och söka få den mera ändamålsenlig, än den nuvarande.

Jag tror att föga skall återstå af de motskäl, Herr vice Talmannen anfört, och jag yrkar, fortfarande, bifall till Utskottets framställning i dess helhet.

Herr *Eneman:* Jag har ingenting i sjelfva saken att

tillägga till Herr vice Talmannens sakrika och upplysande anförande, utan har endast begärt ordet för att lemna en uppgift, hvaraf Herr *Björck* förklarat sig vara i saknad, i afseende på sista regleringen af tulltjenstemännens löner. Vid denna reglering ställdes tulltjenstemännens andel af tullinkomsterna på så sätt i beroende af inkomsternas belopp, att en normal summa bestämdes, af hvilken tjenstemännen skulle uppbära en viss procent, men, om intraderna öfverstiga denna normalsumma, minskas procenten i viss proportion till öfverskottets storlek. Jag instämmer för öfrigt med Herr vice Talmannen.

Herr *Berger:* Jag kan ej inse, hvarför man så ifrigt motsätter sig Utskottets framställning i denna punkt. Då meningen är att bevilja det begärda förslagsanslaget å **1,800,000** R:dr, finner jag, för min del, vid det förhållande, att utgifterna för Tullverket äro i jemnt stigande, och åtskilliga förändringar synas vara nödiga, det vara både oskyldigt och rätt att Rikets Ständer vid beslutet om anslaget fästa en sådan underdånig anhållan, som Utskottet föreslagit, Jag kan ej deri finna det ringaste spår af misstroende mot förvaltningen, såsom en talare trott sig se i Utskottets framställning, den han till och med påstått gå ut på att frånkänna tulltjenstemännen både ärlighet och duglighet. Jag anhåller om bifall till Utskottets framställning.

Discussionen var slutad, och på Herr Talmannens proposition, huruvida Ståndet godkänner Utskottets Utlåtande i 8:de punkten, svarades *Ja* och *Nej*, hvarjemte votering begärdes.

En så lydande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № 94, åttonde punkten, i dess helhet, röstar *Ja*.

Den det ej vill, röstar *Nej*.

Vinner *Nej*, har Ståndet bifallit det i denna punkt för nästa statsregleringsperiod anvisade förslagsanslag af **1,800,000** R:dr, men ogillat Utskottets hemställan om en särkild i denna punkt omförmäld underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med afseende på vidtagande åtgärder, för beredande af minskning i tullförvaltningskostnaderne.»

Omröstning skedde härefter med slutna sedlar. En sedel aflades förseglad; och de öfriga, vid hvilkas öppnande två af Ståndets Herrar ledamöter stodo, en vid hvardera sidan om Herr Talmannen, befunnos innehålla **25** *Ja* emot

14 *Nej;* till följe hvaraf Ståndet bifallit ifrågavarande 8:de punkt i Utskottets Utlåtande.

11:te punkten, Litt. *a.*

Herr *Berger:* Jag anhåller att hela **11**:te punkten måtte i ett sammanhang behandlas. Jag tror nemligen ej det kan vara skäl att bevilja bibehållandet af det vid sista Riksdagen för Theatern bestämda anslag af **75,000** R:dr, såvida icke Utskottets under Litt. *b* gjorda hemställan vinner bifall. Åtminstone fäster jag, för min del, detta vilkor vid anslagets bibehållande.

Något vidare anfördes icke, hvarefter beslöts att förevarande punkt skulle i dess helhet behandlas.

Herr *Blanche:* Med fullkomlig tystnad kan man väl icke gerna förbigå denna fråga. Det är första gången under denna Riksdag, man hör ett Utskott af Rikets Ständer yttra ett bestämdt ogillande af förvaltningen inom ett offentligt verk. Hvad meningen egentligen är med Utskottets framställning, är svårt att fatta, men hvad jag begriper är, att Stats-Utskottet hyser ett lefvande interesse för theatern, och detta interesse hos så allvarsamme män, som Stats-Utskottets ledamöter, måtte väl något betyda. Också lärer väl ingen numera kunna bestrida, att theatern utöfvar ett mäktigt och välgörande inflytande på sederna och allmänna moralen, äfvensom att den arbetar hela samhällets bildning och rättstillstånd i händerna. Hvad nu emedlertid Utskottet föreslagit, synes mig vara något halft, något, som ej säger hvad, som bör ske. Är meningen endast att uttala ett ogillande af nuvarande förvaltningen, så väl den sceniska, som den economiska, så lärer väl derigenom icke mycket kunna vinnas. Visserligen är det af vigt att theatern förestås af en Directeur, som med konstsinne och konstcritik förenar förmågan att ställa så till, att theatern i economiskt hänseende bär sig, och lyckligt vore visserligen, om man kunde finna en Directeur med alla dessa egenskaper, men erkännas måste att detta icke har sig så lätt. Det fordras derjemte menniskokännedom och mycken finkänslighet, för att styra ett samhälle af sådana medlemmar, som theaterns sujetter. Det är bekant, att hvarje yrke gifver sin prägel åt den, som drifver det, och detta gäller i ännu högre grad om den sceniske konstnären, ty hans konst är en sjelfuppoffringens konst. Sådespelaren har så många olika sidor och caracterer af lifvet att åskådliggöra, han måste taga så mycket ljus ifrån sin tanke eller sitt snille, för att

dermed belysa de olika personligheter, han skall framställa, att ofta nog hans eget jag stadnar i skymningen. Deraf den oro, som jagar honom i allt, som angår hans egen person. Dessutom har han att bekämpa tiden, som föråldrar honom — något, som ingen har så svårt att förlika sig med, som han, och isynnerhet hon; han har att bekämpa publiken, som i sitt vankelmod ofta öfvergifver honom, äfven när han minst förtjenar det; han kan icke, han, liksom andra konstnärer, hvila på sina lagrar, ty hans måste alltid vara nya och friska. Deraf kommer att skådespelare äro ett så ömtåligt slägte, mycket svårt att styra. Så går det, t. ex., icke gerna an, att förfara kärft och despotiskt mot den, som nyss spelat en *Wilhelm Tell*, en *Engelbrecht*, en *Gustaf Wasa*; och om man än tror sig kunna snäsa till den olyckliga *Maria Stuart*, så betänker man sig nog två gånger, innan man vågar sig på den stolta *Elisabeth*.

Men äfven om man finge en Directeur, som kunde fylla sin uppgift, så vore dock långt derifrån allt dermed uträttadt. Theatern måste ju förnämligast bero af de konststycken, som der gifvas, och de sujetter, som utföra dem. Nu torde det vara bekant, att, under de sednaste 10 åren, det snarare varit brist, än öfverflöd på utmärktheter af första ordningen i beggedera fallen — ett öde, som Svenska scenen delat med den utländska. Dessutom lider alltid en theater af det tomrum, som merändels blifver en följd af de stora förmågornas försvinnande från scenen; det fordras åratal, innan publiken hinner glömma hvad, som varit, och vänja sig vid det, som är. Det torde derföre vara orätt att skjuta hela skulden på styrelsen, för det att våra anspråk icke helt och hållet finna sig tillfredsställda. Ett fel har likväl nuvarande styrelsen otvifvelaktigt begått deri, att den lyriska scenen ej blifvit nog vårdad, och dess sujetter långa tider fått gå sysslolösa, hvilket naturligtvis måste inverka menligt på deras studier och talent.

Men det är en helt annan och mera genomgripande reform, som erfordras för att upphjelpa Kongl. Theatern; man måste återföra den till hvad den var före den Dramatiska Theaterns brand; den måste uteslutande upptagas af den lyriska scenen. Det finnes många skäl, som tala för denna förändring, och jag vill anföra några. För det första är det nästan omöjligt att få en styresman, som hyser lika stort interesse för det lyriska och det dramatiska. Någotdera af dem måste alltid blifva lidande. Vidare är localen

högst otjenlig för dramatiska föreställningar. Såsom vi erfarit, kan man knappast höra hvartannat ord, som talas på scenen, och hvad, som är ännu mycket väsendtligare, det mimiska eller ansigtsspelet går till följd af det stora afståndet nästan alldeles förloradt. Den själens spegel, *Shakespeare* så snillrikt beskrifver, visar sig som ett immigt glas, och hur vackert språk än tungan talar, så går det likväl sällan upp mot dessa skiftningar af skugga och ljus på menniskans panna, eller mot lågan och värmen i hennes blick. Att frånskiljandet af den dramatiska scenen skall förorsaka kostnad, är naturligt, ty man måste pensionera de dramatiska sujetterna. Men denna kostnad skulle blifva ringa emot vinsten af denna förändring för theatern och publiken. Vi behöfva icke derföre frukta att förlora dessa våra gunstlingar. Hufvudstadens öfriga theatrar skulle med förtjusning emottaga dem, och skörda både vinst och ära af detta förvärf. Det är denna reform jag önskar att Rikets Ständer måtte föreslå, ty, utan en sådan, skall Kongl. Theatern förblifva i samma oefterrättlighetstillstånd, som hittills. Kunde man gå ännu ett steg längre, och få Theatern skiljd från den Kongl. förvaltningen samt ställd under ett Statsdepartement, hvartill det, som har vården öfver våra bildningsanstalter, vore närmast, så skulle detta vara af aldra högsta nytta. Man hade då någon, som vore ansvarig för Theaterns förvaltning, något, som hittills icke varit fallet, och det till stor skada för Theaterns både sceniska och economiska bestånd.

Herr *Björck:* Då det vid förra Riksdagen var fråga om de betydligt ökade anslag, som då också beviljades för Kongl. Theatern, uttalade jag den mening, att detta förr eller sednare måste blifva en nationalangelägenhet, att Kongl. Theatern borde blifva en statsinstitution och ställas under en ansvarig Ministers tillsyn. Men jag befarade tillika att de, som delade denna min åsigt, men deraf icke funno sig förhindrade, utan tvärtom föranledde att bevilja ökadt anslag för Theatern, skulle blifva svikna i sina förhoppningar, i afseende på resultaterna af samma anslag. Hvad man afsåg, var, att få en Nationaltheater, ett begrepp, som jag icke tilltror mig att definiera, men som väl skall betyda en Theater, med uppgift att befordra inhemskt författareskap och att verka derhän, att den dramatiska konsten sammanväxer med nationens lif. Till de Herrar, som så uppfattade saken, hemställer jag nu, om dessa förhoppningar blifvit realiserade. De hafva uppen-

barligen icke blifvit det, och jag skulle derföre hafva motsatt mig bibehållandet af det vid sista Riksdagen beviljade förhöjda anslaget, om jag ej funnit en svårighet möta i den omständighet, att anslaget blef på ordinarie stat uppfördt. Jag är visserligen, för egen del, öfvertygad om Ständernas rättighet att indraga äfven på ordinarie stat uppförda anslag, men det är i alla fall tvist underkastadt, och jag vill icke i denna relativt underordnade fråga väcka en strid, som synes mig böra sparas till dess vigtigare ämnen göra den oundviklig. Jag ansåg mig derföre böra rösta för anslagets bibehållande. Då det sedermera blef fråga om det klagomål, som försports deröfver att medlen ej blifvit ändamålsenligt använda, så kunde jag icke derom uttala någon bestämd mening, emedan jag ej egde nödig sakkännedom. Jag måste lemna åt andra att anmärka de brister, som kunde förefinnas. Också fanns inom Utskottet en om theaterförhållandena särdeles väl underrättad person, nemligen Herr *Hierta*, som åtog sig utreda denna del af frågan. Herr *Hierta* fästade uppmärksamheten på åtskilliga oegentligheter vid Theatern, och, bland andra, den, att eleverna, just när de hunnit den utbildning, att de äro färdiga för scenen, dragits bort till andra Theatrar, och att Kongl. Theatern sålunda icke fått tillgodogöra sig den uppfostran, de der erhållit. På sådant sätt skola 4 à 5 elever inom en ganska kort tid nyligen lemnat Theatern. Vidare anmärkte Herr *Hierta* att Styrelsen icke eller förmått bibehålla sujetter, som redan utmärkt sig såsom sceniske artister. Att detta är ett fel hos Styrelsen, påstod Herr *Hierta*, och jag är af samma tanke, men, hvad Herr *Hierta* särskildt fästat sig vid såsom högst olämpligt och menligt, var att Theatern beror af *en enda* person. Han uttalade den mening, som jag fullkomligt delar, att den autocratiska styrelseformen aldrig är på sin plats, och aldraminst i fråga om Theatern. Det är ganska naturligt att, då allt, såväl det sceniska, som det economiska, skall hvila på en enda person, man knappast skall kunna finna *någon*, som fyller de anspråk, som på en sådan person äro ställda. Om man deremot fördelade bestyren på flere, med bibehållande af nödig enhet, skulle man otvifvelaktigt komma målet närmare. Då *organisationen* sålunda befanns olämplig, var det naturligt att icke eller *förvaltningen* kunde anses hafva varit så, som sig borde, och Utskottet riktade derföre sin anmärkning mot båda. Huruvida anmärkningen, i afseende på förvaltningen, mera träffar lyriska eller dramatiska scenen, eller bådadera, tilltror jag

mig ej att bedöma, men att den är befogad, i fråga om det economiska, anser jag vara ganska säkert. Visserligen har en promemoria, utvisande ett mycket fördelaktigt economiskt resultat af Theaterns verksamhet, nyligen blifvit utdelad, men jag har likväl hört mången påstå att anledning till den nuvarande förmånligare ställningen är att söka i den föregående Styrelsens stora uppoffringar för Theaterns materiel, och att sålunda de mindre gynnsamma resultaterna, i economiskt hänseende, under dåvarande Styrelse kommit den nuvarande till godo. Huru dermed förhåller sig lemnar jag derhän, hufvudsaken är att, om felaktigheter förefinnes, i afseende på Theaterns organisation och förvaltning, och något kan vinnas genom den af Utskottet föreslagna skrifvelsen, så är detta anledning nog för Rikets Ständer att afläta en sådan. Att deri gå så långt, som Herr *Blanche* föreslagit, eller att anhålla det Kongl. Theatern måtte förvandlas till en statsinstitution, tror jag icke tillkomma Rikets Ständer, då den för närvarande är en rent Kongl. institution, och Konungen ej yttrat någon önskan att blifva skiljd från styrelsen. Jag skulle så mycket mindre vilja tillråda ett sådant steg, som derigenom skulle tillskyndas Staten ganska betydliga kostnader. På samma sätt skulle frånskiljandet af den dramatiska scenen föranleda stora utgifter från Statens sida, då det naturligtvis i sådant fall blefve nödvändigt att upprätta en särskild dramatisk scene, om man ville tänka på att bilda ett inhemskt dramatiskt författareskap.

Jag yrkar bifall till Utskottets framställning i dess helhet.

Herr *Lallerstedt:* Jag instämmer med föregående talare deruti, att den Kongl. Theatern bör förvandlas till en Nationaltheater, och vid förra Riksdagen väckte jag en motion i sådan syftning. Med mindre detta sker, tror jag ej att någon ändamålsenlig organisation af Kongl. Theatern kan ega rum och dess tillvaro tryggas. Utskottets framställning om en revision af Kongl. Theaterns organisation och förvaltning finner jag alltför sväfvande, för att jag skulle vilja understödja densamma. En föregående talare, som yrkade Kongl. Theaterns förändring till Nationaltheater, har derjemte yttrat, att den endast borde omfatta den lyriska scenen. I musikaliskt hänseende hafva vi dock ännu alltför litet nationelt att framställa på scenen, och länge nog torde förhållandet förblifva sådant. Det är tvärtom den dramatiska konsten, som skulle odlas på en Svensk Nationaltheater. Samme talare har sagt, att vi på sednare tider lidit brist på dugliga

dramatiska arbeten, men detta påstående vederlägges genom talarens egna dramatiska arbeten, som länge bibehållit sig på scenen, och af hvilka flera bära en äkta nationel prägel. Det kan väl vara att inredningen af Theatern för närvarande ej är lämplig för dramatiska piècers uppförande, synnerligen efter den dermed sednast vidtagna förändring, hvarigenom det blifvit än svårare att höra hvad, som säges från scenen; men denna olägenhet kan naturligtvis afhjelpas. Den framställning till Kongl. Maj:t om en förändrad organisation, som Utskottet föreslagit, måste vara tillräckligt motiverad, och det finnes dervid så många omständigheter af aldra största vigt att framhålla, att man icke behöfver fästa sig vid småsaker. Så t. ex. är det orimligt, såsom en föregående talare anmärkt, att vid Kongl. Theatern allt, så väl det sceniska, som det economiska, skall bero af *en enda* person. Det väsendtligaste och mest maktpåliggande vid en Theater är valet af piècer, och hur är det väl möjligt att detta kan öfverlemnas åt en enda person, vare sig Directeuren sjelf eller någon annan dertill utsedd person. Valet af piècer borde alltid ske af en Comité, bestående af flera, för smak och insigter i den dramatiska litteraturen kända personer. Om hvarje pièce, innan den på Kongl. Theatern fått uppföras, undergått granskning af en sådan Comité, så hade mycket af hvad nu utan allt konstvärde gått öfver scenen blifvit förkastadt. En sådan Comité, som finnes vid utländska Theatrar, jemnförliga med vår Kongl. Theater, saknas dock vid denna. Många andra förhållanden vid vår Kongl. scene förtjenade jemväl att framhållas. Hvad, som i icke ringa mån bidragit att ruinera densamma och gjort att vi hafva stor brist på yngre artister med talent, är tilltaget — jag kan icke kalla det annorlunda — af en föregående Directeur att indraga elevskolan. Detta har vållat att sujetter måst antagas, som icke erhållit den ringaste föregående undervisning, beräknad för scenen. Huru stora de naturliga anlagen än må vara, måste dock den sceniska konsten studeras, om någon högre utveckling skall vinnas.

Jag anhåller att förestående punkt må återremitteras, icke för att vinna nedsättning i statsanslaget för Kongl. Theatern, utan i den syftning, att för dess fortfarande utgående må fästas sådana villkor, att Kongl. Theatern kan uppfylla sin höga bestämmelse.

Herr *Blanche:* Då jag föreslagit att Theatern borde

ställas under ett Stats-Departement, så är detta ingenting annat än hvad redan exsisterar i flera andra hufvudstäder. I Paris, t. ex., tillsättes Directeuren för Kejserliga Operan af Regeringen, likväl med rättighet att fritt välja pièces och engagera sujetter. Vid sidan af Directeuren står en Comité, dock hufvudsakligen för förvaltningen af de betydliga medel, Staten anslagit åt Theatrarne; Kejserliga Operan erhåller nemligen **620,000** francs, och **3** eller **4** andra Theatrar **2** à **300,000** francs årligen.

Jag vill till besvarande upptaga några af Herrar *Björck* och *Lallerstedt* framställda anmärkningar. Hvad då beträffar den anledning till klagomål öfver Theaterns nuvarande inrättning, som man funnit deri att fyra eller fem elever lemnat Kongl. Theatern, innan densamma hunnit draga nytta af den sceniska bildning, de der erhållit, så lärer väl detta vara något, som alltid inträffar och aldrig kan undvikas. En elevskola är i alla fall nödvändig, och de elever, som befinnas värda att behållas, skall det alltid blifva lätt att fästa vid Kongl. Theatern; och att de, om hvilkas anlag man misstagit sig, gå undan, är ju icke någon förlust. Att elevskolan vid Theatern varit af nytta, derpå hafva vi de vackraste bevis i *Jenny Lind* och hennes jemnåriga. Af **15** eller **16** elever, som då bildades, hafva sex eller sju uppfyllt alla våra förhoppningar, och några vida öfverträffat dem.

Herr *Lallerstedt* har ansett att en särskild Comité borde finnas för bestämmandet af de pièces, som skulle å Theatern uppföras. Detta har verkligen varit försökt under Baron *Hamiltons* tid. Det fanns då en af skådespelare sammansatt Comité, som genomläste och pröfvade hvarje ny pièce, innan den fick uppföras. Visserligen anser jag skådespelare för competente domare i sådana frågor, men mera dock när det gäller stycken, som skola uppföras på andra Theatrar, än på deras egen, ty, i sednare fall, kan tanken på rôlefördelningen ofta komma att menligt inverka på det opartiska bedömandet af sjelfva stycket. Vid Théatre Français, hvars sujetter ega en dylik pröfningsrätt, hafva icke sällan rätt goda stycken blifvit förkastade endast derföre, att sujetterna icke kunnat komma öfverens om hvem, som skulle utföra den eller den rôlen, emedan alla velat taga hufvudpartiet, hvilket naturligtvis är en omöjlighet.

Då jag förut hade ordet, uppräknade jag några skäl för den dramatiska scenens skiljande från den Kongl. Theatern, men glömde dervid ett bland de mest talande. En billet

till ett dramatiskt skådespel kostar lika mycket, som åhörandet af den största opera, och mången tycker sig verkligen icke hafva fått nog valuta för sina penningar genom några comedier, då man för samma pris kan få njuta af de skönaste tonskapelser, med deras vanliga tillbehör af chörer och balett. Theatern kan dock icke göra någon skillnad i priset, då omkostnaderna för aftonen i och för eclairering, m. m., äro nästan lika stora för en dramatisk, som lyrisk representation. Jag fortfar således att påyrka skiljandet af den dramatiska scenen från den lyriska, och att den förra öfverlemnas åt den enskilda omtanken, hvilken dessutom genom de mindre Theatrarne i Stockholm redan visat, hvad den kunnat uträtta.

Visserligen finnas de, som betrakta den lyriska scenen, som en luxe; men den har likväl till uppgift att framställa det skönaste, som den mest öfversinliga af alla konster, musiken, frambringar. Hvarje annan konst imiterar i mer eller mindre mån naturen; men musiken, som äfven så väsendtligt ingår i vår bildning, är sitt eget ursprung och ändamål. Man kan icke dechiffrera dess språk, man kan ej förklara dess betydelse; men man känner dess verkan såsom något obeskrifligen ljuft; den är liksom ett språkrör emellan det ändliga och det oändliga, den höjer och idealiserar vår glädje, då vi äro glada, den skingrar vår dysterhet, då vi äro vemodiga. På hela vår själ utöfvar den ett välgörande och förädlande inflytande. Att anse operan för hvad man kallar icke behöflig, att uppskatta den endast som en luxeartikel, torde derföre icke hålla stånd. Den menskliga organismen synes väl också vara till för något vida mera, än hvad man menar med den simpla nyttan. Vi hafva ju våra fem sinnen, som, hvart för sig, sträfvar efter njutning och vill tillfredsställas. Att också icke endast nyttan är skapelsens ändamål, derpå lemnar oss sjelfva naturen de klaraste bevis, genom sina rikt och praktfullt blommande fält och lunder. Och sjelfva solen, detta annars så allvarliga majestät, kan ju icke gå upp eller ned utan att svepa in sig i mantlar af purpur och guld. — Operan måste alltid komma att kosta Staten; men, enligt min tanke, kan man icke för dyrt betala det, som sprider så mycket behag, så mycken hugsvalelse och glans öfver våra, ofta nog alltför prosaiska, stunder.

Herr *Ridderstad:* Äfven jag är af den öfvertygelse, att förevarande fråga af Rikets Ständer ej bör med likgiltighet behandlas, utan allvarligt och grundligt commenteras, såvida

man skall kunna hoppas att Utskottets i öfrigt betänkansvärda framställning skall kunna föranleda en så fullständig reorganisation af theatern, att den ånyo sätter lif i dess nu, så att säga, domnade lemmar.

En föregående talare, Herr *Blanche*, har uttalat den åsigt, att den lyriska och dramatiska scenen borde åtskiljas, samt endast den förra på Kongl. Theatern bibehållas; men, ehuru jag medgifver att åtskilligt kan tala derför, tror jag dock icke att en sådan förändring skulle leda till det mål, man åsyftar.

Såsom hufvudsakligt skäl för Herr *Blanches* opinion, som icke är ny, utan ganska gammal, har man, på samma sätt som han, påstått att den Kongl. Theatern, med afsende på dess storlek och inre construction, är företrädesvis lämpad och afsedd för den lyriska scenen; men jag tror ej att detta påstående, äfven, — jag upprepar det, — om det har vissa skäl för sig, dock är af den natur, att man deraf bör föranledas att separera de tvänne scenerna från hvarandra. Hvad Kongl. Theaterns *storlek* beträffar, kan jag upplysa, att utlandet eger flera fullkomligt lika stora, ja vida större — t. ex. operan i Berlin — der lyriska och dramatiska stycken vexelvis uppföras, och det med den största framgång. Sådant var åtminstone fallet då jag för några år sedan uppehöll mig der. Åskådareplatserna voro hvarje afton öfverfulla af en talrik publik och bifallet var lika lifligt för de dramatiska, som de lyriska prestationerna. Jag skulle kunna nämna andra — ännu flera — theatrar af beskaffenhet att sättas i fullkomlig paritet med den Kongl. Theatern, på hvilka likaledes med den största fördel lyriska och dramatiska föreställningar omvexla, t. ex. theatern i Dresden. Det är dessutom bekant, att i början af vår Kongl. Theaters verksamhet ej mindre dramatiska, än lyriska stycken till den större allmänhetens odelade tillfredsställelse der uppfördes. Jag tror således icke att i Theaterns storlek några sådana skäl förefinnas, som med fog skulle kunna föranleda den lyriska och dramatiska scenens åtskiljande. Vidare har man trott sig finna att Theatern i acustiskt hänseende är olämplig för dramatiska skådespel — och för denna anmärkning talar onekligen åtskilligt — men man har på senare tider sökt afhjelpa de olägenheter, som i detta afseende möjligen förefinnas, genom att med konstgjorda medel förminska scenen och på sådant sätt söka sammanföra ljudet. Sålunda har man vid talscenen allt mer och mer börjat utbyta de förr så allmänt be-

gagnade, isolerade och öppna coulisserna mot utspända hela dukar både till väggar och tak, hvarigenom ordentliga, mindre rum tillskapas. Jag har i ämnet samtalat med den förre Theater-Directeuren — under hvars styrelse denna förändring började införas — och han ansåg densamma för särdeles ändamålsenlig. Icke heller från acustisk synpunkt anser jag således att någon skiljsmessa mellan sång- och talscenen är påkallad. Efter min uppfattning, är det också icke i den lyriska och dramatiska scenens förening, som man har att söka anledningen till det mindre välstånd, hvari Kongl. Theatern befinner sig, utan härflyter detta af helt andra skäl.

Ett århundrade har snart förgått sedan Gustaf III uppbyggde och skapade den Kongl. Theatern. Han egnade den åt Svensk dramatisk konst, åt de Svenska sånggudinnorna. Med långt mindre tillgångar, än som nu förefinnas, framkallade han, liksom genom ett trollslag, sceniska artister, äfvensom författare och compositeurer, en hel Svensk skönlitteratur. Hvarmed åstadkom han detta? Jo, genom en långt kraftigare häfstång och större makt, än penningen, nemligen genom att väcka till lif sympatierna för en nationel både lyrisk och dramatisk konst, genom att ur vår historia till caractere och handling frammana dess mest lysande heroer i lefvande sceniska gestalter, och genom återgifvandet och behandlandet af vårt eget folks seder och lefnadssätt. Betraktar man, huru — jemnförelsevis härtill — förhållandet nu är, så befinnes det helt annorlunda. Det kan ej nekas att vi hafva ganska stora konstnärer, ganska utmärkta skådespelare och skådespelarinnor — verkliga talenter — men i flertalet af de piècer, som å skådebanan uppföras, af de hjeltar, som der framställas, af de caracterer, som der tecknas, och de seder och lefnadsvanor, som der behandlas, söker man förgäfves efter det, som är fosterländskt, efter det, som är Svenskt; sällan, till och med blott undantagsvis, finner man någonting sådant. Man synes, i sanning, med theatern mycket mindre afse att väcka till lif ett inhemskt dramatiskt författareskap, att skapa en fosterländsk-sceniskt lefvande litteratur, att illustrera vår egen nationalitet, än att skaffa sig sådana inkomster, att man ej vid årets slut är ruinerad. Vår Kongl. Theater kan icke sägas vara en Svensk Olymp, utan snarare en dramatisk tramqvarn, der man arbetar för exsistencens skull. Generelt taladt, påminner hela Theatern föga mera om Svenska sånggudinnorna, än i orden på fronte-

spisen. Skall likväl en theater, af så stora dimensioner och med en så stor tjenstepersonal, som vår Kongl. scene, icke allenast bära sig, utan uppfylla de anspråk, som man rättvisligen dervid bör fästa, så måste den företrädesvis ega en nationel caractere. Och det är detta, som den nu saknar, och dermed saknar den äfven lifsådran till sitt eget bestånd. Det är ej nog att Theatern eger hela den yttre apparaten för effectuerandet af sitt fosterländska ändamål, den måste äfven ega det inre besjälande elementet derför, en fosterländsk litteratur. Vill derföre den Kongl. Theatern bestå på egna grunder och framgå med egna medel, måste den, under hvad vilkor som helst, skapa sig en sådan.

Om jag endast skulle betrakta och bedöma den Kongl. Theatern från den ståndpunkt, hvarpå den sig nu befinner, så skulle jag vilja afslå Utskottets hemställan om bibehållandet af det vid sista Riksdagen för densamma beviljade anslaget; men under förhoppning att Kongl. Maj:t i nåder täckes föranstalta om en revision af verkets organisation och förvaltning, för att derigenom åstadkomma sådana förbättringar, hvarigenom Theaterns economiska bestånd må, utan ökning af det nuvarande anslaget, betryggas och dess syftemål såsom konst- och bildningsanstalt befordras, biträder jag Utskottets framställning. Jag hoppas likväl att Kongl. Maj:t dervid ej skall taga till utgångspunkt den dramatiska och lyriska scenens skiljande från hvarandra, utan att Han i stället skall söka gifva Theatern en mera nationel caractere, än den nu eger.

Herr *Lallerstedt:* För min del, tror jag icke, att man, vid behandlingen af frågan om Kongl. Theaterns organisation, bör fästa sig hufvudsakligen vid den financiella sidan och låta denna blifva bestämmande. Detta har dock en talare på första bänken gjort, då han förordat den dramatiska scenens skiljande från Kongl. Theatern. Samme talare har i öfrigt yttrat lika vackra, som sanna ord om musiken, men jag hemställer, om ej en dramatisk pièce, behandlande ett kärt fosterländskt ämne och skrifven på ett poetiskt språk, gör ett intryck, liknande det, som en lyrisk pièce åstadkommer. Näst musiken, är det poesien, som mestomedelbart talar till menniskan och väcker hennes ädlaste känslor. Äfven hon höjer vår glädje, då vi äro glada, och förskingrar vår sorg, då vi äro vemodiga. Jag hade icke väntat att den, som sjelf så mycket bidragit att lyfta den dramatiska konsten i vårt land, skulle göra ett så omätligt svalg emellan den lyriska

och den dramatiska scenen. Om den förra hittills för den Kongl. Theatern medfört större förluster, än den sednare, så är det dock möjligt, att detta förhållande i framtiden kan väsendtligen förändras. Den tid är icke långt aflägsen, då hufvudstaden får jernvägsförbindelser med det inre af landet, och utan tvifvel skola jernvägarne då tillföra den Kongl. Theatern, liksom hufvudstadens öfriga theatrar, ett ganska stort antal besökande. Man har talat om mindre piècer, som icke skulle lemna full valuta för hvad inträdet i den Kongl. Theatern kostar. Men mindre piècer böra icke uppföras på Kongl. Theatern, om de icke hafva ett mera framstående estetiskt värde. Den Kongl. Theatern bör hafva en annan bestämmelse, än de mindre theatrarne. Den bör icke befatta sig med något, som endast för tillfället interesserar allmänheten, och ännu mindre hvad, som blott kittlar hennes lägre drifter; den får icke ställa fram på scenen andra stycken, än sådana, som på ett konstnärligt sätt behandla ett konsten värdigt ämne. Det är hög tid att den Kongl. Theatern i detta fall slår in en annan väg och söker att utbilda konstsinnet hos den Svenska allmänheten; det kan verkligen behöfvas. Nyligen har på Kongl. Theatern gifvits en bekant pièce af verldens störste dramaturg, men det sätt, hvarpå den här blifvit mottagen, vittnar icke om stort estetiskt omdöme hos vår allmänhet. Det är den Kongl. Theaterns rätta uppgift att utbilda allmänhetens smak och interessera henne, icke för dramatiska bagateller, utan för skapelser af högre värde.

Det medgifves visserligen, att det måste vara svårt för en person att administrera både den lyriska och den dramatiska scenen, men det låter ju tänka sig, att två, af hvarandra oberoende, chefer kunde tillsättas, den ene för den lyriska och den andre för den dramatiska scenen. Om Theaterns inredning, sådan den nu är, icke är lämplig för uppförande af dramatiska stycken, så torde väl någon förändring i detta afseende kunna åstadkommas. Genom scenens återställande i det skick, den var, innan den sednaste inredningen verkställdes, vore redan mycket vunnet. Möjligen kunna i framtiden förhållandena blifva så gynsamma, att en tillbyggnad till Kongliga Theatern, hvartill utrymme icke saknas, kan uppföras och inredas särskildt för den dramatiska scenen.

Vill man försäkra sig om att de anslag, Kongliga Theatern dels af Konungen, dels af Ständerna nu uppbär, skola

räcka till, så gifvas nog andra utvägar, än att utesluta den dramatiska scenen. En sådan utväg vore att interessera den enskilda företagsamheten genom att med en enskild person, som kunde erbjuda nöjaktiga garantier, både i estetiskt och economiskt hänseende, upprätta contract om Kongliga Theaterns öfvertagande på det sätt, att han finge uppbära såväl anslagssumman, som inkomsten för biljettförsäljning, samt tillgodonjuta den vinst, som efter bestridande af alla utgifterna kunde uppkomma, och mot skyldighet att upprätthålla Theatern så, att den värdigt motsvarade sitt ändamål. Om jag ej misstager mig, så är det så ställdt med de theatrar i Paris, som Staten understödjer. Det är naturligt, att så länge, såsom förhållandet är vid vår Kongliga Theater, ingen gräns är satt för utgifterna, utan bristen i anslagsbeloppen alltid blir betäckt, finnes ingen tvingande nödvändighet att spara. Ett considerationssystem utbildar sig, mindre dugliga artister bibehållas och pensioneras, något, som ej komme att ske, om ett system, sådant, som det nu antydda, blefve antaget.

Jag har vidrört dessa förhållanden endast för att visa, att det finnes en hel mängd allmänna synpunkter, hvarifrån förevarande fråga kan betraktas, utan att man behöfver ingå i sådana mera personliga förhållanden, som en talare här vidrört. Jag yrkar att Utskottet måtte fullständigt utreda ämnet och derefter afgifva nytt motiveradt utlåtande, angående den organisation af Kongliga Theatern, hvarom, Ständerna böra med underdånig framställning till Kongl. Maj:t ingå.

Discussionen förklarades slutad, hvarefter **11**:te punkten godkändes.

Punkten **12**.

Herr *Björck:* I öfverensstämmelse med Ståndets vid behandlingen af föregående Hufvud-Titlar fattade beslut, torde Ståndet bestämma Chefens för Finance-Departementets lön till **13,500** R:dr, hvarom jag anhåller om proposition.

Något vidare anfördes icke, hvarefter Ståndet bestämde lönen för Finance-Departementets Chef till **13,500** R:dr.

Hvad i öfrigt förekommer i **12**:te punkten, godkändes.

13:de punkten.

Herr *Björck:* Med tillämpning af Ståndets redan förut i enahanda fall fattade beslut, torde Ståndet bestämma att lönerna för Finance-Departementets Expedition ej skola på ordinarie stat uppföras.

Något vidare anfördes icke, och Ståndet beslöt, att aflöningsanslagen till de på Sjunde Hufvud-Titeln uppförde Embets-Verk och Stater, med undantag af Postverket, Tullverket, Skogs-Staten och Finance-Departementets Expedition, må af Rikets Ständer definitivt fastställas.

§ 14.

Bordlades Stats-Utskottets Memorial, № 111, sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden, N:ris 12 och 13, samt meddeladt Utdrag af Hedervärda Bonde-Ståndets Protocoll den 23 dennes, med inbjudning till de öfriga Riks-Stånden att deltaga i förstnämnda Stånds den 9 nästförutgångna fattade beslut, i fråga om 8:de § i förslaget till Bevillnings-Stadga, derom, att ibland undantagen i denna § eller på annat lämpligt ställe borde införas stadgande om så beskaffade lindringar, som uti 145 § af gällande Bevillnings-Förordning förekomma, så vidt nemligen skälen för dessa lindringar icke äro eller blifva under ingående Statsregleringsperiod undanröjda.

Plenum slutades kl. $^3/_4$ 10 e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 2 Junii.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades: 1:o) Protocolls-Utdrag för den 30 sistlidne Maji, angående Stats-Utskottets Utlåtanden, N:ris 93 och 94, och 2:o) Protocollen för den 9, f. m., den 15 (en del), den 19, f. m. och den 23, f. m. (en del), af förutnämnde månad.

§ 2.

På derom af Herr *Palander* gjord anhållan, beviljades honom ledighet från Riksdagsgöromålen under 14 dagar, räknade från den 3 dennes.

§ 3.

Föredrogs, ånyo, Stats-Utskottets Utlåtande, № 95, i anledning af väckta motioner om försäljning af de för Statsverkets räkning utarrenderade egendomar.

Herr *Schenström:* Då Herr *Hiertas* motion inom Ståndet behandlades, yttrade jag åtskilliga betänkligheter, hvilka icke synas mig vederlagde af det Utlåtande, som Stats-Utskottet afgifvit. Tvärtom gillar jag den reservation, om hvilken åtskillige ledamöter af Ridderskapet och Adeln, Preste-Ståndet och Bonde-Ståndet sig förenat, och hvilken reservation innefattar samma beslut, som det, hvari Inkomst-Afdelningen stannat. Att besvära med reservationens uppläsande anser jag obehöfligt, då sannolikt ingen finnes, som icke tagit kännedom såväl deraf, som af andra skrifter i ämnet. Det kunde vara obehöfligt att tillägga något, men jag har dock velat fästa uppmärksamheten dervid, att, då Herr *Hierta* antagit, det de för Statsverkets räkning utarrenderade egendomar skulle, i händelse af en försäljning, lemna en capitalsumma af 6 millioner R:dr, så är denna summa icke högre, än den, hvarå lägenheterna i arrende gifva ränta, beräknad efter 5 proc. Denna ränta skulle också betydligen ökas, i följd af den sedan år 1847 arrendeinnehafvandet betryggande optionsrätten, genom hvilken lagstiftningsåtgärd arrendatorerne nu med säkerhet kunna på jordens förbättrande nedlägga större capitaler, likasom Statsverket, enär bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna framställning om nedsättning af arrendetiden till 20 år lärer vara otvifvelaktigt, äfven skall inom en $^1/_3$:del kortare tid, än hitintills, komma i åtnjutande af den högre afkomst från ifrågavarande egendomar, som ett framåtskridande jordbruk måste framtvinga. I öfrigt anser jag anmärkningsvärdt, att, då vi belasta framtiden med betydliga skulder, drager man icke i betänkande att på samma gång afhända Statsverket dess dyrbara egendomar, och att pluttra bort dessa, hvilkas värde är i oupphörligt stigande, synes mig ej eller stats-economiskt riktigt. På dessa skäl, yrkar jag afslag å Utlåtandet.

Herr *Ödmansson:* Äfven jag anhåller om afslag å Utlåtandet, såsom innefattande ett förslag, hvilket är hvarken nödigt eller nyttigt. Herr *Hierta* har i sin motion anmärkt, att Staten eger för ringa inkomst af sina egendomar. Deruti kan jag icke instämma, ty, om man ser på den utredning af ämnet, hvilken vid sista Riksdagen egde rum, finner man att egendomarne, utom så kallade impedimenter, uppgå

till nära 80,000 tunnland, hvaraf 44,000 utgöra skog. Då arrendatorerne icke få draga fördel af skogen, återstå således 36,000 tunnland åker och äng, för hvilka i arrende betalas 310,000 R:dr om året. Detta är en ganska hederlig afgäld, såsom utgörande närmare 10 R:dr för tunnlandet, och bär sig således redan ganska bra, men kommer att vid hvarje ny arrende-auction ökas. Man säger att arrendatorerne icke sköta jorden så, som vederbör. Detta påstående må förut haft någon tillämplighet, men åtminstone är förhållandet nu icke sådant. Arrendatorerne sköta i allmänhet tvärtom dessa egendomar lika klokt och med enahanda uppoffringar, som om egendomarne tillhörde dem. En arrendator, som på 20 à 25 år får en egendom åt sig upplåten, uppoffrar vanligen penningar derpå under halfva tiden, för att under den andra hälften deraf draga nytta. Dessutom hafva vi nyligen fått en skogsförvaltning, och om denna sköter de 44,000 tunnland skog, hvilka ligga i hjertat af Riket, kan man antaga, att skogen skall rendera 2 à 3 R:dr per tunnland om året, och detta blifver en icke obetydlig inkomst.

Man har anfört såsom stats-economiskt, att Statens fasta egendomar innehafvas af enskilda personer. Detta kan vara sannt, och i Sverige är förhållandet sådant; men Staten får dock icke alldeles kläda af sig. Vid 1810 års Riksdag beslöto Rikets Ständer försäljning af Kronans egendomar, men Regeringen var mera förutseende och lemnade icke bifall till förslaget. Om man vid denna tid hade sålt egendomarne, hade penningarne redan varit borta och Staten likväl icke blifvit rikare. På grund häraf, instämmer jag med Herr *Schenström* och fortsätter yrkandet af afslag å Betänkandet.

Herr *Staaff:* Jag är förekommen af Herrar *Schenström* och *Ödmansson* och kan, för min del, icke bifalla Utlåtandet. I motsats mot Utskottet, anser jag, på de skäl, som blifvit anförda, det vara nyttigt och angeläget för Staten att bibehålla sina fasta egendomar och icke förvandla dem till lösegendom. Emellertid vill jag fästa uppmärksamhet på det oerhörda deri, att, sedan Staten medgifvit optionsrätt åt arrendatorerne och desse på egendomarne nedlagt ganska betydliga summor, man vill frånhända dem egendomarne utan ersättning. I öfrigt fullföljer jag de erinringar, som vid motionens remitterande framställdes derom, att sednare ti-

ders tilldragelser ådagalagt, hurusom Staten någon gång får dyrt återköpa hvad den förut afhändt sig.

Herr *Berger:* Det förekommer mig såsom ansågo de föregående talarne, att fråga nu vore att fatta ett definitivt beslut om försäljning af Statsverkets egendomar. Detta är icke meningen, utan har Utskottet endast tillstyrkt, det Regeringen måtte låta utarbeta och för nästkommande Ständer framlägga förslag, dels om de villkor och det sätt, hvarpå försäljning af de utarrenderade egendomarne kunde, der den befunnes ändamålsenlig, i större eller mindre utsträckning tillvägabringas, dels om erforderliga förberedande åtgärder. Då Staten lägger sig till andra egendomar, — jag menar våra jernvägar — och för dem redan satt sig i skuld af 45,000,000 Rdr, anser jag det vara skäl att tänka på, huruvida Statens utarrenderade egendomar icke böra, åtminstone till en del, förvandlas i penningar och användas för att amortera denna skuld, genom hvilken åtgärd ingen annan förändring skedde för Staten, än att den ena egendomen bortbyttes i en annan, som vore vida nödvändigare att ega. Det är sannt att Herr *Hierta* beräknat försäljningssumman till endast 6 millioner R:dr, och om Staten på denna summa redan eger 5 proc. ränta, vore det måhända icke skäl att egendomarne såldes; men, om det t. ex. blefve utredt att egendomarne kunde betalas med 12 à 18 millioner R:dr, skulle de inom kort lemna Staten vackra inkomster och då vore väl en försäljning önskvärd. För öfrigt är icke fråga om att sälja Statens alla egendomar. Det står i Betänkandet: »hvarpå en försäljning af de för Statens räkning utarrenderade egendomar kunde *i större eller mindre utsträckning* tillvägabringas»; och dessutom föreslår Utskottet att hos Kongl. Maj:t begära ett förslag om förberedande åtgärder, hvilket allt sedermera komme att blifva föremål för Rikets Ständers ompröfning. Jag förmodar att kommande Ständer icke skola besluta en försäljning, såvida denna icke kan ske med stats-economisk fördel. Jag tror, att vid förra Riksdagen Stats-Utskottet föreslog en underdånig skrifvelse af enahanda syfte, som denna, hvilken ock af Stånden godkändes, ehuru under sista dagarne af Riksdagen och så sent, att den ej hann expedieras.

Hvad optionsrätten beträffar, så tror jag att, om man läser det Kongl. Bref, hvarigenom densamma blef medgifven, man skall finna att detta icke lägger något hinder i vägen för försäljningen, helst det icke kan ifrågakomma att sälja

egendomarne, innan arrendetiden gått tillända. För min del, anser jag nyttigt att erhålla en utredning, och då den föreslagna underdåniga skrifvelsen icke innefattar något beslut om en ovillkorlig försäljning, lemnar jag mitt bifall till Utlåtandet.

Herr *Björck:* Frågan om försäljning af Statens utarrenderade egendomar är en gammal fråga. Den har varit å bane allt sedan 1809, då det nya statsskicket infördes. Under den enighet, som mellan Stånden då var rådande, och till följd af den herrskande nöden, som tvingade att söka utvägar till förbättrande af Statens bekymmersamma ställning, voro Ständerna af den åsigt, att Staten icke bör hafva några egendomar, då den icke kan sysselsätta sig med jordbruk, utan att dessa egendomar borde upplåtas åt enskilde och således förvandlas i capitaler, med hvilka en del skulder kunde betalas. Regeringen afslog emellertid Rikets Ständers beslut och grunden till detta afslag får, så vidt jag kunnat erfara, härledas dels derifrån att den betryckta ställning, hvaruti Riket vid beslutets fattande befann sig, något ljusnat, dels ock från en missförstådd uppfattning af förhållandet mellan Styrelsen och Representationen, enär Regeringen ansåg sig ega större makt, om egendomarne bibehöllos, än om de försåldes. Under det halfva sekel, som sedermera förflutit, hafva de national-economiska åsigterna vunnit mera bestämdhet och man har temligen allmänt kommit till den öfvertygelsen, att Staten icke bör befatta sig med industriela företag. Det kan visserligen invändas, att, i afseende å communications-anstalter, en motsatt mening gjort sig gällande, men om det är en nödvändighet för Staten att anlägga jernvägar och bedrifva dem för egen räkning, då de icke genom utarrendering kunna lemnas åt enskilde, är det så mycket mindre skäl för Staten att derjemte uppträda såsom jordbrukare och fortfarande drifva landtbruk genom utarrendering af sina egendomar. Det missnöje, som uppstått deröfver att Staten bedrifver jernvägar, bör göra klart för en och hvar olämpligheten deraf, att Staten befattar sig med industriela företag, då det kan undvikas. Dels denna omständighet, dels ock behofvet för Staten af lån, enär dess egna tillgångar för jernvägsanläggningarne icke äro tillräcklige, var anledningen till den motion, som vid sista Riksdagen i detta ämne väcktes och hvilken af Stats-Utskottet besvarades på samma sätt, som nu, ehuru Utskottets Utlåtande så sent inkom till Rikets Ständer, att detsamma blef före-

draget endast hos två Stånd. Men om jag icke misstager mig, voro dessa Stånd Borgare- och Bonde-Stånden, af hvilka Utlåtandet jemväl godkändes, ehuru, efter hvad det nu vill synas, frågan torde erhålla ett annat öde, enär Bonde-Ståndet redan afslagit Stats-Utskottets Utlåtande och flera röster här höjt sig emot framgång af frågan.

Hvad sjelfva saken angår, kan man raisonnera blott på två sätt. Antingen är det en fördel för Staten att ega fasta egendomar, eller är det icke en fördel? Denna fråga måste först ses från den rent national-economiska sidan. I detta afseende har Herr *Ödmansson* påstått att Statens egendomar afkasta ganska mycket, sedan väsendtliga förbättringar derpå blifvit nedlagde, och att de kunna jemnföras med andra egendomar. Deri tror jag dock ligger ett misstag, ty man får väl antaga, att hvar och en heldre uppoffrar på sin egen egendom, då han har säkerhet att det capital, som nedlägges, kommer honom tillgodo intill sista styfvern, än på sådane egendomar, hvilka på arrende innehafvas. Om således från denna föreställning man leder sig till den slutsats, att Statens egendomar icke afkasta lika mycket, som enskildes, uppstår ju en nationalförlust deraf att egendomarne fortfarande skötas på samma sätt, som hitintills. Men om det verkligen är för Staten och nationen af nytta, att Staten har fast egendom, då måste det ock vara nyttigt att Staten eger så mycket jord, som möjligt, och det beslut, hvarigenom Staten till skatte afhändt sig en stor del af sin jord, är förtjent af det klander, som vissa statseconomer egnat deråt. Vill man vara consequent i denna åsigt, bör Staten använda allt hvad den årligen får i öfverskott och derjemte upptaga lån för inköp af jordegendom. Men om man icke vill låna, utan Staten använder endast sina öfverskott, så kommer det väl att gå långsamt, dock skall i tidernas längd Staten säkert ega all jord i Sverige och bedrifva densamma genom arrendatorer. Jag fruktar att ett sådant samhällsskick närmar sig så mycket den communistiska idéen, att hvar och en skall blifva rädd för dess consequencer.

Man säger, att, om Staten vill sälja sina egendomar, bör detta icke ske nu, utan är det skäl att dermed vänta. Det finnes dock blott två tidpunkter, vid hvilka en försäljning bör ega rum. Den ena tidpunkten är den, då Statens trängande behof fordrar egendomarnes försäljning och anskaffande af capitaler, och den andra är den, då egendomarne stå i sådant pris, i förhållande till andra varor, att

man derigenom har förhoppning att kunna få bra betaldt. Skall man vänta till dess Statens ställning blir olycklig, och vid denna tidpunkt verkställa försäljningen, då blifver priset ovillkorligen missgynnande. Om man förfar på samma sätt, som i Spanien och i Frankrike, och väntar till dess man i nödens stund måste tillgripa Statens domainer, då är det klart att de komma att betalas klent och kanske med hälften eller tredjedelen af deras verkliga värde. Om en försäljning skall ega rum, bör den alltså ske då egendomarne kunna någorlunda betalas. Man säger att det är en lycka att egendomarne icke såldes **1810**, ty, om de säljas i dag, erhåller Staten för desamma mera, men på samma sätt tror jag att förhållandet skall blifva **40** à **50** år härefter. Äfven då skall man säga: det var bra, att egendomarne icke såldes **1860**, emedan nu hafva de högre värde. För min del, medgifver jag att, om egendomarne blifvit sålde **1810**, hade detta varit ganska oklokt, emedan landet befann sig i en tryckt ställning och arrendena hade tillkommit under sådana omständigheter, att de icke stodo i något förhållande till egendomarnes verkliga värde. Men då förhållanderne medgifva att för egendomarne erhålles hvad de egentligen äro värde, hade man fått denna summa lika väl år **1810**, som man kan få det nu och skall kunna få det om **200** år härefter. Man hade nemligen fått den penningesumma, som motsvarar egendomarnes värde i förhållande till andra värden, och samma förhållande skulle, i händelse af en försäljning, nu komma att inträffa. Om man således verkställer försäljningen på ett förnuftigt sätt, är jag öfvertygad att samma köpeskilling ernås nu, som om **200** år, d. v. s. hvad, som motsvarar varans värde i förhållande till allt annat värde. Det beror derefter derpå, att köpeskillingen klokt användes. Hade egendomarne år **1810** blifvit sålde och köpesumman nedlagd på anläggning af jernvägar, då hade man för densamma erhållit lika mycket jernväg, som, i händelse af en försäljning i dag, kommer att erhållas, såvida jernvägsindustrien stått på samma grad af utveckling, som nu. Om det således är klokt i financielt hänseende att sälja Statens egendomar, bör en försäljning också icke uppskjutas, och jag tror att den föreställningen, det man en annan gång skall erhålla större köpeskilling, icke bör utgöra något motiv emot en försäljning, ty i verkligheten erhåller man samma köpeskilling, om man i begge fallen använder den lika klokt. På dessa skäl, och då, såsom Herr *Berger* anmärkt, options-

rätt efter författningen icke lägger hinder i vägen för en försäljning, anhåller jag om bifall till Stats-Utskottets nu föredragna Utlåtande.

Herr *Dahm:* Man har anmärkt, att Utskottets förslag afser endast en utredning af frågan, och att kommande Ständer skulle fatta beslut, i afseende å försäljning af Statens egendomar; men då beslutet om utredning nödvändigt måste bero derpå, huruvida man önskar sälja egendomarne eller ej, synes det mig, att man bör hafva sin mening klar härom, innan man beslutar sig för några dyrbara och tidsödande utredningar. För min del, anser jag, att Staten i detta fall bör handla alldeles såsom den enskilde. Om man betraktar frågan ur economisk synpunkt, säljer den enskilde sin egendom endast af två skäl. Det första skälet till en försäljning är, om densamma kan verkställas under så gynnande conjuncturer att försäljningssumman lemnar större ränta, än egendomen. I detta afseende har Herr *Schenström* anmärkt, att de inkomster, som Staten af sina domainer nu erhåller, äro så stora, att de svara mot den köpesumma, hvilken man, enligt förmodan, skulle för domainerna erhålla. Visserligen har man sagt, att köpeskillingen skulle uppgå till **12** eller **13** millioner R:dr, men man må förlåta mig, om jag betviflar denna uppgift. Efter de allmänna förhållandena vid försäljning af fastighet här i landet, betalas **100** R:dr p:r tunnland, då fråga är jemväl om skog m. m. Nu eger Staten **80,000** tunnland jord, och försäljningssumman skulle således, efter berörda calcul, icke komma att öfverstiga **8** millioner R:dr. Då nu Staten af egendomarne har i inkomst **310,000** R:dr, utgör detta en ränta, som man ingalunda bör förkasta, isynnerhet som densamma utan tvifvel skall stiga allt efter som egendomarne blifva uppbrukade. Den enskilde säljer följaktligen, då han vill förvandla sin egendom i capital, och derigenom söka att erhålla större inkomst, men om han är förmögen och icke behöfver sälja sin egendom, behåller han densamma, förvissad att egendomens stigande capitalvärde lemnar honom ersättning för den lägre ränta, han deraf åtnjuter, isynnerhet om egendomsegaren är gift och har familje, i hvilket fall egendomen en gång kommer att öfvergå till hans barn. Följaktligen bör Staten, som eger en stor familje, icke sälja sina egendomar, om icke fördelarne deraf äro öfvervägande stora.

Det andra förhållandet, under hvilket den enskilde säljer sin egendom, är det, då han har så stor skuld, att han

icke kan behålla egendomen. Jag frågar, om Staten befinner sig i en sådan ställning. Härtill måste obetingadt svaras nej, ty Staten har credit och den förtjenar äfven att hafva den. Man säger, att Staten, då den upptager stora lån för industriela företag, bör skilja sig från dem, hvarmed den förut är sysselsatt. Det kan vara sannt, att den enskilde ibland förfar på sådant sätt, men om den enskilde, för ett nytt företag, behöfver låna, behåller han likväl sin förra industrie, såvida detta låter sig göra. Nu kan Staten på samma gång upptaga lån och behålla sina egendomar, hvadan derifrån icke kan hemtas något skäl för en försäljning.

Vidare har man sagt, att Staten icke borde uppträda såsom industrieidkare, men jag hemställer, huruvida eganderätten till jord är att anse såsom en industrie. En sådan åsigt kan jag icke gilla, ty det synes mig såsom vore arrendatorn industriidkaren, men ingalunda Staten. Denna ger sig icke in uti några speculationer, eller företager några arbeten, hvilket utgör det egentliga kännetecknet på industrien, utan Staten endast utarrenderar sina egendomar och incasserar arrendena.

Man säger, att några kostnader icke nedläggas på egendomarne, samt att derföre desamma skötas illa och under många år blifvit föga förbättrade. Detta påstående må förut hafva egt någon grund, men jag tror, att en hvar, som på sednare tider varit i tilltälle att se Statens egendomar, skall underskrifva Herr *Ödmanssons* förklarande, att dessa skötas väl och i allmänhet öfvergått till sådana arrendatorer, som på ett rationelt sätt drifva jordbruket, hvadan, då nya arrenden ifrågakomma, dessa ovillkorligen måste för Staten blifva fördelaktigare, än hittills.

En talare har sagt, att, om man ville consequent genomföra den åsigt, att Staten bör vara egare till egendomar, då bör man också deraf för Statens räkning inköpa så många, som möjligt, men genom detta försök att bevisa påståendets orimlighet, genom att drifva det *in absurdum*, har man bevist alldeles för mycket, och just derföre ingenting. Det kan ju vara bra att stundom få sig en portion mat, ehuru det ej är rådligt att sluka hela kalfsteken! Det må visserligen vara bra för den enskilde, om han har så mycken egendom att den ger honom riklig inkomst och lagom arbete, men deraf får man dock icke draga den slutsats, att

han bör hafva all jordegendom, som för honom står att erhålla. Samme talare har ock påstått, att den köpesumma, som, i händelse Statens egendomar år 1809 blifvit försålde, då erhållits, skulle motsvara hvad egendomarne nu äro värda. Detta påstående kan i någon mån vara sannt, men talaren har likväl förbisett, att på samma gång, som den enskilde i industriela företag nedlägger capitaler, söker han att derur taga tillbaka icke blott räntan, utan äfven capitalerna; men i jorden ligger capitalet qvar och lemnar derigenom vid utarrenderingar högre arrenden, än för 50 à 100 år tillbaka. Äfven i denna omständighet ligger en fördel för Staten att behålla sina egendomar. Ty det är alldeles omöjligt för den, som nedlägger penningar på jordbruk, att, såvida han sköter detta rationelt, taga tillbaka allt, som blifvit nedlagdt, ehuru han derur kan hemta ett större värde. Af dessa skäl, anhåller jag om afslag å Utlåtandet.

Herr *Swartz* instämde.

Herr *Lovén:* Om det vore fråga att Rikets Ständer nu på en gång skulle uttala sin åsigt om en ovillkorlig försäljning af Statens egendomar, då skulle jag utan tvifvel betänka mig och sannolikt finna frågan ännu icke tillräckligt utredd; men då här endast blifvit föreslaget att hos Kongl. Maj:t begära, det en utredning i ämnet för nästkommande Ständer måtte framläggas, synes mig skäl icke vara att afstyrka Utskottets framställning. För motionen tala åtskilliga omständigheter, och det förtjenar att tagas i betraktande, huruvida förhållandet med Staten och enskilde är lika i afseende på egandet och förvaltning af egendom. Om Staten afhänder sig sina egendomar till enskilde, hvilka drifva upp deras afkastning, blifver det alltid för Staten en fördel. Huruvida, under närvarande förhållanden, man borde fatta ett beslut om egendomarnes försäljning, derom vill jag icke yttra mig, men åtminstone vill jag gå så långt, som Utskottet föreslagit, och, medelst bifall till Utlåtandet, begära en utredning af ämnet.

Herr *Ekholm:* Jag instämmer med Herr *Dahm,* och anser, att i detta fall Staten bör förfara på samma sätt, som den enskilde, hvilken afhänder sig sin fastighet.

Herr *Rydin:* Jag anser detta förslag alldeles lika med den motion, som afsåg plundring af Norrländska skogarne. Dessutom skulle köpeskillingen för egendomarne snart blifva förskingrad och hvad hade man väl då qvar. Herr *Björck* har yttrat, att, såvida det vore rätt att Staten områdde fast

egendom, borde Staten, om möjligt, köpa in all egendom. Denna åsigt vill jag icke bestrida, såvida nemligen inköpet kunde ske utan att enskilde derigenom blefvo betungade med högre skatter, men som detta icke låter sig göra, förfaller naturligtvis Herr *Björcks* raisonnement. För öfrigt lemna egendomarne full ränta å deras capitalvärde och gifva credit åt Staten. Om man antager, att ett krigsförhållande uppstår, och att Staten dervid råkar i nöd, då frågar jag, om Sverige icke bör vara beläfet att kunna upptaga utländska lån emot inteckning i sina egendomar, såvida behofvet är till den grad trängande. För närvarande äro förhållandena åtminstone icke sådane. Hvad vinst skulle en försäljning medföra? Jag tror, att denna blefve ingen, ty egendomarne lemna ju ränta på capitalvärdet; men Herr *Lovén* påstår, det oaktadt, att en utredning är behöflig. Hvartill en sådan skulle tjena, kan jag icke inse, och om man icke har för afsigt att sälja egendomarne, komme utredningen att förorsaka endast onödigt besvär för mången.

Herr *Lallerstedt:* Jag medgifver, att Staten icke bör handla alldeles så, som den enskilde, ty den enskildes lifsgräns är begränsad, men Statens icke. Den handlar för framtiden och kan hafva nytta af företag, som skulle ruinera den enskilde. Att, på sätt här skett, anställa en jemnförelse emellan Staten och den enskilde, anser jag icke riktigt. Det är sannt att den enskilde, som drifver en industrie, icke lägger ned den, om den är fördelaktig, men deremot både kan och bör Staten göra det, ty det måste vara likgiltigt för landet, om en vinstgifvande industrie drifves af Staten eller den enskilde. Säkert är, att en sådan industrie med än mera förmån idkas af den enskilde. Man har sagt, att Staten, i förhållande till sina egendomar, icke är att betrakta såsom industriidkare, då han endast utarrenderar dem och uppbär arrendet. Den kan likväl icke utarrendera dem, utan att ingå i bedömande af deras afkastning och meddela föreskrift om sättet för egendomarnes skötsel. Staten uppträder icke annorlunda, än såsom en industrieidkare. Om Statens egendomar skola bära sig, måste de, likasom i andra länder, förvaltas af en styrelse, med insigt i landtbruket. Här i landet är detta icke förhållandet, utan egendomarna stå under tillsyn af Kammar-Collegium, hvilket embetsverk icke kan besitta någon insigt i jordbruk. Också finnes aldrig någon plan uppgjord för egendomarnes skötsel, likasom någon inspection öfver dem aldrig eger rum, såvida man

icke dertill vill räkna, att en tjensteman med några nämndemän understundom tillser, huruvida gärdesgårdarne och dikena äro i laggildt skick, men huruvida arrendatorn sköter jorden, tages icke i betraktande.

Hvad en talare yttrat derom, att det icke varit någon olycka för landet, om Statens egendomar långt för detta blifvit sålda för ett lägre pris, än som nu kan erhållas, är ovederläggligt, ty, om Staten då hade inlåtit sig i ett företag, t. ex. anläggning af jernvägar, och dertill användt köpeskillingarne, så hade Staten med den då erhållna köpeskillingen kunnat verkställa samma arbeten, hvartill nu skulle erfordras hvad, som genom deras försäljning nu kunde inflyta.

Jag tror många af Herrarne icke tänkt på huru beskaffade våra domainer äro. Huru många bland dem äro väl af någon betydenhet? Större delen består af lägenheter på mindre än 1 mantal, och äro alltför obetydliga för att kunna kallas för domainer. Ingen talare har fästat sig vid den fördel, som genom egendomarnes försäljning skulle vinnas, och hvilken jag anser af stor vigt, nemligen besparing af det ofantliga besvär, som med egendomarnes administration är förenadt. Denna administration upptager en dyrbar tid för Länsmän, Kronofogdar, Konungens Befallningshafvander, Kammar-Collegium och Regeringen, en tid, som borde för vigtigare saker tagas i anspråk. Genom en försäljning blefve det möjligt för de administrativa myndigheterna att sysselsätta sig med annat, än de löpande göromålen. Der det är väl beställdt med administrationen, göra äfven de lägre tjenstemännen framställningar om ändring i bestående administrativa författningar, men i vårt land kommer sådant nästan aldrig i fråga, emedan tjenstemännen äro så sysselsatte med löpande göromål, att de icke hafva tid att tänka på något annat.

Dessutom är det alldeles säkert att arrendena icke uppgå till mera, än 2 à 3 procent af det värde, för hvilket egendomarne kunna säljas. Då det är gifvet att genom användande af försäljningssumman en dubbel årlig inkomst skulle kunna erhållas mot den, som Staten af egendomarne nu erhåller, förtjenar denna omständighet äfven att tagas i betraktande.

I en reservation säges, att »arrendeväsendet af Statens fasta egendomar skulle bidraga till uppkomsten i fädernesfandet af den aktningsvärda class medborgare, som man i

England kallar farmers.» Jag befarar likväl, att arrendatorerna å Kronohemman icke kunna ställas i jemnbredd med de engelske farmers. I England sätter nemligen en egare sin egendom i bästa skick, och först derefter lemnar han ut den till farmers. Äfven här i landet äro vi på väg att få sådane. Många enskilde egendomsegare hafva nemligen på de sednare tiderna visat sig benägne att utarrendera sina egendomar, och derigenom skall småningom uppstå den class medborgare, som benämnes »farmers» och hvilken icke kunnat uppstå, innan jordbruket här, likasom i England, uppnått en högre ståndpunkt.

Man bör icke förbise, att förslaget endast är en hemställan, att Kongl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida en försäljning af Statens egendomar i större eller mindre utsträckning må ega rum. I denna hemställan ligger uttaladt, att man icke afsett en försäljning af de egendomar, som förtjena namn af domainer. Jag anser, att en hvar kan bifalla Utlåtandet, ty, sedan en utredning skett, kan det ju hända, att vid nästa Riksdag lägges i dagen sådane omständigheter, som vi nu icke känna. Möjligen kommer det, hvad jag dock icke tror, att ådagaläggas, såväl att arrendena äro så höga, som möjligt, som ock att egendomarne äro väl skötta. I sådant fall förmodar jag, att Rikets Ständer skola afslå den gjorda framställningen, men emellertid synes en utredning behöfvas, och jag bifaller derföre Utlåtandet.

Herr *Björck:* Det kan icke vara underligt, om man här i landet icke eger riktiga åsigter i nationaleconomien, enär vi ännu till stor del befinna oss under det af *Carl* XI införda system, enligt hvilket boställen inrättades i och för aflöning af Statens embetsmän, samt Statens inkomster grundades på jordegendom. Han hade dock en ursäkt för sin uppfattning i det förhållande, att Statens egendomar varit bortskänkte, och, för att förekomma att sådant skulle förnyas, satte han ett stöd i embetsmännen och förband deras interessen med egendomarnes bibehållande i Statens hand. Andra åsigter hafva sedermera uppkommit och detta Högtärade Stånd har äfven under denna Riksdag erkännt det rätta åtminstone deruti, att Staten samlar capitaler; äfven i detta hänseende har en annan föreställning från äldre tider varit rådande. Såsom man vet, lemnade *Carl* XI vid sin död i skattkammaren flera millioner specier, och benägenheten att samla fonder för serskilda ändamål har fortlarit. Vi hafva alltså fonder af åtskilliga slag, men då det blifvit ifrågasatt, att in-

draga och använda dem för Statens behof, har Ståndet aldrig tvekat om det rätta deraf. Jag trodde, att man borde se denna fråga på samma sätt. Här är nemligen icke eller fråga om något annat, än att förvandla Statens i fastigheter bestående capital, och att använda detta för productiva ändamål. Detta förslag har dock nu mött strängt motstånd, och jag förmodar att man är beredd att låta saken fortfara hädanefter, som hittills. Emellertid medgifver jag, att en skillnad emellan egandet af fast och af lös egendom förefinnes; men att denna icke visar största fördelen af den fasta egendomen anser jag visst, då det gäller Staten, hvars förvaltning af sådan egendom alltid måste blifva högst ofullkomlig. Om den lösa egendomen än icke lemnar högre afkastning, än den fasta, hvilket den dock vanligen gör, så bör man besinna, att afkastningen af den sednare är beroende på tillfälliga omständigheter, och att frågor, tid efter annan, uppstå om afskrifning af den inkomst, hvarpå man gjort beräkning. Ehuru på papperet inkomsterna kunna synas betydliga, minskas de dock ofta genom eftergifter af arrenden. Så t. ex. beslöts i går i Stats-Utskottet, att en dylik eftergift skulle tillstyrkas för en arrendator på Öland, och då sådane frågor ofta återkomma, visar sig deraf, att inkomsterna af Statens egendomar icke äro så alldeles säkra.

Man har velat antaga, att det af mig framlagda bevis för en försäljning af Statens egendomar bevisade för mycket. På detta sätt kommer man lätt ifrån saken, men mitt bevis qvarstår dock i alla fall till dess detsamma med andra skäl blifvit vederlagdt.

Hvad angår förvaltningen af Statens egendomar, instämmer jag i Herr *Lallerstedts* yttrande. Man har påstått, att Staten, såsom egendomsegare, icke idkar någon industrie, utan att Staten blott uppbär arrendena och i öfrigt icke befattar sig med sina egendomar. Jag fruktar dock, att deri ligger ett misstag, ty, såsom Herr *Lallerstedt* uppgifvit, deltager Staten i egendomarnes förvaltning genom sine embetsmän. Genom egendomarnes försäljning skulle mycken tid besparas för Kammar-Collegium och minskning af besvär ega rum för andra embetsmän. Om Kammar-Collegium skall fortfara med förvaltningen, är dock uppsigten öfver egendomarne alltför klen, och, för min del, anser jag, att organisationens bestånd i intet hänseende kan försvaras.

Det enda skäl, man anfört emot Utlåtandet, är att, då Herr *Hierta* beräknat försäljningssumman för Statens egendo-

mar till 6 millioner R:dr, lemna desamma i arrenden en inkomst, beräknad å ett motsvarande capital; men om äfven så förhåller sig, qvarstår dock ett annat skäl för försäljningen och detta är, att Herr *Hierta* uppskattat egendomarnes värde alltför lågt och att detta värde kan antagas betydligt högre. Jag är nemligen säker, att Staten icke eger af sina egendomar i inkomst mera, än 4 R:dr för tunnlandet. Detta kan vara både mycket och litet, allt efter jordens beskaffenhet, då skogens afkastning icke får tagas i beräkning, hvaremot, om egendomarne komme i enskildes händer, och skogarne, med urskiljning behandlade, äfven blefvo inkomstgifvande, uppstår för närvarande en nationalförlust. Lika med Herr *Lallerstedt*, anser jag, att i vissa hänseenden skillnad bör göras emellan allmän och enskild hushållning, hvaremot jag gerna medgifver en jemnförelse i andra; och en sådan vill jag hämta derifrån, att, om den enskilde inlåter sig i stora företag, i och för hvilka fordras upptagande af lån till ett belopp af 9 gånger mera, än hans capitaltillgång, han afyttrar sina egendomar, för att kunna fortsätta företaget; och på denna grund anser jag äfven det stora behofvet af lån, som för Staten nu förefinnes, påkalla försäljning af dess egendomar.

Hvad angår verkställigheten af den ifrågasatta försäljningen, så skulle denna naturligtvis icke komma att ske på en gång. Egendomarne äro nemligen utarrenderade på olika tider och troligen blifver det icke fråga om att sälja flera, än högst tvänne om året. Om man ginge tillväga på ett annat sätt, handlade man oförnuftigt. För min del, anhåller jag om proposition på bifall.

Herr *Schenström:* Man behöfver icke taga den enskildes ställning i betraktande, för att bedöma denna fråga. Man bör se densamma från Statens sida och öfverväga, huruvida Staten genom en försäljning kan erhålla högre capitaltillgång, än i förhållande till den inkomst, dess egendomar nu lemna. Herr *Björck* har omförmält en uträkning af den köpskilling, som kunde erhållas, beräknad efter tunnlandtalet. Nu har Herr *Hierta* sagt, att egendomarne kunde afyttras till minst 6 millioner, men om man åter tager tunnlandtalet till grund för sin beräkning, så och då Statens egendomar innehålla 80,000 tunnland i åker, äng och skogsmark, samt man icke rimligen kan antaga ett tunnland ega högre värde, än 100 R:dr R:mt, skulle i bästa fallet Staten erhålla en köpeskilling af 8 millioner R:dr. Då Staten imellertid redan eger vida mer än 5 procents ränta å sex millioner R:dr, samt tiden för egendo-

marnes utarrendering helt säkert kommer att förminskas från 50 till 20 år, dröjer det icke länge förr, än Staten genom nya utarrenderingar kan påräkna ränta å 8 millioner; och vid sådant förhållande synes det icke vara skäl att afhända sig egendomar, hvilka, på samma gång de lemna full ränta, äfven årligen stiga i värde, serdeles som Statens credit väl icke eller *är* ruinerad. På dessa skäl, förnyar jag mitt yrkande om afslag å Utlåtandet.

Herr *Ekman:* Jag instämmer helt och hållet i Herr *Dahms* sakrika anförande, men då dels några yttranden på andra sidan icke blifvit bemötta och dels åtskilliga framställningar sedermera blifvit gjorda, har jag begärt ordet, för att besvara dem. Herr *Lallerstedt* har såsom ett skäl för bifall till Utlåtandet anfört såsom alldeles gifvet, att egendomar i enskiljas händer skötas bättre, än Statens. Detta är likväl icke att anse såsom någon allmän regel, ty det finnes månget fall, der en person med duglighet och ringa capital på en arrenderad egendom utför mera, än hvartill han, såsom egare deraf, vore i stånd. Samme talare har vidare påstått, att Statens egendomar voro i vanhäfd. Jag har i detta fall en annan erfarenhet, och det synes mig, att, då, enligt hvad Utskottets Utlåtande innehåller, Statsverkets inkomst af egendomarne stigit från 62,000 R:dr, som de år 1810 lemnade, till 510,000 R:dr, utgör detta ett talande bevis, att egendomarne icke äro i vanhäfd. Herr *Lallerstedt* har i allmänhet ett högt begrepp om vårt lands rikedom, och i viss mån är jag med honom ense. Han förutsätter, att Statens egendomar skulle ega ett värde af 12 till 18 millioner R:dr, och visar, att Staten af dem icke eger högre inkomst, än 2 eller 3 procent. Om denna förutsättning i afseende på värdet är riktig, är det ock rätt att inkomsten är för ringa, men, såvidt jag har mig bekant om priset å egendomar vid deras försäljning här i landet, hörer det till sällsyntheterna, att egendomar betalas så högt, som Herr *Lallerstedt* beräknat, utan kan man i bästa fall påräkna, såsom Herr *Schenström* uppgifvit, 100 R:dr per tunnland. I allmänhet tror jag, att vid fördelning af en köpeskilling på en egendoms hela område, deri skogsmark jemväl inberäknas, man icke får värdera ett tunnland högre, än 50 R:dr. Af dessa skäl, anser jag, att man icke får beräkna en högre köpeskilling vid försäljning af Statens egendomar, än den af Herr *Hierta* förslagsvis uppgifna, eller 6 millioner, och då man derå har en inkomst af 5 procent, anser jag icke skäl vara för handen att afyttra Statens egendomar.

Herr *Björck* har, bland annat, påstått, att det capital, som nu kunde erhållas vid en försäljning af egendomarne, vore lika mycket värdt, som om man 100 år härefter finge ett större capital för desamma. Detta påstående förutsätter, att penningevärdet skall falla, men just deri synes mig ligga ett skäl för egendomarnes bibehållande, så länge Statens credit icke är sådan, att upptagandet af lån vid förefallande behof är omöjligt. Jag är af den åsigt, att det är bättre att låna i dag och återbetala lånet 50 eller 100 år härefter med samma capital, som lånats, än att nu afhända sig egendomarne och för dem icke få mera, än det belopp, som behöfver lånas, då deremot egendomarne om 100 år äro värda kanske dubbelt eller mera. Derjemte bör tagas i betraktande, att alla capitalister, af detta skäl, söka placera penningar i fastigheter; och hvarföre skulle väl Staten då afhända sig sina egendomar. Jag yrkar afslag å Utlåtandet.

Herr *Staaff:* I anledning af den erinran, som, i afseende å arrendatorernas optionsrätt och deras derpå grundade anspråk på ersättning, blifvit framställd, har jag begärt ordet. Herr *Berger* har ansett dessa anspråk icke vara farliga, emedan någon försäljning af egendomarne icke kunde ifrågakomma förr, än vid arrendetidens slut. Deremot får jag erinra, att, då optionsrätten stadgades och arrendatorerne till följd häraf ansågo sig kunna nedlägga stora kostnader på egendomarne, i förlitande derpå, att de skulle komma att qvarstå såsom innehafvare af arrendena, synes det såsom hade arrendatorerna åtminstone billiga anspråk på ersättning från Staten, i händelse de genom dess förfoganden blefvo urståndsatta att begagna optionsrätten.

Herr *Björck* har yttrat, att, i consequence med den åsigt, enligt hvilken Staten bör behålla sina egendomar, handlade Staten illa, då den försålde Kronohemman till skatte, men Staten hade till Kronohemmanen icke samma rätt, som till de för Statsverkets räkning utarrenderade egendomar, ty den hade till de förra afhändt sig besittningsrätten på obestämd tid. Staten hade nemligen öfverlåtit besittningsrätten till dessa hemman till familler, och det berodde på deras lifstid, när hemmanen återföllo till Kronan. Att på sådant sätt innehafva egendomar, anser jag skadligt, och tror, att upplåtelsen deraf till skatte verkat mycket nyttigt. Att Staten, i consequence med ofvannämnda åsigt, skulle köpa heldre, än sälja sina egendomar, kan jag icke finna riktigt. Derföre att man vill behålla hvad man har, bör man väl icke lägga sig till mera.

Att Staten skulle lida till sin credit, om den fortfarande vore egare till jordegendom, är ett påstående, hvars riktighet åtminstone jag ifrågasätter. Tvärtom tror jag, att det skulle leda till misstanke om Statens credit, i händelse Staten beslöte att försälja egendomarne. Det bästa beviset, att det är godt att hafva sina fastigheter qvar, lemna städerna, ty för dem, som icke hafva afyttrat sin jord, äro de communala afgifterna icke kännbara, hvaröfver åter andra städer så högt klaga. Dessutom vet man, hvilka följderna voro deraf att allmänningarne öfverlätos till häradsboerne, och huru dessa följder sannerligen ej innebära något exempel, värdt att efterfölja. Af dessa skäl, förnyar jag min anhållan om proposition på afslag.

Herr *Lovén:* Jag kan icke lemna oanmärkt ett här fäldt yttrande om nödvändigheten för Staten att bibehålla sina egendomar, för att derigenom stärka Statens credit. Jag kan nemligen icke inse något skäl till ett dylikt omdöme. Icke må man väl föreställa sig, att den, som lånar åt Staten och efterforskar dess credit, tager i betraktande, att han i dess egendomar kan utsöka sin fordran. Deremot tror jag, att den, som söker att göra sig reda för Statens credit, tillser, om Staten klokt ställer sin förvaltning, och det kan icke gerna vara tu tal derom att egendomar skötas af enskilde bättre, än om de drifvas för Statens räkning, samt att crediten ökas derigenom att Staten med egendomarne förfar på ett statsekonomiskt sätt. Jag kan icke gilla en föregående talares åsigt, enligt hvilken Staten, då den anser icke böra vara egare af jordegendom, ej eller bör inlåta sig i productiva företag eller samla capitaler. Staten bör visserligen egentligen endast se till, att det hela förvaltas väl, och det är sannt att jernvägarne, som byggas för Statens räkning, kunna anses såsom ett capital, men de utgöra dock icke något productivt företag, enär de sannolikt lemna anledning till förluster och äro i alla fall endast att betrakta såsom ett undantag från den allmänna regeln.

Herr *Kock:* I sjelfva saken instämmer jag i de åsigter, som af Herr *Dahm* blifvit uttalade och hvilka det derföre är öfverflödigt att upprepa; men en omständighet är af de föregående talarne icke påpekad och denna i synnerhet inverkar på mitt beslut att begära afslag å Utlåtandet. Jag frågar nemligen, om vår samtid eger moralisk rätt att försälja och förstöra hvad vi af våra förfäder ärft, utan om det icke är vår skyldighet att lemna detta arf åt våra efterkommande.

Hade de, hvilka lefvat före oss, förfarit på sådant sätt med Statens egendomar, som här föreslås, hade köpeskillingen för desamma sannolikt blifvit använd till betäckande af statsutgifter, och man skulle numera icke hafva sett något spår af densamma. För min del, tror jag, att vi i vår ordning böra contribuera till betäckande af Statens för handen varande utgifter och icke lemna efter oss ökade skatter, uppkomne genom afyttring af tillgångar, hvilka lemnat och lemna en ständig och säker inkomst.

Herr *Lallerstedt:* Den satsen, att den närvarande tiden icke skulle hafva rätt att disponera öfver hvad den fått af förfädren, är den mest hårdnackadt conservativa sats, man kan tänka sig, och jag kan icke föreställa mig, att den inom detta Stånd vinner afseende. Den disposition, som här är i fråga, skulle dessutom ega rum till förmån, så väl för den närvarande, som den kommande tiden.

Man har påstått, att Statens egendomar icke skulle vara värda mera, än 6 millioner, eller det belopp, som motionairen uppgifvit. Nu har emedlertid Bevillnings-Comitéen, i afseende å jordegendomarnes verkliga taxeringsvärde, utrönt, att det är mer än dubbelt högre mot hvad det hittills beräknats; men derjemte bör man ihågkomma, att taxeringsvärdet å Statens egendomar är vida lägre, än på de enskildes, emedan enskilde af en eller annan orsak låtit förhöja taxeringsvärdet, hvilket icke skett med Statens egendomar. Tager man detta förhållande i behörigt öfvervägande, måste man antaga Statens egendomar till ett värde af minst 10 millioner R:dr, och, i händelse en försäljning komme i fråga, skulle säkert denna summa derigenom inflyta. Man har uppgifvit, att ett tunnland jord i medeltal kan uppskattas till högst 100 R:dr, men jag känner sådane Statens egendomar, der tunnlandet är värdt minst 400 R:dr. Dessutom vet man, att, vid utarrendering af en Statens egendom, skogens värde alls icke kommer i betraktande. Den utgör emedlertid ett särskildt capital, men tages icke med i beräkningen, enär arrendatorn deröfver icke får annat än till egendomens behof disponera. På de flesta af Statens egendomar är skogen icke ens underkastad trakthuggning. Emedlerlid synes det tydligt, hurusom under den nyare tiden man mer och mer låtit Statens egendomar öfvergå till enskildes ego. Jag frågar, om icke Kronohemmanen blifvit sålda till skatte. Jag frågar vidare, om man icke, för att undvika olägenheterna af täta arrendatorsom-

byten, medgifvit en slags besittning åt dem, som en gång fått Statens egendomar på arrende. Om de nuvarande arrendatorerne, i händelse af försäljning, anse vig hafva något anspråk på ersättning, kan man ju bevilja arrendatorn optionsrätt att köpa egendomen för en på förhand uppskattad köpeskilling; och för att underlätta försäljningen till de nuvarande egarne, kunde den ske, dels mot en viss lägre köpeskilling, och dels mot årlig ränta i spannemål. Om Ståndet icke skulle vilja bifalla Utskottets Utlåtande i sin helhet, hemställer jag, att man åtminstone måtte antaga det i hvad angår Statens mindre egendomar.

Herr *Ridderstad:* Man har sagt, att Staten vore i den belägenhet, att den är nödsakad till en försäljning af sina egendomar, i och för upprätthållandet af dess credit, men om förhållandet verkligen vore sådant, då vet jag icke, hvarföre Staten ej kan gå till väga på samma sätt, som den enskilde, hvilken behöfver capitaler. Denne låter inteckna sina egendomar. Härigenom kunde Staten lika väl, som den enskilde, förskaffa sig erforderliga capitaltillgångar för det ögonblickliga behofvet, utan att för alltid hafva frånskiljt sig fastigheterna. Med arrendeafkastningen under några och 30 år amorterades skulden, hvarefter Staten hade sina fastigheter, ograverade, qvar. För min del, tror jag icke, att Statens credit skall lida derigenom, att den behåller sina fastigheter, utan att tvärtom en försäljning skulle kunna medföra en dylik påföljd. Jag instämmer med reservanterna och uti hvad Herr *Dahm* yttrat, samt yrkar, på grund deraf, afslag å Utlåtandet.

Herr *Hierta:* De skäl, som tala för bifall till motionerna, finnas upptagna i præmisserna till Stats-Utskottets Utlåtande, och för att icke förlänga discussionen, ber jag att få dit hänvisa. Men man har ock påstått, att Kronans egendomar voro i ett ständigt stigande, samt att Staten skulle förlora, om de såldes, men deremot vinna, om de bibehöllos. Denna invändning har af Herr *Lallerstedt* blifvit bemött och, jemte det jag med honom instämmer, får jag förklara, det jag tror stigandet icke kunna räcka i evighet, och ej eller att vinsten deraf blifver så stor, som skillnaden mellan den inkomst, Staten har genom arrendena, och den ränta, som köpeskillingen skulle lemna.

Ett annat vigtigare inkast, som jag fruktade skulle lägga hinder i vägen för bifall till motionerna, var det, att i Stats-Utskottet flere af Bonde-Ståndets ledamöter ansågo,

att, om Kronans egendomar såldes, skulle derför erhållna penningar komma att sluddras bort, hvadan denna omständighet äfven borde tagas i betraktande; men något sådant bör icke förutsättas, då man vet, att Staten behöfver penningar för sina jernvägar, för hvilka så stora lån nu blifvit beslutade, och de, som anse en god valuta ligga i denna egendom, böra väl således ej hafva något emot att lösgöra Staten från bekymret att arrendera ut fastigheter, och i stället lägga medlen i jernvägarne. Det enda felet, jag, såsom motionaire, begått, är, att i præmisserna beloppet af försäljningssumman blifvit beräknadt måhända allt för lågt. Om detta är ett fel, kan dock rättelse deruti lätteligen ske, och denna omständighet bör utgöra ett ytterligare skäl för egendomarnes försäljning. Jag tror, att Utskottet gått ganska varsamt till väga, och att man icke äfventyrar någon brådstörtande åtgärd genom att lemna sitt bifall till Utskottets förslag.

Discussionen förklarades slutad, och sedan Herr Talmannen framställt proposition, dels på bifall till Stats-Utskottets Utlåtande, № 95, dels ock på afslag af detsamma, men berörda propositioner blifvit med blandade *Ja* och *Nej* besvarade, samt votering äskad, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № 95, röstar *Ja*.

Den det ej vill, röstar *Nej*.

Vinner *Nej*, afslås nämnde Utlåtande.»

Votering anställdes i vanlig ordning och utföll, sedan en sedel blifvit, förseglad, aflagd, med 27 *Nej* emot 19 *Ja*, hvadan Stats-Utskottets Utlåtande, № 95, var afslaget.

§ 4.

Föredrogos ånyo och biföllos Stats-Utskottets Utlåtanden:

№ 96, i anledning af väckt motion, angående upplåtelse till Uddevalla stad af qvarvarande delen af ett derstädes afbrunnet Kronomagazin.

№ 97, i anledning af väckt motion om rättelse i de s. k. Ofrimans frälsehemmans, i Bohus Län, beskattningsförhållanden.

№ 98, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, angående förkortning af den tid, hvarå Kronans egendomar utarrenderas.

№ 99, i anledning af väckt motion, angående afstående af jord till Marstrands stad och dess Elementar-läroverk,

och № 100, i anledning af väckta motioner, angående förut varande arrendatorers företrädesrätt vid förnyad uttarrendering af boställshemman.

§ 5.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande, № 102, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, angående försäljning till skatte af de Danviks Hospital tillhörige, med ständig städje- och besittningsrätt på innehafvaren upplåtna hemman och lägenheter.

Herr *Lallerstedt:* Stats-Utskottet har gjort en förändring i den Kongl. Propositionen, hvilken icke synes mig lämplig. Kongl. Maj:t hade nemligen föreslagit, att skatteköpeskillingen för ifrågavarande hemman och lägenheter skulle beräknas till ett belopp, motsvarande deras till Hospitalet utgående ränta för 10 år; men Stats-Utskottet har ansett att köpeskilingen borde beräknas till ett belopp, *minst* motsvarande räntan för 10 år, samt att det skulle på Öfver-Styrelsen ankomma att bestämma den högre köpeskilling, som med afseende å vissa omständigheter kunde finnas skälig. Det synes mig bättre, att köpeskillingen fastställes till 10 års räntor, ty då kunna innehafvare af dessa hemman och lägenheter dervid trygga sig; och jag yrkar således i denna punkt bifall till Kongl. Maj:ts Proposition.

Herr *Ödmansson:* Det vore högst önskligt, om de Danviks Hospital tillhörande hemman och lägenheter icke komme att säljas till det ringa pris, hvilket, enligt Kongl. Maj:ts förslag, skulle erhållas, i händelse skatteköpeskillingen bestämdes till 10 års räntor; men så vida de angående hemmanen och lägenheterna upprättade contracter göra det omöjligt för Hospitalet att af hemmanen sätta sig i besittning, bör man icke hafva något deremot, att Hospitalet erhåller så hög lösen för hemmanen, som möjligt. För min del, anser jag alltså den af Stats-Utskottet tillstyrkta förändring billig, isynnerhet som ett hemman, af hvilket en låg ränta utgår, kan vara värdt vida mera, än ett annat, för hvilket en högre ränta erlägges.

Herr *Berger:* Den förändring, som Stats-Utskottet föreslagit i den Kongl. Propositionen, anser jag vara lika nyttig, som af behofvet påkallad. Det lärer väl kunna tagas för alldeles gifvet att för många, ja! kanske de fleste, af de ifrågavarande egendomarne en vida högre köpeskilling, än den af Kongl. Maj:t till 10 gånger arrende- eller ränte-be-

loppet föreslagne, bör kunna ifrågasättas och äfven erhållas. Bäst och önskligt hade visserligen varit, om en undersökning och utredning härom på förhand blifvit verkställd för hvar och en af desse egendomar särskildt, hvaraf man äfven kunnat inhemta om och för hvilka egendomar en särskild betalning för skogen kunnat ifrågakomma, samt pröfva huruvida denna betalning blifvit på det för Staten mest ändamålsenliga sätt uppskattad och bestämd. Då emedlertid en sådan utredning saknas, och den ifrågaställde försäljningen till skatte synes vara både önskvärd och med det allmännas fördel öfverensstämmande, har Utskottet genom den föreslagna förändringen sökt bereda åtminstone möjligheten af en högre köpeskilling, än den, som i Kongl. Maj:ts Proposition är föreslagen; och i betraktande af de synnerligen stora fördelar, som genom denna reglering äfven, och kanske alldramest, åt arrendatorerna beredes, bör man kunna hoppas att, om vederbörande göra sin skyldighet, man i ganska många fall skall kunna erhålla ända till 20 eller 30 gånger arrendets eller räntans belopp såsom köpeskilling, oberäknadt ersättning för skogen. Jag tillstyrker således bifall till Utskottets förslag.

Herr *Björck:* Af den inom Stats-Utskottet i denna fråga förda discussion erfor jag, att hufvudsakliga skälet, hvarföre Utskottets Afdelning afvikit från den Kongl. Propositionen, i afseende å skatteköpeskillingens beräknande, var det, att betydande skogar tillhöra åtminstone en del af Danvikshemmanen. Det är naturligt att, då arrendatorerne icke för det närvarande få hemta någon afkastning af skogarne, den ränta, som för hemmanen nu erlägges, icke eller kan svara mot den inkomst, hvilken hemmanen skulle lemna, i fall skogarne finge begagnas. Med afseende härå och då det synes mig fullkomligt rationelt att den vanliga afkastningen af skog tages i betraktande vid köpeskillingens bestämmande, bifaller jag Utskottets förslag.

I sammanhang härmed, kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på, hvarthän det leder, om förvaltningen af fasta egendomar uppdrages åt offentliga myndigheter. Följden af en sådan åtgärd medför alltid förlust för det allmänna. Derigenom att innehafvarne af Danvikshemmanen under tidernas lopp erhållit och nu ega till desamma en perpetuel besittningsrätt, kan Hospitatet aldrig återkomma i besittning deraf, och ej eller räntan för hemmanen bestämmas öfver ett visst belopp. Denna förvaltningsåtgärd

tvingar nu Directionen öfver Hospitalet att sälja hemmanen, för att kunna erhålla någon ersättning för de derå under tidernas lopp nedlagda förbättringar och någon afkastning i mån af fastigheternas stegrade värde. Nu är meningen, att genom hemmanens afyttrande få en sådan ersättning och att erhålla en köpeskilling, som afkastar årlig ränta, jemte det afgälden bibehålles. På samma sätt kommer det att gå med Statens egendomar genom den åt arrendatorerne deraf beviljade optionsrätt, och följden af det i fråga om desse egendomar förut i dag fattade beslutet kan icke blifva annan, än att Staten får ringa inkomst af sina egendomar.

Discussionen var slutad, och Stats-Utskottets Utlåtande, № 102, bifölls.

§ 6.

Föredrogos ånyo och biföllos Banco-Utskottets Utlåtanden:

№ 19, i anledning af ett af Enkan *Carolina Löfgren* gjordt accords-anbud;

№ 20, öfver ett af Enkan *A. W. Holmberg* framstäldt accords-anbud;

№ 21, i anledning af ett utaf Canzlisten *Fr. W. Bonté* gjordt accords-anbud;

№ 22, i anledning af ett, å f. d. Ryttmästaren *F. A. Björkenstams* vägnar, framstäldt accords-anbud;

och № 23, i anledning af ett utaf Handlanden i Götheborg *C .A. Dahlgren* gjordt accords-anbud.

§ 7.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Utlåtande, № 26, i anledning af återremiss af Lag-Utskottets Betänkande, № 15, i fråga om giftomannarättens upphörande.

Herr *Staaff:* Jag kan icke undgå att yrka, att Lag-Utskottets Utlåtande måtte ogillas, och i stället antagas det förslag, som jag i min reservation framlagt, enligt hvilken den nya lagen skulle komma att lyda sålunda: »Ogift qvin»na, som fyllt tjugufem år, ege sjelf utöfva den rätt, som hennes giftoman eljest enligt lag tillkommit; dock att om sådan mö älven gäller hvad om enka i 6:te Cap. 2 § Giftermåls-Balken stadgadt är.» I sjelfva reservationen har jag anfört mina motiver, och vill blott i korthet nämna, att något sammanhang icke egentligen kan antagas förefinnas emellan qvinnans rätt att råda öfver sin hand och öfver sin egendom, och af så mycket mindre vigt torde i öfrigt en sådan myndighet vara i en tidpunkt, då qvinnan står i be-

grepp att vidtaga en åtgärd, genom hvilken hon omedelbart derpå icke vidare är deraf i behof, hvadan jag anser att, då det antages att qvinna vid 25 år *kan* medgifvas rätt att råda öfver sin hand, hon bör njuta denna rätt oförkränkt deraf, om hon anmält sig att densamma utöfva eller icke.

Herr *Lindstedt:* Då denna fråga sednast utgjorde öfverläggningsämnet inom Ståndet, förklarade jag, att jag icke ville lemna mitt bifall åt ett förslag, genom hvilket det medgåfves qvinnan att sjelf utöfva giftomannarätten, då hennes föräldrar befunno sig i lifvet. Vidhållande denna min åsigt, föranlåtes jag ock att, i öfverensstämmelse dermed, yrka afslag å Utskottets här framlagda förnyade förslag till Förordning, såvida det icke tillägges, att qvinna sjelf ej må råda öfver hand sin, då föräldrarne lefva.

Herr *Gråå:* Jag delar visserligen Herr *Staaffs* mening och anser, lika med honom, att qvinnan bör vara befriad från giftomannatvånget, utan beroende deraf om hon är myndig eller ej; men jag tror, att, om man vill bereda framgång åt sjelfva hufvudsaken, man icke bör allt för mycket hålla sig fast vid det af Herr *Staaff* anmärkta förhållandet, ty om Borgare-Ståndet skulle, för sin del, stadna i ett annat beslut, än det Utskottet tillstyrkt, är det möjligt att hela lagförslaget kan falla. Det torde derföre vara bäst att antaga Utskottets redaction af den nya lagen, helst den omständigheten, att qvinnan är myndig eller ej, icke är af någon egentlig betydenhet, enär det beror af qvinnan sjelf, sedan hon fyllt 25 år, att undandraga sig giftomannaskapet genom att helt enkelt i behörig ordning anmäla sin afsigt att blifva myndig, hvilken anmälan icke betingas af något annat, än hennes eget fria val.

Herr *Kistner:* För min del, kan jag icke heller annat, än medgifva, att Herr *Staaffs* i reservationen framlagda förslag till lagförändring är riktigt till sina premisser, men inom Utskottet biträdde jag dock den af majoriteten omfattade mening, emedan jag icke hoppades att Herr *Staaffs* åsigt skulle vinna framgång, då det var bekant att Ridderskapet och Adeln, Borgare- och Bonde-Stånden återremitterat Betänkandet i den syftning, som Utskottets här afgifna förnyade förslag utvisar, men Preste-Ståndet deremot återförvisat detsamma, under uttryckande af den mening, att någon myndighet för qvinna icke borde komma ifråga, så länge fader eller moder funnes i lifvet. Vid sådant förhållande,

och om man vill framgång åt förslaget, torde det vara klokast att stanna vid hvad detta Utlåtande innehåller, ty, om man får bedöma tänkesätten på Riddarhuset af dess protocoller i ämnet, lärer det icke vara tänkbart att der hoppas medgifvandet af en längre utsträckt frihet i denna del. Jag anhåller derföre om bifall.

Herr *Björck:* Jag befinner mig på samma ståndpunkt, som Herr *Gråå*, att jag visserligen gillar Herr *Staaffs* framställning, men jag fruktar, att, om Ståndet beslutar sig för den meningen, reformen blir till intet. Om man för öfrigt granskar Lag-Utskottets förslag, såsom det här lyder, torde i practiskt hänseende någon egentlig olikhet icke förefinnas emellan detsamma och Herr *Staaffs*, ty det innehåller ju ej annat, än att, sedan qvinnan anmält sin önskan att blifva myndig, hon inträder i rättigheten att bestämma sig för äktenskap. Om hon sedan blir omyndig igen, till följd af oförmåga att sköta sina affärer, kan Lag-Utskottets förslag icke efter orden tydas så, att qvinnan i dylikt fall åter skulle komma under giftomannatvånget. Det har blifvit mig sagdt, att Bonde-Ståndet antagit Utskottets Betänkande. Om nu Borgare-Ståndet, för sin del, godkänner Herr *Staaffs* förslag, har den vigtiga frågan vid denna Riksdag icke nalkats sin lösning, utan det är att antaga, att den kommer att förfalla; något, som äfven synes vara af Preste-Ståndet afsedt, emedan det förkastat Utskottets förslag och omfattat en tredje mening. Jag anhåller derföre, att Högtärade Ståndet måtte godkänna Utskottets nu föredragna Betänkande, öfvertygad, som jag är, att, oaktadt principen är riktig i Herr *Staaffs* förslag, Utskottets dock blir lika riktig i tillämpningen.

Herr *Staaff:* Vid nu upplyst förhållande, får jag tillkännagifva, att jag frånträder mitt förslag, tillfredsställd att mitt yrkande blifvit förvaradt i protocollet.

Discussionen var slutad, och Lag-Utskottets Betänkande, № 26, bifölls.

§ 8.

Föredrogs Borgare-Ståndets Canzlie-Directions den 12 sistlidne Maji inkomma, bordlagda Memorial, med redogörelse för förvaltning af Ståndets Canzlie-Cassa, hvilket Memorial var åtföljdt af 9 bilagor.

Herr *Gråå:* Sedan Memorial af sådan beskaffenhet, som det förevarande, från Canzlie-Directionen inkommit, har det vid föregående Riksdagar varit brukligt att tillsätta ett särskildt Utskott af tre personer, för att granska räkenska-

perna. Jag hemställer derföre, att en sådan åtgärd äfven nu måtte vidtagas, och att valet af ledamöter i detta Utskott må förrättas en annan dag.

Beslöts, det skulle Ståndets Canzlie-Utskott, bestående af tre ledamöter, väljas i Pleni-sammanträdet den 6 dennes, och att Ståndet uppdrager till bemälda Utskott att granska Ståndets Canzlie-Cassas förvaltning och räkenskaper för åren 1858 och 1859.

§ 9.

Föredrogs en ifrån Stockholms Magistrat den 15 sistlidne Maji inkommen, bordlagd skrifvelse, så lydande:

»*Till Vällofliga Borgare-Ståndet.*

Uti skrifvelse den 14 sistlidne April har Vällofliga Borgare-Ståndet anmodat Magistraten föranstalta derom, att, till deltagande, å Borgare-Ståndets vägnar, uti den revision, som öfver Stats-, Banco- och Riksgäldsverken begynnes den 15 Augusti innevarande år, en Revisor för Stockholms stad väljes, äfvensom att en Suppleant blifver utsedd, för att, i den händelse den valde Revisoren är laglígen förhindrad, i hans ställe träda.

Enligt en af ålder iakttagen ordning, hafva dessa Revisors- och Suppleantval i Stockholm hitintills förrättats af Stockholms Magistrat och Borgerskapets Äldste, utan att denna ordning grundats på någon af Borgare-Ståndet gifven föreskrift. Först i Borgare-Ståndets protocoll den 15 April 1857 nämnes, att berörda val härstädes förrättas af Magistraten och Borgerskapets Äldste: varandes dessa val till de Revisioner, som tagit deras början den 15 Augusti 1858 och den 15 Augusti 1859, i saknad af ny föreskrift, på enahanda sätt jemväl verkställda.

Då emedlertid Städernas representationsrätt, genom Stats-Makternas beslut, är förändrad, samt Vällofliga Borgare-Ståndet, hvilket det, enligt Riksdags-Ordningens 63 §, tillkommer att, på sätt det lämpligast finner, om Stats-, Banco- och Riksgäldsverkens Revisorer, för Städerna förordna, nu är församladt, har Magistraten, med uppmärksamhet på ofvanberörda omständigheter, ansett sig böra anhålla, det behagade Vällofliga Borgare-Ståndet förklara, om och hurudan ny föreskrift må, angående ordningen vid ifrågavarande Revisors- och Suppleantval, för Stockholm bestämmas.

Stockholms Rådhus den 4 Maji 1860.

På Magistratens vägnar:

J. F. Eklund.

E. G. Runeberg.»

Herr *Björck:* Jag må bekänna, att jag icke tagit del af denna skrifvelse på förhand, och således icke kan bedöma frågan annorlunda, än efter den uppfattning, åhörandet af dess uppläsning medgifver. Såsom det förekommer mig, afser skrifvelsen, att Borgare-Ståndet skall förordna om sättet för Revisorers väljande, sedan numera för val af Riksdagsmän andra grunder antagits, än de, som förut varit tillämpade, och, hvad särskildt Stockholm beträffar, den der följda ordning saknar all laglig grund, så vidt som densamma icke bör stå allt för mycket i strid med gällande ordning för Riksdagsmannaval. Så vida jag rätt läst 68 § Riksdags-Ordningen, ankommer det ock på Ståndet att förordna Revisorer, och detta stadgande kan ej gerna tydas annorlunda, än att Ståndet eger derom inlåta sig såväl i fråga om allmänna föreskrifter, som särskilda detailer. Må vara, att denne tydning är nog vidsträckt, men detta följer af paragrafens ordalydelse, som vid Grundlagens tolkning strängt bör iakttagas. Emellertid finner jag icke det vara lämpligt att Ståndet vidtager en sådan åtgärd, att Ståndet bestämmer, huru, särskildt för Stockholm, dessa val böra förrättas, utan att Ståndet håller sig till hvad, som i allmänhet är stadgadt, och således hänvisar Magistraten, att vid nämnde val följa samma ordning, som för Riksdagsmannaval är föreskrifven. Det skulle visserligen kunna komma i fråga att svara Magistraten, att Ståndet icke har att med detta ärende sig befatta, men det är just för att förekomma en sådan uppfattning, som jag begärt ordet, enär det synes mig klart, att Magistraten icke saknat anledning till sin hemställan. Jag anhåller derföre, att Ståndet måtte förklara, att val af Revisorer skola förrättas enligt den ordning och på det sätt, som för Riksdagsmäns utseende i Stockholm är stadgadt.

Herr *Rydin:* Jag hemställer, om icke denna fråga är af sådan beskaffenhet, att den bör handläggas af ett Utskott, och då Ståndet har ett enskildt Utskott, torde densamma böra dit remitteras, i hvilket fall, och om min hemställan vinner bifall, val till ledamöter i detta Utskott torde böra förrättas.

Herr *Billström:* För min del, kan jag icke inse, att Borgare-Ståndet har hvarken rätt eller pligt att lemna någon föreskrift särskildt för Stockholms stad, huru Magistraten der bör förfara vid val af Stats-Revisorer. 68 § Riksdags-Ordningen stadgar visserligen, att Riksens Ständer skola i den ordning, Stånden, hvart för sig, lämpligast finna, vid

hvarje Riksdag förordna om Revisorer; men härvid kan naturligtvis icke afses annat, än att Stånden ega att, hvart för sig, antingen omedelbart förrätta slika val eller ock föreskrifva huruledes desamma af vederbörande valberättigade skola verkställas. I enlighet härmed, har Borgare-Ståndet fastställt en viss ordning, som bestämmer de Städer och Bruksdistricter, hvilka för hvarje revision skola anställa dessa val, dervid de väljande hafva att följa det valsätt, som för hvarje stad eller corporation är gällande. Jag kan således icke finna annat, än att Ståndet endast bör lägga till handlingarne Magistratens nu föredragna skrifvelse, såsom innehållande ett ämne, hvarmed Ståndet icke har att taga befattning.

Herr *Gråå:* På grund af 63 § Riksdags-Ordningen, är Borgare-Ståndet visserligen berättigadt att meddela sådana föreskrifter rörande Revisorsvalen, som af omständigheterna påkallas, men hitintills har denna rättighet icke annorlunda begagnats, än att Ståndet bestämt ordningen emellan de Städer och Bruksdistrict, som vid hvarje revision böra anställa dessa val. Lika litet, som Ståndet befattar sig med valordningen i afseende på Riksdagsmannavalen, lika litet bör Ståndet ingå i pröfning af sättet, huru Revisorer skola väljas, och vid sådant förhållande lärer Ståndet icke nu böra meddela någon föreskrift i detta hänseende, utan endast till svar å den af Stockholms Magistrat aflåtna skrifvelse lemna det besked, att Magistraten har att efter omständigheterna förfara.

Herr *Björck:* Här har åberopats det sätt, hvarpå denna grundlagsparagraf förut tillämpats, men jag vill då fästa uppmärksamheten derpå, att detta stadgande icke blott afser Borgare-Ståndet, utan äfven Preste- och Bonde-Stånden och att detsamma ligger till grund för de åtgärder, som Bonde-Ståndet vidtager lika väl, som för Borgare-Ståndets, och Bonde-Ståndet har sjelft omedelbart utöfvat sin valrätt, utan afseende å läns- eller annan indelning. Jag kan således icke tro, att i paragrafen förefinnes den inskränkning i befogenheten, att det blott är ordningen mellan städerna, som på Borgare-Ståndets bestämmande ankommer och, då det heter att Ståndet förordnar om Revisorer, i den ordning, som Ståndet lämpligast finner, låter detta icke hänföra sig blott till ordningen emellan städerna, emedan det ej är sagdt att *städerna* skola välja, utan det tvärtom är *Ståndet* öppet att sjelft välja. I allt fall kan det hända, att, om Ståndet bestämmer, att ordningen mellan städerna skall vara den eller den, tvist ändock uppstår, huru valen inom städerna skola förrättas,

och hvilket forum skall väl då slita den tvisten? Jag tror således att Ståndet icke har annat att göra, än att, på Magistratens förfrågan, lemna omedelbart besked, och detta kan blott blifva en hänvisning till den för Stockholm gällande ordning för Riksdagsmannaval.

Herr *Rinman:* Det kan visserligen icke förnekas att Borgare-Ståndet har rätt att inom sig välja Revisorer, likasom Bonde-Ståndet, men då Ståndet en gång beslutat att dessa val skola förrättas inom städerna, torde Ståndet icke vidare böra med denna fråga sig befatta.

Herr *Björck* har undrat, på hvad sätt, om tvist uppstår, densamma skall afgöras; det är väl dock samma förhållande med dessa val, som med Riksdagsmannaval, och de lära väl således komma att afgöras efter lag och författningar. Men om Ståndet nu skulle bestämma, att Revisorer skola väljas enligt samma ordning, som för Riksdagsmannaval är gällande, vore en sådan föreskrift från Ståndets sida äfven olämplig derutinnan, om det sedermera skulle befinnas, att det vore besvärligt att vid Revisorsvalen gå på sådant sätt tillväga, och att ett bättre valsätt funnes; hvarföre jag, lika med Herr *Gråå*, anser, att Ståndet icke bör med den nu föredragna skrifvelsen sig befatta.

Discussionen var slutad; och sedan Herr Talmannen framställt propositioner på de olika meningar, som blifvit i ämnet yttrade, samt dessa propositioner med *Ja* och *Nej* besvarats, äskades votering.

En voterings-proposition uppsattes, justerades och anslogs, så lydande:

»Den, som finner Stockholms Magistrats hemställan i förevarande fråga vara ett ämne, hvarom Borgare-Ståndet anser sig ej böra någon föreskrift meddela, röstar: *Ja.*

Den det ej vill, röstar: *Nej.*

Vinner *Nej*, har Ståndet beslutat å Magistratens skrifvelse det svar, att valet af Revisor öfver Stats-, Banco- och Riksgäldsverken i Stockholm bör ske, efter samma ordning, som för val af Riksdagsmän för denna stad är bestämd.»

Omröstningen försiggick, i stadgad ordning, med slutna sedlar, en sedel aflades, förseglad, och de öfriga befunnos, vid öppnandet, innehålla 24 *Ja* emot 18 *Nej;* i följd hvaraf Ståndets beslut var fattadt, i öfverensstämmelse med *Ja*-Propositionens innehåll: kommande särskild skrifvelse att expedieras till Stockholms Magistrat, med underrättelse om nämnda beslut.

§ 10.

Föredrogos å nyo 1:o) Expeditions-Utskottets förslag, № 12, till en § i Riksdagsbeslutet, angående Sveriges och Norriges ömsesidiga förhållanden, och 2:o) Utdrag af Högvördiga Preste-Ståndets Protocoll den 15 sistlidne Maji, af hvilket inhemtades, ej mindre att Preste-Ståndet i vissa delar förändrat berörde förslag, än äfven att de öfriga Riks-Stånden voro inbjudne att i detta beslut sig förena.

Herr *Björck:* Så vidt jag kunnat fatta innehållet vid uppläsningen, lärer ingen egentlig skillnad förefinnas emellan de särskilda skrifvelseförslagen. Det synes mig dock, som om det af Preste-Ståndet framställda står i närmare öfverensstämmelse med det fattade beslutet, hvarföre jag äfven håller före att inbjudningen gerna kan af Ståndet antagas.

Herr *Billström:* Äfven jag, för min del, anser, att Preste-Ståndets redactionsförslag är bättre, än Expeditions-Utskottets; och jag tillstyrker derföre, lika med Herr *Björck*, att inbjudningen godkännes.

Vidare anfördes icke; och Preste-Ståndets inbjudning antogs.

§ 11.

Upplästes och godkändes Expeditions-Utskottets skrifvelseförslag, № 64.

§ 12.

Föredrogos å nyo Constitutions-Utskottets Memorialer:

№ 20, i anledning af ett Stånds återremiss af Memorialet, № 9.

Lades till handlingarne.

№ 21, i anledning af Riks-Ståndens beslut, rörande det i Memorialet, № 11, framställda förslaget till ändring i 15 § Riksdags-Ordningen, om hemmansegares representationsrätt.

Lades till handlingarne.

№ 22, med förslag till den ändring i 31 § Regerings-Formen, att äfven andre af Städernas innevånare, än Borgerskapet, må ega att deltaga i val till Borgmästare.

Antogs att hvila till grundlagsenlig behandling vid nästa Riksdag;

och № 23, med förslag till tillägg i 109 § Regerings-Formen och 30 § Riksdags-Ordningen, angående uppskof i Riksdag.

Antogs att hvila till grundlagsenlig behandling vid nästa Riksdag.

§ 13.

Föredrogos å nyo Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden:

№ 88, i anledning af väckt motion, i fråga om rättighet till fri försäljning å landet af hembrygdt öl och svagdricka.

Bifölls.

№ 89, i anledning af väckt motion om förändrade bestämmelser, huru kostnad vid laga skifte skall af boställe utgå.

Bifölls.

№ 90, i anledning af väckte motioner om ordnande af militärundervisningen i Riket, samt om införande af passande krigsöfningar vid Rikets alla offentliga undervisningsanstalter.

Utskottets första och andra hemställanden biföllos, hvart efter annat.

Det tredje yttrandet, (sidan 12).

Herr *Rosenqvist:* Jag anhåller att med några allmänna satser få bevisa, att hvad reservanterne mot detta Betänkande, Herrar *Adelborg* och *Lovén*, anfört är sannt, likasom att Utskottet alltför knapphändigt besvarat de motioner, som afhandlat detta vigtiga ämne. Den af mig väckta motionen afsåg, att passande krigsöfningar och exercise borde verkställas inom Rikets samtlige skolor. Det är ock obestridligt att, då naturens Herre låtit menniskan framstå i ett slags dubbelt väsende, ett andligt och ett materielt, icke allenast den andliga delen bör uppöfvas och vårdas, utan äfven den physiska. Således böra redan blott derföre, att menniskan är skyldig att vårda sin kropp, kroppsöfningar i skolorna ega rum. Men sedan menniskan inträdt i samhället, är det dessutom hennes sociala pligt att försvara det samhälle, hvilket hon tillhörer; men detta anser jag icke kunna blifva möjligt med mindre nationen blir mera krigisk; men en sådan tendence kan åter hos ett folk icke utbildas, om ej dess ynglingar uppammas till krigare, utan att likväl derföre förgäta att de på samma gång äro ämnade till medborgare. Man har likväl hittills sett saken alltför lätt och våra Statsmän hafva alltför litet begrundat behofvet att införa militäriska öfningar vid våra skolor. Utskottet klandrar, att i min motion icke skulle finnas framlagdt något närmare utveckladt förslag. Jag har derföre ytterligare uppsatt några punkter, som, om återremiss beviljas, jag anhåller måtte få åtfölja till Ut-

skottet, och jag har dervid haft den tillfredsställelsen att, ehuru dessa mina tankar i ämnet blifvit uppsatte på olika tid och vid olika tillfällen mot de från Gymnastiska Central-Institutet uttalade, och hvilka äro i min hand samt tillgänglige för hvar och en, hafva dock samma idéer blifvit å ömse sidor uttryckte.

Ehuru min motion mera än tillräckligt angifver hvad, som *åsyftas* med det af mig föreslagna införande af gymnastik-undervisning och militär-öfningar i Rikets alla skolor för gossar och ynglingar, och, ehuru jag äfven i berörde min motion *redan antydt* sättet att gå tillväga, dels inom de olika skolorna och dels rörande undervisningen; så vill jag visserligen icke undandraga mig att än ytterligare lemna några, ehuru öfverflödiga, bidrag i dessa hänseenden, och detta destoheldre som Utskottet tyckes längta derefter. Dock ber jag vördsamt få påminna det Höglofliga Utskottet att Regeringen, med tillhjelp af Chefen för Gymnastiska Central-Institutet och andra auctoriteter, är i vida bättre tillfälle, än jag, att åstadkomma dylikt arbete.

Något lagförslag kan dessutom här, förnuftigtvis, *icke* komma i fråga, utan på sin högsta höjd endast

»*Förslag till grunder för undervisningen i gymnastik- och militär-öfningar inom Rikets alla Skolor för gossar och ynglingar.*

Småbarns-Skolorna.

Uti hvarje småbarns-skola öfvas eleverna i fristående gymnastik, marcher, rättning och vändningar. Skjutning med båge och pil eger der ock rum, äfvensom simning.

Sådan undervisning meddelas (med undantag af simning och skjutning) helst, under 5 à 10 minuter, efter hvarje hel timmas sittning i skolan.

Härförutom användes, dagligen, 1 timme till dessa öfningar.

Är skollärare icke skicklig att leda dessa öfningar, varder tjenlig person dertill antagen, helst af närmast till skolan liggande befäl eller trupp.

För att skyndsammast och med minsta kostnad erhålla sådana exercis-mästare, böra passande soldater, corporaler eller annat underbefäl dertill danas under mötena, åtminstone vid alla de Regementen och Corpser, hvilka inom sig hysa Officerare, de der genomgått cursen vid Gymnastiska Central-Institutet.

Central-Institutet fortfare, hädanefter som hittills, att bilda dylika lärare.

Der tillfälle till simöfningar icke finnes, bör hvarje gosse åligga att dagligen tvätta hela kroppen med kylslaget vatten eller att undergå en efter ålder och krafter modererad dusch. Att nödig rörelse derpå måste följa — det säger sig sjelft.

Till täflan och oskadlig uppmuntran böra så kallade uppvisningar ega rum, helst inför fullt sakkunnige personer, och kunna, vid sådana tillfällen, namnen å de skickligaste gossarne tillkännagifvas.

Classification, efter hvars och ens skicklighet, verkställes efter lärarens skön och på grund af inverkande omständigheter.

I de högre eller Lärdoms-Skolorna

begagnas, förutom fristående gymnastik, äfven sådan, hvartill fordras gymnastik-attirail, hvilken så fort ske kan anskaffas, uppsättes och ordnas.

Central-Institutet och Arméen fournera med lärare.

Här lägges redan mera vigt vid skjutningen, hvartill luft- och skrufgevär användas. Rörelserna afse numera att utveckla icke endast kroppen, utan äfven omdömet och förtroendet till egna krafter. I öfrigt ungefär lika med föregående, rörande småbarns-skolor. På lärarens hjerta och intelligence beror här mycket. Följer häraf: strängare urval.

I Gymnasierna eller deremot svarande Skol-inrättningar

förfares efter redan antydde grundsatser, men med gymnastikens och krigsöfningarnes tillämpning efter den mera stadgade åldern. Som gymnasist bör man redan lära sig förstå, *och inom sig känna*, att man är ett krigareämne, i förening med ett medborgsmannaämne, tvänne intimt förenade beståndsdelar, hvilka, först då de äro sammanlänkade, utgöra en Svensk — sådan han *bör vara* och *måste blifva*. Kulor och krut i gymnasium måste börja uppenbara sitt ohyggliga — men, tills vidare — nödvändiga majestät. Våra ynglingar *måste*, om fosterlandet skall ega bestånd, i tid göra bekantskap med dessa maktens våldsverkaremedel, intill dess den sanna Christendomen, som nu synes slocknad, åter hinner tändas för att sprida himmelskt ljus och evig sanning i den mörka och kalla verlden.

Vid Universiteterna

väntar framtiden idel krigiske unge medborgare eller medborgerlige unge krigare, en hvar egande välde öfver både kropp och själ och med detsamma icke endast öfver sig

sjelf, utan äfven öfver en hvar fosterlandets fiende. Förlästa sjuklingar få der lika litet finnas, som råa öfversittare. Själens och kroppens harmonie bör här uppenbara sig i den manlige, kraftfulle, kunnige, glade, men tänkande och fosterlandet med glödande värme älskande ynglingen, som, ödmjuk och rörd, tackar Gud att han tillhör och får försvara detta land, intill dess menskligheten hunnit lära att vi alla äro bröder och barn utaf en och samme Fader. Att nå ett sådant mål, dertill fordras, som redan sagdt är, menniskoorganismens harmoniska utveckling, och receptet för att blifva *så* frisk kan bäst sökas hos faculteterna och Gymnastiska Central-Institutet gemensamt. Jag kan blott tillägga: hittills har man hvarken sökt eller funnit! Man lefver på våra fäders gamla ära; men sjelf vill man hvarken kämpa eller lära.

Skjutgillen

bildas, på Konungens uppmaning, i hvarenda socken inom hela Riket. Gevär och ammunition erhålles, på reqvisition, genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, och mot redovisningsskyldighet, från Kronans förråder. Der behof göres, lemna Regementerna nödige instructeurer. Dessa skjutgillen äro alla frivilliga. Den Svensk, hög eller låg, som fruktar dessa gillen, han hvarken är, var eller blir Svensk. En Regering, som skulle frukta dylika, har antingen ondt samvete eller ondt om sundt förnuft».

Jag anhåller att Utskottets Betänkande måtte återremitteras. Det är för mig omöjligt att se det vigtiga ämnet så lätt, som Utskottet gjort. Jag vill blott, exempelvis, nämna en så simpel sak, som att *gå* ordentligt. Huru många i vårt kära, gamla land är det väl, som har den förmågan inne? Visserligen icke en bland tusende. De flesta behöfva nära 5 minuters tid blott för att vända sig, och åratal gå således förlorade, under en lång lifstid, blott genom felaktighet i vändning. Jag tror ej eller att det kan vara Borgare-Ståndets önskan, att icke samma krigareanda en gång åter må väckas till lif i vårt land, som fordom höljt Svenska namnet med ära och fört detsamma på ryktets vingar kring verlden. Det låter sig också icke göra att lefva oberoende och fritt endast med stöd af den andliga kraften. Hur spränglärd man än må vara, är man derföre icke mäktig att med lärdomen allena motstå Rysslands bajonetter.

Herr *Ridderstad:* Vid alla de tillfällen, då frågor af denna beskaffenhet utgjort föremålet för öfverläggningar inom

detta Högtärade Stånd, har jag alltid uttalat samma åsigter, som Herr *Rosenqvist* nu gjort; och då ett sådant ämne ånyo är å bane, kan jag också icke annat än fasthålla den mening, jag tillförene hyst. Saken är verkligen så vigtig, att den förr eller sednare måste blifva en verklighet, och om allmänna tänkesättet icke är så utveckladt, att detta kan ske nu, varder dock säkerligen den dagen kommande. Jag ber att få nämna att i Linköping finnes ett Elementar-Läroverk, der undervisning lemnas åt gossar från 8 till 14 år. I detta läroverk har i gymnastik blifvit tillsatt en lärare, som tillika är militär. Lifvad för saken, har han på egen bekostnad inköpt trägevär. Vid gymnastiktimmarne marchera gossarne ut på gården, der läraren låter dem exercera och manövrera. Jag försäkrar att man icke kan se dessa öfningar utan nöje. Pojkarne lifvas, blifva raska och hurtiga och utveckla sig i militärisk takt och hållning. Om denna undervisning vore så ordnad öfverallt i Riket, så blef ock följden, att Sveriges ungdom erhöll en uppfostran från barnaåren, sådan, att ynglingen med den inre uppfattningen af fäderneslandets försvar äfven förenade den yttre physiska utvecklingen, som erfordras för att försvara fosterjorden och betrygga densamma emot mäktiga grannars hot. I likhet med Herr *Rosenqvist*, anhåller jag om återremiss.

Herr *Sundblad:* Ehuru jag icke antecknat mig såsom reservant, har jag dock inom Utskottet sökt medverka till framgången af Herr *Rosenqvists* motion. I öfverensstämmelse med den åsigt, jag i det vigtiga ämnet sålunda hyst och hyser, önskar äfven jag, för min del, att Betänkandet må till Utskottets förnyade behandling återförvisas, och anhåller jag derföre, att Herr Talmannen behagade framställa proposition i sådan syftning.

Herr *Rydin:* En motion, som afser att sätta nerv och stål i vår förvekligade generation och åter göra den värdig samt mäktig att bära de kyller och svärd, som med sådan kraft buros en gång af våra blå och gula gossar, kan icke annat än väcka deltagande hos hvarje sann fosterlandsvän. Då jag således önskar motionen all framgång, följer deraf äfven, att jag förenar mig med dem, som yrkat att detta Betänkande, som alltför knapphändigt behandlat den vigtiga frågan, bör till Utskottet återremitteras.

Herr *Lovén:* Då jag vid detta Betänkande antecknat mig såsom reservant, anser jag mig ock pligtig att redogöra för mina åsigter i ämnet. Öfverläggningen i denna fråga

inom Utskottet var ganska vidlyftig och rörde i början blott utsträckning af militäröfningar till lärdomsskolorne; och jag ansåg att, likasom å ena sidan militär-faculteter vid Universiteten icke borde inrättas, i städerna åter militäröfningar vore nödvändiga i alla skolor, öfvertygad som jag var, att så beskaffade öfningar blifva af mycken nytta för lärjungarnes utveckling och att de medföra den fördel derjemte, att, då under nuvarande förhållanden gymnastiken vid läroverken frångått sin första bestämmelse och blifvit tvång, i stället för recreation, den, förenad med lämpliga krigsöfningar, skulle komma att lifva lusten hos gossarne och energien. Framförallt ansåg jag dock af vigt, att denna undervisning infördes i folkskolorna på landet, något, som för öfrigt öfverensstämde med våra Officerares interesse, emedan, om ynglingen från folkskoletiden inhämtat grunderna för vapens förande och bruk, han blir lättare att behandla som beväringskarl. Jag hade trott att äfven denna omständighet borde tagas i öfvervägande, ehuru i allt fall införandet af dessa öfningar vore af vigt äfven på landet. Deremot gjordes flere invändningar. Qvinnor användas — sades det — numera äfven vid undervisningen på landet och det vore olämpligt för dem att föreslå dylika öfningar, och många skollärare vore äfven lytte och lame och af sådan anledning dertill otjenlige. Men detta bemöttes dermed, att i hvarje socken alltid funnes afskedade under-officerare och soldater, som innehade nödiga kunskaper i ämnet och som vore lämplige att leda undervisningen i denna väg. Af dessa skäl, önskar jag ett mera prononceradt yttrande och förenar mig derföre nu med dem, som yrkat återremiss.

Herr *Hierta:* Ehuru tvifvelaktig om något vinnes med en återremiss, vid det förhållandet, att Utskottet, såsom skäl för sitt afstyrkande af de i ämnet väckta motionerna, åberopat, att denna fråga är behandlad af annat Utskott, som derutti afgifvit yttrande, har jag dock icke ansett detta tillfälle böra lemnas, utan att på det varmaste instämma i Herr *Rosenqvists* anförande, hvars innehåll icke blott vittnar om en varm fosterlandskänsla, utan äfven är af stor vigt att besinna för en hvar, som hyser någon omtanka för fosterlandets framtid. Då frågan om beväringsstadgan här förevar, yttrade jag en åsigt, som icke lyckades vinna allmänt bifall, att nemligen med vårt beväringssystem, sådant det för närvarande är inrättadt, vi icke hafva någon säkerhet att kunna försvara fädernejorden, om icke långt mera göres för en na-

tionalbeväpning; för uppnående af hvilket mål ett af de första stegen vore att begynna med militärvapenöfningar i skolorna. Så är det ordnadt i Schweitz, hvars anstalter i detta afseende jag vid ett annat tillfälle åberopade, då frågan om beväringsskyldigheten här förevar till pröfning, ehuru det fanns talare, som företogo sig att förlöjliga detta åberopande genom att uträkna, huru mycket ett dylikt system, efter den uppgifna totalsumman, skulle per man för hvarje soldat kosta en Stat af relativt sådan storlek, som Sverige, och som, med stöd af dessa calculer, caracteriserade det af mig citerade exemplet såsom en orimlighet eller såsom utopiskt och overkställbart, utan afseende derpå att erfarenheten visat det vara en verklighet. Jag förenar mig med Herr *Rosenqvist.* Jag tror, att en återremiss skulle gagna saken, men om den ej skulle beviljas, är jag likväl öfvertygad, att den vigtiga frågan om krigsöfningar i skolorna i allt fall numera är så väckt, att denna vigtiga del af undervisningen inom ej så lång tid kommer fram genom enskilda åtgärder, äfven om inom vissa delar af Statsmakterna ett sådant medel till utveckling af vår nationalanda, likasom af den physiska uppfostran, icke ses med särdeles blida ögon af andra skäl.

Öfverläggningen var slutad, och Betänkandet, i dess nu föredragna del, återremitterades.

№ 91, i anledning af väckt motion om utgifvande af ett sammandrag utaf gällande författningar, rörande Rusthållares åligganden, samt deras och manskapets vid Indelta Cavalleriet ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, och om planpenningars utgörande af Cavalleritorpen.

Bifölls;

och *№* 92, i anledning af återremiss af Betänkandet, *№* 29.

Herr *Björck:* Ståndet har en gång uttalat sin åsigt i denna fråga, då Ståndet återremitterat det först afgifna Betänkandet. Utskottet har dock här förnyat sin förra framställning. Denna har genom de öfrige Ståndens beslut visserligen blifvit ett Rikets Ständers, men jag hemställer likväl, huruvida icke Ståndet äfven vid detta tillfälle bör uttala sitt bifall af motionen och sitt afstyrkande af Utskottets förslag; och anser jag, att det för sådant ändamål må vara lämpligt att det nu föredragna Memorialet lades till handlingarne, med ogillande af Betänkandet, *№* 29, hvarå jag hos Herr Talmannen anhåller om proposition.

Vidare anfördes icke, och Utlåtandet, № 92, lades till handlingarne, med ogillande af Betänkandet, № 29.

§ 14.

Föredrogos å nyo Stats-Utskottets Utlåtanden:

№ 103, angående väckta frågor om ytterligare Statsbidrag för reparationsarbeten å Westerås Domkyrka.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Jag har visserligen ingenting att anmärka emot sjelfva det slut, hvartill Utskottet här kommit, i afseende å det af Kongl. Maj:t för ifrågavarande reparationsarbeten å Westerås Domkyrka äskade belopp, men det synes mig, att detsamma lika gerna kunnat tillstyrkas att utgå såsom *rent anslag*, som att dervid fästa ett sådant villkor, som här förekommer. Utskottet tillstyrker nemligen, att det beviljade understödet bör återgäldas, *i den mån Domkyrkans tillgångar dertill framdeles lemna tillgång.* Jag hemställer till Stats-Utskottet, hvem, som skall taga initiativet för att utröna, om och när i en oviss framtid några medel kunna blifva för ändamålet disponibla. Skall Domkyrko-Commissionen hvarje Riksdag aflemna en räkning öfver kyrkans inkomster och utgifter? Eller tror man väl, att Kyrko-Rådet sjelfmant skall inkomma till Ständerna med förklarande, att de äro beredda att börja återgäldande af de använda medlen? Något sådant lärer väl icke vara tänkbart. Jag önskar således, att, *om* något villkor skall fästas vid det tillstyrkta anslaget, detsamma åtminstone blir bestämdare uttryckt och mera förbindande, än här är fallet; hvarföre jag i sådan syftning anhåller, att Utlåtandet i denna del måtte till Stats-Utskottet återremitteras.

Herr *Ekholm:* Det skämt, Herr vice Talmannen tillåtit sig med afseende å Westerås Domkyrka, skulle jag kunna besvara med uppläsande af en lång artikel, men jag föredrager att åt Herr vice Talmannen, till hans begrundande, öfverlemna den.

Herr *Björck:* Det förhåller sig verkligen så, som man inhemtar längre ned i Betänkandet, att Westerås Domkyrka för närvarande väl har rätt goda inkomster, men att derjemte från äldre tider utgifter äro densamma ålagda, hvilka icke ega sammanhang med kyrkans ändamål, eller kunna dit hänföras. Genom förslaget att en undersökning måtte företagas för att utreda dessa förhållanden, och befria kyrkan från de för dess ändamål främmande utgifter, har Stats-Utskottet afsett att Domkyrko-Cassans tillgångar skola ökas, i samma mån en indragning eller öfverflyttning till andra

utgiftstitlar af berörde skyldighet kan anses vara af rättvisa och billighet påkallad. Då emedlertid kyrkan befinner sig under reparation, och i sådant hänseende behöfver understöd, kan, vid sålunda befintlig möjlighet till cassans förkofran, man likväl icke gå i sin frikostighet så långt, att, om motsvarande inkomster blifva kyrkan till del, hon helt och hållet befrias från förpligtelsen att förskottet återgälda, under det, å andra sidan, man billigtvis icke eller kan *ovillkorligen* ålägga kyrkan en dylik betalningsskyldighet, emedan, om hon ej frikallas från förenämnde, hennes tillgångar nu betungande, utgifter, hon skulle sakna medel till låneliquidens fullgörande. Om man för öfrigt tager i betraktande, att med det tillstyrkta anslaget endast afses att återställa murarne i hållbart skick, och att sålunda åt framtiden bevara detta monument af forntida byggnadskonst, torde det böra medgifvas, att Stats-Utskottet stadnat vid ett lagom, helst församlingen, för att kunna begagna det såsom kyrka, ändock får vidkännas icke obetydliga kostnader. Det kan visserligen ifrågasättas, huruvida Statens hårdt anlitade medel lämpligt användes för ett dylikt ändamål, men då, sedan längre tid tillbaka, kyrkan, som otvifvelaktigt eger ett monumentalt byggnadsvärde, beröfvats de inkomster, som kunnat användas för underhållet, och då församlingen derjemte yttrat den mening, att detta underhåll var den för dyrt, och att den derföre, om den öfverlemnades åt sina egna krafter, hade för afsigt att bygga sig en mindre kyrka, skulle följden af ett afslag å denna framställning blifva, att Domkyrkan komme att förfalla. Jag är visserligen icke bland dem, som sätta något särdeles stort värde å gamla byggnader, men jag går icke eller så långt i begäret att dem utdöma, att jag vill låta dem helt och hållet öfvergå till ruiner; och om de kunna restaureras med en relativt mindre utgift, tror jag verkligen, att Statens medel mången gång användas och kunna användas på ett mindre lämpligt sätt, än detta.

Herr vice Talmannens anmärkning låter åter ganska lätt besvaras genom en hänvisnlng till nästa punkt af Betänkandet, och till den omständigheten, att räkenskaperna undergå revision af Kammar-Rätten och af Riksens Ständers Revisorer, samt att i dessa räkenskaper förskottsbeloppet kommer att uppdebiteras såsom en kyrkans skuld, så länge det ej blifvit vederbörligen affördt; och då man icke lärer kunna föreställa sig annat, än att Kammar-Rätten och Revisorerne, sin pligt likmätigt, tillse Statens rätt och bästa, tor-

de Herr vice Talmannens farhåga, att ingen finnes att den bevaka, vara ogrundad, och således, i hvad den innefattar en anmärkning mot Utskottets här gjorda villkorliga framställning, icke böra till någon deremot stridande åtgärd föranleda.

Herr *Lovén:* Jag instämmer till alla delar uti den af Herr vice Talmannen emot den nu föredragna delen af Betänkandet gjorda anmärkning. Om nemligen Ståndet och Riksens Ständer finna sig föranlåtne eller benägne att anvisa för det afsedda ändamålet erforderliga medel, torde det, enligt mitt förmenande, vara bättre, att dessa medel anvisas rent af såsom gåfva eller ock såsom lån, i sistnämnda hänseende med de bestämmelser för återbetalningen, som hitintills varit vanliga, än att beloppet beviljas under den form, som här blifvit begagnad, och af hvilken antagligen svårighet måste möta att bestämma tiden för summans återgäldande; hvarföre ock af ett bifall dertill sannolikt endast blefve följden, att anslaget komme att för everldeliga tider i räkenskaperna balanceras. Jag förenar mig således i Herr vice Talmannens yrkande om återremiss, på det att anslagets beskaffenhet och natur måtte noggrannare bestämmas, samt, om detsamma är afsedt att utgå såsom lån, villkoren närmare utsättas.

Discussionen var slutad, och Utlåtandet, **№ 103**, bifölls.

№ 104, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposision, angående ytterligare anslag till iståndsättandet af Linköpings Domkyrka.

Herr *Ridderstad:* Vid behandlingen af frågan om ytterligare Statsbidrag till reparationsarbeten å Westerås Domkyrka, yttrade jag mig icke, emedan jag ej närmare kände förhållanderna; deremot har jag mig dem fullkomligt bekanta med afseende å Domkyrkan i Linköping. Denna Domkyrka är ett bland våra äldsta monumentala minnen, och i architectoniskt hänseende ett bland de vackraste. Få vi tro Professor *Brunius*, är denna kyrka ett bland de tempel inom vårt land, som utmärker sig för den ädlaste, mest storartade och classiska byggnadsstil. Men denna kyrka byggdes ursprungligen icke eller för staden och orten, utan mera såsom en stor kyrklig centralpunkt för provincen, måhända för hela det medlersta Sverige. *Magnus Ladulås* och *Magnus Smek* visade ock mycken frikostighet mot denna kyrka, men vid reformationen indrogos dess tillgångar, hvaribland

icke mindre än omkring 500 ℔ silfver och 570 hela hemman. Sedan den tiden har kyrkan upprätthållits af Konungarnes och landets gunst och nåd, lefvat — man kan verkligen säga det — på Guds försyn. Under tidernas längd har den varit olycklig nog att blottställas för flera eldsvådor. Den sednaste skadade den djupt; tvänne af dess stödjepelare måste, på grund af branden, borttagas, och väggarna hafva, tillfölje deraf, småningom gifvit sig. På grund deraf, och då kyrkan saknade egna medel, har styrelsen för kyrkan vädjat till Riksens Ständers välvilja för dess vidmakthållande. Riksens Ständer hafva ock, mer än en gång, hugnat kyrkan med anslag. Sålunda har, vid föregående Riksdagar, Domkyrkan beviljats, dels ett lån af 30,000 R:dr R:mt, dels ett anslag af 37,500 R:dr utan återbetalningsskyldighet. Med de få tillgångar, kyrkan dessutom haft att disponera, har intill slutet af år 1858 till reparationer användts icke mindre än 90,630 R:dr. På grund häraf och enär, efter afdrag af omkostnaderna för ofvannämnde låns liqviderande, cassans tillgång vid slutet af 1858 icke utgjorde mera, än 978 R:dr 75 öre R:mt, vore det gagnlöst att vidare öka beloppet af kyrkans skuld, emedan jag ej inser att kyrkan skulle kunna ega förmåga att afbörda sig den. Jemnför man dessutom de villkor, hvarunder Stats-Utskottet föreslår lånets beviljande till Domkyrkan i Linköping, med villkoren för lånet till Westerås kyrka, så visar sig en ganska stor generosité, till förmån för den sednare, och hvartill jag förgäfves spörjer efter alla rättvisa och billiga motiver. När Utskottet nemligen föreslår, hvad också Ståndet redan godkändt, att lånet till Westerås bör återgäldas endast i den mån, som Domkyrkans inkomster dertill framdeles lemna tillgång, hemställer deremot Utskottet — med afseende till Linköping — att de 15,000 R:dr, hvilka föreslås böra utgå såsom lån med $^1/_3$:del årligen, måtte, sedan hvartdera af dem fått räntefritt innehafvas under trenne års tid, derefter återbetalas genom erläggande årligen af 6 procent utaf hela den lyftade lånesumman, villkor, relativt till Domkyrkans cassatillgång, så hårda, att jag icke tror, att styrelsen kan emottaga lånet. Frågan gäller emellertid, om Linköpings Domkyrka skall bestå eller ej, om arbetena å dess iståndsättande skola fortsättas eller icke, om de medel, som hittills blifvit för ändamålet använda, skola vara gagnlös bortkastade, eller om, genom ett ytterligare anslag, man skall af dem draga nytta och häfda ett stort

monumentalt minne i landet. Jag anhåller om bifall till den vid Betänkandet fogade reservation.

Herr *Ekman:* Redan vid flera föregående Riksdagar har Linköpings Domkyrka af Riksens Ständer blifvit ansedd och behandlad såsom en bland de byggnader, som det vore Statens pligt att hindra från att förfalla. Äfven vid denna Riksdag har denna Domkyrka lyckats tillvinna sig sympatier inom Representationen — derom vittnar detta Betänkande —; men om man vill göra något, bör man göra det så, att hjelpen leder till ändamålet. Såsom det tillstyrkta understödet här blifvit af Utskottet föreslaget att utgå, är detta ej fallet. Linköpings Domkyrka, som räknar sin tillkomst från den tid, då kyrkan egde 578 hela hemman, har för närvarande i inkomst icke mera, än 197 tunnor spannemål årligen. Med dessa inkomster är kyrkan äfven pligtig att underhålla icke mindre Consistorii- och Biskops-, än Bibliotheks- och Domkyrkosysslomans-husen i Linköping, och de ringa tillgångarne äro knappast tillräckliga för dessa behof, så mycket heldre, som ränte- och capitalafbetalning å kyrkans redan vid föregående Riksdagar erhållne lån måste af dessa tillgångar bestridas. Enligt hvad Betänkandet gifver vid handen, utvisa Domkyrkans räkenskaper för de sednare åren, att, sedan så väl ränta och capitalafbetalning å det vid 1847—1848 årens Riksdag för kyrkans iståndsättande beviljade lån, som öfrige utgifter, blifvit bestridde, kyrkans inkomster lemnat ett öfverskott af endast 978 R:dr 75 öre R:mt. Om nu detta öfverskott användes att med 6 procent årligen erlägga ränta och amortering å den här tillstyrkta lånesumman, återstår icke det minsta till reparationer af de nämnda byggnaderna. Det torde derföre blifva omöjligt för Domkyrkan att emottaga det lån, som Stats-Utskotiet här föreslagit. Deraf blir åter följden, att de påbörjade och långt avancerade reparationsarbetena å kyrkan komma att afstanna, och att alla utgifter, som hittills blifvit gjorda till inköp af de materialier, som begagnats under reparationen, äro bortkastade. Nästa gång, då Riksens Ständer måhända blifva mera gifmilda mot denna gamla och herrliga tempelbyggnad, måste således en del af det då beviljade anslag användas, för att anskaffa samma materialier, som nu befinnas i kyrkans ego. Jag anhåller, af dessa skäl, om afslag å Utskottets Betänkande och bifall till den dervid fogade reservation.

Herr *Rydin:* Det är märkvärdigt, huru vissa städer, sedan de väl en gång fått glädjen att hugna sig åt Riksens

Ständers välvilja, icke känna någon gräns för sina anspråk. Huru bära sig då andra städer åt, som fått intet och som derjemte hafva mindre förmåga, mindre resourcer? Man säger väl, att det beviljade låneunderstödet icke räckt till för ändamålet, men jag frågar: är det för mycket att stadssamhället sjelft bidrager något till iordningssättandet af dess Guds hus. Jag bifaller Utskottets Betänkande, eller ock yrkar jag afslag å allt anslag till Linköpings Domkyrka.

Herr *Lovén:* Då Ståndet, oaktadt de inkast, som blifvit framställda mot redactionen af Utskottets framställning, rörande det för reparationsarbeten å Westerås Domkyrka tillstyrkta ytterligare statsbidrag, ändock lemnat förslaget sitt bifall, och jag icke kan inse, att förhållandet med Linköpings Domkyrka är annorlunda beskaffadt, så, och för den händelse, att understöd för denna kyrka anses böra ifrågakomma, yrkar jag, att samma ordalag måtte begagnas för anslaget till Linköpings Domkyrka, som föreskrifvits för den i Westerås.

Herr *Hierta:* Så väl i Riksgälds-Afdelningen, som i Utskottets Plenum, har denna fråga blifvit fullständigt afhandlad, och det var efter — jag vågar säga det — ett samvetsgrannt öfvervägande af alla omständigheter, som pluraliteten icke ansåg sig kunna gå längre, än Betänkandet utvisar. På Riksgälds-Afdelningen uppträdde en af de ledamöter inom Bonde-Ståndet, som annars tillhöra de mest hushållsaktige med Statens medel, *C. A. Larsson*, och talade för anslag till Linköpings Domkyrka, och det händer ofta, då de, som hålla igen, någon gång släppa löst, att de vinna framgång, men det hjelpte icke i detta fall. Ett af de skäl, hvarföre Utskottet icke ansåg sig böra gå längre, var ock det, att det icke var utredt, om staden sjelf bidrager till kyrkobyggnaden, och detta var en fordran, på hvilken man ansåg staden böra ingå, innan man ville göra ytterligare presenter. Jag anhåller om bifall till Betänkandet.

Herr *Ekelund:* Jag instämmer med Herrar *Ridderstad* och *Ekman*, samt anser talande skäl förefinnas för bifall till hvad Kongl. Maj:t föreslagit Rikets Ständer, eller »att för »fortsättning af reparationen å nämnde kyrka bevilja ett an»slag af 30,000 R:dr, att under nästkommande statsregleringsperiod utgå med 10,000 R:dr årligen». Utskottet deremot har tillstyrkt, att hälften af denna summa skulle utgå i egenskap af lån. Af föregående talare har blifvit anfördt, huru som kyrkan icke skall mäkta att bestrida kostnaderna för

ränta och amortering, ej blott å det lån, kyrkan af Staten redan erhållit, jemte de öfriga utgifter, som den har gemensamt med andra kyrkor, utan äfven å det nu föreslagna lånet; hvarföre det ock torde vara tvifvelaktigt, om kyrkan kan emottaga ett, på sådana villkor, som dessa, beviljadt understöd. Och, skulle den det ej kunna, vore sådant detsamma, som att låta kyrkan förfalla till en ruine, hvilket icke kan vara Staten värdigt. Jag anhåller om proposition å bifall till hvad Riksgälds-Afdelningen föreslagit, och tager mig friheten att uppläsa det, emedan derigenom till stor del besvaras, hvad Herr *Hierta* andragit. Det lyder, som följer: »Jemte remisser å denna Kongl. Proposition från samtlige Riks-Stånden, har Utskottet från Bonde-Ståndet emottagit åtskilliga inom detta Riks-Stånd afgifna yttranden, hvilka innefattade anmärkningar mot det begärda statsanslaget, på den grund, att Linköpings Domkyrkoförsamling borde, i likhet med andra församlingar, sjelf bekosta sin kyrkas underhåll, och Staten vara helt och hållet från utgifter för detta ändamål befriad; — men enär, vidkommande Sveriges äldre, genom byggnadssätt och konstminnen framstående Domkyrkor, församlingarne i allmänhet, och särdeles hvad angår dessa kyrkors yttre delar, icke hafva sig ålagd skyldigheten att vidkännas de med kyrkornas underhåll förenade kostnader, af hvilken anledning jemväl Rikets Sänder vid flera tillfällen beviljat bidrag af allmänna medel för verkställighet af sådana större reparationer, dertill Domkyrkornas inkomster icke lemnat tillgång, har Utskottet funnit något afseende å berörde anmärkningar icke kunna fästas, utan får, i anseende till angelägenheten att ifrågavarande tempelbyggnad, ett bland nordens mest utmärkta minnesmärken af medeltidens byggnadskonst, behörigen vårdas och vidmakthålles, och då upplyst är att kyrkans tillgångar ej förslå till bestridande af kostnaderna för fullföljande af den, sedan flere år tillbaka, pågående reparationen för iståndsättande af kyrkans yttre delar, Utskottet tillstyrka bifall till hvad Kongl. Maj:t uti ifrågavarande hänseende behagat föreslå.»

Herr *Lallerstedt* *).

Herr *Ridderstad:* Det förefinnes en skiljaktighet emellan Utskottets Utlåtanden, i afseende å Westerås' och Linköpings Domkyrkor, som jag tager mig friheten att observera.

---

*) Herr *Lallerstedts* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band.

I det förra Utlåtandet säges nemligen: »att Westerås stads och S:t Ilians församlingar borde vara villiga och förbundna att åtminstone, så till vida, bidraga till denna deras socknekyrkas vidmakthållande, som frågan rörde kyrkans inre delar, de der ej vore af monumental beskaffenhet och till en del endast afsåge församlingarnes gagn och beqvämlighet». Det synes således, som om Westerås Domkyrko-Styrelse begärt statsanslag äfven till sjelfva inredningsarbetet. Ett sådant anspråk har dock icke blifvit framstäldt af Domkyrko-Styrelsen i Linköping; dertill känner så väl den, som församlingen, allt för väl sin pligt att bekosta allt dylikt, och som de jemväl gjort med ganska stora uppoffringar, hvarom orgelverk och flera prydnader äfven vittna. Styrelsen för Domkyrkan i Linköping har också endast anhållit om ett så stort anslag, att derigenom kyrkans yttre murar och pelarne kunna försättas i det skick, att kyrkan må återställas i architectoniskt afseende, samt — först och främst — skyddas från ytterligare förfall. Utskottet har ock, med allt skäl, förminskat det till Westerås Domkyrka begärda anslaget med **15,000** R:dr, hvartill kostnaden för de inre delarne är beräknad. Men ehuruväl, af sådana skäl, någon dylik afkortning icke kan komma i fråga, med hänsyn till Linköpings Domkyrka, har, icke för thy, Utskottet förminskat det till kyrkans verkliga behof erforderliga belopp med icke mindre, än **70,000** R:dr. Detta förhållande vittnar derom, att Utskottet, till det minsta sagdt, behandlat Linköping temligen stjufmoderligt, och hvaröfver jag väl med allt fog eger rättighet att beklaga mig.

Att hvarje kyrka, som i omfång och byggnadsart inskränker sig till församlingens behof, måste af församlingen underhållas, säger sig sjelft. Men detta är icke fallet med nu ifrågavarande Domkyrka, som i storlek och stil vida öfverstiger ej blott stadsboernas behof, utan äfven krafter att underhålla. Här måste förhållandet uppmätas efter en annan, högre måttstock; här gäller det ett tempel af den högsta rang inom fäderneslandet; ett tempel, som vittnar om en förfluten tids utmärkta, nästan gigantiska byggnadskonst, och hvilket sålunda bereder landet en architectonisk ära, ett tempel, som, om man låter det förfalla till ruine, vore en oersättlig monumental förlust, nationen ovärdig. Stats-Utskottet har äfven i principen antagit, att bevarandet och upprätthållandet af Sveriges i äldre tider uppförda storartade och genom konstminnen dyrbara Domkyrkor utgör en för hela

nationen vigtig angelägenhet. Men huru sammanställa detta Utskottets erkännande — med dess underkännande af Kongl. Maj:ts Proposition?

Den reparation, som Linköpings Domkyrka nu undergår, och i 10 år blifvit fortsatt, rörer endast grund, murar, fönster, portaler och tak. De summor. som härtill erfordrats och erfordras, öfverstiga ett mindre samhälles förmåga. Men församlingen har icke dessmindre fått på sednare tider vidkännas icke obetydliga utgifter till kyrkan, hvad dess inre beträffar, såsom reparation å orgelverk, predikstol, bänkar och skrud, utom aflöning till orgelnist, klockare, kyrkbetjening, m. m., till fyllande af hvilka behof blifvit uttaxerade årligen å stadens innevånare 10 procent af bevillningen efter 2:dra artikeln. Linköpings stads innevånare äro, med få undantag, föröfrigt icke bemedlade, och hafva stora communala utgifter och en tryckande fattigvård. Utom flera nödvändiga allmänna företag, som nu pågå inom staden, och hvilka kännbart anstränga invånarnes tillgångar, bör jag ej eller förtiga att en byggnad till folkskola för flickor sistlidne år uppfördes, uppgående till öfver 30,000 R:dr R:mt, samt att staden ännu häftar för en skuld af nära samma summa för Stångåns rätning och hamnen vid Nyqvarn.

Häraf visar sig emedlertid att stadens befolkning icke skrinlägger sina tillgångar, utan beredvilligt offrar allt hvad den förmår för det allmänna. Men att reparationen af en kyrka, i byggnadsstil och omfång vida öfverstigande platsens behof, och som snarare kan betraktas såsom en nationens, än en communens tillhörighet, lärer icke kunna förvåna någon.

Hvad tornet beträffar, mot hvilket Herr *Lallerstedt* funnit sig föranledd att göra åtskilliga klandrande anmärkningar, har detsamma blifvit bygdt för många årtionden tillbaka, för att ej säga ett halft århundrade. I Rudbecks beskrifning öfver Linköping finnes antecknadt, att tornet är uppfördt i fransysk stil. Jag medgifver visserligen, att detsamma stöter ögat, men det har dock anor, som ej lära kunna helt och hållet underkännas: det är nemligen uppbygdt af *Hårleman.*

Jag tillåter mig att ännu en gång lägga Ståndet på hjertat vigten af att på förmånligare villkor, än Utskottet föreslagit, bevilja det af Kongl. Maj:t äskade ytterligare anslaget till fortsättandet af reparationsarbetet. Ingen kyrka kan i vårt land vara mera värdig att af Staten underhållas. Skulle några eller någon af Ståndets ledamöter någonsin föranledas till ett besök i densamma, skulle minnet af att hafva bidragit

till dess bevarande och underhåll mångdubbla den angenäma, för att ej säga sublima, känsla, som måste bemäktiga sig hvar och en vid anblicken af de höga och luftiga hvalfven, af de resliga och smärta colonnerna, af perspectivet i det långa och herrliga skeppet och af det utaf ljus öfverströmmade hvalfvet, der Christusbilden, i gigantisk storlek, möter blicken. Det är fullt af storhet, detta tempel: man blifver andäktig i dess betraktande.

Må det tillåtas mig att bjuda det Högtärade Ståndet att besöka denna Domkyrka, på samma gång jag anhåller om bifall Kongl. Maj:ts Proposition.

Herr *Hierta:* Då discussionen om denna fråga erhållit en utsträckning, som jag icke väntat, anhåller jag att få tillägga några ord, dels i anledning af den inbjudning, som Herr *Ridderstad* behagat aflåta till Ståndets ledamöter att besöka Linköpings Domkyrka, ett besök, som dock icke lärer medhinnas, innan detta beslut fattas, och således icke kan komma att på detsamma inverka, ehuru jag icke destomindre, för min del, är tacksam för Herr *Ridderstads* önskan att se oss församlade i detta Herrans tempel, dels äfven ock hufvudsakligen med anledning af Herr *Ekelunds* hemställan, om det vore värdigt Staten att lemna kyrkan såsom en börda för församlingen, utan hjelp från Statens sida. Jag tillåter mig då att fästa Herr *Ekelunds* uppmärksamhet å den omständigheten, att i præmisserna till detta Utlåtande det upplyses att Linköpings församling redan erhållit af Staten 37,500 R:dr, som gåfva, och 30,000 R:dr i lån, och att, genom dessa statsmedel, i förening med kyrkans egna tillgångar, största delen af kyrkans norra sida, jemte en del af den södra, skulle återställas för en kostnadssumma af 90,630 Riksdaler, men, då detta ärende behandlades i Utskottet, upplystes det, om jag rätt minnes, att någon reparation å kyrkans yttre delar icke skett sedan år 1805. Jag frågar då, hvartill har väl i sådant fall den till kyrkan anslagna kronotionden blifvit använd? Förmodligen på inredningen, ty i annat fall hade väl under en så lång tid något bordt vara besparadt. Då nu Utskottet föreslagit Rikets Ständer att för ändamålet anvisa en summa af 30,000 R:dr, att under nästkommande statsregleringsperiod utgå årligen med 10,000 R:dr, deraf hälften såsom anslag, samt återstående hälften, i egenskap af lån, så kan jag icke finna annat, än att deruti ligger en present, samt att församlingen, utan möda, för detta belopp kan göra de reparationer, som äro nödvändiga. Af de ritningar, som,

under öfverläggningen i detta ämne, voro i Stats-Utskottet tillgängliga, inhemtade man ock, att en stor del af det redan verkställda reparationsarbetet utgjorts af granna, yttre anlagda prydnader, som i viss mån voro öfverflödiga för att sätta kyrkan i sådant skick, att församlingen kan dyrka Gud i dess inre. Under *Carl Johans* tid pryddes ock Domkyrkan i Linköping med trenne statuer, som köptes af *Byström* för en summa af **16,000** R:dr, hvaraf således visar sig, att denna kyrka icke varit lottlös från Statens sida äfven för sitt inre. Jag anhåller, fortfarande, om bifall till Betänkandet.

Herr *Ekelund:* Jag har egentligen begärt ordet, för att, med anledning af Herr *Hiertas* uppfattning af mina ord, få anmärka, det jag icke sagt, att Staten lemnat Linköpings Domkyrka utan allt biträde, utan att jag sagt det icke vara Staten värdigt att låta denna kyrka förfalla till en ruine, hvilket lätt kunde hända, om icke det begärda anslaget beviljas på det sätt, som Kongl. Maj:t föreslagit. Det synes i öfrigt af Betänkandet att, förutom redan använda medel, ett belopp af ytterligare **100,000** R:dr R:mt erfordras, för att sätta Domkyrkan i fullständigt skick, och att till dess anskaffande utvägar saknas, då kyrkans behållna medel, vid sistförflutna års början, utgjorde föga mera än **11,000** R:dr, och dess årliga inkomster till största delen medtagas genom räntan och capitalafbetalningen å det redan förut erhållna Statslånet. De af Herr *Hierta* omnämnda ritningarna har jag icke sett, men jag förmodar, att de klandrade architectoniska prydnaderna endast äro sådana, som förut funnits å kyrkan, och hvilka det väl icke skulle vara skickligt att vid ett samvetsgrannt restaurations-arbete hugga undan, för att sedan få en slät vägg.

Herr *Ekman:* Med anledning af Herr *Hiertas* sednaste anförande, tillåter jag mig fästa uppmärksamheten deruppå, att uti det belopp af **90,630** R:dr, som användts till reparationer å förevarande tempelbyggnad, ingå **23,130** R:dr, som tillskjutits af Domkyrkans egna tillgångar, hvadan således Domkyrkan icke för allt har att tacka Staten. Det synes dock, som om Herr *Hierta* förmenat, att, då Linköpings Domkyrka fått så mycket, som den fått, eller i anslag och lån tillsammans **67,500** R:dr, Staten icke borde göra vidare tillskott för detta ändamål, utan öfverlemna arbetets fortsättande åt församlingens eget skön. Härvid förekommer, att hvad, som ännu återstår, till beloppet utgör en större summa, än som redan blifvit använd, eller **100,586** R:dr R:mt. I öfrigt torde

det böra bemärkas, att kyrkans inkomster, som, då den byggdes, voro ganska betydliga, numera, efter beslutet å Westerås Recess, tillfallit Staten, och för närvarande icke utgöra mera, än i medeltal motsvarande ett penningevärde af 2,364 R:dr om året, samt att, då af denna summa i första rummet skall bestridas ränta och amortering af det kyrkan redan bevilljade lån af 30,000 R:dr, samt derjemte underhållas de af mig redan omnämnda byggnaderna, dessa inkomster verkligen icke kunna räcka till att bestrida kostnaden för en fortsatt reparation och icke ens lemna något öfverskott till ränta och capitalafbetalning af det af Utskottet till utgående här föreslagna lån. Jag anhåller derföre, fortfarande, om bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna Nådiga Proposition.

Discussionen ansågs slutad, och af Herr Talmannen gjorda propositioner å de yttrade olika meningarne besvarades med *Ja* och *Nej*, hvarefter votering yrkades och en voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs, så lydande:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № 104, första yttrandet, röstar: *Ja*.

Den det icke vill, röstar: *Nej*.

Vinner *Nej*, bifalles Kongl. Maj:ts Proposition i denna fråga.»

Omröstning med slutna sedlar, i stadgad ordning företagen, utföll, efter det en sedel blifvit aflagd förseglad, med 23 *Ja* emot 15 *Nej*, i följd hvaraf Utskottets Utlåtande, № 104, första yttrandet, var bifallet.

Andra yttrandet.

Godkändes.

№ 105, i anledning af gjorda framställningar, angående ytterligare låneunderstöd för kyrkobyggnaden i Christinehamn.

Herr *Wennerström:* Då jag väckt motion i det ämne, som behandlas uti Stats-Utskottets förevarande Utlåtande, så lärer det finnas förklarligt att jag söker inom Högtärade Ståndet utverka ett annat resultat, än det, hvartill Utskottet kommit. Jag föreställer mig ock att för detta ändamål några enkla sakuppgifter skola vara tillräckliga. Såsom skäl för afslag å motionen, har Utskottet endast åberopat det utaf Kongl. Maj:t från Kammar-Collegium infordrade yttrande öfver Christinehamns och Warnums församlingars underdåniga ansökning, att Kongl. Maj:t täcktes till Rikets Ständer aflåta nådig Proposition om anvisande af ett låneunderstöd å 75,000 R:dr R:mt för dessa församlingars nya kyrkobyggnad, hvaruti nämnda embetsverk afstyrker ansökningen på den grund, att försam-

lingarne redan af Staten undfått ett icke obetydligt understöd medelst det vid 1844 års Riksdag beviljade amorteringslån å 37,500 R:dr R:mt, samt att »den utsträckning, som de gifvit företaget genom att utföra en högst dyrbar byggnad, hvarken borde antagas hafva skett utan beräkning af förmågan att bära dermed förenade utgifter, eller finge betraktas såsom ett skäl för Staten att till församlingarnes fördel underkasta sig ytterligare uppoffringar».

Af de i ärendet gjorda framställningar inhemtas, att kostnaden för ifrågavarande kyrkobyggnad, hvilken, efter granskning af uppgjordt kostnadsförslag, ursprungligen beräknats till 67,000 R:dr B:co, i stället har, enligt bokslut den 30 April sistlidne år, uppgått till icke mindre, än 288,016 R:dr R:mt, hvaraf församlingarne häfta i skuld för 69,206 R:dr, och att, då härtill kommer kostnaden för ännu icke uppförda vintergrafvar, materialbod m. m. för kyrkans behof, församlingarnes skuld kan antagas till minst 75,000 R:dr, oberäknadt skulden för det redan erhållna Statslånet. Om man ock från den uppkomna stora anläggningskostnaden afdrager utgifter för sådant, som uti förslaget icke ingått, såsom för ett nytt orgelverk, inköp af plats för byggnaden, åskledare m. m., så qvarstår likväl det förhållande, att byggnaden i utförande kostat mera än dubbelt emot hvad beräknadt varit. Detta har till en del härledt sig från den under byggnadsåren allmänt inträffade stegring i arbetslöner och pris på materialier, men förnämligast ifrån en felaktig ledning af arbetet i dess början. Af nyssnämnda orsak, har grundläggningen onödigtvis blifvit högst betydligt fördyrad och, sedan det lyckats församlingarne att förmå den utmärkte byggmästaren, Herr Professoren *Brunius*, som uppgjort byggnadsplanen, att äfven åtaga sig öfverinseendet vid arbetets utförande, hafva dessförinnan begångna andra fel måst, genom nedrifvande till en del af det redan verkställda, med stor kostnad rättas.

Häraf framgår tydligt, att församlingarne verkligen icke företagit arbetet i den »utsträckning», som skett, »utan beräkning af förmågan att bära dermed förenade utgifter»; hvadan ock Utskottets härpå syftande framställning icke kan utgöra någon giltig grund för det afgifna Utlåtandet, utan helt och hållet förfaller; ty, i händelse den uppkomna byggnadskostnaden icke så betydligt öfverskjutit den förut beräknade, hade församlingarnes skuld för byggnaden icke eller behöft finnas, och min motion i ämnet följaktligen varit öfverflödig.

Frågan blifver då, om icke, vid det förhållande, att för-

samlingarne redan i contant och naturapræstationer under byggnadsåren utgifvit **163,488** R:dr, samt att de drygare kostnaderna, med deraf följande skuld, uppstått i anledning af missgynnande omständigheter, hvilka det icke stått i församlingarnes makt att förutse eller förekomma, skäl kunna anses vara för handen dertill, att Staten medelst det begärda *låne*-understödet sätter församlingarne i tillfälle att, utan alltför stor tunga för det närvarande, kunna afbörda sig sin skuld för uppförandet af en allmän byggnad, hvilken, man kan tryggt påstå det, nu och för sekler utgör en prydnad för landet och en värdig uppenbarelse af skön byggnadskonst.

Enär jag likväl föreställer mig, att en eller annan kan hysa betänkligheter med afseende å det begärda lånets belopp, inskränker jag mig till ett instämmande i Herr Contractsprosten *Arrhenii*, efter Utlåtandet intagna, reservation, samt anhåller alltså hos Herr Talmannen vördsamt om proposition derå, att Ståndet måtte, för sin del, besluta anvisande af ett låneunderstöd å **50,000** R:dr åt Christinehamns och Warnums församlingar, att utgå från Riksgälds-Contoiret, under iakttagande af de villkor, som uti Stats-Utskottets Utlåtande, **№ 104**, blifvit för lån till iståndsättande af Linköpings Domkyrka bestämda.

Herr *Thollander:* Jag instämmer i den siste talarens yrkande och anhåller om bifall till Contractsprosten *Arrhenii* reservation. Här är ju icke fråga om att *skänka bort* något af Statens medel, utan blott att *understödja* ett samhälle, som är egare af **47** mantal, och som på sin kyrkobyggnad användt mera, än någon församling i Riket tillförene. Församlingarne begära endast att Staten skall underlätta deras bemödande genom att bevilja dem ett lån mot full säkerhet, och med återbetalningsskyldighet. I de två föregående Betänkandena har mycket talats om monumentala byggnaders bevarande. Det torde väl då ock vara skäl att understödja uppförandet af byggnader, som vittna derom, att den närvarande tiden är mäktig att åstadkomma stora ting äfven i annat, än industriel väg.

Den gjorda invändningen, att församlingarne sjelfva må vidkännas följderna af företagets öfverdåd, vore fullkomligt riktig, om företaget från början varit beräknadt till en så hög kostnad, som till dess fullbordande sedermera erfordrats, men, såsom den föregående talaren visat, är detta icke händelsen. Det må visserligen så vara, att företaget äfven ursprungligen var dyrt, men församlingarne ville uppoffra den summa, som

antogs vara af nöden. Församlingarne hafva emellertid fått uppoffra både denna summa och mera till, emedan kostnadsförslaget öfverskridits med mer än dubbla beloppet, men detta kan icke läggas församlingarne till last, ty de hafva icke kunnat controllera förslaget, och för öfrigt är det nogsamt kändt, att äfven der dylika controler ega rum, såsom vid allmänna byggnader, som för Statens räkning uppföras, kostnadsförslagen visa sig vara otillförlitliga, och måste nästan alltid öfverskridas. Jag anhåller att reservationen måste godkännas.

Herr *Wistelius:* Jag instämmer med de tvänne föregående talarne, och detta så mycket hellre, som, då frågorna om anslag till Domkyrkorna i Westerås och Linköping nyss behandlades, jag icke hörde något yttrande derom, att församlingarne sjelfva voro betungade af utskylder för ändamålet. Detta är deremot här förhållandet, ty desse församlingars innevånare hafva till den grad varit betungade af dels dagsverksskyldigheter, dels andra pålagor, att säkerligen få orter här i landet drabbats för sin kyrkobyggnad af tyngre. Jag anhåller derföre om bifall till Contractsprosten *Arrhenii* reservation.

Herr *Sundblad:* Jag önskar antagandet af den reservation, som Contractsprosten *Arrhenius* afgifvit, och förenar mig med honom samt i Herr *Wennerströms* förslag.

Herr *Lovén:* Jag förenar mig med dem, som yrkat bifall till Contractsprosten *Arrhenii* reservation, och jag gör det särdeles derföre, att det derigenom blir möjligt för en framtid att bedöma, det äfven i vår tid kunnat uppföras byggnader, som förtjena att bibehållas.

Herr *Rydin:* Äfven jag önskar bifall till den vid detta Betänkande fogade reservation, och jag hemställer, om icke en församling, som bygger så, som Christinehamns, bör uppmuntras.

Herr *Renström:* Jag instämmer, för min del, äfven till alla delar i den reservation, Contractsprosten *Arrhenius* afgifvit. Jag har sett denna kyrka, och tror verkligen, att densamma, i architectoniskt hänseende, är den vackraste i Sverige. Jag kan likaledes vitsorda hvad Herr *Wistelius* uppgifvit, att församlingsboerna för denna herrliga tempelbyggnad fått vidkännas så betydliga uppoffringar, att de väl gjort sig förtjente af att erhålla det låneunderstöd, som nu är i fråga. Jag hemställer således till det Högtärade Ståndet, om icke Ståndet, för sin del, skulle finna skäligt bifalla, att det belopp, Contractsprosten *Arrhenius* i sin reservation föreslagit, må utgå, på de af honom uppgifna villkor.

Herr *Hierta;* Det är visserligen mycket synd om Christinehamns församling, som förbyggt sig och som nu söker hjelp hos Rikets Ständer; men, då denna anslagsfråga inom Utskottet behandlades, slutades emellertid öfverläggningen derom med uttryckande af den allmänna mening, att det vore en vådlig princip att etablera, att Staten bör hjelpa dem, som råkat missräkna sig. För öfrigt tillåter jag mig fästa uppmärksamheten deruppå, att det icke förhåller sig alldeles så, som motionairen anfört. Betänkandet visar att, sedan Christinehamns församling, efter hvad Kongl. Kammar-Collegium i afgifvet utlåtande upplyst, vid 1844 års Riksdag erhållit hjelp af Staten, så hade församligen utsträckt byggnadsplanen, och genom detta beslut åstadkommit den betydligare kostnaden. I det åberopade utlåtandet yttras nemligen att, »då församlingarne, ehuru, enligt lag och författnigar, skyldige att sjelfve bekosta uppbyggandet af sin kyrka, redan af Staten undfått ett icke obetydligt understöd för detta ändamål, medelst det amorteringslån å 37,500 Rdr, som, emot 5 procent årlig afbetalning, hvaraf 3 procent utgjorde ränta och 2 procent amortering, beviljades dem vid 1844 års Riksdag, samt den utsträckning, som de gifvit företaget genom att utföra en högst dyrbar byggnad, hvarken borde antagas hafva skett utan beräkning af förmågan att bära dermed förenade utgifter, eller finge betraktas såsom ett skäl för Staten att till församlingarnes fördel underkasta sig de ytterligare uppoffringar, hvilka ifrågavarande underdåniga ansökning afsåge, funne Collegium sig icke kunna å densamma tillstyrka nådigt bifall.» Jag kan ej härutur utleta annan mening, än den, att utsträckningen af byggnadsplanen blef gjord, *sedan* det omnämnda låneanslaget af 37,500 R:dr erhölls. Här är således samma förhållande, som det, hvaröfver i afseende å National-Museum så länge klagats, eller att, sedan anslag blifvit beviljadt och en viss summa för företaget bestämd, planen blifvit, tvärtemot förut gjord kostnadsberäkning, sjelfmyndigt utvidgad af så kallad honett ambition, eller, med andra ord, af ett öfverdåd, som på visst sätt innefattar ett bedrägligt förfarande. Jag medgifver visserligen, att en vackrare kyrka, än Christinehamns, lärer man hafva svårt att få se i någon landsort, och en lärdare byggmästare har ock församlingen näppeligen kunnat erhålla; men jag vet just icke om han är känd att bygga för bästa priset, och församlingen är väl således sjelf skulden till arbetets dyrhet. Men skola, vid sådant förhållande, Riksens Ständer etablera

den principen, att Staten bör träda emellan och hjelpa? Jag vet i det fallet icke, hvar man skall bestämma gränsen, och om denna reservation godkännes, lärer väl Ståndet med sken af consequence icke heller kunna underkänna den ansökning, som Doctor *Säve* afgifvit om ett låneunderstöd till en kyrkobyggnad i Ullerfvads församlig af Skara stift, hvarom Stats-Utskottets nästföljande Utlåtande, **№ 106**, närmare förmäler, och det är då äfven att förutse att, vid en kommande Riksdag, ännu flera sådana framställningar komma att strömma in. Nödvändigheten att mothålla en dylik lystnad utgör äfven orsaken, hvarföre Stats-Utskottet ansåg sig, ehuru med blödande hjerta, böra afslå förslaget om ett ytterligare låneunderstöd för kyrkobyggnaden i Christinehamn. Jag anhåller derföre, att Utlåtandet måtte bifallas.

Herr *Rinman, F.:* Jag hemställer till dem af Ståndets Herrar ledamöter, som önska bevilja det ansökta ytterligare låneunderstödet för kyrkobyggnaden i Christinehamn, huruvida de icke hellre skulle vilja förena sig om den af Herr *Wennerström* gjorda framställning, än om reservationen, emedan denna är till sitt innehåll alltför obestämd, då deruti icke ens föreskrifves, att medlen böra till utgående från Riksgälds-Contoiret anvisas.

Herr *Dahm:* Jag anhåller i korthet få tillkännagifva, att jag är af alldeles samma åsigt, som Herr *Hierta*, rörande det principvidriga deruti, att Staten uppträder till hjelp åt en commune, som förbyggt sig; hvarför jag ock kommer att lemna min röst till bifall af det nu föredragna Utlåtandet.

Herr *Lamberg* instämde med Herr *Hierta.*

Herr *Björck:* Med anledning af de under debatten gjorda andraganden till motionens försvar, vill jag erinra, att det äfven är en annan grundsats, som genom bifall till förslaget skulle förnärmas, enär Rikets Ständer hitintills, mig veterligen, aldrig beviljat understöd åt ett företag, som *varit* utfördt, utan endast för att bereda möjlighet *att åstadkomma dess afslutande.* Jag yrkar, fortfarande, godkännande af Betänkandet.

Herr *Wennerström:* I anledning af Herr *Björcks* yttrande derom, att Rikets Ständer hittills icke skulle hafva lemnat understöd till förut redan fullbordade arbetsföretag, tillåter jag mig återföra i hans minne, hurusom vid sistlidne Riksdag detta Högtärade Stånd, lika med Ridderskapet och Adeln, beviljade ett ytterligare låneunderstöd å **75,000** R:dr R:mt till Nora—Ervalla-jernvägen, oaktadt denna redan var

färdigbyggd, samt att Rikets Ständers beslut sedermera i enlighet härmed jemväl meddelades.

Discussionen var slutad, Herr Talmannens propositioner å de särskilda meningarne besvarades med *Ja* och *Nej;* votering begärdes, och en voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs, så lydande:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № **105**, röstar: *Ja.*

Den det ej vill, röstar: *Nej.*

Vinner *Nej*, har Ståndet, för sin del, beslutat, det skola Rikets Ständer anvisa åt Christinehamns stads- och Warnums landtförsamlingar ett låneunderstöd af 50,000 R:dr R:mt, att utgå från Riksgälds-Contoiret, under iakttagande af samma villkor, som vid lånet till Linköpings Domkyrka äro fastställde, enligt Stats-Utskottets Utlåtande, № **104**».

Omröstningen företogs, i vanlig ordning, med slutna sedlar, en voteringssedel aflades förseglad och de öfriga befunnos, vid öppnandet, innehålla 22 *Nej* emot 15 *Ja;* i följd hvaraf beslutet var fattadt, i enlighet med contra-propositionens lydelse.

Uppå hemställan af Herr *Schenström,* och efter Herr Talmannens deraf föranledda proposition, beslöts, det skulle de respectiva Med-Stånden vördsamt och vänligen inbjudas att i detta Borgare-Ståndets beslut sig förena.

№ **106**, i anledning af väckt motion om låneunderstöd till kyrkobyggnad i Ullerfvads församling af Skara stift.

Bifölls.

№ **107**, i anledning af väckt motion om bidrag af allmänna medel till kyrkobyggnad i Kongsbacka.

Bifölls.

Och № **108**, i anledning af väckt motion om låneunderstöd till skolbyggnad i Luleå.

Herr *Staaff:* Jag nödgas anhålla om ogillande af Utskottets förevarande Utlåtande och bifall till yrkandet om låneunderstöd till skolbyggnaden i Luleå, på de af motionairen i ämnet anförda grunder, och då samma skäl torde böra gälla för en byggnad af denna beskaffenhet, som för den i Christinehamn nyss omnämnda kyrkobyggnad, hoppas jag att för min framställning något hinder icke möter.

Herr *Björck:* Det sista skälet må mycket väga i fleras ögon, men icke destomindre anser jag Utskottets skäl vara talande. De, som bevistat föregående Riksmöte, påminna sig säkert tvisten, huruvida det högre Elementar-Lä-

roverket skulle förläggas i Piteå eller Luleå, och hurusom, efter många öfverläggningar, man kom öfverens att öfverlemna åt Kongl. Maj:t att i saken bestämma. Nu har sedan dess Luleå stad blifvit i ämnet hörd och förklarat, att, om Läroverket förlades dit, staden åtoge sig på egen bekostnad bygga ett nytt skolhus för ändamålet, hvarför ock Kongl. Maj:t i Nåder bestämt, att det större läroverket skulle upprättas i Luleå. Stadens, genom dess ombud nu framställda, begäran om ett låneunderstöd till skolhusbyggnaden torde således innefatta ett nog långt gånget anspråk, och jag förmodar äfven, att det endast varit Ståndets beslut i Christinehamnsfrågan, som gifvit Herr *Staaff* anledning till sin nu gjorda framställning.

Öfverläggningen förklarades slutad, och Stats-Utskottets Betänkande, № **108**, bifölls.

§ **15.**

Beslöts bordläggning andra gången af alla de Utskotts-Betänkanden och Utlåtanden, som, en gång bordlagda, äro på föredragningslistan uppförda.

§ **16.**

Föredrogs och bordlades Utdrag af Höglofliga Ridderskapets och Adelns Protocoll den **29** sistlidne Maji, innefattande dels Ridderskapets och Adelns beslut, i anledning af sammansatta Bevillnings- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden, № **7** och **8**, dels inbjudning till Med-Stånden att instämma i Ridderskapets och Adelns beslut, angående det sednare Betänkandet.

§ **17.**

Bordlades: 1:o) Constitutions-Utskottets Memorialer, N:ris **25**—**32**, 2:o) Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden, N:ris **9**—**11** och 3:o) Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden, N:ris **93**—**102**.

§ **18.**

Herr *Thollander* begärde och erhöll tre veckors ledighet från Riksdagsgöromålen, beräknad från den **5** Junii.

Plenum slutades kl. $^1/_2$**3** e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 6 Junii.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades: 1:o) en den 2 dennes beslutad skrifvelse till Stockholms Magistrat, 2:o) Protocoll den 18 och 19 nästlidne Maji, eftermiddagarne, angående återremisser, och 3:o) Protocollet för den 26 i sistberörde månad.

§ 2.

Till ledamöter i Borgare-Ståndets Canzlie-Utskott utsågos, uppå af Herr Talmannen, efter Ståndets uppdrag, gjordt förslag, Herrar *Lovén*, *Grape* och *Schenström*.

§ 3.

Föredrogos, ånyo, ej mindre Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Utlåtande, № 8, i anledning af dels Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse, med det af Comiterade afgifna underdåniga betänkande och förslag, angående skjutsningsbesvärets ordnande, dels ock väckta motioner i samma ämne, än äfven Hedervärda Bonde-Ståndets genom Deputerade framförda inbjudning att instämma i det af nämnda Riks-Stånd fattade beslut i ämnet.

Härvid förekom till en början Utskottets, sid. 9, gjorda hemställan, att gästgifveri-, håll- och reserv-skjutsen samt postskjutsen måtte skiljas från jordbruket och öfvertagas af Staten.

Ståndet beslöt, att den öfverläggning, som kunde uppstå i anledning af nyssberörda hemställan, finge omfatta jemväl öfriga delar af Utlåtandet.

Herr *Wallenberg**).

Herr *Gahn, H.*: I motsats till den föregående talaren, anser jag det vara af stor vigt för frågans bedömande, att undersöka, huru detta för jordbruket så svåra onus tillkommit och om det uti dess nuvarande skick hvilar på laglig grund. Genom den fullständiga utredning af frågan, som af Economie-Utskottet vid sistlidne Riksdag blef åstadkom-

---

*) Herr *Wallenbergs* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band.

men, är upplyst, att ifrågavarande onus i en tid, då samhället ännu var föga utveckladt, tillkom såsom en polisordning, för att förhindra den då brukliga våldgästningen och likväl göra det möjligt för resande att komma fram genom landet, men att meningen ingalunda var att ålägga allmogen de resandes fortskaffande till underpris, utan tvärtom uttryckligen stadgades, att skälig betalning derför skulle erläggas, hvilket ock synnerligen skarpt uttalas uti Konung *Johan III:s* patent af den 1 September 1584, som säger, att den resande, som icke kunde komma öfverens med gästgifvaren om legan, »*må gå till fots, om han ej sjelf häst hafver*». Sedan allmogen vid 1642 års Riksdag, genom åtagande af de ännu från all krono- och skattejord utgående *skjutsfärdspenningarne*, friköpt sig från den då ännu till en del fortfarande våldgästningen, var under lång tid den principen af Regeringen erkänd, att jordbrukaren egde åtnjuta full ersättning för de prestationer, han lemnade den resande, och under 1700-talet utgjorde ock skjutslegan, i förhållande till spanmålspriset och hästdagsverkenas värde, i allmänhet full ersättning, hvarpå uti förut åberopade Utskotts-Betänkande, pag. 3, anföres fullständiga bevis, — men i samma mohn, som allmogen genom minskadt inflytande vid Riksdagarna förlorade möjligheten att vindicera sin rätt, och öfrige samhällsclasser funno det beqvämt att resa för godt pris, i samma mohn uppstod och ökades missförhållandet mellan skjutslegan och tungan af skjutsningsbestyret, hvilket efter hand blifvit allt mera tryckande, så att utgifterna derför nu ofta stiga ända till flera hundrade R:dr för ett hemman. Ja, man kan med skäl säga, att detta onus nu på många orter är för jordbrukaren outhärdeligt, och det är icke tänkbart att ett sådant förhållande längre kan få fortfara i ett civiliseradt land.

Således, långt ifrån att den förnämsta skyldigheten för jordbrukaren att mot en spottstyfver betjena den resande med skjuts kan ledas i bevis, tror jag fastheldre att jordbrukaren, om han ock må anses pligtig att hålla den resande häst och åkdon tillhanda, är obestridligen berättigad till full ersättning för denna tjenst. Skulle derför det nuvarande skjutsningssättet ordnas på rättsenlig grund, borde den resande på hvarje ställe betala full ersättning. Detta vore visserligen det enklaste sättet att lösa frågan, men medförde den olägenheten, att skjutslegan skulle komma att utfalla högst olika, ty uti ett land med så vexlande förhållanden,

som i vårt förefinnas, måste naturligtvis värdet för 1 mils skjuts blifva rätt mycket varierande, till och med på nära till hvarandra belägna ställen. I orter med större tillgång på foder, men med mindre jemn sysselsättning för dragarne, kan en skjutslega af 1 R:dr, kanske till och med 75 öre per mil, utgöra full ersättning, under det att i andra orter, synnerligast bergslagsorterna, der ett motsatt förhållande eger rum, skjutsen icke vore tillräckligt betald med 3 R:dr milen, och jag hemställer, om det skulle vara lämpligt att i ett ordnadt samhälle låta kostnaden för den resande blifva så omvexlande och så helt och hållet beroende af hvarje orts särskilda förhållanden. Jag tror icke att detta går an, utan att man måste söka ordna skjutsväsendet på ett sådant sätt, att den resande väl betalar hvad denna anstalt för hans beqvämlighet verkligen kostar, men dock så, att han får betala ett någorlunda lika pris öfver hela landet, och att sådana vexlingar i legan endast undantagsvis böra få ifrågakomma. Detta kan naturligtvis icke ske på något annat sätt, än att skjutsningsbestyret sammanföres uti en enda hand, så att hvad den resande på en del ställen genom den allmänna skjutslegan får betala mera, än skjutsen på stället är värd, kan användas till betäckande af kostnaden för skjutsens upprätthållande på andra ställen, der legan icke betäcker dessa kostnader, och hos oss är det endast Staten, som på detta sätt kan öfvertaga bestyret, likasom nu tillgår med postbefordringen.

Att, på sätt, som skedde förra Riksdagen, höja skjutslegan i allmänhet, utan att vidtaga någon annan förändring, kan på intet vis afhjelpa det onda och medför endast den effect att den resande på många ställen får betala mera, än som för skjutsens upprätthållande erfordras, utan att sådant på något sätt kommer de orter till gagn, der skjutsningsbördan nu tynger som hårdast. Man har häremot invändt att det vore orätt, samt för trafiken alltför betungande, att lägga hela kostnaden för skjutsningsväsendet på den resande, och jag vill medgifva att så kanske, till att börja med, blefve förhållandet, men jag skulle tro att det då är ännu mera rättvist och betungande, att vilja lägga hela bördan af denna, för samhället i sin helhet behöfliga, institution på en enda samhällsclass, och till på köpet just på den, som sjelf deraf har minsta fördelen. Om man således ej nu genast vill låta den resande betala hela kostnaden, måste det obestridligen tillkomma Staten att vidkännas det tillskott, som erfordras,

och på detta sätt fördela bördan lika på alla classer. Men man ryggar tillbaka för de oberäkneliga kostnader, som skulle erfordras för den ifrågasatta förändringens genomförande. Jag tror likväl att farhågorna i detta hänseende äro mycket öfverdrifna. Efter noggranna beräkningar, grundade på de af Skjuts-Comitéen meddelade uppgifter, har Utskottet kommit till det resultat, att reformen låter verkställa sig med en uppoffring från Statens sida af 600,000 R:dr årligen, men om också denna summa de första åren skulle komma att uppgå till en million R:dr, hvilket jag icke vill bestrida, utan gerna erkänner möjligheten deraf, så skulle jag dock tro att denna uppoffring icke vore för stor för ett sådant ändamål, hvarigenom den resande kunde få färdas på ett för ett civiliseradt land tidsenligt sätt, och jemväl en af de mest i ögonen springande orättvisor inom vårt samhälle komme att upphöra.

Man har vidare påstått att skjutsväsendet i Statens hand skulle blifva så orimligt dyrt, derför att alla då skulle försöka att preja Staten, men äfven häruti tror jag att man gör sig skyldig till öfverdrift. Det är bekant att vid mångfaldiga gästgifvaregårdar entreprenader kunnat tillvägabringas endast mot rättigheten att uppbära den nu gällande skjutslegan, och jag kan sannerligen icke finna någon anledning till den förmodan att desse entrepreneurer skulle vilja afstå från den dermed förenade förtjensten endast derför att Staten öfvertoge skjutsningsskyldigheten. Vare sig att det är för Statens eller menigheternas räkning, som entreprenadauctionerna komma att hållas, så lärer väl alltid komma att finnas personer, som vilja förtjena penningar, der sådana äro att förtjena, och man kan vara viss på att concurrencen nog skall förhindra prejerier. Men, invänder man, hela orten skall sammanrota sig för att utestänga all concurrence och således kunna taxera Staten efter godtycke. Väl sannt att sådana försök kunna göras, men utom det att det i allmänhet faller sig rätt svårt att åstadkomma dylika föreningar, annat än emellan högst få personer, och de således aldrig kunna komma i fråga på annat än de minst befolkade orterna, så skulle sådane prejeriförsök säkerligen aldrig lyckas mer än en gång; ty de blifva snart kända och ryktet om den stora förtjenst, entrepreneurerne på sådant sätt förskaffat sig, skulle nog till nästa auction framlocka nya speculanter, som med honom ville dela förtjensten, och just den omständigheten, att en eller annan entreprenade till att börja

med blefve öfver höfvan dyr, skulle troligen aldra kraftigast verka till att det uppstode en mängd speculanter på dessa företag och åstadkomma en täflan, som ofelbart måste verka en hastig nedtryckning af entreprenadsummorna.

Correctiv häremot har Utskottet ock sökt uppställa genom den föreslagna rättigheten för Konungens Befallningshafvande att, der svårigheter möta för entreprenadcontractens afslutande, få höja skjutslegan till 1 R:dr 50 öre, eller, om detta ej hjelper, låta skjutsen directe för Statens räkning besörjas. Detta sista medel tror jag i synnerhet, om det rätt begagnas, skall aldra verksammast kunna förhindra prejerier, ty då, som jag nämnt, dessa endast med hopp om framgång kunna försökas vid mindre skjutsstationer, kan icke blifva någon svårighet att för Statens räkning underhålla några få hästar, och finna speculanterna sig en gång på detta sätt förekomne, skola de nog snart nedsätta sina pretentioner och beqväma sig till skjutsens öfvertagande mot en måttlig förtjenst heldre, än att gå miste om alltsammans. Några få tusen R:dr, på detta sätt uppoffrade, vore väl ej så farligt, men skulle ofelbart i de aldra flesta fall medföra åsyftad effect.

Det har förnekats att skjutsningsskyldigheten icke kunde anses så obillig och för jordbrukaren tryckande, enär hvar och en vid en egendoms inköp kände detta onus och derefter kunde beräkna dess värde. Sådant kunde visserligen låta säga sig fordom, då skjutsningsservitutet bibehöll en mera stabel natur, men är numera icke möjligt i anseende till de vexlingar, detsamma i sednare tider blifvit underkastadt, i följd af jernvägarnes uppkomst och deraf härflytande förändringar, i trafikens riktningar. I trakter, der en jernbana går fram, har skjutsningsbesväret för en del hemman blifvit märkeligen minskadt eller i det närmaste upphört, under det andra hemman fått vidkännas en ökad skjutsningsskyldighet, och sådana förändringar, till lättnad för den ena och ökad tunga för den andra, äro att ständigt emotse i samma mån som jernvägar uppkomma. På detta sätt blir det nu allt mera omöjligt för de skjutsskyldige hemmanen att på något sätt beräkna den kostnad för skjutsen, hvarför de kunna blifva utsatta, och att ett sådant tillstånd måste verka i högsta måtto menligt på jordbruksnäringen är lätt att finna.

Hvad, som äfven i sin mån gjort ifrågavarande onus mera tryckande, är, dels att medlemmar af vissa samhällsclasser,

hvilka förut icke egt rätt att begagna gästgifvareskjuts, i sednare tider erhållit en sådan rättighet, och dels att gästgifvareskjutsen numera i ganska betydlig grad anlitas äfven för postbefordringen.

Utskottets i en sednare punkt gjorda förslag om rätt för Konungens Befallningshafvande att i visst fall höja skjutslegan till 1 R:dr 50 öre anser jag vara välgrundadt. En sådan förhöjning, hvars vidtagande torde komma att blott sällan erfordras, kan icke antagas blifva särdeles betungande för trafiken eller sägas vara obillig i förhållande till den förmån, som är den resande beredd derutinnan, att han i hvarje ögonblick eger tillgång på fortskaffningsmedel, helst skjutslegan äfven med nämnda förhöjning blefve betydligt lägre, än för likartad skjuts eller extrapost i de flesta andra länder, i hvilket afseende må erinras att för skjutsen betalas t. ex. i Danmark 1 R:dr 80 öre, i Frankrike 1 R:dr 95 öre och i Preussen till och med 2 R:dr per mil. Beloppet 1 R:dr 50 öre skulle ock möjliggöra bildandet af diligence-bolag, hvilka deremot i allmänhet icke kunna ega bestånd så länge de hafva att täfla med en skjutslega af endast 1 R:dr. Jag vill slutligen erinra att alla fyra Riks-Stånden vid sistlidne Riksdag godkände principen att skjutsningsbestyret borde från jorden skiljas.

På grund af hvad sålunda blifvit yttradt, anhåller jag att Ståndet måtte godkänna den i 1 punkten uttryckta grundsats, att skjutsningsbestyret skall af Staten öfvertagas; förbehållande jag mig att framdeles få uttala mina tankar om en och annan af de öfriga punkterna i Utskottets Utlåtande.

Herr *Rydin:* Man må anse skjutsningsskyldigheten grundad på rätt eller icke, säkert är att dess öfverflyttande på Staten icke skulle medföra så stor orättvisa, som det nuvarande förhållandet, att de i närheten af en jernväg belägna skjutsskyldige hemman, i följd af detta sitt läge, vunnit icke allenast ett ökadt värde, utan äfven lindring eller nära nog fullkomlig befrielse från skjutsningsbesväret, under det andra hemman af samma anledning fått ett jemnförelsevis mindre värde och ökad tunga af detta besvär. Detta förhållande är orättvist i så hög grad, att frågan om en reform af skjutsväsendet icke kan falla. Den kostnad, som, enligt Utskottets förslag, skulle drabba Staten, må visserligen i och för sig anses hög, men är, i jemnförelse med det stora ändamålet, ganska obetydlig och utgör ej mera än $2^1/_2$ procent

af Statens hela utgiftssumma. Emellertid är min öfvertygelse den, att Staten, långt ifrån att behöfva göra någon uppoffring genom skjutningsbestyrets öfvertagande, fastheldre deraf skulle vinna ökad inkomst, så vida skjutsen ställes i förbindelse med brefpostbefordringen. Till stöd för detta påstående är nog att erinra, hurusom flera enskilda Diligenceinrättningar gifva sina egare en ganska vacker behållning, Sålunda har t. ex. Bolaget för diligencefart mellan Stockholm och Upsala vissa år lemnat utdelning af ända till 21 procent, och detta utan att bolaget besörjt någon brefföring. Om sådan varit med Diligenceinrättningen förenad, skulle vinsten säkerligen blifvit fördubblad. Det kan således antagas, att Staten finge öfverskott på inkomsten af företaget; men äfven om någon brist skulle uppkomma, hvilket jag på nu angifna grunder betviflar, så vore en sådan brist lätt betäckt genom den skatt, som är föreslagen att bestämmas för bruket af tobak och beräknats att inbringa icke mindre än 2,600,000 R:dr årligen. Anser man den af Utskottet föreslagna reform innebära en alltför radical förändring, så kan den modifieras så, att, i likhet med det förhållande, som eger rum i Norge, Staten består halfva kostnaden, och andra hälften tillskjutes af de skjutsningsskyldige, hvarigenom de, som nu äro fria från allt deltagande i denna börda, åtminstone i någon mån komme att bidraga till dess utgörande. Då emellertid rätta tidpunkten för skjutsningsbesvärets ordnande icke torde inträffa förr, än Statens nu pågående jernvägsbyggnader hunnit fullbordas, anser jag att frågan icke under denna Riksdag bör bringas till slutligt afgörande, utan hemställer, om icke Ståndet skulle vilja besluta återremiss, på det frågan måtte stå öppen, åtminstone till dess man erfarit utgången deraf inom de öfriga Stånden, äfvensom inhemtat, hvad påföljd det väckta förslaget om tobaksskatten kommer att medföra.

Herr *Lallerstedt* *).

Herr *Boman* *).

Herr *Renström:* Det skulle visserligen vara för mig kärt att kunna gå den jordbrukande classens önskan till mötes i denna vigtiga fråga, men då jag alldeles icke kan godkänna sjelfva hufvudgrunden för Utskottets Betänkande, eller att Staten skulle belastas med hela kostnaden för skjutnings-

*) Herrar *Lallerstedts* och *Bomans* vid tryckningen ej aflemnade anföranden tryckas i slutet af detta band.

anstalterna i Riket, utan att de skjutsningsskyldige skulle derför lemna någon ersättning, så kan jag dock icke annat än afstyrka bifall till detta förslag, sådant det nu blifvit framställdt. Herr *Fåhræus* har i sin reservation, såsom mig synes, på ett ganska klart sätt utredt, huru betänkligt det skulle vara att kasta hela kostnaden för skjutsningsanstalterna på Staten, samt hvad följderna deraf skulle blifva, och jag gillar, för min del, fullkomligt, hvad Herr *Fåhræus* i detta afseende anfört. Jag har visst icke något emot att gästgifveri-, håll- och reservskjutsen skiljes ifrån jordbruket och öfvertages af Staten, såsom Utskottet föreslagit, utan anser tvärtom, att det allmännas bästa fordrar att detta sker, i den mån det kan låta sig göra, men jag kan dock icke finna, att det skulle vara med billighet och rättvisa öfverensstämmande, att nu på en gång öfverflytta större delen af kostnaden för denna reform på de medborgareclasser, som hittills icke varit underkastade någon skjutsningsskyldighet. Detta skulle likväl ovillkorligen blifva fallet, om Utskottets förslag antoges, ty något annat sätt att bereda Staten tillgång till denna betydliga utgift, än att öka bevillningen, lärer väl icke kunna utfinnas, och Herr *Fåhræus* har då i sin reservation visat, huru obetydlig den andel skulle blifva, som skulle komma att drabba hvarje hemman på landet, i jemnförelse med de afgifter, som näringsidkare och embetsmän skulle komma att erlägga. Utskottet har sökt bevisa, att skjutsningsskyldigheten icke vore någon laglig grundskatt på jordbruket, men man må nu härom säga hvad man vill, så kan dock icke förnekas att ju denna skyldighet numera i verkligheten antagit natur af grundskatt, så att den, som nu för tiden köper ett hemman, alltid tager i beräkning den skjutsningsskyldighet, hvarmed detta hemman är belastadt, och derefter rättar köpeskillingen, och jag kan derföre icke inse annat, än att deraf äfven måste följa, att, om Staten skulle öfvertaga skjutningsbesväret för ett sådant hemman, innehafvaren deraf då derigenom skulle beredas en förhöjning i jordens värde på bekostnad af landets öfrige innevånare. Detta tror jag icke att någon kan bestrida. Herr *Lallerstedt* har, såsom bevis på huru högt jordbruket nu vore beskattadt, omnämnt den betydliga summa, som erlägges för bränvinstillverkningen i Riket. Ett sådant påstående, som det, att afgiften för bränvinstillverkningen utgör en skatt på jordbruket, hade jag icke väntat mig från denne talare. Det synes mig väl vara klart för en hvar, att denna afgift

alldeles icke kan anses drabba jordbruket, utan att densamma erlägges för en fabriksrörelse, som många andra personer, än jordbrukare, kunna bedrifva, och då nu denna afgift icke kan åläggas andre jordbrukare, än de, som anmäla sig att få bedrifva en sådan rörelse, så kan jag icke eller finna, att den stora summan, som ingår till Statsverket för bränvinstillverkningen, utgör något bevis, som på minsta vis styrker Herr *Lallerstedts* påstående om jordens höga beskattning.

Hade Utskottets förslag till skjutsningsbesvärets ordnande varit uppgjordt på de grunder, Skjuts-Comitéen föreslagit, så är ganska troligt, att jag, för min del, skulle hafva bifallit det, men på de grunder, det nu är uppgjordt, är detta för mig icke möjligt. Enligt hvad så väl Herr *Fåhræus* i sin reservation, som äfven Utskottet sjelft i Betänkandet anmärkt, låter det sig icke göra att med någon säkerhet kunna på förhand beräkna, hvad kostnaden skulle blifva för Staten, genom att öfvertaga skjutsningsanstalterna i Riket, men att denna kostnad skulle komma att uppgå till vida större belopp, än Skjuts-Comitéen beräknat, är dock ganska sannolikt. Skjuts-Comitéen har beräknat denna kostnad till inemot 700,000 R:dr, inberäknad ersättning till Postverket för den ökade kostnad, som genom postskjutslegans höjande till likhet med gällande entreprenadlega komme att uppstå, men det skulle väl kunna hända, att denna kostnad uppginge till En million R:dr, och bevillningen skulle då derigenom komma att ökas med jemnt 50 procent utöfver hvad den för närvarande är. Jag hemställer till det Högtärade Ståndet, om Rikets Ständer väl skulle kunna försvara, att de, genom att efterskänka ett sådant onus, som skjutsningsskyldigheten är, och det'a egentligen blott till förmån för en enda samhällsclass, ålade hela nationen en så dryg årlig beskattning, som denna. Jag tror icke, att någon kan vilja påstå detta. Jag har af Utskottets Betänkande inhemtat, att ett stort antal hemman i Riket finnes, som väl äro underkastade skjutsningsskyldighaten, men dock hittills sluppit all skjutsning. Skjuts-Comitéen har ansett, att dessa hemman böra erlägga lika afgift, som de hemman, hvilka utgöra skjuts, för aflösandet af skjutsningsskyldigheten, och detta anser jag äfven vara det rätta.

Jag får, på grund af hvad jag nu anfört, ånyo upprepa, att jag yrkar afslag på Utskottets förslag, men på samma gång förklara, att jag icke vill emotsätta mig återremiss af

Betänkandet, i den syftning, att Utskottet måtte uppgöra ett nytt förslag till skjutsningsbesvärets öfvertagande af Staten, på de grunder, att de skjutsningsskyldige, så väl i städerna, som på landet, genom lämpliga afgifter, ersätta Staten kostnaden för ett sådant öfvertagande.

Flere ledamöter instämde.

Herr *Ekholm:* Jag förenar mig med Herr *Wallenberg* och kan icke instämma i deras krigsrop, som påstå att en bestående lag innefattar våld. För min del, har jag alltid ansett obilligt att tyngden af ifrågavarande onus vidlåder jordbruket ensamt, och, om jag icke misstager mig, var jag ibland de förste, som inom detta Stånd påyrkade förhöjning af skjutslegan. Den motion, som i denna syftning af mig väcktes vid 1840 års Riksdag, lyckades vinna Rikets Ständers bifall. Sedermera har, som man vet, skjutslegan blifvit ytterligare förhöjd och en allmän föreskrift meddelad om tillvägabringande af skjutsentreprenader, hvilka ock i många landsorter vunnit framgång, så att t. ex. i Westmanlands Län för närvarande finnas blott 5 gästgifvaregårdar, der skjutsningen icke besörjes genom entrepreneurer. Det egentliga hindret mot entreprenad-contracters afslutande i andra landsorter har varit en motvilja derför hos den skjutsningsskyldige allmogen, som funnit skjutsningsskyldighetens directa utgörande för sig inkomstbringande. Jag tror ock att denna skyldighet icke är så betungande, som man här uppgifvit. I min hemort har man i allmänhet utan någon svårighet ordnat denna angelägenhet på sådant sätt, att skjutsningsbesväret icke kännes tryckande. Jag har mig äfven bekant, att i åtskilliga städer, t. ex. i Westerås och Calmar m. fl., skjutsentreprenader blifvit åvägabragta utan någon synnerlig tunga för de skjutsningsskyldige; och om något missnöje egt rum hos entrepreneurerne, har det varit derföre att de ansett sig icke haft tillräckligt antal resande. Min öfvertygelse är derföre, att skjutsentreprenaderna, om de på lämpligt sätt ordnas och anförtros åt ordentliga personer, ganska väl kunna bära sig, och jemnväl åvägabringas, om vederbörande myndigheter nitiskt medverka till vinnande af detta önskvärda mål, och jag kan, för min del, icke riktigt begripa, huru det är möjligt att entreprenadkostnaden i vissa städer uppgått till så högt belopp, som här blifvit uppgifvet. Att, såsom en föregående talare yttrat, bränvinsskatten utgör en svår börda för jordbruket, måste jag bestrida; ty sedan bränvinsbränningen numera blifvit en fabriksnäring, hvilken relativt

bedrifves vida mindre på landet, än i städerna, kan ingen annan sägas blifva drabbad af bränvinsskatten, än den, som consumerar bränvin, och denna beskattning kan således hvar och en undgå genom att undvika consumtion af varan. Det måtte icke billigtvis kunna förnekas, att hvarjehanda skatter i sednare tider blifvit från jordbruket aflyftade. Jag anser påståenden i motsatt riktning vara både vrånga och otacksamma. Jag behöfver i detta hänseende endast påminna om de lindringar i allmänna bevillningen, i roteringen, i mötes-passevolancen och i flera andra skatter, som blifvit jordbruket förunnade. Den jemnförelse, man velat göra mellan vårt och andra länders skjutsväsende, håller ej streck. Erfarenheten vittnar, att man reser på de utländska chausséerna för vida billigare pris, än på de Svenska landsvägarne, och att man i utlandet i allmänhet färdas, om än icke med samma hastighet, åtminstone mycket beqvämare, än i vårt land, der den resande, trots skedda förhöjningar i legan, merändels kastas på en kärra, hvars fjedrar, om sådana ens finnas, genast nedtryckas af personens tyngd och sålunda icke förekomma den skakning, som de äro ämnade att förebygga.

Jemte det jag instämmer i den af Herr *Fåhræus* afgifna reservation, anhåller jag om återremiss i den syftning, att skjutsentreprenader måtte mer allmänt tillvägabringas och, så vida icke ett för hela landet gemensamt skjutningspris kan etableras, skjutslegan förhöjas till sådant belopp, att den fullt motsvarar tyngden af skjutsbördan, hvilken på sådant sätt, utan någons förnärmande, skulle blifva från jordbruket aflyftad. Ty det måste väl erkännas att den resande är den enda, som lämpligen bör ersätta skjutsningskostnaden, utan att någon ny börda hvälfves, vare sig på den ena eller andra.

Herr *Wallenberg* *)

Herr *Hierta:* Utan tvifvel äro tankarne icke delade derom, att skjutsningsskyldigheten i Sverige, till följd af inträffade missbruk, numera icke blott blifvit ett tryckande onus för jordbruket, utan äfven på många ställen innefattar en skriande orättvisa mot de skjutsningsskyldige. Det kan således antagas vara en allmän önskan, att jordbruket härutinnan beredes en billig lindring. Men jag bekänner, att

---

*) Herr *Wallenbergs* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band.

innehållet af Utskottets Betänkande, som jag med en viss nyfikenhet hade emotsett, gjorde mig häpen öfver det resultat, hvartill Utskottet kommit, och hvilket jag fruktar innebära ett verkligt saltomortale. För att kunna till frågans utredning lemna något bidrag utöfver de rika upplysningar, som under discussionen redan blifvit meddelade, nödgas jag gå några Riksdagar tillbaka till den tid, då man först började röra vid skjutsningsskyldigheten. Skjutslegan utgjorde vid denna tidpunkt icke mer än **12** sk. på landet, och **16** sk., allt banco, i städerna, och meningarne torde icke varit delade derom, att häri företedde sig ett allt för stort missförhållande mellan värdet af den tjenst, som gjordes, och den betalning, som derför erlades. Sedermera har frågan om förhöjning af skjutslegan förevarit vid flera påföljande Riksdagar, och, efter det sådan förhöjning gång efter annan skett, samt skjutsentreprenader blifvit inrättade, är det anmärkta missförhållandet numera icke på långt när så stort, som förr. Men här gäller verkligen, med tillämpning på de skjutsningsskyldige, det bekanta Fransyska ordspråket »*L'appetit vient en mangeant.*» Likväl tror jag, att det, trots klagomålen öfver våld och det höga ropet mot tyngan af skjutsningsbesväret, är skäl att tillse, om icke en billig lindring kan beredas jordbruket annorledes, än på det radicala sätt, som Utskottet föreslagit.

Innan jag vidare yttrar mig i saken, ber jag att få bemöta ett af de skäl, som Herr *Lallerstedt* anförde för bifall till förslaget om skjutsningsbestyrets öfverflyttande på Staten. Om jag rätt uppfattade den värde talarens yttrande, var hans tankegång ungefärligen denna: »när man redan beviljat **25** millioner Riksdaler till jernvägars byggande, skall man då icke vilja göra så mycket för de skjutsningsskyldiges bästa, som att Staten åtager sig en årlig afgift af **600,000** R:dr.» Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att detta yttrande undfallit samme talare, som ifrigt förfäktat principen att jernvägar skola för Statens räkning anläggas. Vill man vända om Herr *Lallerstedts* sats, så kan den lyda sålunda: »emedan jag förut ifrigt förordat anslag af **25** millioner R:dr till Statens jernvägsbyggnader, bör jag ock nu lika ifrigt söka medverka dertill, att Staten får sig ålagd en ytterligare utgift af **600,000** R:dr årligen.» Utgår man från denna åsigt, och följer den logiska tråden i detta raisonnement, så kan det å andra sidan äfven sägas, att, om man finner det äfventyrligt för Staten, att kosta **25,000,000** R:dr

på jernvägar, så minskas ej detta äfventyr genom en ökad årlig statsutgift af **600,000** R:dr.

Hvad nu beträffar Utskottets förslag, tror jag att Utskottet här gått, såsom man säger, öfver ån efter vatten. En omständighet, som jag hittills icke funnit vidrörd, är, att skjutsningsskyldigheten, då den först uppstod, var betraktad såsom ett nödvändigt privilegium för den resande att genom en tvångsåtgärd från Statens sida blifva fortskaffad för ett billigare pris, än han sjelf skulle kunnat betinga. Men hvad berättigar den resande till ett sådant privilegium? Kan detta sägas hvila på någon rationel grund? Fasthålles nu denna utgångspunkt, så finner man, att alla de auctoriteter, som befattat sig med frågan, och deribland sjelfva Skjuts-Comitéen, förbigått flera omständigheter, hvilka, om de blifvit närmare påpekade, kunnat leda till det åsyftade ändamålet eller till en hufvudsaklig lindring i skjutsbördan. Jag vill anföra ett enda exempel. Det är bekant, att det sedan långliga tider är genom författningar förbjudet, att vid begagnande af skjuts färdas mer än en mil på en och en half timma. Men för att gifva fullkomlig kraft åt detta förbud, har aldrig någon åtgärd blifvit vidtagen. Det låter sig derföre göra för den, som vill resa med skjuts t. ex. från Stockholm till Malmö, att genom förutskickade förbudssedlar beställa och erhålla skjuts vid hvarenda mellan dessa städer belägen gästgifvaregård efter beräkning af en mils resa i timman, till och med inberäknadt uppehållstiderna vid skjutsombytena; och sådana förbudssedlar fortskaffas af hållkarlarne utan den ringaste gensägelse. Denna och flera likartade omständigheter, bland hvilka endast må nämnas att det ofta icke ens tillåtes skjutsbonden att sjelf köra sin häst, vittna om den fullkomliga likgiltighet, som i dessa hänseenden egt rum från det allmännas sida, och lemna en hufvudsaklig förklaringsgrund till det förhållande, att de skjutsningsskyldige mer och mer stegrat sina anspråk, under det man, å andra sidan, vet, att bönder ofta färdas långa vägar för att söka och emottaga tunga foror, hvilka de verkställa mot en betalning, hvilken stundom icke uppgår till en tredjedel af hvad skjutslegan utgör. Min öfvertygelse är att tillbörligt handhafvande af nyssnämnda författning och utkräfvande af ansvar för dess öfverträdande skulle hafva till stor del förekommit missbelåtenheten hos de skjutsningsskyldige. Ett annat fel i skjutsinrättningens nuvarande organisation är den obestämdhet, som eger rum i föreskrifterna i afseende å

den högsta tyngd af saker, som den resande vid skjuts får medföra. Denna vigt är bestämd till ett skeppund, men det har flera gånger varit föremål för tvist, huruvida den resandes egen person häri bör inräknas eller icke. Antager man, att den resande får föra med sig effecter till ett skeppunds vigt utöfver hans egen tyngd, så utgör väl hastigheten af en och en half timma på milen den högsta, med hvilken man borde ega rätt att färdas i vårt land, der landsvägarne ofta, och under höst och vårtiden nästan alltid, äro af dålig beskaffenhet. Oaktadt alla dessa facta, hvilka kunnat och bordt gifva Skjuts-Comitéen eller Utskottet ledning till någon utväg att åstadkomma en tillfredsställande reform, utan behof att tillgripa den äfventyrliga utvägen att på Staten öfverflytta hela skjutsningsbördan, har Skjuts-Comitéen haft den naiviteten att ådagalägga en synnerlig ömhet för de resandes bästa genom förslaget att inskränka den föreskrifna högsta hastigheten till en och en qvarts timma på milen. Om man med stränghet tillämpade nu gällande författningar i ämnet och tillika sökte åstadkomma en sådan reglering af skjutsväsendet, som medgåfve en tillökning i skjutsafgiften på de orter, hvarest ett hopadt antal resande gör skjutsningsbesväret särdeles tungt, så skulle ingen svårighet möta tillvägabringandet af skjutsentreprenader, utan att man behöfde taga sin tillflyckt till det vådliga experiment, som Utskottet föreslagit. Vid gästgifvaregårdarne omkring Stockholm, till exempel, har den resande i alla tider, så snart det bestämda antalet hållhästar utgått, hvilket ofta skett inom en kort stund, icke haft annan utväg, än att genom enskildt beting skaffa sig skjuts mot högre betalning — en olägenhet, som man på förhand vetat af och derföre alltid underkastat sig. Men också har vid dessa gästgifvaregårdar i allmänhet icke saknats tillfälle att få hästar, derföre, att de skjutsande erhållit en betalning, som motsvarat den tjenst, de lemnat. Jag kan icke, såsom en föregående talare, finna någon obillighet deruti, att den, som vill resa, betalar sin skjuts till fulla värdet, utan bidrag från Statens sida. När en enskild person företager sig någonting annat, än en resa, sättes det icke i fråga att Staten skall betala en del af hans företag; men om han reser bort för att roa sig eller för att ombesörja enskilda angelägenheter, skulle Staten betala en del af reskostnaden! Jag kan icke inse den ringaste grund till en dylik bestämmelse.

Hvilka vådor i financielt hänseende skulle uppstå ge-

nom antagande af Utskottets förslag, har Herr *Fåhræus* tydligen visat i sin reservation, ur hvilken jag tillåter mig uppläsa följande tänkvärda reflexioner. »Blifver skjutsningen ett Statens åliggande», yttrar reservanten, »så undanfaller med detsamma den grund, som i sakens nuvarande skick kunde vara antaglig för beräkning icke allenast af skjutslegans vilkorliga gräns, men äfven af entreprenadkostnaderna. Ty en skjutsentreprenad under *nuvarande förhållanden*, då skattejorden och städerna äro pligtige att ansvara för skjutsbefordringen i sin helhet, och en skjutsentreprenad under *de förhållanden, som Utskottets förslag afser*, eller då denna ansvarighet skulle hvila på Staten, utgöra tvänne ganska olika värden. Under de förra är nemligen sjelfva denna ansvarighet en naturlig motvigt mot entreprenadkostnadens stegring öfver åtagandets verkliga värde, — under de sednare åter, äro innehafvarne af gästgifverihemman i alla de orter, der få eller inga andra, vid landsvägarne belägna, för ändamålet passande, bebyggda gårdar finnas, (såsom allmännast torde vara fallet,) i berörda hänseende mer eller mindre monopolister, de der kunna af Staten tilltvinga sig villkor, så mycket svårare att på förhand beräkna, som de hemmansinnehafvare, hvilka kunna vara att tillgå för biträde i skjutsningen, få ett gemensamt interesse med entrepreneurerne att uppdrifva ersättningen till det högsta möjliga. Att antaga den af Utskottet förslagsvis till **600,000** R:dr beräknade kostnadssumma såsom ens approximativt motsvarande behofvet, anser jag derföre vara mer än vågadt.» Utom dessa vådor, möter en ännu större betänklighet i afseende å möjligheten att genomföra den föreslagna reformen. Om det i andra länder, såsom, till exempel, Preussen och Danmark, der skjutsningsbestyret är öfvertaget af Staten, lyckats att åstadkomma en något så när fullkomlig organisation, hvilket måhända varit möjligt derföre, att befolkningen i dessa länder är mycket tätare, än i Sverige, så förefinnas dock många anledningar till tvifvel att försöket i vårt land skulle vinna framgång. Då man känner, med hvilka svåra äfventyr det varit förenadt för Staten att handhafva hushållningen och trafiken på de färdigbyggda delarne af vestra och södra stambanorna, hvilka icke utgöra mer än omkring **70** mil, huru är det ens tänkbart att Staten skulle kunna sköta ett befordringsväsende, utsträckt till en väglängd af **2,900** mil och omfattande icke mindre än **1,500** gästgifvaregårdar? På

grund af hvad jag nu anfört, yrkar jag afslag å första punkten i Utlåtandet.

Herr *Rudling:* Efter hvad hittills under discussionen kunnat spörjas, kommer Borgare-Ståndet icke att godkänna Utskottets förevarande förslag, och jag vill derför ej eller nu påyrka bifall dertill; men då skjutsningsbesväret, sådant det nu är, allmänt erkännes vara ett tryckande onus, icke allenast för jordbruket, utan äfven för många af Rikets städer, hoppas jag, att Ståndet skall finna billigt att vid denna Riksdag medgifva åtminstone någon lättnad i denna börda. En föregående talare har förmenat, att skjutsningsskyldigheten i städerna kunde ordnas så, att densamma ej förorsakade någon synnerlig kostnad, hvarpå han såsom exempel uppgifvit den stad, han representerade, och han yttrade, att entrepreneuren der på stället, för att få skjutsa så mycket oftare, önskade tillökning i de resandes antal. Om en sådan önskan eger rum, så härleder den sig otvifvelaktigt derifrån, att entrepreneuren, som har åliggande att genast vid påfordran dagligen tillhandahålla ett visst antal hästar, och således icke kan för annat ändamål disponera dessa hästar, följaktligen icke har någon inkomst af hästarne, så vida icke resande komma att begagna dem. Det måste således vara en förmån för entrepreneuren att dagligen få med skjuts betjena ett nära nog lika antal resande. Det fluctuerande antalet resande vid samma gästgifvaregård är en af skjutsningsskyldighetens stora olägenheter. Ty antalet resande kan omvexla, icke allenast under särskilda årstider, utan jemväl dagligen, så att, då den ena dagen utgå 5 à 6 hästar, händer det den andra dagen, att 50 till 60 hästar, och stundom flera, beställas, och entrepreneuren måste ständigt vara beredd att tillhandahålla det större antalet, ehvad de erfordras eller icke. Jemte det jag anhåller om återremiss af förevarande punkt, på det Utskottet måtte komma i tillfälle att föreslå någon utväg till lindring i skjutsningsbesväret, vill jag särskildt erinra om den ökade tunga, som blifvit en följd af föreskriften om paquet- och snällposternas fortskaffande med reservskjuts. Reservskjutsen inrättades endast till befordring af resande, och postföringen besörjdes genom dertill anslagne posthemman. Men sedan posternas antal tillväxt, och endast den så kallade ordinarie posten kunde befordras genom posthemmanen, samt man fann det allt för kostsamt att genom särskildt beting fortskaffa paquet-

och snällposterna, så behagade vederbörande administrativa myndigheter utfärda ordres derom, att snällposterne och paquetposterne skulle fortställas genom reservskjuts. Derigenom blef skyldigheten att utgöra reservskjuts i högst betydlig mån ökad, och besväret tillvexte i den mån, flera nya poster inrättades. Jag nämner exempelvis Jönköping, som är synnerligen betungad af reservskjuts. Der sammanstöta flere postvägar och det har stundom inträffat, att antalet af skjutshästar, som användts till postföring, uppgått ända till 50 i veckan. Enligt en talares uppgift, skulle skjutsningskostnaden för Jönköpings stad utgöra omkring 5,000 R:dr årligen. Jag ber att få rätta denna uppgift medelst tillkännagifvande, att kostnaden i sjelfva verket uppgått till mer än två gånger detta belopp. Då vederbörande der hördes angående det penningebelopp, de ville tillskjuta, för att slippa skjutsen, erbjöds 7,000 R:dr årligen, det högsta, som någon stad i Riket erbjudit. Jag förnyar min begäran om återremiss och tillåter mig vördsamt föreslå, dels att de, som äro skyldige att utgöra reservskjuts, varda befriade från besväret att fortskaffa snäll- och paquetposterne, dels att skjutslegan, såvida den icke anses kunna bestämmas till det belopp, som motsvarar kostnaden för skjutsens utgörande, åtminstone förhöjes till 1 R:dr 50 öre milen för städerna samt 1 R:dr 25 öre för landet, och dels att, om entreprenadsumman på något ställe öfverstiger ett visst belopp, till exempel 50 R:dr för hvarje häst, som dagligen bör vid stationen tillhandahållas, det öfverskjutande beloppet af Staten betalas. Ville man tillika bestämma ett visst antal hästar, som för hvarje dag högst finge utgå, samt att det antal hästar för dagen, som derutöfver beställdes, borde antingen anskaffas genom särskildt beting eller ock betalas med högre lega, så skulle äfven derigenom de skjutsskyldige beredas en lika behöflig, som billig lindring.

Herr *Staaff:* Då jag hufvudsakligen gillar grunderna för Utskottets förslag, anhåller jag, jemväl på de skäl, Herr *Lallerstedt* anfört, att förevarande punkt måtte återremitteras, på det Utskottet måtte tillse, om icke, derigenom att de skjutsningsskyldige ålägges något mindre deltagande i Statens kostnad för ändamålet, den ifrågasatta lika vigtiga, som billiga och rättvisa reformen må kunna lättare genomföras.

Herr *Rydin:* Jag tror icke, att den af Herr *Fåhræus* afgifna reservation, som här blifvit åberopad, förtjenar någon synnerlig uppmärksamhet. Det hade varit önskligt, om det

skrämskott, som denna reservation innehåller, framkommit när fråga var om reglering af Första Hufvudtiteln, men då försporde man icke något om reservantens åsigter, förmodligen derföre, att de vid det tillfället ansågs icke passa rätt bra i stycket. Jag vidhåller min öfvertygelse, att Staten kommer att erhålla öfverskott och icke förlust på företaget, men, äfven om jag häruti misstager mig, så skulle Statens kostnad för ändamålet inskränka sig till högst två procent af Statsutgifterna på det hela, således långt ifrån 40 procent, såsom reservanten uppgifver. Jag fullföljer mitt yrkande om återremiss.

Herr *Lindeström:* Genom Herrar *Wallenbergs* och *Renströms* yttranden är detta ämne redan så fullständigt utredt, att jag, för min del, har föga att tillägga. Den förnämsta anledningen, hvarföre jag anser Utskottets förslag icke vara antagligt, är, att Utskottet velat kasta hela tyngan af skjutsningsbesväret på Staten, som derigenom skulle blottställas för alldeles obegränsade utgifter, hvilka, då gästgifvaregårdarnes antal utgör omkring 1,300, säkerligen icke skulle stanna vid den af Utskottet beräknade summa, 600,000 R:dr, utan sannolikt uppgå till 1 à 2 millioner Riksdaler, och kanske ännu mer. Man talar mycket derom, att jordbruket tryckes af skjutsningsskyldigheten. Detta är sannt, men gäller blott en del af jorden; ty under det icke mer, än omkring 30,000 hemman äro anslagna till skjutsens utgörande, utgör antalet af hemman, som njuta befrielse derifrån, omkring 36,000. I allt fall är det ett obestridligt factum att skjutsningsskyldigheten för närvarande utgör en servitut på jorden, och det är fullkomligt riktigt, hvad en Ledamot af Skjuts-Comitén, *Petter Jönsson*, yttrat, att köpeskillingen för ett hemman med skjutsbörda alltid bestämmes till mindre belopp, än händelsen skulle blifvit, om hemmanet varit fritt från skjutsningsskyldighet. Jag instämmer hufvudsakligen i Herr *Fåhræi* reservation, och yrkar återremiss af första punkten i Utlåtandet, men protesterar mot den i nämnda reservation uttalade grundsats, att någon förhöjning i skjutslegan icke bör ega rum. Tvärtom anser jag det ganska rätt och billigt, att skjutsen minst betalas fullt upp så mycket den är värd, d. v. s. så mycket den i uppoffring kostar den skjutsande, och jag tror till och med att det är endast genom skjutslegans betydliga höjande, som vi kunna komma från det elände, hvari skjutsväsendet nu befinner sig.

Herr *Lallerstedt* *).

Herr *Dahm:* Hvad, som mycket bidragit till discussionens förenklande, är, att de, som förordat Utskottets förslag, icke framhållit det demoraliserande och förnedrande i den nu varande skjutsinrättningen, utan endast fästat sig vid frågan om den lagliga grunden. Man säger, att ett våld begicks mot den enskilde, då den fordna våldgästningen förbyttes i en genom lag påbjuden skyldighet. Detta är sannt, men, sedan förändringen skedde, har en lång tid förflutit. Skjutsningsbesväret utgör nu i verkligheten en tunga, som vidläder jorden; och, om än detta förhållande från början tillkommit utan giltig rättsgrund, hvilken af den nuvarande generationen kan sägas vara befogad att reclamera deras rätt, som lefde för flera hundra år sedan? Under det man sökt försvara en ohållbar sats, har man förbisett en annan sats, som är hållbar. Man påstår att, till följd af jernvägarnes anläggning, skjutsningsskyldigheten blifvit fördelad på annat sätt, än fordom, så att de, som förr varit mindre besvärade af denna skyldighet, nu i högre grad tryckas af skjutsbördan, och tvärtom. De, som på detta sätt vunnit lindring eller befrielse från skjutsningsbesväret, kunna naturligtvis icke ega skäl till klagomål. Annorlunda är förhållandet, i afseende på dem, för hvilka detta onus blifvit mera betungande; ty der står den, som protesterar mot ett sådant åliggande, på full rättslig grund. Den, som köpt ett hemman med en ringa skjutsbörda, eger full rätt att fordra att icke blifva öfver höfvan betungad. Jag skulle derföre vara benägen att lyssna till ett anspråk, som ginge derpå ut, att skjutsningsskyldigheten nu fixeras till ett bestämdt belopp, och att Staten åtager sig att ersätta hvad derutöfver för ändamålet erfordras. Men att ålägga Staten att betala alltsammans, anser jag vara både obilligt och overkställbart. Det talas om att skjutsbördan är ojemnt fördelad. Detta förhållande är visserligen beklagligt, men man har lika mycket skäl att beklaga hvar och en, som inlåtit sig i ett olyckligt köp. I båda fallen måste den, som icke ser sig för, skylla sig sjelf för följderna. Vidare har det uppgifvits att vissa hemman få vidkännas en årlig kostnad af 400 à 500 R:dr för skjutsningens utgörande; men man har icke lemnat någon upplysning om dessa hemmans antal eller beskaffenhet.

---

*) Herr *Lallerstedts* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band.

Man nämner blott den stora ziffran och besinnar icke, att denna alldeles ingenting bevisar, sålänge man icke känner värdet af den jord, som drager en sådan skatt. Med förvåning har jag hört anmärkas, att skjutsningsskyldigheten skulle innebära en skänk från en samhällsclass till de öfriga. Det är icke den jordbrukande classen, utan sjelfva jorden, som fått sig ålagd skjutsningsskyldigheten, och jorden kan väl icke kallas en class. Denna skyldighet tillhör dessutom icke blott Bonden, den åligger äfven Grefven och Baronen, när han eger ett skjutsskyldigt hemman. Jag kan ej eller finna något förnedrande i skjutsningsbesvärets utgörande, utan tror det snarare böra vara en tillfredsställelse för en hvar att fullgöra en skyldighet, som han vid köp, eller på annat sätt, sig åtagit. Man har yttrat, att det borde vara lätt att bringa till stånd enskilda diligence-inrättningar. Må så vara, men diligencer och forvagnar förutsätta tillgång på resande, och huru är det väl tänkbart att någon lifligare trafik skulle komma att ega rum i trakter, der en skjutshäst vanligen utgår endast hvar tredje eller fjerde dag? Det har ock blifvit förespegladt, att ryktet om det lönande af skjutsentreprenader skulle väcka en större concurrence, som borde förekomma möjligheten att preja Staten. Onekligen är concurrencen en god sak, men dess tillvaro är möjlig endast der, hvarest concurrenter finnas, och beror dessutom i förevarande fall på den större eller mindre benägenheten hos de kringboende att befrämja eller motverka skjutsentreprenaderna, hvilka till stor del betingas af lättheten för entrepreneuren att med grannarne öfverenskomma att i nödfall få begagna deras dragare. Det klagas ofta öfver bristen på associationsanda i vårt land, och detta icke utan skäl; men associationsandan saknas aldrig så snart det gäller att preja det allmänna. Om Staten öfvertager skjutsningsbestyret, skulle deraf ock följa skyldighet för Staten att anskaffa stationshus. Hvilka kostnader erfordrades icke endast för detta ändamål? Man har beräknat Statens utgift på det hela till 600,000 R:dr årligen. Jag tror, att den icke skulle stanna vid lika många millioner. En härvid bidragande omständighet är ock den, att Kronan icke kan verkställa forslingen på samma enkla och billiga sätt, som allmogen. Exemplen från utlandet kunna här icke anses fullt gällande. I de länder, der trafiken besörjes af enskilda diligencer, jemte de allmänna postvagnarna, står tilloppet af resande vanligen i ett motsvarande förhållande. Men i ett land, der rörelsen är så ringa, som i

Sverige, bör man betänka sig två gånger, innan man följer andras föredöme och inslår en ny bana. Det kan icke bestridas att jordbruket betungas af skjutsbördan; men denna olägenhet undanrödjes icke derigenom att skjutsningen öfvertages af Staten; ty ingen kan ombesörja detta bestyr, utan att i mer eller mindre mån anlita närboende jordegares biträde. Enda utvägen att vinna en tillfredsställande reglering erbjudes af en lämplig förhöjning i skjutslegan, och denna åtgärd, hvilken äfven låter försvara sig från rättens synpunkt, vill jag derföre förorda.

Herr *Ödmansson:* Jag skall icke uppehålla Högtärade Ståndet, utan i korthet uttala min mening i denna maktpåliggande angelägenhet.

För min del, kan jag icke godkänna Sammansatta Utskottets Betänkande, som synes hafva tillkommit, utan att Utskottet gjort sig tillräcklig reda för dess antaglighet eller följder. Deremot anser jag de åsigter, Comiterade till grund för sina förslag framhållit, utgöra allt hvad, efter mitt omdöme, för närvarande kan och bör vidtagas i och för ordnandet af skjutsningsbesväret.

Det är betecknande att Rikets Ständer nästan i alla frågor af vigt hos Kongl. Maj:t i underdådighet anhålla om tillsättandet af Comitéer för frågornas utredande och uppgörandet af förslag till deras ändamålsenliga lösning; men då Comiterade, efter stora ansträngningar, framlägga sådana förslag, och äfven om de, såsom nu är händelsen, hufvudsakligen godkännas af Regeringen, sönderbryter man dem i Rikets Ständers Utskott utan barmhertighet och utan ringaste afseende på de förtjenster och välgrundade åsigter, de kunna innehålla.

Att skjutsningsbesväret hos oss icke motsvarar tidens fordringar, och derjemte är i högsta måtto betungande, nästan förhatligt, derom är endast en tanke. Jag är sjelf skjutsskyldig, och måste årligen emot hög lösen köpa mig fri från detta servitut, men, sådant oaktadt, kan det icke falla mig in att biträda Utskottets förslag, att helt och hållet befria jordbruket och kasta denna tunga börda på Staten, eller, såsom Utskottet uttrycker sig, på »landets alla inbyggare», »samhällets alla medlemmar». Detta onus må hafva tillkommit under hvilka förhållanden som helst, nu mera är det dock en jordbruket åliggande laglig skyldighet. Emedlertid kan man med all billighet fordra, att skjutsningsväsendet emot ersättning skiljes från jordbruket och ordnas af Staten på

ett ändamålsenligt och så litet, som möjligt, betungande sätt. Att de jordegare, hvilka i anseende till deras hemmans aflägsenhet från gästgifvaregården för närvarande icke vidkännas några besvär i detta hänseende, skulle allt framgent tillgodonjuta samma fördel, är en orimlighet, ty icke kan man fordra att befrias från en laglig skyldighet, endast af den orsak, att man en längre eller kortare tid undsluppit att fullgöra denna skyldighet. Hvad städerna angår, så hafva de en ganska dryg andel i skjutsningsbesväret, och skola säkert icke undandraga sig att enligt en rättvis fördelning hädanefter, som hittills, bidraga till skjutsens upprätthållande, dock kan det ingalunda kallas billigt eller rättvist att en mindre stad, t. ex. Jönköping, måste endast för detta ändamål årligen uppoffra 10 à 12,000 R:dr.

Flere talare hafva föreställt sig, att det kunde utjemnas derigenom att skjutslegan tillöktes och entreprenader åstadkommes. Hvad det sistnämnda angår, så kan jag af egen erfarenhet intyga, att reservlagen sjelfve på flera ställen motarbeta inrättandet af entreprenader, serdeles der tillfälle gifves att få betydligt betaldt af sådana skjutsskyldige, hvilka icke kunna eller vilja *in natura* fullgöra skjutsen. Beträffande åter tillökning i skjutslegan, så har det sig icke så lätt att uträkna och bestämma hvad skjutsen verkeligen kostar den skjutsskyldige. Angick frågan endast väglängden, som tillryggalägges, så vore det icke svårt att utröna kostnaden, men besinnar man att den skjutsskyldige, hvilken, såsom det heter, »står för skjutsen», måste ofta 2 à 3 dagar vänta på att bli uppbudad och under tiden ha hästarne i beredskap, samt en dräng färdig att bege sig till gästgifvaregården, flere andra omständigheter att förtiga, så blir det temligen svårt att utröna egentliga kostnaden, hvarmed man i alla fall icke rimligen kan belasta den resande. Ett annat förhållande framstår, i afseende på entrepreneuren, hvars folk och hästar endast äro afsedde för berörde ändamål, och dervid kostnaden kan någorlunda bedömas, äfven med inberäkning af den risque, som möjligen uppkommer dermedelst, att skjutsen skulle i någon mån förminskas.

En talare, Herr *Hierta*, har trott att allmogens ovilja mot skjutsningsbesväret framkallades, bland annat, deraf, att föreskriften om $1^1/_2$ timmas användande på hvarje mils färd icke iakttages, och att detta afvikande från lag icke med nog kraft beifrades af kronobetjeningen. Jag har icke förnummit klagan i detta hänseende å de skjutsskyldiges sida och

tror att dermed icke har någon fara, emedan de skjutsskyldige numera ganska noga känna sina rättigheter och förstå äfven att göra dem gällande.

Jag yrkar återremiss af Betänkandet i det syfte, att de af Comiterade, till grund för deras framställningar i ämnet, uttalade åsigter må vid uppgörande af nytt förslag tjena Sammansatta Utskottet till efterrättelse.

Herr *Gahn H.:* En talare, som bestridt mitt påstående angående olagligheten af den nuvarande skjutsningsskyldigheten, har frågat, hvarföre icke de skjutsningsskyldige vindicerat sin rätt i detta hänseende. Jag har aldrig nekat, att en lag finnes, som påbjuder skjutningsskyldigheten; men jag påstår, att denna lag icke tillkommit på rättslig grund, och det är derföre, som den jordbrukande samhällsclassen nu söker att vindicera sin rätt hos Rikets Ständer. Jag tror att det icke skulle vara klokt att låta de öfriga samhällsclasserna fortfarande, så att säga, rida på jordbrukarens rygg till dess han förlorar tålamodet och afkastar sin börda, då fallet för dem torde blifva något hårdt, ty derhän går det förr eller sednare, såvida ingen förändring mellankommer, som medför verklig lindring i den numera nästan olidliga skjutsningsskyldigheten. Må man derföre noga betänka sig, innan man helt och hållet afslår Utskottets framstsllning, på hvilken åtminstone något afseende bör kunna göras, om man än icke tror sig kunna taga steget fullt ut. Den beräkning, som föranledt Utskottets hemställan om anslag af 600,000 R:dr, grundar sig på noggranna calculer, dervid de partiella summorna i allmänhet blifvit rundligen tilltagna, och beräkningen torde derföre förtjena all den tillförlitlighet, som kan tillkomma ett menskligt arbete, utfördt efter bästa förmåga. Man har invändt, att i afseende å skjutsentreprenader icke kan byggas på concurrencen och att Staten, om den öfvertog skjutsningsbestyret, icke skulle ega någon garantie mot prejerier. Med lika mycket skäl kan det frågas, hvarföre något visst pris icke blifvit åsatt t. ex. sådana fabrikstillverkningar, hvaraf Staten har behof. Hvarföre har man icke ålagt klädesfabrikörerne att till ett stadgadt pris förse Arméen och Flottan med deras behof af kläde, eller jordbrukare att lemna spanmål och hö? Man kan ju tänka sig möjligheten att äfven fabrikanterne kunde söka att preja Staten. Man har vidare påstått att concurrencen i detta afseende ej vore fri, enär endast jordegare i orten kunde åtaga sig entreprenader, men detta är ett fullkomligt misstag, ty den, som åtager sig en skjutsentreprenad, behöfver alldeles

icke vara egare af någon jord i orten. Hvad han har af nöden, är endast ett tillräckligt antal hästar, deremot svarande stallbyggnad och några drängar. Sitt behof af foder bör han i de flesta fall utan svårighet kunna fylla genom uppköp i trakten. I detta hänseende har Utskottet föreslagit alla nödiga bestämmelser, med undantag måhända af en enda, som blifvit förbisedd, nemligen att entrepreneuren må ega ovillkorlig rätt att få sig upplåten den byggnadsplats, som må erfordras.

Det måste erkännas att Skjuts-Comitéens förslag är mycket förtjenstfullt och att all möjlig utredning af frågan blifvit i Comitéens betänkande åstadkommen; men förslaget har ett väsendtligt fel, bestående deri, att man velat lägga en bestämd penningeskatt på de hemman, hvilka hittills varit från skjutsbördan befriade, och fastställa afgiften för all framtid. Heldre, än att antaga ett sådant förslag, som åstadkom en ny grundskatt på jorden, må man då bibehålla skjutsinrättningen i dess närvarande oefterrättliga skick.

Man har påpekat den förmenta svårigheten att vid gästgifvaregårdar, belägna vid mindre vägar, erhålla skjutsentrepreneurer. Häremot må erinras att många af dessa gästgifvaregårdar, som onödigtvis tillkommit i en tid, då man haft föga försyn för att anlita bondens hästar i tid och otid, skulle kunna undvaras efter införandet af ett lämpligare system för skjutsväsendet, emedan skjutshållen då kunde utan olägenhet vara betydligt längre, än nu. Jag skulle visserligen kunna biträda deras mening, som yrka att kostnaden för skjutsen skall betalas af den resande ensam, men i ett land med så vexlande förhållanden, som vårt, tror jag det vara nödvändigt att Staten mellankommer för att ordna skjutsningsbestyret så, att skjutslegan må blifva något så när lika öfver hela landet.

Då det emellertid visat sig att ganska ringa sympathier inom Ståndet förefinnas för antagande af Utskottets förslag, vill jag icke ovillkorligen vidhålla mitt yrkande derom, utan anser mig böra gifva efter för flertalets önskan om återremiss; men för att underlätta sakens framgång vid denna Riksdag, tillåter jag mig att till Utskottets öfvervägande framställa ett särskildt förslag. Egentliga orsaken till betänkligheterna mot den af Utskottet i första punkten uttalade grundsats tyckes ligga deri, att man tror det vara nödvändigt att, genom förbindande af Statens interesse med de skjutsningsskyldiges, inlägga hos desse en motvigt mot den befarade höga kost-

naden. Jag vill derföre tillstyrka en sådan anordning, att nuvarande skjutsningsskyldige få vidkännas en del af kostnaden, men ingalunda för all framtid, utan endast för ett visst begränsadt antal år, t. ex., såsom Herr *Lallerstedt* föreslagit, 10 år, efter hvilkas förlopp de skjutsningsskyldige borde vara ovillkorligen befriade från allt deltagande i skjutsningsbesväret. Inom denna tid bör man alltför väl hafva kommit till fullständig erfarenhet om huru skjutsen skall kunna upprätthållas, utan något bidrag af allmänna medel.

Herr *Hammar:* Flere föregående talare hafva redan visat, hurusom skjutsningsskyldigheten är olika betungande för olika orter, så i städerna, som på landet, och särskildt har Herr *Lallerstedt* i detta hänseende anfört åtskilliga exempel ur den vid Skjuts-Comitéens betänkande fogade tabell. Jag ber att få tillägga några ord, rörande förhållandet i den stad, jag representerar. Halmstad ligger, såsom bekant är, vid vestra hafskusten. Der skilja sig två hufvudvägar, den ena till Götheborg och den andra till Stockholm, af hvilka den förra måste begagnas af alla, som från den sydligare kusttrakten resa åt Norrige. Till följd häraf har staden, hvars folknummer stiger till inemot 4,000, en särdeles sträng skjutsningsskyldighet, och exempelvis må nämnas att ensamt Borgerskapet år 1856 betalade 7,500 R:dr för skjutsentreprenaden. Huru betungande denna utgift måste vara, kan man finna deraf, att bland stadens handlande finnas personer, hvilkas årliga bidrag för ändamålet uppgått till nära 400 R:dr; hvartill kommer den särskilda olägenhet att tillgång på hästar icke sällan saknas för stadens egna innevånare, då de behöfva resa ett par mil utom staden. En ytterligare tunga förorsakas af det i sednare tider vedertagna bruket att med gästgifvareskjuts fortskaffa snällposterne. Sådant har aldrig blifvit af Rikets Ständer medgifvet, utan strider fastheldre mot de åsigter, som uttalas i den af Ständerna vid sistlidne Riksdag afåtna underdåniga skrifvelse i ämnet. Man kan göra sig ett begrepp om beskaffenheten af detta onus, då man erfar att från Halmstad skjutsas årligen snällposter till en sammanlagd väglängd af omkring 1,400 mil. Att skjutsa posten är af flera orsaker vida mera betungande, än att skjutsa resande. Till det sednare kan användas en pojke eller minderårig person, men för postföringen är förbjudet att begagna annan, än fullvuxen karl, och en sådan är oftast svår att erhålla, emedan mången icke vill

blottställa sitt lif för vådan af poströfverier, hvilka, såsom bekant är, ganska ofta förekomma. Jag yrkar återremiss i syftning att skjutslegan måtte förhöjas. Det synes vara billigt att den, som begagnar skjuts, också betalar hvad skjutsen kostar. Särskildt vill jag uttrycka den önskan att Utskottet måtte egna allvarlig uppmärksamhet åt innehållet af Rikets Ständers nyss omförmälda underdåninga skrifvelse.

Herr *Rydin:* Bland alla de ledamöter, som yttrat sig i ämnet, finnes ingen, som icke instämt i den åsigten, att de resande böra betala skjutsen efter dess fulla värde. Är man ense härom, så återstår endast frågan om sättet huru man skall kunna vinna ändamålet. Nåväl, mine Herrar, finnes det något bättre eller säkrare sätt, än det att Staten öfvertager skjutsningsbestyret? Endast under detta villkor blir det möjligt att utröna till huru många mil skjutsningen uppgår under ett år, och med kännedom derom, är det sedan lätt att bestämma huru hög skjutslegan bör sättas, på det debet och credit må slå ihop. Jag föranlåtes derföre yrka att Ståndet antingen, — hvad som vore mest consequent — antager Utskottets förslag, eller ock beviljar återremiss, men mot ett rent afslag måste jag, fortfarande, protestera.

Herr *Hierta:* Det förefaller besynnerligt att såväl Herr *Gahn,* som Herr *Lallerstedt* öfverensstämma med mig i præmisserna, men ändock kommit till helt olika resultat. Vi öfverensstämma alla deruti, att vi anse någon jemnkning uti ifrågavarande onus ganska angelägen, men ingalunda deruti att skjutsningsbestyret öfvertages af Staten, hvilket jag tror vara desto vådligare, som, efter ett sådant öfvertagande, ingen återgång skulle gifvas, utan Staten i alla tider få dragas med svårigheterna af detta bestyr. Jag fäster icke synnerlig vigt vid den af Herr *Gahn* förespeglade fara, att, om man icke nu lyfter skjutsbördan från jordbrukarens rygg, man snart nog skulle blifva kastad ur sadeln, utan tror att det skulle vara vida farligare att lägga sadeln på Statens rygg för att derpå rida. Om man vidhåller den rätta utgångspunkten, skall det säkerligen icke finnas vara omöjligt för Regeringen eller för Utskottet, i händelse frågan dit återkommer, att utfinna en basis för tillvägabringande af sådana öfverenskommelser, hvarigenom, om också med något olika skjutsningspriser för olika orter, en jemnkning i skjutsningsbesväret på det hela kunde åstadkommas. Jag kan icke inse, hvarföre man icke, i fall det vore nödvändigt för att komma till må-

let, skulle kunna antaga olika grunder för betalning af skjutsen i olika delar af landet, på samma sätt, som en skillnad i skjutslegans belopp hittills egt rum emellan land och stad, och på samma sätt, som Konungens Befallningshafvande för närvarande eger att vid särskilda tillfällen höja skjutslegan vid en eller annan gästgifvaregård, hvilket, om jag icke bedrager mig, nyligen inträffat vid ett par gästgifvaregårdar i trakten af Örebro. Ett vexlande skjutsningspris synes för öfrigt vara lika litet stridande mot civilisationen, som, t. ex., det vanliga förhållandet att logis och förtäring i allmänhet betalas högre i en stad, än på landet.

I anledning af mitt yttrande, att en strängare tillämpning borde ega rum af föreskriften att man med skjuts ej får åka fortare, än en och en half timma på milen, har en talare förklarat, att det skulle vara orimligt att numera hålla på denna föreskrift. Härtill må genmälas att det väl icke kan betraktas såsom någon angelägenhet att man vidmakthåller nämnda föreskrift, då de skjutsningsskyldige sjelfve icke dervid fästa någon vigt; men man torde dock böra taga i betraktande det påpekade förhållandet, såsom en af de väsendtligaste anledningarne till klagomålet öfver skjutsbördan. I detta afseende måste det erkännas att myndigheterna visat en hög grad af slapphet och sökt gynna resande på den skjutsandes bekostnad, och det kan med säkerhet antagas att, om lagarne blifvit efterlefvade, skulle hvarken svårigheten att finna skjutsentrepreneurer varit så stor, eller klagomålen öfver skjutsbördan blifvit så högljudda, som förhållandet nu är. Det var blott denna tanke, som jag ville uttrycka genom det anförda yttrandet. Tager man nu i betraktande den hastighet, hvarmed extra poster i andra länder fortskaffas, icke öfverstiger en och en half mil på timman, ehuru man der har chausséer, med hvilka våra landsvägar icke uthärda någon jemnförelse, så torde det vara otvifvelaktigt, att, om Staten öfvertog skjutsningsbestyret, man icke skulle komma att med skjuts färdas fortare, än nyss nämndes, och häruti ligger ett ytterligare skäl, hvarföre jag fäster vigt vid den påpekade omständigheten. Jag tror derföre att den punkt, som nu utgör föremål för öfverläggning, ganska väl kan förkastas, utan att man derföre behöfver utsätta sig för äfventyret att vid denna Riksdag ingenting kommer att göras för ordnandet af skjutsväsendet på det hela, helst en lämplig utväg i detta hänseende erbjudes genom Herr *Fåhræi* reservation, på sätt jag redan haft äran antyda.

Öfverläggningen var slutad; och sedan Herr *Boman*, med frånträdande af förut framställdt påstående, instämt i yrkandet om återremiss, gjorde Herr Talmannen proposition å bifall till Utskottets hemställan, sid. 9, i Utlåtandet, hvartill svarades *Nej*. På derefter af Herr Talmannen framställda propositioner dels å afslag, och dels å återremiss, svarades *Ja* och *Nej*, jemte det votering begärdes; och sedan, i anledning häraf, blifvit uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

»Den, som vill, att första punkten eller yttrandet, sid. 9, uti Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkande, № 8, återremitteras, röstar: *Ja*.

Den det icke vill, röstar: *Nej*.

Vinner *Nej*, afslås nämnde punkt.»

anställdes med slutna sedlar, af hvilka en, förseglad, aflades, votering, som utföll med 31 *Ja* mot 23 *Nej*; i följd hvaraf Utskottets ifrågavarande hemställan var återremitterad.

Herr Talmannen och Ståndets Herrar ledamöter åtskiljdes kl. $^1/_2$3 e. m., men sammanträdde åter, till fortsättning af

Plenum, kl. 6 e. m.

§ 4.

Föredrogos och godkändes Expeditions-Utskottets skrifvelseförslag: N:ris 65 och 66; hvaremot skrifvelseförslaget, № 67, och förslag, under № 13, till en § i Riksdagsbeslutet bordlades.

§ 5.

Fortsattes föredragning af sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Utlåtande, № 8, i anledning af dels Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse, med det af Comiterade afgifna underdåniga betänkande och förslag, angående skjutsningsbesvärets ordnande, dels ock väckta motioner i samma ämne.

Härvid förekommo:

Utskottets andra yttrande, eller det första å pag. 10.

Herr *Ödmansson:* Med anledning af Ståndets, rörande första punkten af detta Betänkande, fattade beslut, anhåller jag, att äfven den nu föredragna punkten återremitteras.

Herr *Lallerstedt:* Så vida man icke vill i ett sammanhang behandla alla återstående punkter af Utskottets Be-

tänkande, inser jag icke, hvarföre punkter, som kunna nu bifallas, skola återremitteras. Denna punkt innehåller endast en förklaring att gästgifveri-, håll- och reservskjutsningen icke vidare bör vara en jorden åliggande natura-præstation, och derom synes man ju vara ense. Jag hemställer således, om icke förevarande punkt må kunna godkännas.

Herr *Ridderstad:* Under förmiddagens discussion iakttog jag tystnad. Det var min önskan att, mindre hemmastadd som jag är i dessa frågor, uppmärksamt lyssna till de åsigter, som hos Ståndets män af större erfarenhet i det vigtiga ämnet voro de gällande. Jag anser i öfrigt, att den nu föredragna punkten är af samma beskaffenhet, som, eller åtminstone eger omedelbart sammanhang med, den nyss afgjorda första, hvarföre jag tillåter mig att ånyo upptaga raisonnementet i allmänhet, för att i korhet tillkännagifva de tankar, jag i frågan hyser. Jag tror då, att det finnes få, om ens någon, som icke anse, att skjutsväsendet är, sådant det nu är ordnadt, såväl för de skjutsskyldige, som för de trafikerande, af en beklagansvärd och otymplig beskaffenhet. Jag kan derför icke, såsom en föregående talare, finna att reformen kan sökas endast deruti, att skjutslegan ökas; utan måste densamma, efter mitt förmenande, gripa djupare in i förhållandena. Mycken tacksamhet är fördenskull hvar och en skyldig Rikets sednast församlade Ständer för deras kraftiga bidrag i ock för ärendets utarbetande, en förbindelse, som, i lika hög grad, man rättvisligen icke kan undgå att betyga såväl den för ändamålet nedsatta Comitée, som Stats-Utskottet för deras åtgöranden. Otvifvelaktigt är nemligen, att dessa trenne auctoriteter, om jag får kalla dem så, framskjutit ärendet närmare sin lösning. Det är emedlertid icke ännu löst; och jag anser, för min del, att, å ena sidan, Utskottet tagit steget ut allt för långt, då det på en gång helt och hållet kastat ifrån sig alla de intrader, som i detta onus samt för underlättandet och möjliggörandet utaf skjutsväsendets förbättrade reorganisation kunnat, under öfvergångsperioden, hafva varit att tillgå, likasom det, å andra sidan, synes mig, att Comitéen tagit ut steget för litet, då den velat gifva detta onus på jorden en perpetuel caracter. Jag vill visserligen icke tillmäta mig nog inblick i ämnet, för att med ofelbarhet kunna bedöma dess många skiljaktiga delar; men anser mig dock pligtskyldig att här uttala min mening, till den kraft och verkan den förmår.

Beträffande då först och: främst sjelfva det system, som

ej blott Stats-Utskottet, utan jemväl Comiterade föreslagit, synes det mig på intet sätt tillfredsställande. Framförallt skulle man väl, efter hvad jag förstår, kunna göra mera, än en befogad anmärkning emot den centralisation, som man vill söka åstadkomma, då man vill sammanknyta postväsendet och skjutsen för resande, samt förvandla dem båda till ett enda gemensamt Styrelseverk. Det är en gammal, af erfarenheten bekräftad sanning, att större centraliserade verk röra sig tungt, långsamt och obändigt, och otvifvelaktigt skulle detta blifva förhållandet med ett förenadt post- och skjutsväsende, som, inom ett så vidsträckt land, som vårt, skulle sträcka sig till tusentals olika punkter. Denna centralisation skulle ock, såsom sitt första villkor, nödvändigt tvingas att tillskapa en stor och talrik ny tjenstemannacorps, som, huru stora förhoppningar man än må göra sig och bör hysa för dess medlemmar, likväl — med fästadt afseende på befordringsväsendet inom postverket särskildt — icke torde medföra en tillfredsställande lösning af alla de anspråk, som en så vidlyftig trafik under alla villkor likväl fordrade. Ryssen säger, då han begår ett fel: »Gud är långt borta och Kejsaren ser mig icke». Detta är en undskyllan, som tyvärr äfven hos oss kan hafva sin tillämpning, åtminstone understundom. Många anordningar, som utgått från Regering och Ständer, hafva derför icke alltid i practiken verkat den nytta, som man åsyftat. De controllerande interessena böra vara nära till hands, såvida vederbörandes befallningar skola blifva i allo på ett tillfredsställande sätt uppfyllda. Jag tror således att den, genom centralisationssystemet ovillkorligen uppkommande mängd af nya tjenstemän, med derunder lydande tjensteandar, blefve ett tryckande onus, utan motsvarande fördel för det allmänna.

Beträffande detailerna vill jag endast bemärka en enda. Stats-Utskottets såväl, som Comiterades förslag att indela Rikets alla vägar i tvänne classer, postvägar och bipostvägar, är, efter min åsigt, alltför generöst tilltaget. Jag anser, att vägarne borde indelas i *trenne* classer, samt skulle således till de två slag, som Betänkandet förordar, ytterligare vilja lägga en tredje class af vägar, eller sådana vägar, der trafiken finge fortskaffa sig af sig sjelf, ty jag föreställer mig, att nationens skyldighet att transportera resande personer öfverallt, der gästgifvaregårdar *nu* finnas, icke bör för framtiden bibehållas i sin fulla utsträckning, utan att detta åliggande lämpligen kan i betydlig mån förminskas.

I sjelfva hufvudsaken är jag för öfrigt öfvertygad att hela problemet vore lätt löst utan några varaktiga uppoffringar af Staten, med fördel för trafiken och på ett för de skjutsskyldige ändamålsenligt sätt, om man tilläte hela frågan att blifva ett provincielt åliggande.

Skall nemligen skjutsväsendet få den utveckling, den kraftiga och friska organisation, att det förr eller sednare kan bära sig i och för sig sjelft, bör det visserligen icke förvandlas till en statsangelägenhet, utan till en communalangelägenhet. Men ytterligheterna beröra hvarandra. Lika otillfredsställande som jag anser det vore att organisera systemet i klump inom hela landet, lika otillfredställande vore det att gifva det en sjelfständig organisation inom för små communer. Den provinciela indelningen tror jag vore den rätta måttstocken. De locala förhållandena äro, liksom sjelfva trafiken, äfven ganska olika inom de olika provincerna. Hitintills har skjutsväsendet jemväl varit ordnadt inom hvar och en province särskildt. Denna fördelning synes mig vara god och böra bibehållas. Ålades nu provincerna att inom sig ordna skjutsväsendet, såsom Utskottets Betänkande föreskrifver, med behöriga controller, betjening, åkdon, anspann, allt efter åsatt skjutslega, tror jag obetingadt att detsamma utan alla större svårigheter skulle kunna åstadkommas, under förutsättning likväl 1:o att, för vinnandet af erforderligt inventarie- och rörelsecapital, de nu skjutsskyldige förbundos att per hemman i lösen för besagde skyldighet årligen, påföljande 10 à 12 åren, erlägga 10 à 12 R:dr Rmt, samt 2:o att Rikets vägar, efter hvad jag redan nämnt, indelades i trenne classer, af hvilka den tredje classen uteslöts från all skjutsrättighet, hvarjemte och 3:o värdshus eller krogrörelse tillerkändes stationerna för skjutsombyte. Jag tror, säger jag, obetingadt, att provincerna under sådana förmåner och villkor ganska lätt skulle kunna ordna skjutsväsendet, eller, med andra ord, att provinciela bolag, under Konungens Befallningshafvandes styrelse och hägn, skulle kunna bildas och vara i full activitet sednast ett år efter den dag, Statsmakternas beslut vore fastställdt.

Skall Staten deremot åtaga sig denna förbindelse, blifver organisationen invecklad, och skall ej kunna bestå utan stora och ständiga, af Staten gjorda uppoffringar, alldrahelst som man kan antaga, att de många controllerna, inspectionsresorna o. s. v. skola förtära sjelfva trafikinkomsten, hvaremot frågan säkerligen enklast skulle finna sin lösning, så

som jag nu angifvit, på communal väg. Jag vill här nämna något, som blifvit försökt och pröfvadt i Östergöthland, och hvarom jag således bör hafva kännedom. Inom denna province hafva nemligen tvänne olika gånger diligencebolag blifvit organiserade, för att ordna förbindelsen emellan Norrköping och Linköping. Första gången bar företaget sig icke och förföll på grund af de förluster, som drabbade bolagsmännen. Då Länets nuvarande Höfding, Friherre *af Ugglas*, öfvertog vården af dess angelägenheter, genomdref han, oaktadt opinionen var emot ett företag, som en gång burit så dåliga frukter, bildandet af ett nytt bolag, men hvilket utsträckte sin verksamhet ännu längre eller emellan Norrköping och Wadstena. Och hvad blef nu följden? Vid sista revisionen befanns den del af bolagets verksamhet, som bestridt trafiken emellan Linköping och Norrköping, hafva gifvit en behållning under året af — om jag ej missminner mig — 3,000 R:dr, änskönt bolaget haft att rivalisera med den ordinarie skjutsen. Deremot gaf linien Wadstena—Linköping en förlust ungefärligen på samma summa, men det var ock första året, som trainen gick emellan dess städer. Bolagets behållning var således i sin helhet ingen; men om nu ingen gästgifvareskjuts varit att tillgå emellan dessa nämnde stationer, utan bolaget kunnat tillgodoräkna sig all personaltrafik, eller, med andra ord, om detta provinciela skjutsbolag varit legaliseradt af Statsmakterna på ungefärligen enahanda bas och villkor, som för närvarande dylika finnas i Danmark, och som sådana förr funnits i Schweitz och i Preussen, skulle Wadstena—Linköpings-linien otvifvelaktigt hafva burit sig. Nu är visserligen priset för resan pr diligence mellan Norrköping och Linköping något dyrare, än med skjuts, men detsamma har dock icke öfverstigit skjutstaxan så mycket, som de med densamma vanligtvis förknippade dricks-penningarne till hållkarlar och skjutspojkar. En diligencebillett kostar nemligen 4 R:dr 50 öre, hvarvid inga dricks-penningar erläggas; skjutsen deremot 4 R:dr, utom dricks-penningar, så att öfverhufvud kostnaden blir densamma, som för den ordinarie skjutsen, utan att medföra den skakande och torturerande effect på kroppen, som den infernaliska bondkärran gör, alldenstund man i dessa diligencer färdas med så mycken comfort, som man kan begära. Jag drager häraf den slutsats, att, om provincerna finge, under villkor af det understöd och de fördelar, som jag här förut nämnt,

den rättighet sig beviljad att inom sig sjelfva organisera erforderliga bolag, skjutsväsendet inom Riket aldralättast skulle kunna ordnas och det på det billigaste, beqvämaste och bästa sätt. Detta är min åsigt i saken, och för att få densamma underställd Utskottets bedömande, anhåller jag att den nu föredragna punkten måtte till Utskottet återremitteras, helst densamma står i det närmaste sammanhang med den första, hvilken Ståndet redan återremitterat.

Herr *Gahn, H.:* Äfven jag anhåller, att denna punkt måtte återremitteras, då Utskottets här gjorda afstyrkande grundat sig på antagandet af den föregående punkten, och densamma af Ståndet blifvit till Utskottets förnyade behandling återförvisad. Så länge föröfrigt man icke vill befria de så kallade skjutsskyldige från skyldigheten att bekosta skjutsen, lärer man icke gerna kunna betaga dem rättigheten, att, om de finna det vara med sin fördel förenligt, sjelfva omedelbart besörja de resandes fortskaffning.

Herr *Rydin:* Jag kan icke i allo godkänna denna punkt, och jag är derföre äfven böjd att förena mig med dem, som yrkat återremiss; och jag gör detta derföre, att här mycket talats om det prejeri, som skulle blifva en följd af det nya systemets antagande.

Mot denna farhåga är rättigheten för de skjutsskyldige att bestrida gästgifveri-, håll- och reservskjutsning en motvigt. Behofvet af detta stadgande upphör dock i samma mån, som den nya skjutsinrättningen kommer att införas.

Herr *Ridderstad* har talat om förhållandet med diligence-bolaget emellan Wadstena och Norrköping. Jag vill lemna ett annat exempel. Under många år har ett bolag med diligencer underhållit förbindelse emellan Stockholm och Skåne; bolaget har visserligen erhållit ett Statsbidrag af 12,000 R:dr, men det är dock 60 mil, som diligencerna haft att befara, och det har derjemte varit fritt att åka bredvid, hvarförutom bolaget icke befordrat posten emellan dessa orter. Om nu Staten sjelf hade öfvertagit detta bestyr, skulle otvifvelaktigt Staten, som icke haft att rivalisera med annan skjuts, och derjemte kunnat på samma väg befordra posten, icke blott sluppit anslaget, utan sannolikt till och med skördat en vinst af dess dubbla belopp. Af nyss anförda skäl, anhåller jag dock, att Herr Talmannen måtte framställa proposition om återremiss.

Herr *Kistner:* Sedan Ståndet återremitterat den första punkten af Betänkandet, samt den nu föredragna och äfven

de öfriga punkterna stå i mer eller mindre sammanhang med den första, tror jag, att Ståndet gör klokast att återremittera Betänkandet i sin helhet. Jag anhåller derföre hos Herr Talmannen om proposition derå, att, sedan första punkten blifvit återremitterad, Betänkandet äfven i öfriga delar må på en gång till Utskottets förnyade behandling återförvisas.

Herr *Rydin:* Herr *Kistners* yrkande, att Betänkandet i sin helhet skall, utan vidare discussion, på en gång till Utskottet återremitteras, kan jag icke understödja. Jag tror tvärtom, att ett utbyte af tankar i detta vigtiga, och af flertalet måhända icke så noga genomtänkta, ämne är af den aldra högsta vigt, enär jag, ledd af förmiddagens erfarenhet, är öfvertygad att, om öfverläggningen fortsättes, skola förjagas många af de spöken, som man här frammanat emot en tidsenlig reform i sättet för skjutsens och postens befordring. Jag yrkar derföre, att discussionen fortgår.

Herr *Ridderstad:* Jag må erkänna, att på förmiddagen frågan syntes mig slås ut alldeles för mycket; man framkastade hypotheser och förmodanden, och gjorde ämnet så ofantligen vigtigt; man gick tillbaka århundraden, för att icke säga årtusenden, och man talade om våra förfäder, och påstod nära nog, att de skulle vända sig i sina grafvar af harm öfver den rättskränkning, man här ämnade begå. Jag anser dock, för min del, att Riksens Ständer ega rätt att, i det allmännas interesse, rubba, hvad dem godt synes. Såsom jag redan nämnt, är, efter min uppfattning, frågan ganska enkel och lätt löst, blott man hänför densamma till det practiska lifvets förhållanden och låter skjutsväsendets ordnande blifva ett provincielt bestyr. Jag medgifver visserligen, att det kan finnas provincer, der problemet är svårare att lösa, särdeles norr om Gefle, men i denna del af landet kan ju förhållandet ännu någon tid lemnas oförändradt, ty jag vet, i sanning, icke, hvarföre reformen skall genomföras i hela landet på en gång. Deremot torde det vara lämpligast att låta en radicalare och mera tidsenlig förändring komma de provincer till godo, hvilkas communala lif är så utbildadt, att de kunna göra reformen sig till godo, och jag tror, att söder om Gefle landet befinner sig i denna utvecklingsgrad. Jag förnyar ännu en gång min anhållan om återremiss, och tillåter mig att lägga Utskottet på hjertat, att uppmärksamt pröfva och betänka det förslag, hvarmed jag vågat framkomma, delande i öfrigt Herr *Kistners* mening, att Betänkandets alla punkter sammanhänga med hvarandra, hvadan jag ock, lika med

honom, anser lämpligast vara att hela Betänkandet på en gång återremitteras.

Herr *Kock:* Jag understödjer, för min del, de föregående talarnes yrkande om återremiss, såväl af denna punkt, som af de följande, hvilka stå i mer eller mindre samband med den på förmiddagen afgjorda delen af Betänkandet, men jag gör det, under uttryckandet af den önskan, att Utskottet måtte taga i öfvervägande, huruvida icke det nya förslaget, rörande skjutsningsväsendet, kan uppgöras i syftning af Herr *Fåhræi* reservation, hvilken jag anser till sitt innehåll ganska välbetänkt såsom ett öfvergångsförslag, och såsom en god grund för en vidare utveckling och bearbetning.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, och Herr *Rydin*, med hvilken Herr *Gahn, H.* sig förenade, yrkat, att discussionen borde fortgå öfver hvarje punkt i Utlåtandet, men Herr *Lallerstedt* framställt det förmedlingsförslaget, att debatten skulle anses omfatta Utlåtandet i sin helhet, med öppen rätt för Ståndets Herrar Ledamöter att vid de särskilda punkterna göra de anmärkningar, hvartill de kunde finna sig befogade, till hvilken ordning den å förmiddagen förda öfverläggningen gaf anledning, blef, efter propositioner af Herr Talmannen, ej mindre Utskottets föredragna andra yttrande återremitteradt, än äfven bestämdt, att Utlåtandet i öfriga delar skulle anses föredraget och discussionen ega rum öfver dem i sin helhet, med förbehåll af de särskilda propositioner, hvartill öfverläggningen kunde föranleda.

Herr *Gahn, H.:* Då nästa punkt angår postskjutsen och jag hört åtskilligt talas om att det vore skäl att, oberoende af förändringen i sättet för befordring af resande, befria posthemmanen från dem nu åliggande postföringsskyldighet, får jag tillkännagifva, att jag, för min del, anser det vara högst farligt att vid en reform skilja åt dessa frågor. Om man skall kunna lyckas åstadkomma en god organisation, bör nemligen, efter mitt förmenande, befordringen af post och resande vara förenad. Hvad blir eljest följden? Postverket, som då icke längre får några hästar att disponera för de ordinarie posterna, skulle naturligtvis i första rummet för dessa tillgripa samma utväg, som det redan gjort för snällposterna, nemligen att låta fortskaffa dem med gästgifvareskjuts, och i sådan händelse blefve den på jordbruket för närvarande tryckande skjutsningsbördan, i stället för lindrad, fast mera förvärrad genom den massa af hästar, hvilkas utgående skulle komma att för Postverket särskildt erfordras. På denna

grund protesterar jag mot hvarje förslag i sådan syftning, så länge man icke vill gå in på att lemna Postverket nödiga medel att, samtidigt med posten, bestrida fortskaffande af alla resande, med upphörande af gästgifvare-, håll och reservskjuts.

Herr *Rudling:* Då första punkten af detta Betänkande under förmiddagens Plenum debatterades, yrkade jag, att de reservskjutsskyldige åtminstone måtte medgifvas någon lindring i det dem nu åliggande onus, bland annat, att de befriades från besväret att skjutsa snäll- och paketpost, ett besvär, som i sednare tider blifvit dem pålagdt, medelst ordres af Konungens Befallningshafvande och med anledning af General-Post-Styrelsens begäran, men jag yrkade ingalunda, att postförings-skyldigheten skulle från posthemmanen skiljas. Tvärtom önskar jag, att denna deras skyldighet måtte fortfara så länge, som öfriga skjutsningsbesväret åligger landet och städerna. Jag har, med anledning af Herr *Gahns* sednaste anförande, ansett mig böra tillkännagifva denna min åsigt.

I anledning af Herr *Ridderstads* yttrande, att Betänkandet borde återremitteras, på det att Utskottet måtte blifva i tillfälle att närmare öfverväga, huruvida icke dessa frågors ordnande lämpligast borde öfverlemnas åt *»läns- eller provincenämnder»*, får jag förklara, att jag icke har anledning förmoda, att man på en sådan väg skulle komma till det önskade målet. Skjutsskyldigheten kan icke nöjaktigt regleras annorlunda, än att den öfvertages antingen af Staten, eller af vissa personer eller bolag. Skall den öfvertagas af enskilda personer eller bolag, så måste väl ersättning för nämnde besvär utgifvas till dessa personer eller bolag, och hvem skall bestå den kostnaden? Icke blefve det åtminstone de, som nu icke äro skjutsskyldige. Dessa skulle väl icke godvilligt åtaga sig en sådan skatt. — Ett förslag derom vid blifvande Landsting skulle sannolikt möta icke mindre motstånd, än det, som nu spörjes vid Riksdagen. Herr *Ridderstads* förslag synes mig icke kunna vinna någon framgång

Herr *Rydin:* Herr *Ridderstad* önskar att postskjutsen skall skiljas från den öfriga skjutsen och göras till ett communalt bestyr. Jag anser dock, att befordring af brefpost och resande hafva allt för nära sammanhang med hvarandra, att någon skiljsmessa dem emellan bör komma i fråga. Då våra jernvägar en gång blifva färdiga, är det gifvet att i alla de städer, som af jernvägarne passeras, uppkomma hufvudstationer för brefposten. Borås, Jönköping och Calmar blifva

då, bland andra, sådana stationer. Reservskjutsen åter bör ej ordnas fortare, än i mån, som organisationen fortgår.

Herr *Lallerstedt:* Enär det kan förutses, att, då detta ärende hos det Sammansatta Utskottet ånyo till handläggning förekommer, fråga uppstår att på de stora stråkvägarne skilja postbefordringen från befordringen af resande, får jag motsätta mig ett sådant åtskiljande; jag vill för öfrigt fästa uppmärksamheten derpå att, ehuru Utskottet varit af annan mening, än Skjuts-Comitéen, angående de skjutsskyldiges befrielse från bidrag till skjutsens uppehållande, har dock Utskottet i öfriga delar, med några få förändringar, biträdt Comiterades organisationsförslag. I detta förslag är postbefordringen på de stora sträckningarne satt i sammanhang med befordringen af resande, och jag finner icke skäl att sönderplocka ett förslag och sätta i verket en del, hvars antagande dessutom endast skulle hafva till följd att de, som äro skyldiga att skjutsa resande, komme att än ytterligare betungas.

Det förslag, som Herr *Fåhræus* i sin reservation framlaggt, är sådant, att det icke i någon väsendtlig mån förändrar det närvarande tillståndet. Jag anhåller om återremiss af förevarande punkt.

Herr *Lovén:* Då Ståndet redan återremitterat de tvänne föregående punkterna, hvilka utgöra grunden för de öfriga, tror jag, att äfven den nu föredragna 3:dje punkten får röna samma öde, likasom äfven de öfriga punkterna, som endast innefatta en utveckling af förslaget. Den discussion, som nu här pågår, skulle således endast afse att, å Ståndets sida, uttrycka den princip, på hvilken Utskottets förnyade behandling af denna fråga, efter Ståndets åsigt, bör hvila, och vid sådant förhållande kan jag icke frångå att erkänna, att jag fästat mycken uppmärksamhet vid Herr *Ridderstads* framställning, helst jag redan tillförene tänkt mig såsom möjligt, att de svårigheter, hvilka hittills förefunnits deruti, att de reservskjutsskyldige lemna olika bidrag till skjutsen, kunde lösas derigenom, att föreningar eller associationer bildades länsvis, hvarmedelst dessa ojemnheter kunde utjemnas och allmän rättvisa således åt alla beredas. I sådan syftning anser jag Herr *Ridderstads* förslag vara värdt att påaktas. Jag anhåller om återremiss å så väl denna, som följande punkter af Betänkandet.

Herr *Ridderstad:* Under discussionen hafva olika meningar uttalat sig om postens skiljande från persontrafiken. Utgår man från den synpunkten, att Staten bör, i förening

med Postverket, öfvertaga hela skjutsningsbesväret, faller det väl af sig sjelft, att befordringen af post och resande måste vara förenade. Så är äfven detta bestyr organiseradt i utlandet, der sagde verk, post- och skjutsverket, äro sammanslagna till ett enda. Men äfven om man utgår från den synpunkt, att provincerna eller communerna sjelfva böra — oberäknadt Postverket — ordna skjutsningsväsendet, möta inga hinder för postens transporterande med den sålunda ordnade skjutsen. Icke blott att Staten kan ålägga den det, förstås mot skälig ersättning, utan vore ju detta åliggande äfven alltid en fördel för skjutsbolagen, såsom en alltid säker trafikinkomst. Jag opponerar mig också icke emot en erforderlig samverkan mellan post- och skjutsväsendet, utan endast emot dessa verks förening till ett enda. Att göra Postverket till chef för skjutsväsendet, såsom den centralmakt, från hvilken detsamma bör utgå och kring hvilken det bör ordnas, förefaller mig, efter hvad jag äfven redan yttrat, i alla afseenden mindre väl betänkt. Den provinciela verksamheten skulle, så vill det åtminstone synas mig, otvifvelaktigt vara mycket bättre och lämpligare att taga i anspråk härför. Sjelfva organisationen finge derigenom en, efter hvarje särskild orts behof mera passande, gräns, controlerna blifva både mindre kostsamma och lättare, på samma gång de säkerligen äfven blifva påpassligare och strängare. I Skjuts-Comitéens Betänkande finnas intagna små historiker, rörande det olika sätt, hvarpå de särskilda länderna organiserat post- och skjutsväsendet. Man inhemtar derutaf, bland annat, att i Schweitz detta bestyr var öfverlemnadt åt och verkställdes genom communernas försorg, till dess unionsstyrelsen, emot årligt skadestånd till hvarje canton för sålunda förlorade inkomster, förklarade postbefordringen utgöra ett Edsförbundet tillkommande regale, och ställde förvaltningen under Förbunds-Regeringen. Detta bevisar, att skjutsväsendet, i communalstyrelsernas händer, icke blott burit sig, utan äfven beredt communerna inkomster, och, om saken ordnades hos oss på ungefärligen samma sätt, skulle, jag är derom fullt förvissad, resultatet blifva lika förmånligt. Jag vidhåller således min åsigt, ty jag tror att för densamma ligger en riktig grundsats på botten, äfven om jag ej nu kan fullständigt utveckla den.

Under förutsättning att de redan skjutsskyldige åläggas en viss afgäld till ordnande af communernas skjutsningsbesvär, skulle, som jag tror, denna fond blifva tillräcklig i och för den nya organisationens materiela uppsättning och genom-

förande. Återigen, hvad verkets fortfarande bestånd och underhåll beträffar — så måste det helt och hållet, eller hufvudsakligast, calculeras på de trafikerande, jemte, hvad jag tager för afgjordt, Poststyrelsens accord med bolagen att åtaga sig och föra postväskorna med samma ansvarsskyldighet, som är de nu varande postförarne ålagd, och mot samma pris, som för detta ändamål redan drabbar Postverket.

Det säger sig föröfrigt sjelft att Regering och Riksens Ständer böra på förhand bestämma vissa grundsatser, enligt hvilka dessa bolag böra organiseras, i likhet med hvad allt hitintills egt rum vid sanctionerandet af för det allmänna mera vigtiga associationer.

Herr *Gahn, H.:* Herr *Ridderstad* har välvilligt velat medgifva communerna rättighet att sjelfva inom sig ordna och gemensamt bekosta skjutsväsendet, hvarigenom han tror alla olägenheter vara afhulpne. Jag tror dock, att de betacka sig för en sådan rättighet, ty den komme säkerligen att blifva dem ganska dyr. Föröfrigt ega de ju redan en sådan rättighet, då ingenting kan förhindra ett Län att sammanslå sig, för att organisera skjutsen inom Länet, men en sådan öfverenskommelse är, för närvarande, absolut omöjlig att åstadkomma, så länge detta onus så högst olika trycker jorden vid olika skjutslag; och jag kan icke eller finna, att någon rättvis grund förefinnes, hvarföre de communer, som ligga i vägen för den större trafiken, skola vara mera betungade, än andra delar af landet.

Den följande punkten handlar om kungs- och kronoskjutsningsbesväret. Om man vill återremittera alla punkter i detta Betänkande, som beröra olika frågor, torde det vara nödvändigt att om dem yttra några ord, för att gifva Utskottet tillkänna, om Ståndet gillar derutinnan uttalade principer eller icke. Jag får då förklara, att jag godkänner nämnde punkt, då Utskottet deruti föreslagit, att någon annan reglering icke bör ega rum, i afseende å kungs- och kronoskjutsningsbesväret, än att samtlige skjutsskyldige hemman i Riket böra i kungs- och kronoskjutsningen deltaga, för så vidt de icke, i mer eller mindre mån, äro från sådan skyldighet befriade. Jag anser nemligen det icke vara möjligt att på en gång rangera post- och persontrafiken, om Staten derjemte frånsäger sig rättigheten att begagna jordbrukarnes hästar, då fråga är om större transporter för Kronans räkning, hvilket i allt fall sällan inträffar, utom vid krigstider. Och under sådana tider är jordbrukaren lika villig, som skyl-

dig, att underkasta sig alla de uppoffringar, som fäderneslandets försvar erfordrar

Vid § 33 föreslår Utskottet, att skjutsningslegan i allmänhet bör utgå med 1 R:dr per mil för hvarje häst, med rättighet för Konungens Befallningshafvande att höja detta belopp till 1 R:dr 50 öre. Jag tror dock, att den Konungens Befallningshafvande sålunda medgifna rätt att efter sig företeende omständigheter bestämma priset bör gifvas någon ytterligare utsträckning. Det må visserligen så vara, att 1 R:dr per mil är en lämplig afgift på många ställen, der entrepreneurer äro att tillgå, men på andra ställen, der entrepreneurer äro svårare att erhålla, torde, för organisationens underlättande, helst någon synnerlig olägenhet deraf för den resande icke kan anses uppkomma, vara lämpligt att större frihet lemnas Konungens Befallningshafvande att höja legan. Jag föreslår derföre, att 33 §, mom. 1, måtte erhålla följande lydelse: »I lega, ehvad skjutsning utgöres från stad eller station å landet, erlägges i allmänhet per mil 1 R:dr för hvarje häst, ersättning för åkdon af det i orten brukliga slag, äfvensom för seldon, häruti inbegripen, dock med rättighet för Konungens Befallningshafvande, att i undantagsfall höja legan till och med 2 R:dr.»

Herr *Ridderstad:* Med anledning af Herr *Gahns* sednaste yttrande, tager jag mig friheten erinra, att vid commenderingar, trupptransporter i krig eller vid andra dylika tillfällen, Utskottet föreslår kronoskjuts. Jag tror således icke, att min åsigt kan på något vis rubbas af detta förhållande. För öfrigt är min önskan fortfarande den, att provincerna, att communerna må i första hand inbjudas att, om de för bättre pris, än Staten, kunna åtaga sig skjutsväsendets ordnande, det må stå dem öppet. För min del, är jag fortfarande öfvertygad, att desse både kunna öfvertaga detta bestyr, och effectuera det på enklare och lämpligare sätt, än Staten.

Herr *Ödmansson:* Herr *Ridderstad* synes fästa mycket värde vid att skjutsväsendets reglerande öfverlemnas till communerna. En sådan föreskrift är dock alldeles öfverflödig, då, redan för närvarande, hvarje skjutslag icke kan förnekas att organisera sig för detta bestyr. Huruvida åter en sådan öfverenskommelse är möjlig att träffa, eller om den skulle blifva för alla contrahenterna lika fördelaktig, är en annan sak.

Herr *Ridderstad:* Jag hade ej väntat mig att en sådan

anmärkning, som den, hvarmed Herr *Ödmansson* framkommit, skulle göras emot mitt förslag. Hvem känner väl icke att man äfven nu har rätt att bilda diligencebolag och dylikt? Enär anmärkningen emedlertid framkommit, måste jag dock bedja er, mina Herrar, bemärka skillnaden emellan den vanliga bolagsrättigheten nu och min framställda plan. Saken är helt enkel. Om ett bolag under nuvarande förhållanden organiserar sig, för att på en viss linie underhålla trafiken, har detta bolag att rivalisera med skjutsen; men om skjutsväsendet upphör att exsistera under den form, som det nu eger, så befinner sig bolaget ensamt och har ingen rival. Hvilken fördel skänker icke detta bolaget! Att diligencelinien emellan Linköping och Norrköping burit sig vid sidan af den vanliga skjutsen, härflyter uteslutande af den lefvande och stora trafiken längst denna linie; men att deremot linien Wadstena—Linköping gått med förlust, härflyter lika otvifvelaktigt deraf, att den haft att täfla med skjutsen, som transporterar resande för *bättre* pris. Det är just denna concurrence med våra gästgifvaregårdar, som undergräfver möjligheten för diligencebolag att uppstå, och som skulle fullkomligt omöjliggöra ett öfver hela Riket, province från province, utgrenadt diligencenät. Upphäf deremot det nuvarande skjutsväsendet, understöd provinciela diligencebolags bildande med en lösningsgärd af de hitintills skjutsskyldige hemmanen, och jag är öfvertygad om att problemet innan kort vore på det mest nöjaktiga sätt löst.

Herr *Wallenberg:* Då Borgare-Ståndets åsigt i frågan redan blifvit uttalad genom den på förmiddagen hållna öfverläggning och derpå följande votering, som gaf vid handen, att 23 ledamöter voro ense om afslag å Utskottets framställning i 1:a punkten, under det 31 önskade återremiss, i syftning, dels af bifall till samma framställning, dels att vinna en höfligare form för afslag derå och dels att ärendet måtte undergå ytterligare behandling af Utskottet, hvaraf således visar sig, att man icke är ense om sjelfva grundvilkoren i förslaget, kan jag icke finna, att en ytterligare discussion i ämnet skulle tjena Utskottet till någon synnerlig ledning. Jag hemställer derföre, att Utlåtandet jemväl i hittills icke pröfvade delar måtte, utan vidare discussion, återremitteras.

Herr *Hierta:* Då, såsom Herr *Wallenberg* anmärkt, 1:a punkten redan blifvit återremitterad, och många bland Ståndets ledamöter yttrat den tanke, att Utskottets der gjorda

framställning borde afslås, kan jag icke finna, hvartill en ytterligare discussion skulle tjena, om icke till upplysning för Utskottet, i hvilken syftning Ståndet önskar ett förnyadt Utlåtande. I detta afseende ber jag att få fästa uppmärksamheten derå, att, ehuru i Ståndets beslut otvifvelaktigt ligger den tanken, att skjutsningsbestyret icke bör af Staten öfvertagas på det categoriska sätt, som Utskottet föreslagit, förefinnes i den af Herr *Fåhræus* afgifna reservation, sid. 29, en syftning, som icke helt och hållet utesluter Statens befattning med skjutsinrättningens framtida ordnande. Jag hemställer, om icke Ståndet skulle vilja förena sig om nämnda syftning, dock så, att Utskottet icke må vara deraf helt och hållet bundet eller nödgas inskränka sig inom de i reservationen angifna gränser, utan fastheldre kunna öfverhufvud tillstyrka en reglering, grundad på någon större befogenhet för vederbörande myndigheter att, på sätt Herr *Gahn* yrkat, lämpa beloppet af skjutslegan efter de locala förhållandena å hvarje ort. Jag anhåller vördsamt hos Herr Talmannen om proposition å denna mening.

Herr *Lallerstedt:* En föregående talares calcul öfver hvad, som må anses ligga i Borgare-Ståndets beslut om återremiss af 1 punkten, lemnar jag i sitt värde. För min del, ser jag i detta beslut ingenting annat, än ett förklarande, att Ståndet icke vill godkänna förslaget derom, att de nu skjutsningsskyldige må, utan särskilda utgifters utgörande, befrias från skjutsningsbesväret. Jag är icke nog invigd i mine Ståndskamraters enskilda tankar, för att kunna säga, om någon större eller mindre del af de ledamöter, som röstat för återremiss, dermed åsyftat ett masqueradt afslag. Rimligare synes det antagande, att desse ledamöter önska en tidsenlig reform af skjutsningsbesväret, men att deremot de, som gifvit sin röst för afslag, velat söka att få denna vigtiga fråga undanskjuten. Det ser ut, som skulle man såsom utgift betrakta allenast hvad i contanta penningar utbetalas, och icke göra ringaste afseende på den ofantliga nationalförlust, som föranledes af det sätt, hvarpå skjutsningsbesväret för närvarande utgöres, och hvilken vida öfverstiger det högsta möjliga contanta belopp, Staten någonsin kunde komma att för ändamålet utgifva. Om man betänker, huruledes landtmannen är tvungen att hvarje ögonblick, äfven under den brådaste sånings- och skördetiden, hålla ök och åkdon i beredskap, för att vid ingående bud från gästgifvaregården afläta, jemte körsven, till resandes

betjenande mot en ringa penning, och sammanräknar alla de *faux frais*, som sålunda uppkomma, skall man lätt inse, att en reglering af skjutsningsbestyret är af trängande behof påkallad.

Eftersom man ånyo förordat Herr *Fåhræi* reservation, vill jag erinra, att denna reservation hufvudsakligen icke innehåller någonting annat, än förslag om dels uppmaning till åstadkommande af skjutsentreprenader och dels anskaffande af fjedersäten till resandes beqvämlighet. Man hyser ganska måttliga anspråk, om man låter nöja sig med dylika åtgärder. I öfrigt uttalas i reservationen i afseende å postbefordringen blott en from önskan, hvars syftemål är att, i stället för posthemmans befriande i allmänhet från postskjutsen, Post-Styrelsen skulle, om och när enskilda diligenceinrättningar uppstå, passa på tillfället och söka att få poster med dem fortskaffade, hvarigenom ett eller annat hemman kunde från postföringen vinna befrielse. Jag hemställer, om sådant förtjenar namn af organisation, och om man icke lika gerna kan låta förblifva vid det närvarande.

Då Utskottet måste tyda Borgare-Ståndets återremiss af 1:sta punkten såsom en önskan att skjutsningsbesväret måtte varda på lämpligt sätt regleradt, vill jag för öfrigt endast yttra några ord i afseende å ett par af de följande punkterna.

Utskottet har afstyrkt bifall till § 25 i Comitérades förslag, som innehåller vilkorligt förbud mot postvägars afstängande genom grindar. Vid flera föregående Riksdagar hafva motioner blifvit väckta derom, att allmän farväg icke måtte få stängas genom grindar. Sedan Staten underlättat trafiken genom dyra jernvägsanläggningar, tyckes det äfven vara skäl att påbjuda afskaffande af grindar å landsvägarne, till förekommande af det nuvarande ofoget i detta hänseende, som har till följd att man stundom på en väglängd af en mil måste stiga af vid 20, ända till 30 grindar. Jag tillstyrker derföre bibehållande af § 25 i Comitérades förslag.

Vid § 30 i samma förslag hemställer jag om tillägg af den bestämmelse, att der omförmälda åkdon skola vara med fjedersäten försedda. Fråga derom väcktes äfven i Utskottet, men föll vid votering med pluralitet af endast en röst.

Herr *Brun:* Herr *Ridderstad*, som framställt ett nytt förslag till skjutsningsbestyrets ordnande, tycktes dervid antaga, att landet norr om Gefle icke kunde liktidigt blifva

delaktigt af en sådan förmån. Om, såsom jag förmodar, Herr *Ridderstads* mening var, att regleringen af skjutsningsbesväret skulle blifva communernas ensak, har jag derom icke mycket att säga, ty jag hoppas att de Norrländska provincerna då nog ordna sin sak så godt, som de sydligare belägne; men, för den händelse meningen är att Staten skulle komma att vidkännas utgifterna för detta ordnande samt bestridandet af skjutsningsbestyret, så föranlåtes jag protestera mot antagandet af en sådan grundsats, att skjutsningen ordnas och bekostas i de delar af landet, som ligga söder om Gefle, men lemnas oordnad i de nordligare provincerna, hvilka derigenom i afseende å skjutsningsbestyret skulle försättas i alldeles samma förhållande, som redan eger rum i afseende å Statens jernvägsbyggnader, eller att de norra provincernas innebyggare få bidraga i anläggning och underhåll af dyrbara communicationsanstalter, inrättade till de södra provincernas båtnad, utan att de Norrländska landskapen få vederfaras några likartade förmåner.

Överläggningen var slutad, och samtliga, ännu icke pröfvade delar af Stats-, samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Utlåtande, *№* 8, återremitterades.

§ 6.

Sedan Borgare-Ståndet denna dag, på sätt nästföregående § af Protocollet utvisar, behandlat Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Utlåtande, *№* 8, ansåg Borgare-Ståndet meddeladt Utdrag af Hedervärda Bonde-Ståndets Protocoll den 30 sistlidne Maji, med inbjudning att instämma i Bonde-Ståndets i berörde ämne fattade beslut, ej till annan åtgärd föranleda, än att samma Protocolls-Utdrag till handlingarne lägges.

§ 7.

Föredrogs ånyo Constitutions-Utskottets Memorial. *№* 24, dels med utlåtande om Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, angående ändring i Regerings-Formens och Riksdags-Ordningens föreskrifter om Riks-Styrelsens förande i vissa fall, och dels med ett särskildt upprättadt förslag till Grundlagsändringar i berörda hänseende.

Härvid förekommo:

Första yttrandet, sid. 9.

Godkändes.

Utskottets i sednare delen af Memorialet innefattade förslag till Grundlagsändringar.

Herr *Hierta:* Visserligen är jag i allmänhet af den

tanke, att, med de stora svårigheter, som möta föreslagna ändringar i våra Grundlagar, man icke vid den Riksdag, då ett sådant förslag först förekommer, bör motsätta sig förslagets antagande att hvila till afgörande vid nästföljande Riksdag, och det är icke eller min mening att yrka afslag på nu förevarande framställning. Men då det är förutsatt, att hvarje förslag till Grundlagsändring, som från Constitutions-Utskottet utgår, bör vara både nödigt och nyttigt, har hos mig uppstått något tvifvel, huruvida nu ifrågakomna förslag kan sägas vara af denna egenskap. Hufvudsaken i detta förslag är, att, när Konungen reser utom Riket, Rikets Styrelse må kunna föras af en Prins, så vida han uppnått den ålder, som är stadgad för Konung att vara myndig. Denna ålder är, såsom bekant, 18 år. Jag vill icke vid detta tillfälle inlåta mig i någon betraktelse öfver, i hvad mån det kan vara nödvändigt, att Konungen eller den, som ensam beslutar i de för Riket alldra vigtigaste angelägenheter, skall anses myndig då han uppnått 18 år, en ålder, vid hvilken hvarje annan medborgare ännu anses vara långt ifrån att sjelf kunna sköta sina angelägenheter. Jag förmodar dock, att lagstiftarne ansett ett skäl att göra Konung tidigare myndig kunna ligga i den förutsättningen, att Konungen anses i det ansvariga Stats-Rådet ega ett tillräckligt moraliskt stöd, och likasom en hållhake på sin egen vilja, och att Han vid så unga år måste derpå göra afseende. Men jag är öfvertygad, att, om Konungen reser utom Riket, det icke kan vara nyttigt, än mindre nödvändigt, att uppdraga Styrelsen åt en adertonårig Prins. Man får icke förglömma, att det icke är någon annan, än Konungen, som innehar den högsta makten, ingen annan, än Konungen, som föreställer den continuitet, hvilken är fästad vid det Konungsliga begreppet. En Prins, som förordnas att föra Regeringen, är deremot endast ett substitut, och jag kan icke inse, hvarföre icke i sådant fall, som här är i fråga, Rikets Styrelse skulle kunna anförtros åt det ansvariga Stats-Rådet. Utan att förutsätta annat, än det bästa, kan det dock tänkas, såsom möjligt, att en Konung, för att söka en recreation undan bördan af Riks-Styrelsen, större delen af året vistades utom Riket, och i denna händelse skulle Styrelsen nästan helt och hållet blifva öfverlemnad åt en Prins med en oansvarighet, större, än nationen har skäl att önska.

Herr *Ridderstad:* Herr *Hiertas* nu gjorda framställning synes mig icke vara mycket att hålla på. Då Grundlagen

tydligen bestämmer Konungens myndighetsålder till det 18 året, torde Herr *Hiertas* första anmärkning böra förfalla. Hvad åter angår den sednare anmärkningen, tror jag att man icke behöfver mycket förskräckas för följderna af förslaget. Saken rörer icke blott den händelse, att Konungen reser utrikes, utan äfven den, att Han af sjukdom hindras att föra Riksstyrelsen. Som man vet, hände det icke sällan, att Konung *Carl* den XIII fann sig af sjukdom hindrad att sjelf leda Regeringen, och vid sådane tillfällen uppdrogs styrelsemakten åt dåvarande Kronprinsen *Carl Johan*. Detsamma egde äfven rum under dennes regeringstid, då likaledes thronföljaren fick styrelsen sig uppdragen. Sådana händelser kunna inträffa när som helst. Historien erbjuder — i Konung *Oscars* långvariga sjukdom — ett temligen färskt exempel på ett sådant fall. Men vare sig nu att monarken blir sjuk eller tilläfventyrs saknar lust att befatta sig med Rikets ärenden och derföre reser utom landet, måste det vara i sin ordning, att det på förhånd är bestämdt, hvilken såsom regent bör öfvertaga styrelsen. Jag anser således förslaget vara öfverensstämmande med Rikets nytta.

Herr *Staaff:* Jag vill blott tillkännagifva, att jag delar den mening, som Herr *Hierta* uttalat. Det är väl sannt, att Konungen, enligt Grundlagen, är myndig vid 18 års ålder, men man bör dock märka, att den ärftliga spiran alltid emottages med en högre uppfattning af de pligter, den ålägger, än ett sådant tillfälligt vicariat, som här är i fråga.

Herr *Björck:* Såsom bekant är, har denna fråga alltsedan 1853 års Riksdag utgjort föremål för behandling af så väl Constitutions-Utskottet, som Riks-Stånden. Redan vid nämnda tidpunkt förefanns anledning dertill, att en Regering, tillsatt under inträffadt hinder för Konungen att föra Riksstyrelsen, snart nog kunde komma i fråga, och från många håll insågs nödvändigheten att i detta hänseende söka en annan utväg, än den, som förut varit begagnad. Visserligen delade jag icke deras öfvertygelse, som ansågo Interims-Regeringen i sig sjelf olämplig och förkastlig; men om denna Regering komme att under längre tid fortfara, kunde likväl inträffa sådane förhållanden, som gjorde det önskligt att Riksstyrelsen blefve på annat sätt ordnad. Emellertid föreslogs under sistlidna Riksdag den mindre grundlagsenliga åtgärd, att Regeringsmakten skulle uppdragas åt Kronprinsen, och då man erfor, hurusom detta förslag, ehuru den innebar ett uppenbart åsidosättande af Grundlagens mening,

äfven tillvann sig Ständernas bifall, insåg något hvar, att tiden var inne att göra en förändring i hit hörande stadganden. I sådan syftning hade ock många försök blifvit gjorda, men då man i det slutliga förslag, som under Riksdagen framlades, och för pröfning vid denna blef hvilande, sökt så mycket som möjligt combinera föreskrifterna med innehållet af den Svensk-Norska Riksacten, blef detta förslag af Rikets Ständer förkastadt. Nu har Constitutions-Utskottet verkställt en omarbetning af förslaget och, såsom jag tror, dervid utgått från en åsigt, som är mera allmänt omfattad. Det lider intet tvifvel, att man ur constitutionel synpunkt kan göra anmärkningar mot förslaget; men de stadganden, som deri innehållas, hafva dock redan i väsendtlig mån funnit plats i våra Grundlagar. Hvad särskildt angår den af Herr *Hierta* framställda anmärkning, så synes föga skäl förefinnas dertill, att Konungen skall anses myndig vid en tidigare ålder, än andra medborgare. Betydenheten af Hans ställning och höga pligter kan härvid icke utgöra tillräcklig orsak. Det torde egentligen vara en politisk farhåga, som vållat ifrågavarande stadgande. Man har nemligen fruktat, att Konungen, då Han uppnått 18 års ålder, skulle kunna på Regeringsärendena utöfva ett inflytande, hvilket icke blifvit Honom lagligen tillerkändt, och man har ansett det vara bättre att låta Honom vid nämnda ålder tillträda Riksstyrelsen under de controler, som Grundlagen till folkets säkerhet bestämmer. I afseende å hvad 43 § Regeringsformen innehåller derom, att en Prins af Konungens hus kan förordnas till ledamot i Regeringen, är det att märka, att en sådan Prins i detta fall icke tillkommer annan rätt, än Stats-Rådets öfrige Ledamöter. Detta stadgande, som onekligen föga öfverensstämmer med andan i våra Grundlagar, är dock numera temligen häfdvunnet, och Constitutions-Utskottet har troligen icke ansett sin uppgift vara att deruti föreslå någon förändring.

I sjelfva hufvudfrågan, eller huruvida den till tronföljden närmast berättigade Prins må i vissa fall såsom Regent föra Riksstyrelsen, tror jag, att, efter den erfarenhet, man vunnit, dels om äfventyret af att annorledes ordna styrelsen och dels om det sätt, hvarpå Rikets Ständer uppfattat frågan, meningarne numera äro så stadgade, att det icke vidare är skäl att hålla på någon enskild, i öfrige delar afvikande åsigt; hvarföre jag ock föranlåtes understödja Utskottets förevarande förslag.

Herr *Rinman:* Hvad angår stadgandet i 41 § Rege-

rings-Formen, att Konungen är myndig vid 18 års ålder, så har detta stadgande, hvilket icke egentligen rörer förevarande ämne, blifvit i förslaget inryckt till följd af den redactionsförändring i nämnda §, som förslaget ansetts föranleda. Enahanda är förhållandet i afseende å den af Herr *Björck* omförmälda 43 §, i hvad den innehåller, att Konungen, då Han går i fält eller företager en längre resa, eger att förordna en Prins till ordförande i Regeringen. Det är endast den sednare delen af sistnämnda §, som nu utgör föremål för pröfning. Den af Herr *Hierta* väckta fråga, huruvida äfven Thronföljaren må anses myndig vid 18 års ålder, har vid föregående Riksdagar föranledt lifliga discussioner inom Constitutions-Utskottet. Man har dervid i allmänhet ansett, att, då Thronföljaren, i händelse af Konungens frånfälle, kunde vid 18 års ålder tillträda Riksstyrelsen, det äfven vore i sin ordning, att Thronföljaren vid samma ålder kunde under Konungens frånvaro i Hans ställe föra Regeringen. Inom nuvarande Constitutions-Utskott hafva väl åsigterna i detta fall varit delade; men då alltsedan 1853 års Riksdag åtskilliga förslag i ämnet varit hvilande på Ståndens bord, utan att man särskildt fästat sig vid frågan om Thronföljarens ålder, som icke eller vid början af denna Riksdag blef föremål för öfverläggning, har Utskottet tagit för gifvet att någon egentlig meningsskiljaktighet härutinnan icke vore för handen och derföre ansett sig icke eller böra nu ingå i pröfning af frågan. Jag tillstyrker förslagets antagande.

Herr *Gråå:* Äfven jag anser förslaget vara antagligt. Det var egentligen inom Bonde-Ståndet, som anmärkningar under föregående Riksdag gjordes mot förslaget att Thronföljaren skulle anses myndig vid 18 års ålder; men dessa anmärkningar föranledde ej till någon påföljd. Så länge Konungens myndighetsålder är bestämd till adertonde året, tror jag det ock vara consequent att samma bestämmelse gäller för Thronföljaren, som, i händelse Konungen dör då Thronföljaren befinner sig vid nämnda ålder, tillträder Konungamakten. Jag tillstyrker förslagets antagande.

Öfverläggningen var slutad, och Ståndet antog ifrågavarande förslag, att hvila till grundlagsenlig behandling vid nästkommande Riksdag.

§ 8.

Föredrogs ånyo och bifölls Lag-Utskottets Betänkande, № 27, i anledning af väckt motion om förklaring af Kongl.

Förordningen, angående ej mindre lifstidsstädja och undantagsaftal, än ock all annan afhandling om nyttjande rätt till fast egendom å landet, den 9 November 1844.

§ 9.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Betänkande, № 23, i anledning af väckta motioner om dels upphäfvande, dels ock inskränkning af rättigheten att börda jord å landet.

Herr *Schenström:* Under de två föregående Riksdagar, då frågan om upphäfvande af bördsrätten förevarit, höjde sig inom Borgare-Ståndet ingen enda röst för bibehållande af denna längesedan föråldrade rättighet. Jag hyser derföre hopp om framgång, då jag, med åberopande af de talande skäl, som finnas anförda i de särskilda reservationer, hvilka inom Lag-Utskottet blifvit afgifna af två bland detta Stånds ledamöter och Riksdags-Fullmäktigen *Paul Andersson*, anhåller, att Ståndet, i enlighet med den sistnämndes förslag, måtte besluta, att alla i nu gällande lag och särskilda författningar gjorda bestämmelser och stadganden om rätt till börd på landet skola helt och hållet upphöra att vara gällande; och hemställer jag att Betänkandet i sådan syftning måtte varda återremitteradt.

Herr *Staaff:* Förekommen af Herr *Schenström*, instämmer jag i hans yrkande, under åberopande af min vid Betänkandet fogade reservation.

Herr *Kistner:* Om Borgare-Ståndet fattar det beslut, som Herr *Schenström* föreslagit, synes Betänkandets återremitterande vara öfverflödigt. Jag hemställer derföre, att Ståndet, utan sådan åtgärd, måtte besluta, såsom nyss nämndt är.

Herr *Björck:* Jag tror icke att den af Herr *Kistner* föreslagna åtgärd är fullt lämplig, utan anser, lika med Herr *Schenström*, att, om, såsom äfven jag påyrkar, Ståndet beslutar i enlighet med *Paul Anderssons* reservation, Betänkandet i allt fall bör återremitteras, på det Lag-Utskottet, i händelse detta beslut jemväl blir Rikets Ständers, måtte komma i tillfälle att i särskildt Memorial lemna uppgift å de lagrum och öfriga stadganden, hvilka i följd af nämnda beslut anses böra upphäfvas, och frågan derefter i sin helhet blifva föremål för underdånig framställning från Rikets Ständer. Jag biträder alltså Herr *Schenströms* yrkande.

Herr *Lovén:* Då jag anser tiden vara inne att genom nu ifrågavarande förändring taga steget fullt ut i afseende å bördsrättens upphäfvande, tillstyrker jag, lika med de föregående talarne, det måtte Borgare-Ståndet besluta, att alla i

nu gällande lag och författningar gjorda bestämmelser om rätt till börd på landet skola upphöra att vara gällande. Det förefaller mig, som skulle ett sådant beslut i och för sig vara tillfyllestgörande; men då måhända ordningen fordrar att Betänkandet återremitteras för det af Herr *Björck* uppgifna ändamål, vill jag icke motsätta mig en sådan form för ärendets behandling.

Herr *Ödmansson:* Lika med Herrar *Schenström* och *Björck*, tillstyrker jag, att Borgare-Ståndet måtte återremittera Betänkandet, med uttryckande af den åsigt, att alla nu gällande bestämmelser i ämnet skola upphäfvas.

Herr *Gråå:* I öfverensstämmelse med den mening, som tyckes under discussionen hafva gjort sig gällande, anhåller jag om proposition derå, att Ståndet, med förklarande att alla nuvarande stadganden angående rätt till börd af jord å landet skola upphöra att vara gällande, beslutar Betänkandets återremitterande, med uppdrag till Lag-Utskottet, att afgifva förslag i afseende å de särskilda lagrum och författningar, som, i följd af Borgare-Ståndets mening, derest densamma varder af de flesta bland öfriga Riks-Stånden biträdd och beslutet vinner Kongl. Maj:ts sanction, komma att upphäfvas.

Öfverläggningen var slutad, och Ståndet, som, för sin del, beslöt, att alla i nu gällande lag och särskilda författningar gjorda bestämmelser och stadganden om rätt till börd på landet skola helt och hållet upphöra att vara gällande, återremitterade Betänkandet, i ändamål att Utskottet måtte föreslå erforderlig framställning i ämnet.

§ 10.

Föredrogs ånyo och godkändes Stats-Utskottets Memorial, № 111, angående det afslutade nya lånet för Statens jernvägsbyggnader och det för samma lån erforderliga ränte- och amorteringsanslag.

§ 11.

Föredrogs ånyo sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkande, № 12, i anledning af väckta motioner om nedsättning i expeditionslösen.

Yttrandet, sid. 5, i anledning af Herr Friherre *Hermelins, Carl*, motion.

Godkändes.

Yttrandet, sid 4, i anledning af *C. G. Sköldbergs* motion.

Herr *Kistner:* Jag har inom Utskottet icke biträdt förevarande hemställan om nedsättning af lösen för Protocolls-Utdrag, som innefattar förmyndare-förordnande, emedan så-

dant förordnande i sjelfva verket utgör ett beslut, och således icke är jemnförligt med Protocoll öfver aflagd borgenärsed. Vid sistlidne Riksdag förevar, såsom bekant är, ett förslag i enahanda syftning, men detta förkastades af Borgare-Ståndet, och Rikets Ständers, på grund af de öfriga Riks-Ståndens beslut, gjorda underdånige anhållan i ämnet blef af Kongl. Maj:t lemnad utan afseende. Då det vid sådant förhållande icke tyckes vara skäl att nu göra frågan till föremål för förnyad framställning från Rikets Ständers sida, föranlåtes jag begära afslag å Betänkandet.

Herr *Trägårdh:* Jag hade icke trott, att någon egentlig invändning skulle göras mot förevarande förslag, som jag anser vara välgrundadt, och synnerligen påkalladt af de ömmande omständigheter, som ofta äro för handen i många af de sterbhus, för hvilkas räkning sådane handlingar, som de ifrågavarande, utfärdas. Det föreslagna beloppet 1 R:dr R:mt synes också utgöra tillräcklig lösen för ett Protocolls-Utdrag, som endast innehåller ett förmyndare-förordnande och vanligen icke upptager mer, än 8 eller 10 rader. Jag yrkar bifall till förslaget.

Herr *Ödmansson:* Jag instämmer med Herr *Trägårdh.* På landet inträffar ofta att i fattiga sterbhus måste förordnas två särskilda förmyndare, och att domstolens beslut i ämnet meddelas genom tre Protocolls-Utdrag, som alla lösas på sterbhusets bekostnad och sålunda medföra en ganska kännbar utgift. Denna obillighet föranledde mig redan vid förra Riksdagen att biträda det förslag, som då väcktes om nedsättning af ifrågavarande lösen, och, i öfverensstämmelse dermed, tillstyrker jag äfven bifall till den framställning, som nu är i fråga.

Herr *Billström:* Om man blott toge i betraktande det mechaniska skrifarbetet, så skulle något skäl till nedsättning af den ifrågavarande lösen visserligen kunna anses vara för handen, emedan Protocolls-Utdrag, angående förmyndare-förordnanden, vanligen bestå af några få rader och icke äro af större vidlyftighet, än bevis öfver aflagd borgenärsed. Men icke så sällan komma likväl fall, då sådana Protocolls-Utdrag icke kunna affattas med den korthet, som man i Betänkandet tyckes antaga. Detta inträffar när till förmyndare föreslås personer, som antingen icke anses dertill skicklige, eller som söka undandraga sig uppdraget, och domstolen måste, med anledning deraf, meddela särskildt utlåtande. Väl kan sägas, att Protocoll i dylika ärenden icke bör kunna innefattas un-

der det nu föreslagna stadgandet; men om detta antages, måste det onekligen blifva svårt att bestämma gränsen mellan förmynderskapsärenden af det ena eller andra slaget, samt när den högre eller lägre lösen rätteligen skall beräknas; och det vore, i sanning, illa, om hos den, som skall utlösa Protocollet, kunde uppstå den föreställning, att högre lösen blifvit honom affordrad, än han, enligt expeditionstaxan, varit skyldig att erlägga. För öfrigt torde med temlig visshet kunna antagas, att, der det gäller omyndig, hvars arfsbehållning är så ringa, att erläggandet af lösen kunde vara för honom kännbart, domaren icke skall påföra någon afgift för förmyndare-förordnanden. Af dessa skäl, och då det i allt fall icke torde vara lämpligt att vidtaga en så obetydlig, för att icke säga obehöflig, förändring i expeditionstaxan, under det man låter bestämmelser deri qvarstå, som verkligen påkalla rätteise, tillstyrker jag afslag å Utskottets framställning.

Öfverläggningen var slutad, och Utskottets yttrande bifölls.

§ 12.

Föredrogs ånyo och godkändes Sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkande, № 13, i anledning af väckt förslag om åläggande för domare på landet att kostnadsfritt tillställa rättssökande de expeditioner, som ej i behörig tid varit tillgängliga att lösas.

§ 13.

Föredrogs å nyo Utdrag af Hedervärda Bonde-Ståndets Protocoll den 25 sistlidne Maji, innefattande inbjudning till instämmande i samma Riks-Stånds beslut, rörande 8 § i det vid Bevillnings-Utskottets Betänkande, № 20, fogade förslag till Bevillnings-Stadga.

Inbjudningen blef, efter derom af Herr *Ödmansson* framställdt yrkande, afslagen.

§ 14.

Föredrogs å nyo Utdrag af Höglofliga Ridderskapets och Adelns Protocoll den 29 nästlidne Maji, innefattande inbjudning till instämmande i bemälda Riks-Stånds beslut, i anledning af Sammansatta Bevillnings- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkande, № 8, öfver väckt motion, angående förändrad grund för uppskattning af bränvins värde vid partihandel.

Inbjudningen antogs.

§ 15.

Öfriga å föredragningslistan uppförda, en gång bordlagda frågor blefvo andra gången bordlagda.

§ 16.

Bordlades följande Utskotts Utlåtanden, nemligen: Stats-Utskottets: N:ris 112, 113, 114 och 115, och Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets: N:ris 12 och 13.

§ 17.

Herr *Dahm* begärde och erhöll ledighet från Riksdagsgöromålen under tre veckor, räknade från den 12 dennes.

Plenum slutades kl. $^3/_4$ 9 e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 9 Junii.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades Protocolls-Utdrag öfver af Ståndet den 6 i denna månad fattade beslut, samt de å eftermiddagarne den 22 och 25 sistlidne Maji förda Protocoller, i återremitterade delar, den 30 samma månad, e. m., äfvensom Protocollet för förmiddagen den 2 i denna månad, angående återremiss.

§ 2.

Sedan de städer, hvilka, enligt Utdrag af Protocollet, hållet inför Hans Excellence, Herr Justitiæ-Stats-Ministern den 19 October 1859, vid Riksdagens början, ej ställt ombud, numera sådant fullgjort, med undantag af Haparanda, Skellefteå och Borgholm, föredrogs nu ytterligare omförmäldta Protocolls-Utdrag, och Herr Talmannen föreslog, att dessa tre städer, i likhet med hvad tillförene egt rum, må af Ståndet frikallas ifrån skyldigheten att äfven vid detta Riksmöte sända Fullmäktige.

Herr *Björck:* Det är visserligen sannt att städerna Haparanda, Skellefteå och Borgholm vid förra Riksdagen blifvit befriade från att skicka ombud, men detta har skett på den grund, att de icke varit dertill *berättigade*, emedan de ej hafva Magistrat eller äro så organiserade, att de i grundlagsenlig ordning kunna hålla Riksdagsmannaval, eller för Riksdagsombud utfärda behörig fullmakt. Jag är sålunda visserligen ense med herr Talmannen i sjelfva saken, men hemställer, om icke formen för Ståndets åtgörande i förevarande fall bör blifva den, att Protocollet lägges till handlingarne, endast med anteckning om förhållandet, rörande förenämnde trenne städer.

Nämnde tre städer frikallades ifrån berörde åliggande, och Protocolls-Utdraget, som en längre tid befunnits å Ståndets bord, lades till handlingarne.

§ 3.

Föredrogos å nyo Constitutions-Utskottets Memorialer:

№ 25, i anledning af Rikets Ständers beslut, rörande det i Memorialet, № 13, afgifna förslag till ändring i 11 och 12 §§ Regerings-Formen.

Lades till handlingarne.

№ 26, i anledning af Riks-Ståndens beslut, rörande det i Memorialet, № 14, framställda förslag till ändring i 21 § Riksdags-Ordningen.

Herr *Schenström:* Jag anhåller att Ståndet måtte vidblifva sitt i denna punkt redan fattade beslut.

Herr *Rinman, Fr.:* I händelse Ståndet vidblifver sitt, i afseende på sednare delen af förslaget, redan fattade beslut, derom jag, i likhet med Herr *Schenström*, anhåller, torde blifva nödigt att särskildt tillägga, det Ståndet godkänner förslagets förra del; ty, ehuru Ståndet redan dertill lemnat sitt bifall, skedde dock detta i sammanhang med beslutet, rörande sista delen, och var sålunda icke ett godkännande af förslagets första del, såsom ett helt för sig.

Herr *Gråå:* Jag tror, att ett godkännande af förslagets första del nu måste ega rum, så vida detsamma skall komma att hvila till grundlagsenlig behandling vid nästa Riksdag. Ståndet har visserligen redan tillförene godkännt denna del af förslaget, men då detta skedde i sammanhang med pröfningen af annan föreslagen grundlagsbestämmelse, anser jag, att, om första delen skall kunna frånskiljas för behandling vid nästa Riksdag, den nu måste, såsom ett helt för sig, af Ståndet bifallas.

Discussionen var slutad, och Memorialet, № 26, godkändes, i hvad det rörer ett här framlagdt, hvilande förslag till ändring af 21 § Riksdags-Ordningen, men i öfrigt blef Memorialet af Ståndet, med vidblifvande af dess beslut, till handlingarne lagdt.

№ 27, i anledning af Riks-Ståndens beslut, rörande den i Memorialet, № 15, föreslagna ändring i 23 § Regerings-Formen.

Lades till handlingarne.

№ 28, i anledning af Riks-Ståndens beslut om det i Memorialet, № 16, framstälda förslag till ändring i 18 § Riksdags-Ordningen.

Lades till handlingarne.

№ 29, i anledning af Riks-Ståndens beslut, rörande en i Memorialet, № 17, föreslagen ändring i 5 § 3 mom. Tryckfrihets-Förordningen.

Lades till handlingarne.

№ 30, i anledning af Riks-Ståndens beslut, angående ett i Memorialet, № 19, framstäldt förslag till ändring i 53 § Riksdags-Ordningen.

Herr *Björck:* För min del, biträder jag Constitutions-Utskottets mening att emellan Riks-Ståndens beslut, i fråga om ändring af 53 § Riksdags-Ordningen, sådan skiljaktighet förefinnes, att de icke kunna sammanjemkas. Jag anser sålunda ej annat återstå, än att återremittera Memorialet, med anmodan till Constitutions-Utskottet att i stadgad ordning föreslå de voterings-propositioner, som kunna finnas nödiga för att slita tvisten.

Något vidare anfördes icke, och, med vidblifvande af fattadt beslut, hänvisade Ståndet ärendet till Constitutions-Utskottet, för uppgörande af erforderliga voterings-propositioner.

№ 31, med förslag till ändring i 30 § Riksdags-Ordningen.

Antogs att hvila till grundlagsenlig behandling vid nästa Riksdag.

Och № 32, med förslag till ändring i 14 § 3 mom. Riksdags-Ordningen.

Antogs att hvila till grundlagsenlig behandling vid nästa Riksdag,

§ 4.

Föredrogos, å nyo, Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden:

№ 9, i anledning af väckt motion om antagande öfver

hela Riket af mantalet, såsom enhet vid skatteberäkning, och om reducerande af mantalsbråken till decimalbråk.

Bifölls.

№ 10, i anledning af väckt motion om lindring i soldatroteringen.

Herr *Staaff:* Jag vill endast tillkännagifva att jag, ehuru godkännande det slut, hvartill Utskottet kommit, icke kan gilla de skäl, hvarpå detta slut blifvit grundadt. Utskottet säger nemligen: »Den rättelse, som, i händelse någon sådan orättvisa för flere mansåldrar tillbaka inträffat, nu skulle tillvägabringas, kunde ej eller komma de förfördelade till godo, utan skulle, med försvagande af landets försvarsväsende, blott innebära en skänk åt dem, hvilka vid köp eller arfskiften kommit i besittning af de hårdt roterade hemmansdelarne, säkerligen mot lindrigare lösepenning, än de nödgats utgifva, såvida dessa hemmansdelar varit lägre roterade.» Detta är en sats, som, tillämpad, leder derhän att ett gammalt missförhållande *aldrig* kan blifva rättadt. Då jag sålunda godkänner Utskottets hemställan, gör jag det på den grund, att motionairen icke visat att det af honom öfverklagade missförhållandet verkligen eger rum.

Herr *Björck* instämde.

Något vidare anfördes icke och Utskottets hemställan godkändes.

Och № 11, i anledning af väckta motioner, angående lättnader i rustningsskyldigheten, genom cavalleris afsittande och förvandlande till infanteri.

Bifölls.

§ 5.

Föredrogos å nyo Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden:

№ 95, i anledning af väckta motioner, i fråga om förändring i sättet för auctioners hållande i städerna och om nedsättning af auctions-provisionen.

Herr *Sundblad:* Under sednare tiden har såväl inom vårt kära fädernesland, som ock i alla civiliserade stater, den sig mer och mer utbredande handels- och näringsfrihetsprincipen vunnit framgång genom Statsmakternas oafbrutna försorg och medelst en förbättrad lagstiftning, rörande denna sak, som ock af nationerna blifvit erkänd och värderad. I vårt land återstår likväl ännu mycket att önska uti dessa förbättringar; deribland anser jag mig böra påpeka det oerhörda förmynderskap, som städernas Magistrater utöfva öfver

deras innevånare, i fråga om rättigheten att å auction få försälja sin egendom. Då lagen föreskrifver ansvarsskyldighet för den, som ej på förfallodag betalar sina skulder, eller infriar sina förbindelser, så följer deraf, att icke något hinder bör finnas för ens myndighet att råda sjelf öfver sin egendom.

På landsbygden eger hvar och en rättighet att, på förmonligaste sättet, uppgöra med hvem den har förtroende till om auctions förrättning, och man har sällan hört talas om någon inträffad förlust på auctionsförrättarne derstädes. Dessutom betalas der i allmänhet högre priser, som närmare öfverensstämma med den utbjudna varans värde, hvilket onekligen sker till följe af den längre credit på 3 till 6 månaders tid, som vanligen å landet beviljas, äfvensom förskotter ej sällan meddelas å auctionsmedlen vid auctionens slut, der sådant är af behof påkalladt. Deremot i städerna, åtminstone de flesta, gå nu mera Magistraterna icke in på att lemna mer än högst 14 dagars anstånd med betalningen, och på många ställen endast mot contant, men taga sina 6 procent ändå i provision, och redovisa ej förr, än efter 6, 9 och 12 månaders tid; och det finnes äfven Auctionskammare-Föreståndare, som nekar att lemna accept å Protocollet eller invisning å beloppet för dess skuld. Uti de mindre städerna, der Borgmästaren tillika är Magistrats-Secreterare, finnas vanligen högst 3 à 4 Rådmän, som alla äro köpmän eller handtverkare, och hvilka äro af omtanke och bestyr med egna affairer nästan alltid hindrade de vanliga torg- och marknadsdagarne, då en mängd landtboer äro tillstädes, att förrätta auctioner. Dessutom äro de vanligen mindre interesserade af auctionsbestyret, och anse det mera som ett onus. I den stad, jag tillhör, circulerar denna befattning emellan Rådmännen årligen, så att de hafva hvar sitt år att förestå Auctionskammarens göromål. Härvid vore mycket att tillägga, men som något hvar kan lätt sjelf föreställa sig, hvilka följder af dessa förhållanden inträffa för den, som, i händelse af en oförmodad förlust, eller misslyckad speculation, nödgas vända sig till dessa souverainer med anhållan om auction. Economie-Utskottets Afdelning, som behandlade min och Herr *Hiertas* motioner i denna fråga, kom, af obekantskap med sakens verkliga förhållanden, till det resultat, som detta Betänkande utvisar, ehuru jag tror flere af Afdelningens ledamöter, då frågan förevar i Utskottet, voterade emot detsamma, sedan de kommit till annan öfvertygelse, men Betänkandet blef beklagligen antaget medelst en rösts öfvervigt.

Jag anhåller derföre hos Högtärade Ståndet om återremiss af Betänkandet.

Herr *Ekholm:* Hvad civilisationens framsteg och nationernas utveckling egentligen har att göra med auctionerna i städerna, kan jag icke fatta. Beträffande sjelfva frågan, tror jag, att Rikets Ständer ej böra taga befattning med en sak, som ensamt tillkommer communerna och städerna att reglera. De reglementen för auctionsverket, hvilka blifvit af Kongl. Maj:t fastställda, hafva dessförinnan genomgått skärselden, det vill säga, de respective städernas innevånare hafva blifvit deröfver hörda, och aldrig har jag försport någon protest mot auctionsverkens nuvarande inrättning. Om sådane oordningar, som Herr *Sundblad* påpekat, ega rum i den stad, han representerar, så är detta säkert något ganska ovanligt. I Westerås åtminstone är förhållandet att det beror på auctionskammarens föreståndare att bevilja så lång credit, säljaren önskar. Men för öfrigt anser jag icke lång betalningstid vara någon synnerlig stor fördel, och visst är att Magistraten ofta får fördenskull sitta emellan. Dessutom, om städernas innevånare tillfrågades om de på annat sätt skulle vilja lemna ersättning för den inkomst, Magistraterna nu hafva af auctionsverket, så är jag öfvertygad att alla skulle vara dertill obenägna. Det är icke svårt att inse, till hvilka oordningar det skulle leda, om hvar och en i stad finge rättighet att försälja sin egendom på auction genom den auctionsförrättare, han sjelf funne för godt att välja. Följden skulle naturligtvis blifva, att ofta många auctioner förrättades på samma dag, till föga fromma för dem, som på sådant sätt afyttrade sina tillhörigheter. Det kan väl hända att auctionsverket i Stockholm ej är så lämpligt organiseradt, som det kunde vara, men det beror ju då på innevånarne sjelfva att deri förskaffa sig ändring. Hvad beträffar friheten på landet att genom sjelfvaldt ombud hålla auctioner, så är det en känd sak, att nästan alla auctionsförrättningar der äro i händerna på Kronofogdar och Länsmän, hvilka i afseende på provisionen äro långt ifrån billigare, utan oftast erhålla 100 procent mera, än auctionsförrättarne i städerna. Det är också bekant, att innevånarne på landet ofta blifva lidande, derigenom att auctionsförrättarne icke lemna ordentlig redovisning. Jag anser de af Utskottet för dess framställning anförda skäl vara väl grundade, och anhåller derföre om bifall till densamma.

Herr *Lovén:* Till en början anser jag mig böra nämna,

det jag varit förhindrad att öfvervara förevarande frågas behandling inom Utskottet. Dess beslut hade säkerligen i annat fall kommit att bero på den förseglade sedeln. Jag har trott mig finna, att, med hänsyn till den utsträckning, affärslifvet numera vunnit, någon förändring är nödvändig, för att förekomma de hinder, den omgång och de stora kostnader, som äro en följd af den nuvarande organisationen af auctionsväsendet i städerna. Det är visserligen sannt, hvad Utskottet åberopat till stöd för sin framställning, att ordnandet af auctionsväsendet varit betraktadt såsom en angelägenhet, derom städerna sjelfva, efter hvarje orts locala förhållanden, haft sig förbehållet att besörja. Men icke kan väl någon rättsgrund åberopas derför, att man på olika ställen skall betala olika afgifter för försäljning af sin egendom; icke kan det vara någon rimlighet i att man skall behöfva transportera sin egendom till ett annat ställe för att få den förytiad mot en lägre försäljningsafgift. Hvad, som egentligen föranledt Herr *Hiertas* motion, är, att den höga försäljningsprocenten förlamar affärsrörelsen. Vi veta, att numera, sedan associationsandan hunnit den utveckling, att de flesta större företag äro grundade på actier, försäljning af värdepapper ofta kommer i fråga, men då, enligt nu gällande reglemente för Auctionsverket i Stockholm, måste erläggas en procents afgift för actier och obligationer, och det icke blott då försäljning verkligen eger rum, utan äfven för återrop, så är klart att all speculationsanda, i denna riktning, skall förqväfvas, och hvar och en afskräckas från att bedrifva rörelse med dylika papper. Visserligen kan man, å ena sidan, säga, att den nuvarande organisationen af auctionsväsendet erbjuder dem, som försälja sin egendom på auction, en viss säkerhet och trygghet, i afseende på redovisningen, men, å andra sidan, är säljaren underkastad olägenheten att icke få sjelf bestämma tiden för sin egendoms försäljning, utan möjligen kan få auctionen uppskjuten till dess den gynnsamma conjunctur, som föranledt beslutet om försäljningen, redan upphört, och slutligen är det ju säljarens ensak om han till auctionsförrättare väljer en person, som saknar dertill nödiga qualificationer.

På alla dessa skäl, tror jag, att Utskottet bör taga i närmare öfvervägande om icke till Kongl. Maj:t borde öfverlemnas att tillvägabringa en allmän stadga för auctionsväsendet i städerna, af sådan beskaffenhet, att, å ena sidan, städerna bibehöllos vid den förmån, den nuvarande inrättningen till-

skyndar dem, men, å andra sidan, åt den enskilde lemnades frihet att välja auctionsförrättare. Jag anhåller om återremiss i sådan syftning.

Herr *Wallenberg:* Utan att vilja gå så långt, som Herr *Sundblad*, synes mig dock åtskilligt i Herr *Hiertas* framställning förtjena afseende. Ziffror tala härvidlag bättre, än ord. Herr *Hiertas* framställning åsyftar ingalunda minskning, utan förökning i städernas inkomster af Auktionsverket. Det är alldeles klart, att, när auctionsprovisionen är alltför stor, hvar och en, så vidt möjligt är, undviker att på detta sätt förytra sin egendom, och erfarenheten har också visat, att personer i Stockholm utfört och försålt varor på landet, för att undvika att blifva taxerade efter det för Auctionsverket i hufvudstaden gällande reglemente. Dessutom är det ett allmänt interesse att sörja för det de såkallade Börsauctionerna kunna förrättas, utan att vara betungande för säljaren. Såsom bekant är, erlägges afgift för auctionens förrättande i Stockholm, icke blott till förrättaren, utan äfven till Auctionsverket. Ser man på ziffrorna, så finner man, i afseende på afgifterna till auctionsverket, att desamma beräknas att utgå å köpesumman af fastighet, skepp, ångfartyg samt däckad båt om 15 lästers drägtighet och derutöfver, äfvensom af andelar deruti för 15,000 R:dr R:mt och derunder med $1^1/_2$ procent, för hvad af inropssumman belöper från 15,000 till och med 45,000 R:dr med 1 procent, för hvad af inropssumman belöper från 45,000 R:dr till och med 150,000 R:dr med $^1/_2$ procent, och för hvad af inropssumman öfverstiger 150,000 R:dr med $^1/_4$ procent. För återrop betalas en tredjedel af den sålunda stadgade afgiften, hvilket sannerligen blir ett icke ringa belopp för ett misslyckadt utrop af en egendom, som uppskattas till 150,000 R:dr eller derutöfver. Dessa bestämmelser måste ju nödvändigt afvisa från försöket att på auction försälja sådan egendom, och Auctionsverket skall, till följd deraf, gå miste om mången inkomst, som tillfallit detsamma, om provisionen varit billigare och någon annan afgift ej varit stadgad för återrop, än slag- och sportelafgift, ty utan tvifvel skulle mången försäljning lyckas, som man nu, till följd af de orimliga afgifterna, ej vågar försöka. Vidare är afgiften för försäljning af actier och obligationer, likasom för återrop å dylika papper, bestämd till *en* procent. En hvar vet likväl att en procent är en ganska betydlig stegring i värdet af actier och obligationer, och att man kan få vänta månader, innan de erhålla en procents

högre värde. Följaktligen kunna sådane värdepapper sällan försäljas på auction, till stor skada både för allmänheten och Auctionsverket, utan måste föryttras under hand, dervid man naturligtvis blir missledd, i afseende på verkliga värdet, då man ej kan bedöma det annorlunda, än efter hörsagor. På samma sätt är det klart, att med 2 procents provision för juveler, guld, silfver och handelsvaror, då de säljas i större partier, högst obetydliga belopp kunna å auction försäljas. Jag tror sålunda det kan vara skäligt, helst då minoriteten i Utskottet varit så stor, att återremittera frågan, i syftning af bifall till Herr *Hiertas* motion, hvilken, såsom jag tror mig hafva visat, verkligen går ut på att bereda Auctionsverket ökade inkomster. — Jag vill ej inlåta mig på de klagomål, som af Herr *Sundblad* blifvit anförda, då det beror på communerna sjelfva att verkställa nödiga förändringar i auctionsväsendets organisation, utan har endast velat fästa uppmärksamheten på den vigtiga omständighet, att städerna genom den af Herr *Hierta* föreslagna förändringen ingalunda skulle förlora, utan tvärtom skörda vinst.

Herr *Fridstedt:* Ehuru sjelf Magistratsperson, skulle jag gerna ingå på den af Herr *Sundblad* föreslagna förändring, och jag är öfvertygad, att icke eller de öfrige Magistratsledamöterne i den stad, jag har äran representera, skulle sätta sig deremot, under förutsättning nemligen, att ersättning lemnas för den förlust, som derigenom skulle Magistraten tillskyndas. Beträffande sjelfva saken, så har jag temlig erfarenhet om auktionsväsendet i städerna, emedan jag i 20 år varit auctionskammareföreståndare i den stad, jag tillhör, nemligen Wenersborg, och på grund af denna erfarenhet, tror jag det vara klokast att innevånarne i de städer, hvarest auctionskamrar icke finnas, öfverenskomma med Magistraten om auctioners förrättande mot viss provision och skyldighet för Magistraten att ansvara för försäljningssumman, utan afseende derpå om alla inropen betalas eller icke. Då i Wenersborg en auction på lösegendom requireras, tillfrågas egaren om han önskar försäljning på credit eller p:r contant, och då säljaren merendels kan påräkna 50 à 25 procent mera för sina varor, om 3 månaders betalningsanstånd lemnas, så är naturligt att de fleste auctioner förrättas med 3 månaders credit, då säljaren, det oaktadt, i Magistratens ansvarighet haft full garantie att icke förlora något af försäljningssumman. Om nu fullkomlig frihet i valet af auctionsförrättare beviljades, så lärer väl ingen enskild person åtaga

sig full ansvarighet för auctionssumman mot lägre provision, än Magistraten, och då i allmänhet Magistratens solidariska ansvarighet måste innebära större säkerhet, än en enskild auctionsförrättare skulle kunna erbjuda, blefve väl följden, att städernas innevånare hädanefter, som hittills, helst vände sig till Magistraten, synnerligen som den af dess ledamöter, hvilken ständigt förrättar auctionerna, bättre, än hvarje sjelfvald auctionsförrättare, känner befolkningen icke blott i sjelfva staden, utan också i kringliggande trakter. Jag är dessutom fullt öfvertygad derom, att, i händelse någon innevånare i de mindre städerna önskade genom offentlig auction försälja sin lösa egendom mot contant, han företrädesvis vände sig till Magistraten härutinnan, och ingalunda till den enskilde mannen. Jag anhåller, för min del, om bifall till Utskottets framställning.

Herr *Lindstedt:* Det är alldeles icke sanning i det påståendet, att städernas innevånare äro missnöjde med den nuvarande organisationen af auctionsväsendet och deruti önska förändring, men deremot är det sannt att det i de flesta städer finnes en mängd lösa personer, som önska att, snart sagdt, alla institutioner blefvo undanröjda. Dessa skulle, utan tvifvel, åtaga sig att förrätta auctioner för hur låg provision som helst, men nog torde det komma att dröja med redovisningen. Det har, såsom Utskottet också åberopat, alltid ansetts såsom städernas rättighet att sjelfve ordna auctionsväsendet efter hvarje orts locala förhållanden, och jag kan icke finna något skäl att nu beröfva städerna en sådan rättighet. I en del städer är redan medgifvet att till auctionsförrättare välja hvilken, som helst, mot en viss afgift till stads-cassan, men i de flesta äro auctionskammare inrättade, och förtroendet till dessa är i allmänhet så stort, att det nära nog skulle vara ett våld att i denna organisation göra någon förändring. Utom den stora fördel, säljaren har deraf att försäljningen sker genom en styrelse, som är ansvarig för försäljningsbeloppet och att han får lyfta detta inom en viss bestämd tid, medförer den närvarande inrättningen jemväl en ganska väl behöflig inkomst för städernas drätsel, och om Rikets Ständer, genom bifall till motionairernes framställning, borttaga denna inkomst, kan jag ej inse annat, än att städerna måste begära ersättning derför af statsmedel. Man har påstått att den frihet uti ifrågavarande afseende, som eger rum på landet, skall medföra så stora fördelar för säljaren, men jag tror verkligen ej att

förhållandet är sådant, ty ofta får han vänta ända till 16 à 18 månader på redovisning och ej sällan uteblifver den alldeles till större eller mindre del, enär han, för att få försäljningen verkställd mot lindrig provision, vänder sig till osäkra och för dylika förrättningar ej qualificerade personer. Man har också sagt att den nuvarande organisationen skulle vara i så måtto olämplig, att en säljare får vänta på en begärd auction till dess den gynnsamma conjuncturen gått förbi. Jag tror likväl icke att denna anmärkning är grundad, ty i de större städerna är säkert den vid auctionsverket anstälda personal nog stor, för att flere auctioner på en dag skola kunna förrättas, och i småstäderna skulle det utan tvifvel vara till säljarnes skada att hålla mer än en auction om dagen, emedan speculanter då skulle komma att saknas. Dessutom skulle det vara farligt att medgifva frihet att till auctionsförrättare välja enskilda personer i det afseendet, att, om också man kunde erhålla auctionsförrättare, då det gäller försäljning af mera värderik egendom, så skulle det falla sig ganska svårt att få någon att förrätta auction i ett fattigare bo, åtminstone skulle han derför betinga sig vida större procent, än som tillfaller auctionsverket i städerna. Man skulle sålunda icke, genom bifall till motionairernes förslag, befordra den fattiges rätt.

Jag anhåller, på nu anförda skäl, om bifall till Utskottets framställning.

Herr *Gråå:* Jag vill förutsända den anmärkning att Magistraten i Stockholm ej har någon inkomst af auctionsverket eller har något dermed att skaffa. Detta bestyr tillhör Drätsel-Commissionen, och behållningen ingår i stadens allmänna cassa. Jag tror också att förhållandet är lika i åtskilliga andra städer. För min del, anser jag det fördelaktigt att auctionsverk finnas, synnerligen i de större städerna. Om det skulle tillåtas hvem som helst att hålla auctioner, så fruktar jag att i de flesta fall derigenom skulle uppkomma trassel och oreda, som nu är förebygdt derigenom att auctionsverket har full ansvarighet för försäljningssumman och säljaren sålunda är viss om fullständig redovisning. Att någon olägenhet förorsakats här i Stockholm af den nuvarande organisationen, eller att något obehörigt uppehåll vid auctionens förrättande egt rum, såsom en föregående talare antydt, har jag, för min del, icke försport. Om någon gång dröjsmål i detta afseende inträffat, har det troligen varit vid flyttningstiderna, då en mängd personer på

en gång anmält sig om auction, och den, som dervid fått vänta, har sig sjelf att skylla, då han ej anmält sig i tid. Att genom en allmän författning reglera auctionsväsendet för alla städer, anser jag omöjligt, ty förhållandena äro så olika, att särskilda stadganden behöfvas för hvarje stad, och auctionsväsendets ordnande har derföre också alltid ansetts för en communal-angelägenhet. Om i Stockholm auctionsprovisionen är för hög, som jag ej vill bestrida, så hade man bort inkomma med anmärkning deremot till Drätsel-Commissionen eller göra underdånig framställning hos Kongl. Maj:t, innan 1858 års reglemente för auctionsverket i Stockholm utfärdades. För öfrigt har jag ej försport någon allmän klagan öfver auctionsväsendets nuvarande ordnande, ty att två motioner blifvit väckta om ändring deri, bevisar ingenting. Hur jag än må betrakta saken, kan jag ej komma till något annat slut, än det, hvari Utskottet stannat, och jag yrkar derföre bifall till dess hemställan.

Flere af Ståndets Herrar ledamöter instämde.

Herr *Lindeström:* Jag tviflar verkligen på att den frihet uti ifrågavarande afseende, som eger rum på landet, är så särdeles fördelaktig för dess innevånare. Det är en känd sak att det nästan icke är andra, än för detta Nämndemän, Länsmän och dylike, som hålla auctioner på landet, och det är icke utan att man ofta hör klagas deröfver att de betydligt draga ut på tiden med redovisningen, men detta bevisar dock endast att det communala lifvet på landet står på en ganska låg ståndpunkt. Hvad städerna beträffar, så är det utan tvifvel af stor nytta att ett ordnadt auctionsverk finnes, åtminstone för förrättande af de så kallade legala auctionerna, i afseende på hvilka ett allmänt auctionsverk väl till och med är oundgängligen nödvändigt. Hvad de frivilliga auctionerne åter angår, så kan man väl säga att den nuvarande organisationen gör intrång i den enskilda eganderätten, men jag tror ej att svårigheten att få denna oegentlighet undanröjd är så stor, att Rikets Ständer böra dermed besväras. Med alldeles samma skäl, som Herr *Wallenberg*, då det gälde skjutsningsskyldigheten, frågar jag hvad communerna väl skola uträtta, om ej till dem hänskjutes att handhafva en så enkel sak, som denna. Huru mycket jag än önskar att Herr *Hiertas* förslag måtte blifva till verklighet, tror jag derföre ej att Rikets Ständer böra befatta sig med förevarande fråga. Jag är öfvertygad om att de

enskilda och communerna sjelfva skola förstå att på tillfredsställande sätt ordna sitt auctionsväsende, och särskilt lärer detta icke kunna möta några svårigheter i Stockholm, der det nog visat sig att mäktiga enskilda interessen förmå göra sig gällande.

Herr *Rudling:* Jag anser det vara bäst att åt stadscommunerne sjelfva hädanefter, som hittills, lemna ordnandet af auctionsväsendet. Utan tvifvel är det en förmån för städernas innevånare att hafva ett ordnadt auctionsverk. Om frihet medgåfves i valet af auctionsförrättare, så skulle det väl blifva lätt att få en enskild person, som åtoge sig hålla större auctioner, men deremot torde det komma att möta icke ringa svårigheter, då det gälde försäljning af mindre värderik egendom. Visserligen är i allmänhet inkomsten af auctionsverket anslagen till Magistratens aflöning, men klart är att, om denna inkomst frångår Magistraten, måste städernas innevånare på annat sätt lemna Magistraten ersättning, och på nämnde villkor tror jag att hvilken Magistrat, som helst, skulle vara synnerligen belåten att slippa besväret med auctionsverket. Men icke kan man väl rimligen begära att en gemensam auctionsstadga skall utfärdas för alla städer. Icke kan det vara billigt att samma auctionsprovision erlägges i en stad, der betalningstiden är längre och der egendom försäljes endast för ett och annat tusen R:dr om året, som i en annan, hvarest årliga försäljningssumman uppgår till flere millioner och betalningsterminen äfven är kortare. Jag tror derföre att särskilda auctionsordningar äfven framdeles måste finnas, lämpade efter hvarje stads olika förhållanden. Hvad beträffar auctionsverket i Stockholm, så vet jag icke, hvad detta angår Rikets Ständer; äro Stockholms stads innevånare ej dermed belåtne, så står det dem ju öppet att deruti söka den ändring, som kan finnas nödig.

Jag yrkar bifall till Utskottets framställning.

Herr *Staaff:* Lika med Herr *Gråå*, anser jag det vara en stor fördel för städerna att hafva ett ordnadt och ansvarigt auctionsverk. För öfrigt tror jag att frågan är ganska enkel, och att Utskottet lyckligt löst densamma, då det häntydt derpå, att ordnandet af auctionsväsendet är en städerna sjelfva tillkommande angelägenhet. Skulle olika tankar, i afseende på provisionen, uppstå, så tillhör det, i detta, som andra dylika, fall, den fastställande myndigheten att slita tvisten, och minoriteten har deruti en fullkomlig ga-

rantie för att icke blifva af majoriteten uppskörtad. Jag anser det derför lämpligt bifalla Utskottets hemställan i fråga om auctionsväsendet i städerna.

Herr *Hierta:* Det måste vara tillfredsställande för mig såsom motionär att höra, det åtskillige talare understödt mitt förslag, men jag har likväl, å andra sidan, hört åsigter, som föranleda mig att för några ögonblick taga Ståndets uppmärksamhet i anspråk. De talare, som förfäktat dessa åsigter, skulle kunna sägas hafva såsom gemensam tanke uttalat att Utskottet »på ett lyckligt sätt löst frågan», såsom den siste talarens ord föllo. Ser man då till, hvari denna lyckliga lösning består, så finner man att Utskottet helt enkelt hemställt att ifrågavarande motioner icke må till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda. Detta sätt att lösa frågor är tillika ett mycket enkelt och beqvämt sätt att komma ifrån dem; men jag tror likväl att i min motion finnes åtskilligt, som hade förtjent att tagas i något närmare betraktande. Den innefattar 2:ne delar; den ena, i hvad mån ena eller andra myndigheten är berättigad inskränka enskild persons frihet att afhända sig sin lagfångna egendom, och den andra, huru högt den enskilde skall för försäljningen beskattas, ifall han verkligen är skyldig underkasta sig detta tvång vid föryttrandet af sin egendom. I båda dessa afseenden anser jag Utskottet hafva utgått från en oriktig grund. Utskottet säger till en början: »ordnandet af auctionsväsendet har i allmänhet varit betraktadt såsom en angelägenhet, derom städerna sjelfva efter hvarje orts locala förhållanden haft sig förbehållet att besörja.» Om man nu antager att förhållandet är sådant, så gäller detta om hvarje annat missbruk, som, till följd af liknöjdhet eller andra orsaker, länge qvarstår, och om det af Utskottet anförda, så att säga, historiska skäl kunde tillerkännas någon betydelse, så skulle ju aldrig något missbruk blifva afhjelpt. Detta enkla raisonnement synes mig vara nog för att visa, det ifrågavarande punkt i Betänkandet saknar all betydelse. I andra punkten heter det: »Sålunda är för Stockholms Stad, på vederbörandes förslag, fastställdt ett serskildt Auctions-Reglemente af den 13 April 1858.» Man får här icke veta, hvilka »vederbörande» äro, men troligen är det Drätsel-Commissionen, som härvid sett ett tillfälle att bemäktiga sig goda inkomster och derför constituerat sig till vederbörande samt med sitt förslag ingått till Regeringen. Om nu äfven skulle medgifvas att Regeringen är berättigad lemna Auctionsverket en sådan makt att beskatta de en-

skilda, så synes mig likväl att de, som representera Svenska folket, böra bevara nationen vid dess rätt att sig sjelf beskatta. Det kan nu icke betviflas att de afgifter, som af ena eller andra myndigheten påläggas för försäljning af egendom å auction, också äro en slags beskattning, och det är derföre Ständernas både rättighet och skyldighet att fastställa allmänna grunder för denna beskattning och tillse att icke missbruk föröfvas. Afgifterna kunde ju annars höjas till det mest orimliga belopp. I Betänkandet förekommer vidare: »olika förhållanden göra olika stadganden nödvändiga för skiljda orter; men, med afseende å den communala beskaffenheten af dessa ärenden, synas de, utan Rikets Ständers åtgärd, bäst kunna regleras efter öfverenskommelse inom communerna sjelfva.» Detsamma har jag hört af flere talare upprepas, och, bland annat, har deraf dragits den märkvärdiga slutsats, att man ej kan begära att försäljningen skall verkställas mot lika låg afgift i en stad, der egendom föryttras endast för några tusen R:dr om året, som i en, hvarest årliga försäljningsbeloppet uppgår till millioner. Häri ser man ju ett öppet försvar för godtycket, då man, utan allt afseende på den enskildes rätt, vill bestämma afgiften för försäljningen af hans egendom efter den tillfälligheten, om han bor i en stad, der årliga försäljningen uppgår till ett stort eller ringa belopp. För min del, är det alldeles omöjligt att inse att en sådan tillfällighet bör hafva något inflytande på försäljningsafgiftens storlek. Att auctionsväsendets ordnande, med afseende å detta ärendes communala beskaffenhet, bäst regleras efter öfverenskommelse inom communerna sjelfva, är endast en tom fras. Utskottet har dermed endast sagt att communernas godtycke är den bästa regulator i denna fråga, ty »öfverenskommelse» är alldeles liktydigt med godtycke i detta fall, der det gäller en lagstiftning om den afgift, enskild person måste erlägga för försäljningen af sin egen lagliga egendom. Vidare säger Utskottet: »Likasom Stockholms stad må ega att hos Kongl. Maj:t göra framställning om de förändringar, som kunna anses nödiga uti det för nämnda stad gällande reglemente, så hafva öfrige städer jemväl öppet att inom sig ordna auctionsväsendet på sätt, som för hvarje ort må anses ändamålsenligt.» Detta är egentligen en repetition af nästföregående punkt, men om det är en rättighet för Rikets Ständer att tillse, det något prejeri af städernas Auctionsverk ej må föröfvas, så faller ju hela detta raisonnement, som för öfrigt

ingenting annat innehåller, än att, om Stockholm har rättighet att handla godtyckligt ifråga om auctionväsendets ordnande, så hafva också alla andra städer samma rättighet.

Hvad beträffar den omständighet, som gifvit närmaste anledningen till min motion, eller att auctionsprovisionen i Hufvudstaden är allt för hög, så torde det vara tillräckligt att hänvisa till förteckningen på försäljningsafgifterna, för att hvar och en skall finna att de äro högst orimliga. Hvad Herr *Gråå*, med flere, påstått att ordnade Auctionsverk nödvändigt måste finnas, så vill jag icke bestrida detta, hvad beträffar de så kallade legala auctionerna, men jag anser att dessa verk böra vara underkastade de bestämmelser, Rikets Ständer kunna finna lämpligt att föreskrifva.

Jag tror att nu anförda skäl skola vara tillräckliga att förmå Utskottet taga min motion i förnyadt öfvervägande, och anhåller derföre om återremiss i sådan syftning; men jag hemställer dervid till Utskottet, om det ej skulle finna nödigt sammanträda med Bevillnings-Utskottet för bestämmandet af försäljningsprovisionen vid icke-frivilliga auctioner. Genom ett sådant ordnande af auctionsväsendet, tror jag skulle förebyggas det stora missnöje, som för närvarande eger rum, isynnerhet i Hufvudstaden, der det under närvarande förhållanden är omöjligt att på auction försälja vissa slag af egendom.

Herr *Björck:* Det är nogsamt bekant att i många länder fullkomlig frihet eger rum i fråga om valet af auctionsförrättare, och nekas kan icke heller, att många skäl tala för en sådan frihet. Men det gäller väl nu i främsta rummet att tillse, huruvida ordnandet af auctionsväsendet i Sverige är en allmän fråga, det vill säga en sådan, med hvilken Rikets Ständer böra taga befattning eller icke. Den sönderfaller, såsom Herr *Hierta* riktigt anmärkt, i två delar, den ena, huruvida städerna verkligen böra bibehållas vid sin exclusiva rätt att genom dertill förordnad person eller särskilde institutioner förrätta alla auctioner i staderna, och den andra, om någon förändring bör ske i de vilkor, som nu betunga auctionerna i städerna.

Hvad angår städernas privilegium i detta afseende, så är utom all fråga att Rikets Ständer när som helst kunna förklara detta ärende för ett allmänt och förbehålla sig rättighet att derom lagstifta; men sådant har emellertid hittills icke skett, och frågan är om Rikets Ständer nu böra taga detta steg. Man torde dervid böra tillse, hur förhållandet

för närvarande är med städernas Auctionsverk och hvartill inkomsterna deraf användas. Man finner då att på de flesta ställen dessa inkomster äro anvisade till aflöningar åt städernas tjenstemän, och följaktligen måste, om dessa inkomster försvinna, ersättning på annat sätt beredas. Om nu Staten uppträder och vill reglera auctionsväsendet i städerna, så måste också Staten foga anstalt om den ersättning, hvartill en förändrad organisation kan föranleda, hvaremot, i händelse städerna sjelfva finna för godt att ordna auctionsväsendet på ett sätt, som beröfva dem de inkomster, de hittills deraf haft, det blefve städernas innevånare, som finge tillfredsställa de ersättningsanspråk, som af en sådan förändring kunna uppkomma. Frågan är sålunda: skall Staten taga städernas auctionsväsende om hand och underkasta sig den ersättningsskyldighet, som af en förändrad organisation kan blifva en följd, eller vidtaga annan åtgärd för beredande af denna ersättning? För min del, tror jag att Staten för närvarande icke bör göra detta, men om *någon* åtgärd med anledning af ifrågavarande motioner skall vidtagas, måste denna inskränkas till aflåtandet af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållande om upplysning huruvida verkligen städernas auctionsväsende tarfvar en omreglering. Om då, med anledning af en sådan skrifvelse, till Ständernas kunskap komme att missnöjet med den nuvarande ställningen vore allmänt, då först vore det tid för den andra Statsmakten att ingripa, och då borde Rikets Ständer bestämma, huruvida det skulle tillkomma Staten eller städerna sjelfva att vidtaga en nödig ansedd reorganisation samt derför uppställa vissa grunder.

Man torde emellertid kunna vara ense derom, att auctionsverken i städerna icke äro något annat, än ett slags mäkleri; det ena, som det andra utöfvas under vissa villkor och efter en bestämd taxa och Auctionskammaren är endast och allenast ett Mäklare-Contor. Det ena är icke mera orimligt, än det andra, och lika litet, som någon kan tvingas att uppgöra sina affärer genom mäklare, lika säkert är att hvar och en stadsbo sjelf eger förrätta auction å sin egendom, utan biträde af Auctionsverket. Om någon genom kungörelse tillkännagifver att han ämnar sjelf hålla auction å honom tillhörig egendom, så lärer ingen domstol i verlden kunna fälla honom till ansvar derför, men det är klart att förtroendet för en opartisk auctionsförrättare är större, och det ligger derföre i säljarens interresse att verkställa försäljnin-

gen genom en annan. Också tror jag att institutionen uppkommit för ordningens och controlens skull.

Hvad angår provisionens belopp, så är gifvet, att detta beror af tillfälliga omständigheter. Den fastställes icke utan efter Borgerskapets Äldstes hörande, och om städernas innevånare äro genom sina Äldste så illa representerade, att afgiften blifvit allt för högt bestämd, så hafva dock innevånarne alltid öppet att skaffa sig nedsättning.

För öfrigt får man icke sammanblanda försäljning på credit och försäljning per contant. I de större städerna, såsom Stockholm och Götheborg, bortauctioneras numera aldrig något annat än fastigheter på credit. All annan egendom säljes under vilkor att inom 14 dagar betalas och afhämtas, och om detta icke sker, verkställes omförsäljning med skyldighet för köparen att ersätta den förlust, som för säljaren kan uppkomma deraf.

Slutligen måste man taga i betraktande att, om, såsom Herr *Hierta* sjelf medgifvit, Auctionsverk för legala auctioner fortfarande böra bibehållas, skola säkerligen de personer, som der äro anställda, framgent få förtroende att hålla jemväl frivilliga auctioner, då de blefvo i tillfälle att äfven för sådan försäljning begagna den allmänna localen, och det deremot för enskilde auctionsförrättare skulle falla sig svårt och dyrt att bereda utrymme för säljares egendom. Enda skillnaden blefve att Magistraternas ansvarighet för försäljningssumman försvunne. — Det är bekant att den frihet, som eger rum på landet i afseende på auctionernas förrättande, gifvit anledning till mångfaldiga tvister om redovisning, då deremot sådane, såvidt jag känner, högst sällan afhörts i städerna, men de skulle otvifvelaktigt der blifva ännu talrikare, än på landet, om enahanda frihet i afseende på val af auctionsförrättare medgåfves.

Hvad beträffar Herr *Hiertas* förslag, så förekommer deruti mycket, som synes mig mer än orimligt, framför allt i afseende på försäljning af actier och obligationer; ty klart är att, om sådane under 100 R:drs värde skulle få försäljas å auction, utan annan provision, än slag- och sportelafgift, så skulle dessa komma att försäljas endast styckevis och aldrig flera på en gång.

Så länge någon undersökning ännu ej egt rum, huruvida något allmänt missnöje råder öfver auctionsväsendet i städerna, och innan ännu blifvit utredt, huruvida Staten eller stadscommunerna böra utgifva den ersättning, hvartill en blif-

vande allmän reglering kan gifva anledning, anser jag en sådan allmän reglering omöjlig, och jag tror derföre att Ständerna för närvarande ej hafva annat att göra, än bifalla Utskottets hemställan.

Herr *Grenander:* Biträdande de af Herr *Lovén* i ämnet uttalade åsigter, yrkar jag återremiss af förevarande Betänkande.

Herr *Trägårdh:* Jag är i många hänseenden förekommen af Herr *Björck* och kan derföre vara ganska kort. Jag anser, för min del, att Rikets Ständer icke hafva att befatta sig med förevarande fråga, och det skulle förvåna mig om Borgare-Ståndet, som skattar det communala lifvet så högt och är så ömtåligt om sin egen sjelfbestämmelserätt, der den finnes eller till och med blott förmenas ega rum, nu skulle vilja inkräkta på communernes rätt att sjelfve ordna sitt auctionsväsende. Visserligen välja städerne ombud vid Riksdagarne, men dessa ombud utses endast för att behandla allmänna frågor och ingalunda för att bråka med sådana speciela ämnen eller minutiensa detailer, som det nu ifrågavarande ärendet, hvarmed Rikets Ständer ej ega att taga befattning. — Herr *Hierta* har, i fråga om communernes rätt i detta hänseende, förklarat att denna endast grundar sig på ett häldvunnet missbruk, som bör stäfjas. Jag ber, med anledning deraf, få upplysa att denna rättighet är ganska gammal och grundar sig på en mängd Förordningar och Resolutioner, såsom Kongl. Maj:ts Resolutioner på städernas besvär **1680**, **1694**, **1723** och **1731**, med flera. I den förstnämnda af dessa Resolutioner heter det t. ex.: »Kongl. Maj:t samtycker, att den auctionskammar-ordning, som här i Stockholm inrättad är, må också hos andra städer blifva introducerad». Det är sålunda icke på grund af någon sjelftagen rättighet, städerna sjelfve ordnat sitt auctionsväsende. Beträffande sjelfva saken, är det, efter min tanke, en obestridlig fördel för säljare att ordnade och ansvariga auctionsverk finnas i städerna, ty, utom den större trygghet och säkerhet, som derigenom beredas honom, får han otvifvelaktigt sin egendom försåld mot lägre provision på detta sätt, än om den skulle bortauctioneras genom enskild person.

Herr *Björck* har redan antydt svårigheten att tillfredsställa de ersättningsanspråk, som skulle blifva en följd af auctionsverkens upphörande, och om städernas innevånare hördes, huruvida de voro villiga att lemna en sådan ersätt-

ning, så är jag öfvertygad att ingen enda stad skulle ingå derpå. Om i Stockholm något exceptionelt förhållande eger rum, så bör nödig förändring väl kunna åvägabringas, utan Rikets Ständers mellankomst. För öfrigt förefaller det mig besynnerligt, om någon förändring nu skulle vara af behofvet påkallad, då endast för 2 år sedan för auctionsverket i Stockholm utfärdades nytt reglemente, hvaröfver jag förmodar att vederbörande fått utlåta sig, innan detsamma vann Kongl. Maj:ts sanction.

På nu anförda skäl, anhåller jag om bifall till Utskottets hemställan.

Flere af Ståndets Herrar ledamöter instämde.

Herr *Rudling:* Sedan jag begärde ordet, har Herr *Björck* besvarat åtskilliga af föregående talare gjorda inkast, vid hvilka jag sålunda icke behöfver uppehålla mig. Herr *Hierta* har funnit det besynnerligt att auctionsbeloppets storlek skulle inverka på provisionen, men månne icke förhållandet i sjelfva verket är sådant, att provisionen för ett mindre försäljningsbelopp i allmänhet måste vara större, än då auctionsinropet uppgår till ett högre belopp, och detta är, så vidt jag kan finna, ganska naturligt och jemväl iakttaget i Stockholms auctionsstadga i afseende å försäljning af fartyg, fastigheter, m. m. För öfrigt får man icke förbise en omständighet, till följd hvaraf det skulle vara en orimlighet att bestämma auctionsprovisionen lika i alla städer, den nemligen, att auctionskammarens ansvarighet är ganska olika i olika städer. I somliga är betalningsanståndet längre, än i andra, och i de flesta mindre städer utlemnas varorna genast, då deremot i Stockholm och andra större städer köparen icke får afhämta hvad han inropat förr, än han derför erlagt betalning. Emellertid måste den, som äskat auctionen, förvara sakerna, och besväret att en längre tid afbida de sålda sakernas hemtning och sakernas utlemnande torde icke kunna anses ringa.

Herr *Hierta* menar att bestämmandet af auctionsprovisionen är en bekattningsfråga, som derföre bör af Ständerna behandlas, men är det så, så vill jag fråga, hvarför icke communal-utskylder, som otvifligt vida mer, än auctionsprovision, äro att anse för beskattning, icke af Rikets Ständer beslutas. Jag tror att Rikets Ständer icke böra befatta sig hvarken med communal-utskylder eller bestämmandet af auctions-provision. Rikets Ständer hafva ändock nog att bestyra. Jag upprepar för öfrigt, att Magistraterna säkerligen

skulle vara högst belåtna med att slippa ifrån besväret med auctioners hållande, om de på annat sätt erhöllo ersättning för den inkomst, de nu hafva af auctionsverket, och under annat, villkor kan auctionsprovisionen ej tagas ifrån dem. Ehuru jag är Magistrats-ledamot, anser jag mig således ej hafva någon synnerlig nytta eller skada af frågans utgång. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr *Wallenberg:* Man har under discussionen öfver förevarande fråga fått åtskilliga värderika upplysningar. Bland annat, har man fått veta att den är en gordisk knut, omöjlig att lösa, och Herr *Björck* sjelf, som annars vet råd för allt, befinner sig här *à bout des ressources.* Jag ser likväl, för min del, icke, hvarför ej detta skulle kunna betraktas såsom ett allmänt ärende och auctionsprovisionen bestämmas lika öfver allt, likasom det finnes en gemensam taxa för skeppsklarerare, varumäklare och dylika. Man har här företrädesvis fäst sig vid ersättningsfrågan, hvilket jag, för min del, ansett öfverflödigt, enär den åsyftade förändringen af auctionsväsendet, efter min tanke, skulle leda till förökad inkomst af auctionsverken och det sålunda ej kunde blifva fråga om någon ersättning. Jag hemställer, om icke, till en början, auctionsprovisionen borde bestämmas lika för fastighet, skepp, ångfartyg, actier, obligationer, juveler, guld och silfver. De talare, som hafva bestridt en för alla städer gemensam bestämmelse i detta afseende, hafva troligen tänkt på stekpannor, grytor och mortlar, men det är icke för sådana varor den nu stadgade auctionsprovisionen är för högt tilltagen, utan det är just för mera värderik egendom detta är förhållandet. Jag föreställer mig att det skulle vara allt skäl att befria börsauctioner från den dryga afgift, som nu gör dem nära nog omöjliga. I andra länder är denna afgift högst obetydlig. För öfrigt, om den omväg, Herr *Björck* utvisat, är oundgängligen nödvändig, och sålunda först måste infordras utlåtande, huruvida allmänt missnöje råder med den nuvarande organisationen af auctionsväsendet, så vet jag icke, hvarföre vi ej straxt skola börja promenaden; man hinner aldrig till slutet, om man icke gör någon början, och jag fortsätter derföre mitt yrkande om återremiss. Framför allt anser jag att för återupprop af alla slags varor något annat, än slåg- och sportelafgift, ej bör betalas.

Herr *Lovén:* Jag föreställer mig att ingen så kunnat missförstå mina ord, att jag ansett auctionskamrarne onödiga. Tvärtom anser jag dem högst nödvändiga, dels för de så

kallade legala auctionerna, dels ock för auctioner i fattigare sterbhus, äfvensom för att bereda full garantie åt dem, som ej vilja förlita sig på enskilde. Men då man här velat påyrka bibehållandet af den nuvarande organisationen derföre, att på detta sätt inkomster beredas städerna, så har jag ansett mig böra deremot protestera, emedan detta yttrande icke hvilar på någon rättsgrund. Visserligen säger man att det är communerna sjelfva, som bestämma auctionsprovisionen, men jag tviflar på att dervid tillgår som vid bestämmandet af communalskatter i allmänhet, utan merändels torde det vara just de, hvilka draga inkomsterna af auctionsverket, som reglera provisionen, och hvad Stockholm beträffar, tror jag knappast att sockenstämmonämnden blifvit hörd i frågan. Jag hemställer om sådant kan vara rimligt.

På dessa skäl, och då jag under discussionen hört att frågan tål närmare betänkas, anhåller jag om återremiss. Något stöd för bibehållande af auctionsväsendets nuvarande organisation lärer väl ej kunna hemtas från några författningar på 1690-talet, då åsigterna voro så olika mot hvad de nu äro om hvars och ens rätt att disponera öfver sin egendom.

Herr *Wahlbom:* Om, såsom jag har anledning antaga, Rikets Ständer ej förut deltagit i ordnandet af auctionsväsendet i städerna, skulle jag anse det mindre lämpligt att Ständerne dermed nu taga befattning. Skälen för denna åsigt äro af Herr *Björck* fullständigt utvecklade, och jag inskränker mig derföre till att instämma med de talare, som yrkat bifall till Utskottets Betänkande.

Herr *Kock:* Att döma af den förste talarens yttrande i förevarande fråga, måste den hafva en djupare betydelse, än i hvad den hvälfver sig kring auctionsväsendet. Han har talat om ett oerhördt förmyndareskap, som städernas Magistrater, hvilka äro auctionsverkets handhafvare, skola utöfva, och betecknat dem såsom stränge despoter. Men förhållandet är icke allestädes sådant, som i den värde talarens hemort; åtminstone har jag i den stad, jag har äran representera, ej förmärkt något af det förmynderskap, eller den suverainitet, hvaröfver han klagat, utan allt hvad stadens styrelse angår, afgöres oftast i god sämja och till gemensam belåtenhet. Att också förhållandet är högst olika, kan man sluta af samme talares uppgift att auctionsprovisionen beräknas till 6 procent och att redovisningen fördröjes 6 à 9 månader, ty i Malmö sker försäljningen per contant, det

vill säga inropen måste inom 14 dagar betalas, och vanligen erhåller säljaren full redovisning inom en månad. Vid något annat äro vi icke vana, och jag är öfvertygad att, om något missbruk föröfvades, vi nog inom samhället skulle vinna rättelse; men om också öfverenskommelse icke kunde träffas, så har man ju alltid öppet att i ett sådant ärende vända sig till högre myndigheter. Det kan icke annat, än förundra mig att man i detta Stånd, der man, och det med full rätt, så mycket nitälskar för communalväsende och sjelfstyrelse, vill blanda in Statsmakterna i en relativt så obetydlig och speciel fråga, som denna, hvilken så lätt låter reglera sig inom stadssamhällena sjelfva. Om i Stockholm den nu stadgade auctionsprovisionen är alltför dryg och betungande, så är detta ganska oklokt tillståldt af Auctionsverket, ty det är påtagligt att, om afgiften är för hög, mången inkomst skall gå förlorad, som skulle tillfallit Auctionsverket, i händelse provisionen varit billig.

I strid mot en föregående talare, anser jag Utskottet hafva »lycligt» löst förevarande fråga, då det, på sätt, som brukligt är med onödiga och onyttiga framställningar, hemställt att Herrar *Sundblads* och *Hiertas* motioner ej må till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda, och jag anhåller derföre om bifall till denna hemställan.

Herr *Hierta:* Jag finner ganska väl, att det icke är så godt att sticka sin finger i en fråga, der man har att kämpa mot Borgmästare och Råd, och jag vill nu endast till besvarande upptaga ett par yttranden af Herr *Björck.* Han har förmenat, att, om städernas innevånare funne sig för högt beskattade i afseende på auctionsprovisionen, det stode dem öppet att klaga och på sådant sätt vinna nedsättning. Vi veta likväl alla, att det icke har sig just så lätt för städernas innevånare, då de ej kunna bilda någon corporation, att anställa en sådan klagan eller att få någon egentlig form på saken. Till en början måste en enskild person uppoffra tid och möda, för att åvägabringa en sammankomst för öfverläggning i ämnet, och det vore sedan fråga om huruvida en sådan sammankomst skulle tillåtas och om man icke deri skulle se ett myteri emot stadsauctoriteterna. Och finge man också slutligen det bragt derhän, att en petition uppsattes och inlemnades, så blefve svaret ganska sannolikt, att den begäran, man framställt, såsom stridande mot städernas privilegier, ej kunde bifallas. Mycket har i öfrigt här blifvit yttradt, som vore lätt att be-

svara, men jag vill inskränka mig till att fästa uppmärksamheten derpå, att det närvarande oefterrättlighetstillståndet lätt vore afhjelpt dermed, att, på samma gång auctionskamrarne bibehållas, hvar och en tillerkändes frihet att välja auctionsförrättare bland vissa personer, som dertill legitimerat sig och blifvit constituerade, likasom förhållandet är med mäklare. Det komme då att ligga i communalmyndigheternas interesse att bestämma auctionsprovisionen så låg, som möjligt, och hvar och en skulle vid sådant förhållande säkerligen heldre vända sig till Auctionsverket, i anseende till den större säkerhet, detta erbjöde, än till någon enskild auctionsförrättare. En annan fråga är, huruvida det verkligen medför någon nytta att hafva privilegierade mäklare. Visserligen finnas sådane i Stockholm och Götheborg, men ej i Hamburg. I sistnämnde stad får hvem som helst afsluta affairer för andra, och detta har visat sig vara för rörelsen högst gagneligt. Jag anhåller få citera ett annat exempel i samma syftning. Förut plägade fastigheter här försäljas under hand, endast genom constituerade mäklare, men då något specielt stadgande icke finnes, som förbjuder att genom hvilket ombud, som helst, försälja sitt hus, så började så småningom flera enskilde personer att befatta sig med denna rörelse, och hvar och en känner, huru detta befordrat omsättningen af fastigheter. I England förrättas auctioner af ett antal enskilde personer, som dertill förvärfvat sig förtroende, och utan tvifvel skulle det vara till nytta, om auctionsväsendet reglerades på samma sätt hos oss. Jag vill dock icke sträcka mina anspråk så långt, men om missbruk och prejeri för närvarande ega rum, så är det väl icke någon rättsgrund, hvarmed man kan försvara saken, att inkomsterna användas för embetsmännens aflöning. Om de inkomster, städerna hittills haft af auctionsverket, skulle genom en omreglering blifva förminskade, så kan det väl också icke, såsom Herr *Björck* antydt, blifva Statens skyldighet att gifva ersättning, utan sådant måtte väl tillkomma städerna sjelfva. Jag fortsätter mitt yrkande om återremiss.

Herr *Sundblad:* Jag förutsåg ganska väl, att min motion skulle röna motstånd bland de i detta Stånd närvarande Herrar Borgmästare och Råd, men det måtte dock bevisa att saken är sjuk, då de icke en gång vilja bevilja återremiss i ett ämne af så stor vigt för städernas innevånare. I den stad, hvarifrån jag är och har äran representera, har Magistraten öfverenskommit att auctionsinrop skola inom 14

dagar betalas, och i Örebro, äfvensom i flera andra städer, sker försäljningen endast per contant. Följden deraf är, att ordentliga personer, som för tillfället sakna penningar, oftast afhålla sig från auctionen, oaktadt de kunna behöfva ett och annat af hvad, som försäljes, då de icke kunna få anstånd med betalningen; derigenom inträffar att på de flesta auctioner i städerna går försäljningen ganska trögt, och knappt 25 procent af de mesta försålde sakers värde kan erhållas. Naturligtvis skulle, om 3 à 6 månaders anstånd med betalningen lemnades, i likhet med hvad på landsbygden sker, auctionerna gå raskare och varorne så betalas, att ej egarne, såsom förhållandet nu är, måste göra högst kännbara förluster. Mycket kunde ännu vara att säga i detta ämne, men jag inskränker mig till att endast påpeka en omständighet, som kunde förtjena att tagas i öfvervägande. På landsbygden, der tidningar föga läsas, utskickas kungörelser till närgränsande sockenkyrkor, för att tillkännagifva en tillämnad auction, men för dessa kungörelser hafva Magistraterna olika taxor, så att af somliga fordras 24 sk., af andra ännu högre belopp, ja ända till en Riksdaler för hvarje kungörelse, som aflemnas till stadens och ortens landskyrkor, ehuru de ej sällan af bristande interesse aldrig framkomma, och således ej blifva upplästa i kyrkorna. Ensamt för denna omständighet förtjenar denna sak en återremiss. Jag har, för min del, ingenting emot att auctionskamrar fortfarande bibehållas, endast en bestämd lag för dem stadgas, i fråga om betalningsanstånd, redovisning, acceptskyldighet, provision samt betalning för kungörelser och polis, och att derjemte tillåtes, att, mot erläggande af viss afgift till Auctionsverket, välja till auctionsförrättare någon annan person, hvilken man hyser förtroende för, och som icke sällan förskotterar medlen sedan auctionen är verkställd. Det ligger nemligen för den, som önskar afyttra något på auction, största vigt uppå, att den förrättas af en person, som känner den befolkning, hvilken är att påräkna såsom speculanter, och som är interesserad för egarens bästa. Det synes mig, som om Ståndet åtminstone i så måtto kunde gå mina önskningar till mötes, att det ej motsatte sig min anhållan om återremiss, för vinnande af närmare utredning i nu påpekade omständigheter.

Herr *Ekholm:* Efter den hemska målning, Herr *Sundblad* uppdragit öfver ställningen i Askersund, undrar jag verkligen icke att han flyttat från staden, men, å andra sidan,

är jag öfvertygad, att, om han stannat qvar och satt sin hårda panna emot missbruket samt med sin sällsporda kraft arbetat för den önskade reformen, skulle han nog hafva genomdrifvit densamma, utan Rikets Ständers inblandning i saken.

Discussionen förklarades slutad, hvarefter, på Herr Talmannens framställning, huruvida Ståndet godkänner Utskottets i förevarande Betänkande, № 93, gjorda hemställan, svarades *Ja* och *Nej*, samt begärdes votering.

En så lydande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

»Den, som bifaller Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkande, № 93, röstar *Ja*.

Den det ej vill, röstar *Nej*.

Vinner *Nej*, återremitteras nämnda Betänkande.»

Omröstnisg företogs härefter med slutna sedlar. En sedel aflades förseglad; och de öfriga, vid hvilkas öppnande två af Ståndets Herrar ledamöter stodo, en vid hvardera sidan om Herr Talmannen, befunnos innehålla 29 *Ja* emot 21 *Nej*, till följd hvaraf Ståndet bifallit, hvad Utskottet i Betänkandet, № 93, hemställt.

№ 94, i anledning af väckt motion, i fråga om ändring af 22 § i Fiskeristadgan den 29 Junii 1852.

Herr *Staaff:* Det är ganska naturligt att den, som haft tillfälle på nära håll vinna kännedom om det lifsfarliga och mödosamma i fiskarens yrke, med förkärlek skall fästa sig vid hvarje förslag, som går ut på att förbättra hans ställning. Den motion, som i förevarande Betänkande blifvit behandlad, åsyftar ändring i 22 § af Fiskeristadgan den 29 Junii 1852, som föreskrifver att sillfiske ej får ske med not eller vad, som öfverstiger 40 famnars längd och 4 famnars djup, och hvarå maskorna äro finare, än att en tums afstånd finnes mellan knutarne, äfven i bröstet. Jag är visserligen icke förfaren i sillfisket, och är icke eller från en ort, der sådant bedrifves, men jag tror dock icke att de af Utskottet åberopade skäl för afslag å motionen egentligen hålla streck. Det heter i Betänkandet, att de ifrågavarande föreskrifterna i 1852 års Fiskeristadga varit gällande allt för kort tid, att någon tillförlitlig erfarenhet kunnat vinnas om deras lämplighet, men jag anhåller att få fästa uppmärksamheten derpå, att endast för några år sedan en författning, angående laxfisket, utkom, men befanns olämplig och förändrades, icke efter 4 eller 5 år, utan redan

1 eller 2 år derefter, ehuru den var stadd på Vetenskaps-Academiens utlåtande om föreskrifternas ändamålsenlighet. Nu lärer det emedlertid vara ostridigt, att, sedan ifrågavarande bestämmelse i 1852 års Fiskeristadga tillkommit, tillgången på sill icke blifvit rikare, än förut, och vid sådant förhållande borde väl något afseende vid motionairernes framställning hafva fästats; åtminstone hade Utskottet kunnat göra sig den mödan att undanrödja deras anmärkningar mot de öfverklagade föreskrifternas lämplighet. Jag kan för öfrigt icke neka att föreskriften, det vadarne ej få öfverstiga 40 famnars längd och 4 famnars djup, förefaller mig högst besynnerlig. Nog kan jag fatta ändamålet med föreskriften om maskornas storlek, men att inskränka rättigheten att bruka hur stora vadar som helst, kan icke föranleda till annat, än att lemna fiskare å andra ställen en rikare fångst. Emedlertid anhåller jag om återremiss, på det Utskottet må komma i tillfälle förskaffa sig nödiga upplysningar om föreskrifternas verkan, så att de icke, till den fattiga fiskarebefolkningens förfång, må qvarstå, om icke deras nytta och nödvändighet äro tydligen ådagalagde.

Herr *Björck:* Jag skulle önska att kunna, såsom jag ville, måla den nödställda belägenhet, hvari den arma fiskarebefolkningen på vestra kusten befinner sig, till följd af de nu ifrågavarande föreskrifterna i 1852 års Fiskeristadga. Före början af innevarande Riksmöte, erhöll jag besök af en deputation från denna befolkning, som djupt klagade sin nöd i detta afseende. Den ifrågavarande bestämmelsen har nu gällt i öfver fem år, och jag tror icke att någon naturforskare kan påstå, att längre tid erfordras för ynglets utbildning till fullvuxen sill. Det är sålunda uppenbart, att tiden nu är inne att tillse, om det öfverklagade stadgandet medfört det resultat, man deraf förväntat. Den fattiga kustbefolkningen har förut hufvudsakligen genom sillfisket om hösten förskaffat sig medel till sitt uppehälle under vintren, men har nu genom de ifrågavarande inskränkande bestämmelserna gått miste om detta väsendtliga bidrag till sin bergning, och om dessa bestämmelser icke äro alldeles nödvändiga för sillfisket i framtiden, så är det ett våld af det mest upprörande slag att längre bibehålla dem. Jag vill dock icke nu yrka deras upphäfvande, men hvad man skäligen kan fordra är, att Regeringen ofördröjligen låter verkställa undersökning om verkningarne af dessa föreskrifter, på det icke genom dem en utarmad befolkning må utestängas från

möjligheten att uppehålla sig, om inskränkningarne icke befinnas oundgängligen nödvändiga. Jag anhåller derföre om återremiss, på det Utskottet må taga i öfvervägande om det icke vore skäligt ingå till Kongl. Maj:t med begäran att Han täcktes låta verkställa noggranna undersökningar om resultatet af de lagbestämmelser, som vållat så mycken nöd bland kustbefolkningen, och om de nödvändigt måste fortfarande bibehållas.

Herr *Rydin:* Man har mer än tillräckligt undersökt i detta ämne, och den tid, under hvilken ifrågavarande stadgande varit gällande, är för öfrigt allt för kort, för att något bestämdt resultat ännu kunnat visa sig. Men emellertid lärer sillen ingalunda hafva aftagit vid östra kusten, hvarest man, efter de uppgifter, jag erhållit, sistlidet år skall hafva fångat öfver 50,000 tunnor, vid hvilket förhållande det väl icke kan vara skäl att nu upphäfva en af utmärkte vetenskapsmän förordad lagbestämmelse, som går ut på att åt framtiden bevara denna källa till bergning. Hvad beträffar laxfisket, hvarom Herr *Staaff* talat, så är dermed ett helt annat förhållande, emedan laxen utkläcker sitt yngel på olika ställen i floderna, allt efter som de äro utsatta för solen. Jag kan, för min del, ej annat, än instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit. Öfver allt i andra länder, hvarest man vidtagit liknande åtgärder till fiskets skyddande, hafva de visat sig ändamålsenliga och nyttiga, och jag behöfver dervid endast åberopa exemplet af Holland, der storleken och omfånget af vadarne på samma sätt är genom lag bestämdt. Det synes mig icke vara klokt eller välbetänkt att uppriva ett stadgande, som med icke ringa kostnad blifvit bragt till stånd, synnerligen då man ännu icke känner verkningarne af detsamma. Jag betviflar icke att fiskarebefolkningens ställning är ganska beklagansvärd, men deras belägenhet är troligen icke sämre, än hvad den var före tillkomsten af det nu öfverklagade stadgandet. Jag tror, att man genom upphäfvandet af detta stadgande endast skall väcka oro i sinnena och gifva kustbefolkningen anledning till förhoppningar, som otvifvelaktigt blifva svikna.

Herr *Widell:* Jag är, för min del, fullt öfvertygad om behofvet af en lagstiftning för fiskerierna, och serskildt tror jag, att den fordna misshushållningen med sillfisket vid Bohuslänska kusten gjort lagstiftarens mellankomst nödvändig, för att åt kommande slägten bevara denna näringskälla.

Men lika nödvändigt, som det är att lagstifta, så att säga, mellan fiskaren och fisken, lika vigtigt är det att dervid iakttaga en viss måtta, och icke gå så långt i inskränkande bestämmelser, att man tager fisken ur munnen på fiskaren. Jag tager mig friheten fästa uppmärksamheten på en omständighet, som af ingen blifvit framhäfd, men som dock, för denna frågas bedömande, synes mig icke vara af så obetydlig vigt. Under en viss tid af året lönar det ej att fiska med krok, om man ej agnar med småsill, men sådan kan icke fångas med så grofmaskade vador, som för sillfiske, enligt nu gällande stadga, äro påbjudna. På detta sätt gå fiskrarne miste om all småsill, och kunna följaktligen icke, under den tid sådan nödvändigt måste begagnas till agn, med någon fördel bedrifva sitt egentliga fiske, nemligen af torsk och långa. Man måste lägga märke till att en stor del af den småsill, som begagnas till agn, icke är något yngel, utan fullvuxen, såkallad *skarpsill*, och att ett måttligt fiske af sådan derföre icke menligt inverkar på silltillgången i framtiden. Då emellertid föreskrifterna i 22 §:n af nu gällande Fiskeri-Stadga, om de verkligen skola efterlefvas, göra det omöjligt att erhålla agnsill, och sålunda, vid det förhållande, att något annat bete icke med fördel kan användas, beröfva fiskarebefolkningen det oundgängliga medlet att bedrifva sitt yrke under vissa tider af året, anhåller jag om återremiss, på det Utskottet må taga i öfvervägande denna ganska väsendtliga omständighet.

Herr *Staaff:* Förevarande fråga är en af dem, som synas små, men i sjelfva verket äro af ganska stor betydelse, då den rör ett helt yrkes bestånd och trefnad. Genom en sådan undersökning, som Herr *Björck* förordat, sker ju det allmänna icke något förnär, ty befinnes stadgandet vara ändamålsenligt och nyttigt, så kommer det naturligtvis att bibehållas, men, om det skulle visa sig att det ej leder till det mål, man åsyftat, så är det väl all billighet i att dessa bestämmelser, som förorsakat nöd och elände bland den fattiga fiskarebefolkningen, blifva undanröjda. Om en sådan undersökning icke verkställes, så gör man sig skyldig till det oförlåtliga felet att göra denna fattiga befolkning för hvarje år ännu fattigare, utan att den till sin tröst kan hafva ens någon säkerhet för att framtiden skall lemna godtgörelse för den förlust, de inskränkande lagbestämmelserna förorsakat.

Hvad beträffar förhållandet med laxfisket, så måtte väl detta så till vida vara lika med sillfisket, att vetenskapsmän

kunna misstaga sig, likaväl i afseende på det ena, som det andra. Atminstone kan icke jag inse, hvarföre de skulle vara mera trovärdiga i fråga om sillfisket, än då det gäller laxfisket, och i afseende på det sednare hafva de, efter hvad erfarenheten ådagalagt, ganska betydligt misstagit sig. Jag fortsätter mitt yrkande om återremiss.

Herr *Lovén:* Det är allmänt kändt, att det olyckliga missbruk, som egt rum vid sillfiskets bedrifvande, gifvit upphof till nu ifrågavarande lagbestämmelse. Vi veta också, att den tillkommit efter de noggrannaste undersökningar af Sveriges ypperste vetenskapsmän, och att, till grund för densamma, ligga de många och fullständiga upplysningar, som genom desse vetenskapsmäns resor och befolkningens hörande blifvit införskaffade. Att nu, egentligen endast på impuls af den fattigare kustbefolkningen, som naturligtvis icke kan bedöma frågan i hela dess omfattning, opinera för upphäfvandet af detta lagstadgande, hvars verkningar man ännu ej kunnat bedöma, förefaller mig betänkligt. I fall yrkandet om återremiss bifalles, så tror jag för öfrigt att Utskottet ej kan komma till något annat slut, än det, hvari det nu stannat. Dessutom, om förhållandet är sådant, att någon lindring i de inskränkande bestämmelserna är befogad, så står det fiskarebefolkningen öppet att derom göra framställning till Kongl. Maj:t, som säkert ej skall underlåta att fästa afseende på dess billiga önskningar.

Herr *Rydin:* Jag vill icke motsätta mig yrkandet om återremiss, om verkligen en sådan undersökning, som den Herr *Björck* förordat, anses vara af nöden. Men då en serskild person aflönas med 2,000 R:dr Banco om året, för att hafva tillsyn öfver fiskerierna i landet, och är skyldig att afgifva årlig berättelse om deras tillstånd, så kan jag, för min del, icke fatta, hvartill en särskild undersökning nu skulle tjena. Det förefaller mig föga lämpligt att Ständerna skulle ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om ytterligare undersökning i ett ämne, som redan blifvit så tillräckligen utredt.

Herr *Björck:* Om anledningarne till sillfiskets aftagande vore fullkomligt kända, och det vore tillförlitligen utredt, att det missbruk, som vid detta fiske egt rum, verkeligen varit dertill vållande, så kunde naturligtvis ej ifrågakomma att upphäfva en författning, som afser att undanrödja detta missbruk; men hvar och en måste medgifva, att vi, i detta afseende, ej hafva någon objectiv visshet, utan att författningen endast är ett försök, för att utröna om man möjligen genom dessa inskränkande bestämmelser skall kunna bereda

rikare tillgång på sill vid våra kuster. Då man icke kan förneka detta, och det tillika är satt utom all fråga, att sillens växttid endast är 3 eller högst 4 år, så måste det, då författningen nu gällt 5 år, redan vara gifvet, om stadgandet ledt till det dermed åsyftade målet; och det kan väl, vid sådant förhållande, icke vara för mycket begärdt, att en undersökning i detta afseende verkställes, då en talrik, redan förut fattig, befolkning försatts i en än mera nödställd belägenhet, genom det intrång, författningen gjort i deras hufvudsakligaste näring. En annan sak vore, om det gällde en economisk grundsats; det skulle då vara vådligt att så hastigt kasta sig in på en annan bana, men, såsom jag nämnt, det är här fråga om en författning, som tillkommit endast på försök.

Hvad beträffar Herr *Rydins* uppgift, att det skulle finnas en särskild tjensteman för att hafva tillsyn med fiskerierna, så är detta något för mig fullkomligt obekant. Visserligen är på 6:te Hufvud-Titeln anslag beviljadt åt en person, som har att tillhandagå med nödiga upplysningar, angående fisket, men hans befattning afser likväl hufvudsakligen fisket i insjöarne, och att han skulle hafva någon speciel kännedom om förhållandet med sillfisket, tror jag lika litet, som att hans erfarenhet ännu kan vara synnerligen stor.

Herr *Boman:* Jag vill visst icke motsätta mig återremiss, men tror likväl icke att något annat resultat är att förvänta, än det, hvartill Utskottet redan kommit. Frågan blef der ej ytligt behandlad, utan tvärtom ganska grundligt och noggrannt utredd och skärskådad. Den nödställda belägenhet, hvari fiskrarne vid Bohuslänska kusten befinna sig, är allmänt känd, och jag har sjelf, på en resa, varit i tillfälle att, på nära håll, deraf taga del, men förhållandet på andra kuster torde dock ej vara bättre. Det är ganska märkvärdigt, att flere af Utskottets Ledamöter, som äro bosatte vid vestra kusten, medgifvit att fiskrarnes ställning betydligt förbättrats på sednare tider, just till följe af den nu ifrågavarande Fiskeri-Stadgans visliga föreskrifter, i det tillgången på sill ökats. Hvad angår agnsillen, så är det verkligen ganska hårdt, om det, till följd af ifrågavarande stadgande, skulle vara omöjligt att åtkomma sådan, men jag är öfvertygad att, om fiskrarne direct hos Kongl. Maj:t anhöllo om rättighet att begagna vadar med mindre maskor, och af lämplig storlek för sådan sillfångst, så skulle en dylik ansökan ej afslås. För öfrigt tror jag, att de nu öfverklagade lagbestämmelserna äro i fiskrarnes eget välförstådda

interesse, och jag anhäller derföre om bifall till Utskottets framställning.

Herr *Widell:* Om nu ifrågavarande författning verkligen efterlefvats, så hade i sanning mången fiskare vid vestra kusten svultit ihjäl, men nöd bryter lag, som ordspråket säger. Det är visserligen godt och väl, att man genom lagstiftningsåtgärder sörjer för fiskrarnes bergning efter 100 år, men man måste också tillse, att de nu lefvande må kunna exsistera. Om föreskrifterna i 22 §:n af 1852 års Fiskeri-Stadga skola blifva gällande, och det sålunda blifver fiskrarne omöjligt att anskaffa agnsill, så har man verkligen beröfvat dem det väsendtligaste medlet för deras uppehälle. Man har visserligen invändt, att det stode dem öppet att i petitionsväg söka ändring i författningen, och förmodligen dermed velat antyda, att nöden icke måtte vara så stor, då man icke tillgripit denna utväg, men jag vill dock fästa uppmärksamheten på att Riksdagsmännen *Erik Christensson*, *Johan Nilsson*, *Bengt Johan Holmlin* och *Olaus Ericsson*, alla från Bohus Län, väckt motion om en sådan förändring. Desse äro just att anse såsom fiskrarnes målsmän; det är genom dem, som fiskrarne petitionerat om upphafvande af de ifrågavarande föreskrifterna; och sannerligen, om detta icke sker, utan dessa skola strängt efterlefvas, så blifver det nödvändigt att pensionera halfva kustbefolkningen.

Discussionen förklarades slutad; hvarefter Utskottets Betänkande, № 94, återremitterades.

№ 95, i anledning af motion om tillsättande af en Comité för omarbetande af krigslagarne.

Herr *Ridderstad:* Vid början af detta Riksmöte väcktes inom tvänne af Riks-Stånden motioner om prygelstraffets afskaffande, och dessa motioner hafva rönt den lysande framgång, att de, efter att hafva blifvit af vederbörande Utskott förordade, bifallits inom 3 Stånd, och, ehuru det 4:de Ståndet förkastade dem, skedde det dock med ganska ringa majoritet. Man kan sålunda möjligen hafva anledning till den förhoppning, att Rikets Ständers beslut skall vinna Kongl. Maj:ts sanction; men man får likväl ej förbise att samtidigt en från Norska Stor-Thinget gjord framställning i enahanda syftning blifvit afslagen. Oaktadt man väl kan våga antaga att vår ridderlige Konung skulle genom ett bifall till Rikets Ständers omförmäldta beslut vinna ett odödligt namn i militärlagstiftningens historia och en ärorik ställning inom Arméen, så kan man dock, med minne af Högstdensammes afslag å Norska Stor-Thingets önskan, ej undgå att befara ett lik-

nande öde å Svenska Ständernas blifvande underdåniga anhållan om prygelstraffets afskaffande. Jag föreställer mig derföre att en återremiss här, om någonsin, är på sin plats. Utom det att tidens anda och den civilisationens ståndpunkt, hvarpå vi befinna oss, nödvändigt fordra en omarbetning af våra krigslagar, så vill jag fästa uppmärksamheten på en annan omständighet, som lika, om icke ännu kraftigare, talar derför. Ständerna hafva nemligen nyligen antagit en beväringslag, som ställer Rikets hela uppväxande ungdom under en lång militärisk tjenstgöring; och i och med detsamma synes det mig äfven åligga Ständerna att, för deras del, vidtaga alla mått och steg, som på dem kunna bero, för vinnandet af sådana förändringar af krigslagarne, att de ingifva denna ungdom, — blomman af nationen — förtroende till den ställning, hvari densamma genom inträdandet i militär-tjenstgöringen kommer, hvarvid man i första rummet måste vaka deröfver, att ungdomen icke må kunna träffas af ett vanärande straff. Utskottet säger visserligen att Kongl. Maj:t redan för längre tid tillbaka förordnat en Comitée af sakkunnige män, för utarbetande af fullständigt förslag, och detta eger också sin riktighet. Jag vill dock upplysa att denna Comitée tillsattes vid början af detta århundrade, men, det oaktadt, ännu i dag ej hunnit framkomma med något enda förslag, utom de om gatulopps- och spöstraffens afskaffande, såvida nemligen borttagandet af dessa straff verkligen ens föranleddes af förslag från Comitéen, hvilket jag icke med visshet vet; jag tror till och med att det var Konung *Carl XIV Johan*, som, på grund af egen uppfattning af berörde straffs olämplighet, reducerade dem. Enär Comitéen emellertid visat så ringa eller inga resultater af sin verksamhet under nära ett halft århundrade, så hemställer jag, om det icke kunde vara skäligt, och nationens representanter värdigt, att till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig anhållan i den syftning, Friherre *Creutz* föreslagit. Man kan väl säga, såsom Utskottet också antagit, att tillsättandet af en ytterligare Comitée snarare skulle fördröja, än påskynda ärendets vidare behandling; men på samma gång tror jag att en skrifvelse från Ständerna om bildandet af en dylik Comitée skulle blifva en påminnelse om att en Comitée för det afsedda ändamålet för längesedan blifvit tillsatt, samt att en sådan påminnelse under nuvarande omständigheter kan vara ganska väl behöflig, ty utan att, så vidt jag vet, någonsin hafva

blifvit upplöst, har den af sig sjelf upphört med sin verksamhet.

Jag vill vid detta tillfälle påminna om det sjelfmord, som sistlidet är begicks inom ett af Östgötha Lif-Grenadier-Regementen. Mannen, som föröfvade detta brott, var, efter så väl Regements-, som Compagnie-Chefens vittnesbörd, en prydnad för den corps, han tillhörde, men icke dessmindre, och ehuruväl han var omgifven af en talrik familje, vände han mordvapnet emot sig sjelf, — det må vara — till följd af felaktig uppfattning af krigslagarne, men hufvudsakligast och förnämligast dock för att undgå en vanärande corporel bestraffning. Denna ohyggliga händelse väckte icke blott inom Regementet, utan inom hela provincen, ja inom hela landet — så långt kännedomen derom spridde sig — ett oerhördt uppseende och talar i sanning högt om nödvändigheten af krigslagarnes förmildrande, i enlighet med mensklighetens och tidehvarfvets anda. Jag anhåller om återremiss i nu antydda syftning.

Herr *Björck:* Jag instämmer i allo med Herr *Ridderstad.* Jag har mig bekant att den för längre tid tillbaka tillsatta Comitée för utarbetande af förslag till nya krigsartiklar verkligen fullgjort uppdraget. Om nu detta förslag är tidsenligt, så kan det väl vara skäl att begära det en ny krigslagstiftning derpå grundas, och är det åter igen icke tidsenligt, utan möjligen står i strid med de i fråga om prygelstraffet af representationen uttalade åsigter, så är det ännu större anledning att begära, det Regeringen gör förslaget till föremål för ny ompröfning. Dessutom kan man ej undgå att finna att Utskottet icke fästat ringaste afseende vid den grundsats, motionairen uppställt såsom en af hufvudprinciperne i den nya krigslagstiftningen, nemligen att militären bör i judicielt afseende betraktas såsom hvarje annan medborgare, då han ej är i tjenstgöring, och stå under krigslagarne endast då han såsom krigsman är commenderad. Detta är dock det alldravigtigaste i motionen och hade väl förtjent att af Utskottet tagas i öfvervägande. Om Ståndet delar denna mening, är detta en ytterligare anledning att återremittera ärendet för vidare behandling inom Utskottet, dervid, i sådant fall, Utskottet bör särskildt anmodas framhålla nödvändigheten att i den blifvande krigslagstiftningen införa nämnde princip. Jag förenar mig i yrkandet om återremiss.

Herr *Blanche:* Äfven jag anser det vara af högsta vigt

att åtgärder så fort, som möjligt, vidtagas för att mildra våra barbariska krigslagar, men jag hemställer, om det icke kunde vara nog att till Regeringen ingå med anhållan att hon sjelf måtte taga initiativet till de i denna sak erforderliga förändringar. Det är allt för bedröfligt att man ständigt skall behöfva understödja Regeringen med nya Comitéer, att hos oss nästan allt, hvarom det åligger Regeringen att sjelf göra framställning, först skall utarbetas af en Comitée, och det kan verkligen vara på tiden att något minska denna vana. Har man icke i skjutsfrågan, som dock är lika gammal och borde vara lika gammal, som stora landsvägen, ändock måst nedsätta en Comitée för dess utredning, och förordnades icke vid sista Riksdagen 10 eller 12 andra Comitéer eller filialafdelningar af Regeringen, hvarigenom vi hugnades med omkring 50 eller 60 Extra-Stats-Råder. Jag frågar, hvad är det väl för konst att under sådane omständigheter vara ordinarie Stats-Råd? Hvem som helst skulle kunna åtaga sig detta embete, till och med *jag*, förutsatt att Rikets Ständer bestode mig Comitéer för att behandla de mest maktpåliggande Regerings-ärendena, och att Herrar ledamöter af Stats-Utskottet icke alltför mycket pruta på lönen för mitt välförhållande.

Herr *Ridderstad:* Då jag sist hade ordet, glömde jag att meddela en upplysning, som dock torde vara af icke obetydlig vigt för frågans bedömande. Jag kan nemligen upplysa, att vårt krigsbefäl i allmänhet anser nuvarande krigsartiklar så ändamålslösa, orimliga och odugliga, att man, vid tagandet af Officers-examen, är befriad ifrån dem, åtminstone var detta fallet på Carlberg, under den tid, jag var der. Det enda, som af hela denna krigslagstiftning ålåg Officers-candidaten att läsa och lära sig, utgjordes af 14:de Capitlet deri. Något annat kom icke i fråga. När dessa krigslagar så betraktas vid sjelfva Krigs-Academien, hurudana skola de väl då vara? Detta måste sannerligen, om något kan göra det, innebära civilisationens — den militära civilisationens — dödsdom öfver dem.

Jag yrkar, fortfarande, att frågan, så grundligt och allvarligt commenterad inom Ståndet, som möjligt, må till Utskottet återremitteras.

Herr *Lovén:* Lika med föregående talare, anser jag det högst nödigt att våra krigslagar omarbetas så fort sådant lämpligen kan ske, men hemställer tillika, om icke Kongl. Maj:t haft giltiga skäl att hittills dermed dröja. Om försla-

get till allmän brottmålslag hade blifvit antaget vid 1844 års Riksdag, så är mer än sannolikt att vi nu också haft nya krigslagar, men då inom den allmänna brottmålslagstiftningen endast vissa grupper af brott, tid efter annan, blifvit föremål för behandling, har det icke varit möjligt, så vidt jag kan finna, att omarbeta krigsartiklarne i deras helhet. Det är bekant att fullständigt förslag, upprättadt af en dertill förordnad Comitée, redan ligger färdigt och endast blifvit lagdt åsido i afvaktan på fullständig omarbetning af allmänna criminallagen, och innan denna omarbetning blifvit fullständig, torde det vara för tidigt att helt och hållet förnya krigslagarne. Jag vill dock icke motsätta mig en återremiss, i den syftning att Rikets Ständer i underdånig skrifvelse må ytterligare fästa uppmärksamheten på nödvändigheten att omarbeta krigslagarne i öfverensstämmelse med den nya allmänna brottmålslagen, i mån som den hinner blifva färdig.

Discussionen var slutad, och Ståndet återremitterade Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkande, *№* 95.

№ 96, i anledning af väckt motion derom, att lagstadd dräng, som till båtsman antages, måtte genast komma i åtnjutande af lön och rättigheter, såsom båtsman, samt om ersättning till Amiralitets-Krigsmans-cassan för de inkomster, hvaraf cassan derigenom skulle gå i mistning.

Herr *Berger:* Ehuru icke någon enda af Utskottets ledamöter reserverat sig emot Utskottets förevarande framställning, måste jag dock bestrida bifall till densamma, emedan förslaget synes mig fullkomligt opåkalladt. Då en rote blifver ledig, är det den nye båtsmannen, om han har årstjenst, medgifvet att förblifva i tjensten till laga flyttningstid, och under den tid, roten sålunda är ledig, erlägga rotehållarne så kallad vacanceafgift till Amiralitets-Krigsmans-cassan. Derigenom sker rotehållarne icke någon orätt och icke eller den nye båtsmannen, som under tiden har sin årstjenst och får uppbära sin derför betingade lön. Om nu Utskottets förslag vunne bifall, blefve resultatet att båtsmannen finge uppbära lön både af sin husbonde och af rotehållaren, samt Amiralitets-Krigsmans-cassan ginge miste om den inkomst, den af vacanterotar förut uppburit, och som, efter motionairens uppgift, skulle utgöra 1,500 R:dr R:mt årligen, men som, då all utredning derutinnan saknas, möjligen komme att bestiga sig till ett vida högre belopp. Den ersätt-

ning af statsmedel, hvarpå Amiralitets-Krigsmans-cassan för sina förlorade vacance-afgifter, med all sannolikhet, komme att göra anspråk, skulle således komma att utgöra ett direct statsanslag till förbättring af båtsmännens löner, och om detta beviljas, skall det säkerligen icke dröja länge, innan rotehållarne vid indelta Arméen framkomma med enahanda anspråk. Mig synes det obilligt både att Staten åtager sig en utgift för ifrågavarande ändamål och att båtsmännen erhålla lön för en tjenst, som de ej tillträdt. Om en nyanvärfd båtsman heldre vill genast tillträda roten och lemna sin årstjenst, kan det icke blifva honom svårt att anskaffa en person, som öfvertager hans årstjenst på samma villkor, han sjelf innehar den, eller att på annat sätt derom uppgöra.

På dessa skäl, och då dessutom icke är utredt, hur stort belopp Krigsmans-cassan genom den föreslagna förändringen verkligen skulle komma att förlora, yrkar jag afslag å Utskottets framställning.

Herr *Lovén:* Då anmärkning blifvit framställd mot Utskottets förevarande förslag, anser jag mig böra tillkännagifva, på hvilka skäl detta förslag inom Utskottet grundades. Man ansåg der att en anvärfd båtsman kunde hafva billiga anspråk på att såsom ett ringa förlag vid sin bosättning och för de inköp, som för emottagandet af torpet voro nödvändiga, erhålla den vacance-afgift, som rotehållarne erlägga till Amiralitets-cassan, synnerligen då så tillgår vid indelta Arméen. Jag medgifver visserligen att detta icke är annat, än considerationsskäl, men saken synes mig dock så billig, att jag icke kan annat, än yrka bifall till Utskottets framställning.

Något vidare anfördes icke, och Utskottets Betänkande, № 96, bifölls.

№ 97, i anledning af väckt motion om upphäfvande af de stadganden, enligt hvilka båtsman, sedan han i tjenst inträdt, förverkar sin lön till Amiralitets-Krigsmans-cassan.

Bifölls.

№ 98, i anledning af väckt motion om förändring i föreskrifterna, rörande hästarnes färg vid Artilleri- och Cavalleri-Regementena.

Bifölls.

№ 99, i anledning af väckt motion att sökande till Musik-Lärareplats vid lägre Elementar-Läroverk eller Organist-beställningar skola förete betyg om examen inför Kongl. Musikaliska Academien.

Herr *Ekman:* Jag hade verkligen önskat att Utskottet i förevarande fråga kommit till ett annat resultat. Jag tror att motionairens syfte förtjent mera afseende. Hans framställning åsyftar att de betyg, sökande till musiklärare-platser vid de lägre Elementar-läroverken, äfvensom till cantors- och organistbeställningar, äro skyldiga att förete, skola innefatta verkliga bevis om musikalisk duglighet, och att förhållandet hittills icke varit sådant, derom tror jag erfarenheten vara ganska allmän. Min erfarenhet, i detta afseende, grundar sig derpå, att sökande till lärare- och organistbeställningar, med hvilkas tillsättande jag haft något att bestyra, företett betyg om musikalisk skicklighet, utfärdade af personer, som dertill erhållit Dom-Capitlenas bemyndigande, men vid sedermera anställd examen inför Musikaliska Academien hafva de befunnits icke på långt när förtjena de vitsord, hvarmed de documenterat sig till platsens erhållande. Men då jag sålunda, å ena sidan, talat för det allmännas fördel, och yrkat att respective sökande skola förete tillförlitliga betyg öfver sina musikaliska kunskaper, så måste jag, å andra sidan, erkänna att den tidsförlust och kostnad, det skulle förorsaka en fjerran boende person att resa till hufvudstaden för att hos Musikaliska Academien förskaffa sig betyg om sin skicklighet, förtjena att uppmärksammas. Jag tror derföre att man borde gå en medelväg och stadga, att Musikaliska Academien skulle vara den auctoritet, som egde bemyndiga personer i landsorten att utfärda betyg om musikalisk skicklighet åt sökande till musiklärareplatser vid de lägre Elementar-läroverken samt till cantors- och organistbeställningar. I sådan syftning anhåller jag om återremiss af förevande Betänkande.

Något vidare anfördes icke, hvarefter Utskottets Betänkande, № 99, återremitterades.

№ 100, i anledning af väckt fråga om de båda Fot-Gardes-Regimenternas förening till ett Regimente.

Bifölls.

№ 101, i anledning af väckt motion om upphäfvande af förbudet för gemenskapen att gifta sig utan vederbörande befäls samtycke.

Herr *Staaff:* Det är ingalunda för att bestrida bifall till Utskottets hemställan i denna fråga, som jag begärt ordet, utan endast för att framställa en anmärkning mot ett yttrande i de af Utskottet uppställda motiver. Det heter nemligen: »enär det sålunda endast föranleder till besvär och kostnader, samt till underkännande af de fri- och rättigheter,

hvilka soldaten, såsom myndig samhällsmedlem, böra tillkomma, torde det *under nu varande tidsförhållanden* etc.». Man skulle häraf kunna förledas till den föreställning att det stadgande, om hvars upphäfvande nu är fråga, *i äldre tider* ansetts ändamålsenligl och har sin grund i de patriarchaliska principer, som isynnerhet på 1600-talet voro rådande. Jag vill, i anledning deraf, uppläsa en Kongl. Maj:ts Förordning af den 28 September 1635, med rubrique: »Kongl. Maj:ts Förordning, hvarefter vederbörande vid Ryttare och Knektarnes förhör och undervisning uti deras Christendom, såsom ock vid deras trolofningar, skola hafva att rätta.» Det heter i denna Förordning: »att alla ryttares och knektars trolofningar skola hädanefter ske uti kyrkoherdarnes och socknepresternas samt en officerares eller någon annan trovärdig mans närvaro, som deröfver kunna gifva deras bevis, hvaremot ryttarnes eller knektarnes oskäliga insago sedan intet skall gälla; men alla trolofningar, hvilka, som förmäldt är, intet finnes vara skjedda, skola anses och hållas för ogiltiga, ifall den ene eller andre af contrahenterna vid dem intet stå vill.» Detta visar att på den tiden icke fordrades Officers bifall till gemenskapens giftermål; Officeraren skulle endast vara tillstädes vid trolofningar för bevisningens skull.

Jag anhåller för öfrigt om bifall till Utskottets framställning.

Herr *Ridderstad:* Det ligger visserligen stor billighet i att soldaten tillerkännes frihet uti ifrågavarande afseende, men jag kan ej undgå att fästa uppmärksamheten derpå, att det är en ganska stor skillnad emellan den indelta och den värfvade arméen.

Det stadgande, som Utskottet nu föreslagit till upphäfvande, kan naturligtvis icke, såsom här blifvit yttradt, afse att bereda »lyckosamma äktenskap» bland gemenskapen, ty dertill lärer väl befälet föga kunna bidraga, utan fastheldre en control för andra ändamål. Men härvid må man icke förbise att den indelta soldaten befinner sig i en helt annan ställning, än den värfvade. Den indelta soldaten är en bofast man, anställd för större delen af sitt lif i krigstjensten, mellan commenderingar och möten sysselsättande sig med jordbruk och andra medborgerliga yrken, och hvarför äfven hvarje hans befäl tillaggd rättighet att bestämma öfver hans äktenskapliga böjelser och förbindelser alltid måste blifva i högsta grad obefogadt. Helt annat är förhållandet, i fråga

om värfvade trupper. Värfning antages vanligen blott för några få år, och, om soldaten derunder skulle ega att utan befälets bifall ingå äktenskap, skulle fattigvården inom det samhälle, der truppen är förlagd, möjligtvis kunna blifva högst betydligt och obilligt betungad, särdeles i fall soldaten efter capitulationstidens slut öfvergaf både hustru och barn, och hvilket väl icke torde vara så otänkbart, eller i händelse man tänker sig hans dödliga bortgång. Något band anser jag derföre böra finnas, icke för att bereda »lyckosamma äktenskap», utan för communernas skull. Om fullkomlig frihet att ingå ingå äktenskap åt värfvade soldater medgifves, så böra åtminstone de respective communerna vara befriade från allt ansvar, i afseende på det behof af fattigunderstöd, som deraf eljest torde blifva en oundviklig följd.

Herr *Kock:* De åsigter, den siste värde talaren nu yttrat, stämma föga öfverens med de filantropiska tänkesätt, han annars här i Ståndet ständigt proclamerat. Mig förefaller det på det högsta besynnerligt, att man skulle hafva en särskild lagstiftning för den indelte och för den värfvade soldaten, i fråga om rättighet att ingå äktenskap. Den ene måtte väl vara lika berättigad, som den andre, i detta afseende. Ehuru det ännu är föreskrifvet att gemenskapen skall hafva befälets tillåtelse för att ingå äktenskap, så kommer det sällan eller aldrig i fråga, åtminstone, hvad beträffar de i Malmö garnisonerade trupperna, att en sådan tillåtelse vägras, hvilket också vore barbariskt, och sålunda måste väl det ifrågavarande stadgandet vara obehöfligt. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Flere af Ståndets Herrar Ledamöter hördes instämma.

Herr *Grenander:* Jag kan icke nog uttala min förvåning öfver att Herr *Ridderstad*, som städse tyckts mig vilja uppträda, som en af de allmänt menskliga rättigheternas varmaste försvarare, nu uttalat den åsigt, att en liten class af fullmyndige Svenske män borde stå under andras giftomannarätt. Nu gällande, orimliga stadgande bör, enligt min åsigt, förändras till föreskrift: att soldat skall för befälet anmäla att han ämnar träda i äktenskap, hvarigenom befälet sättes i tillfälle att meddela goda och helsosamma *råd*, men att soldaten, vare sig den värfvade eller indelte, ej utan dess *samtycke* skall ega ingå äktenskap, är en lagbestämmelse, som jag är öfvertygad att t. o. m. befälet sjelft, vid närmare eftertänkande, måste erkänna böra upphäfvas. Jag vet för visso, att inom detta Högtärade Stånd icke behöfves spillas

många ord på denna fråga, hvadan jag helt enkelt inskränker mig till anhållan om bifall till Utskottets förslag.

Herr *Lovén:* Äfven jag yrkar bifall till Utskottets förslag, hufvudsakligen på den grund, att allt påbud om coelibat, inom hvilket stånd, som helst, nu mera ej kan eller bör i vår lagstiftning inrymmas.

Herr *Ridderstad:* Jag befarar icke, som en föregående talare, att man har att frukta något coelibat inom våra garnisons-regementen. För öfrigt anser jag mig böra upplysa, att soldatens skyldighet att förskaffa sig sitt befäls tillstånd att ingå äktenskap synes — åtminstone hvad den värfvade soldaten beträffar — innebära en viss uppmärksamhet mot communerna, i ändamål att förekomma en för dem möjligtvis allt för betungande fattigvård, alldenstund det jemväl åligger soldaten att prestera betyg derpå, att den blifvande hustrun är i tillfälle att försörja deras afkomma. Säge också hvad man vill, men någon gräns, någon tillsyn, något försigtighetsmått lärer väl ändå alltid vara, i detta fall, af behofvet påkalladt. Sjelfva den värfvade soldatens ställning till samhället synes mig till och med göra det nödvändigt. Åtminstone kan jag ej tänka mig soldatesken vid en värfvad trupp belamrad med hustru och barn, utan att sjelfva begreppet af »värfvad trupp» deraf skulle lida. Den värfvade truppen måste i alla afseenden vara rörlig, färdig att dag eller natt commenderas, än hit och än dit, hvaremot äktenskapet väl förutsätter en någorlunda stationär ställning. I allmänhet är den värfvade soldaten äfven en man i unga år, mot hvars lättsinniga tycken och böjelser en liten control väl ej kan skada. Föröfrigt äro alla värfvade compagnier inlogerade i samma salar, i samma rum; och kan man väl tänka sig också hustrurnas inlogerande der? För den gifta soldaten måste således ett undantag göras, i tillåtelsen att bo utom compagniet. För min del, vill det derföre synas att befälet, såvidt detsamma skall kunna upprätthålla disciplinen, äfven bör hafva sitt bestämmande ord med i förevarande fråga. Jag är öfvertygad om att det alltid skall komma att användas både till soldatens eget och truppens bästa.

Discussionen förklarades slutad, och Utskottets Betänkande, № **101**, bifölls.

Och № **102**, i anledning af väckt motion om bildande af föreningar, för ersättande af förluster, uppkomna genom hagelskador.

Bifölls.

§ 6

Föredrogos å nyo Stats-Utskottets Utlåtanden:

№ 112, i anledning af väckt motion om inrättande af en lånebank för jordbrukets och dess binäringars understödjande, samt beredande af dertill erforderliga tillgångar.

№ 113, i anledning af väckt motion om statsanslag för upprättande af hydrografiska chartor.

№ 114, i anledning af väckt motion om anslag af statsmedel till befrämjande af täckdikning.

Dessa tre Utlåtanden biföllos.

Och № 115, angående bestämmandet af resekostnadsersättning åt Rikets Ständers Deputerade vid Hans Maj:t Konungens och Hennes Maj:t Drottningens förestående kröning i Norrige.

Inbjudningen till Borgare-Ståndet antogs, och i öfrigt godkändes Utskottets hemställanden.

§ 7.

Föredrogos, å nyo, Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden:

№ 12, i anledning af väckta motioner om lindring i rusthållningsskyldigheten, genom Statens öfvertagande af munderings- och utredningspersedlarnes anskaffning och underhåll.

Bifölls.

Och № 13, i anledning af erhållen återremiss å Utlåtandet, № 6, om befrielse för rotehållarne vid cavalleriet i Jemtland från skyldigheten såväl att bidraga till sadelmunderingens anskaffande och underhåll, som att underhålla ryttarehästarne under marcherne emellan mötes- och mönstringsställena samt sqvadronernas samlingsplatser.

Herr *Berger:* Då Utskottets första Betänkande i detta ämne förekom inom Borgare-Ståndet, blef det återremitteradt, hufvudsakligen af den anledning, att de i Betänkandet behandlade frågor ansågos ega ett så stort och väsendtligt sammanhang med Kongl. Maj:ts samma dag till Ståndet ankomna Nådiga Proposition, angående Jemtlands roteringscassas befrielse från allt bidrag till anskaffning och underhåll af beklädnaden vid Jemtlands Hästjägare-corps, att dessa frågor allesammans borde på *en gång* pröfvas. Då det emedlertid visat sig att frågorna, ehuru stående hvarandra mycket nära, icke ega det oskiljaktiga sammanhang, att de ej kunna särskildt behandlas, och då Borgare-Ståndet ännu ej fattat något beslut öfver Utskottets under № 6 afgifna Utlåtande, så får jag hemställa, att bemälda Utlåtande nu må bifallas, såväl i

hvad det tillstyrker befrielse för rotehållarne vid cavalleriet i Jemtland från hästarnes fouragering under marcherna emellan mötesplatsen och sqvadrons-samlingsplatserna, som ock i afseende på den föreslagna befrielsen från sadelmunderingens underhållande, och det i anledning deraf erforderliga anslaget af 620 R:dr R:mt.

Något vidare anfördes icke, och Utlåtandet, № 6, i hela dess vidd gillades.

§ 8.

Föredrogs å nyo Expeditions-Utskottets under № 67 afgifna och den 6 dennes å Borgare-Ståndets bord lagda förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse, i fråga om befrielse för åtskilliga stapelsträder att hålla ständigt upplag af salt; och af anteckningar å detta skrifvelseförslag inhämtades, att Höglofliga Ridderskapet och Adeln samt Högvördiga Preste-Ståndet, det förstnämnda Riks-Ståndet den 2, och det sednare den 6 uti innevarande månad, till Expeditions-Utskottet återremitterat förslaget, men derjemte förelagt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottet att inkomma med Utlåtande, i anledning af Riks-Ståndens skiljaktiga beslut, angående Utskottets Betänkande, № 25.

Efter af förhållandet tagen kännedom, återremitterade jemväl Borgare-Ståndet ifrågavarande skrifvelseförslag till Expeditions-Utskottet och beslöt enahanda föreläggande, som ofvan nämnes, för Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottet.

§ 9.

Föredrogs å nyo ett af Expeditions-Utskottet under № 13 upprättadt, hos Borgare-Ståndet den 6 dennes på bordet lagdt förslag till en paragraph i Riksdags-Beslutet (slutparagraphen), på hvilket förslag var antecknadt, dels att Höglofliga Ridderskapet och Adeln den 2 dennes gillat detsamma, dels att det var den 6 dennes af Högvördiga Preste-Ståndet godkändt, med den förändring, att orden: *under loppet af nästföregående Julii månad verkställas* skola utbytas emot orden: *under loppet af näst föregående Junii eller Julii månad verkställas;* och voro de öfriga Riks-Stånden inbjudna att i detta Preste-Ståndets beslut sig förena.

Herr *Björck:* Jag hemställer, om icke den af Högvördiga Preste-Ståndet föreslagna redactionsförändring är så lämplig och befogad, att Borgare-Ståndet bör biträda nämnda Riks-Stånds beslut i detta afseende.

Något vidare anfördes icke, och inbjudningen blef af Borgare-Ståndet antagen.

§ 10.

Bordlades Stats-Utskottets Utlåtanden, N:ris 116—119.

§ 11.

På derom, genom Herr *Fridstedt*, framställd begäran, beviljades Herr *Berg* förlängning af den honom beviljade ledighet från Riksdags-göromålen under ytterligare 14 dagar.

§ 12.

Justerades Protocolls-Utdrag öfver af Ståndet denna dag fattade beslut.

§ 13.

Ifrån Med-Stånden ankomna Protocolls-Udrag, som en längre tid varit å Ståndets bord tillgängliga, lades till handlingarne.

Plenum slutades kl. $^1/_2$ 3 e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 13 Junii.

Plenum kl. 12 midd.

§ 1.

Justerades Protocollen för den 12 nästlidne Maji f. m. och den 18 i samma månad, äfvensom en del af Protocollet den 25 berörde Maji e. m.

§ 2.

Upplästes och godkändes Expeditions-Utskottets skrifvelseförslag, № 70.

§ 3.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande, № 116, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, angående eftergift af 1857 och 1858 årens återstående arrende för Kungsladugården Borgholm på Öland.

Herr *Björck:* I följd af Borgare-Ståndets vid föregående tillfällen fattade beslut i likartade frågor, föreställer jag mig, att Ståndet icke skall finna skäl att bevilja den eftergift, som här är i fråga. Det må vara att arrendatorn af Borgholms Kungsladugård råkat i förlägenhet genom missvexter och andra motgångar; men, å andra sidan, bör man icke förbise, att arrendatorn, innan han öfvertog arrendet, bort taga i beräkning möjligheten af sådana motgångar. Emellertid är dock hufvudfrågan den, huruvida Staten, som, efter min öfvertygelse, eger ganska ringa inkomst af sina Kungsgårdar — och åt detta antagande har en inom Ståndetn yligen hållen discussion gifvit ytterligare stöd — ändock bör efterskänka en del af denna inkomst. För min del, anser jag, att, om Staten skall bibehålla sina fasta egendomar, det måste göras till en orubblig regel, att allt hvad genom deras utarrendering bör tillkomma Staten skall under alla förhållanden utgå. I öfverensstämmelse med denna åsigt, yrkar jag afslag på Utskottets hemställan.

Herr *Lamberg;* Jag måste uttala min förundran deröfver, att Stats-Utskottet tillstyrkt Kongl. Maj:ts förevarande Proposition, sedan Utskottet helt nyligen i dess Utlåtande № 80 afstyrkt de af mig och Riksdags-Fullmäktigen *Ola Larsson* väckta motioner om anstånd med eller eftergift af arrendet för bostället Örum i Christianstads Län. Då nämde Utlåtande i Ståndet föredrogs, motsatte jag mig icke dess antagande, emedan jag icke kunde annat, än gilla de skäl, som föranledt Utskottets afstyrkande yttrande. Inconsequencen i Utskottets handlingssätt är desto mera i ögonen fallande, som det är obestridligt, att de ömmande omständigheter, hvilka Utskottet nu åberopat, voro i lika hög grad för handen i afseende å den förra frågan och derföre med lika skäl bort föranleda bifall äfven till nyssnämnda motioner, särdeles den, som af mig var väckt och endast afsåg anstånd med arrendet emot vederhäftig borgen. I Stats-Utskottets berörde Utlåtande, № 80, yttrades följande: »Vid ingående af arrende-aftal för längre tid lärer väl icke den högsta möjliga afkastning af egendomen i alla dess delar för hvarje år kunna med skäl påräknas, utan synes en arrende-speculant icke böra uraktlåta att, vid bestämmandet af sitt anbud, taga en så vigtig omständighet i betraktande, som att missväxt stundom plägar inträffa eller att förluster i en eller annan gren af landthushållningen emellanåt uppkomma. Högsta anbudet bestämmes genom fri tävlan emellan de specu-

lanter, som anmäla sig, och vid arrende-aftalets ingående utfäster sig icke Kronan att lemna någon godtgörelse för ifrågavarande förluster, hvilka arrendatorn alltså måste vara beredd att sjelf vidkännas, likasom han ensam kommer i åtnjutande af den opåräknade vinst, som genom ovanligt rika skördar eller på annat sätt kan härflyta.» Huru Utskottet, efter ett sådant raisonnement i en alldeles likartad fråga, kunnat komma till det resultat, som i nu förevarande Utlåtande innefattas, förefaller i sanning oförklarligt. För consequencens skull måste jag derföre yrka afslag.

Herr *Lallerstedt* *).

Herr *Schenström:* Då jag började läsningen af förevarande Utlåtande, hyste jag den öfvertygelse, att Utskottet skulle komma till det resultat, som af de föregående talarne nu blifvit påyrkadt; men sedan jag af Utskottets framställning inhemtat, icke blott att den ifrågavarande arrendatorn blifvit hemsökt af fyra års missväxt, utan äfven att han på egendomen nedlagt ofantliga kostnader, hvaraf frukterna komma Kronan till godo, delade jag den känsla, som föranledt Utskottets pluralitet att i förevarande fall besinna den gamla regeln: »Högsta rätt, högsta orättvisa». Det är kändt, hurusom Rikets Ständer vid många tillfällen icke allenast understödt sjelffegande jordbrukare med lån, utan äfven beviljat undsättning åt städer, som blifvit af eld härjade. De olyckor, af hvilka denne arrendator blifvit träffad, äro i sanning icke mindre behjertansvärda. Jag önskar derföre bifall till Utskottets hemställan, och vill blott anmärka den sällsynta företeelse, att flertalet af såväl Borgare-Ståndets, som Bonde-Ståndets Ledamöter inom Utskottet, tillstyrkt den sökta eftergiften, — ett förhållande, som tyckes vittna derom, att de i saken förekomna omständigheter temligen allmänt ansetts vara af ömmande beskaffenhet.

Herr *Staaff:* Jag kan icke, såsom Herr *Lallerstedt*, finna, att förevarande fråga ådagalägger olämpligheten deraf, att Staten tager befattning med förvaltningen af fast egendom, helst det fall, som här inträffat, lika väl kan ega rum i afseende å enskild persons fastighet, som blifvit utarrenderad. Hvad sjelfva saken angår, yrkar jag afslag å Utlåtandet, emedan jag anser det vara både nödvändigt och till principen rigtigt, att Staten kommer i åtnjutande af sina betingade

---

*) Herr *Lallerstedts* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band

rättigheter, och en arrendator, som icke på förhand betänker vådan af de förbindelser, han sig ikläder, måste skylla sig sjelf för följderna.

Herr *Ericson:* Jag kan icke annat, än gilla den princip, som af Herrar *Björck* och *Lallerstedt* blifvit uttalad; men då undantag derifrån åtskilliga gånger egt rum och de af Utskottet i nu förevarande fall anförda skäl synas mig vara af särdeles ömmande beskaffenhet, anser jag mig böra understödja Utskottets hemställan, att den föreslagne eftergiften måtte af Rikets Ständer medgifvas.

Herr *Lovén:* Lika med Herr *Lallerstedt*, anser jag det vara oegentligt, att Staten innehar fast egendom och genom utarrendering deraf blottställer sig för sådana händelser, som den, hvarom nu är fråga. Då emellertid förhållandet nu är sådant och det icke torde kunna förnekas, att de i förevarande fall förekomna bevekande omständigheter äro af den beskaffenhet, att här verkligen gäller regeln: »*summum jus summa injuria*», anser jag Staten handla värdigt genom att bevilja den eftergift, som blifvit sökt, hvarföre jag ock tillstyrker bifall till Utskottets framställning.

Herr *Carlson:* Jag skulle gerna unna den ifrågavarande arrendatorn den eftergift, han sökt, såvida jag icke fruktade att genom medgifvandet af en sådan förmån bildades ett præjudicat, som skulle förleda speculanter på arrenden af Kronans egendomar att åtaga sig huru hög arrendesumma, som helst, under beräkning att, om de icke mäktade dermed, få sin skuld till Kronan till större eller mindre del efterskänkt. Jag föranlåtes derföre yrka afslag å Utlåtandet.

Herr *Cedergren:* Jag delar fullkomligt den af Herr *Björck* uttalde grundsats och bär stor aktning för consequencen i Rikets Ständers beslut; men ett gammalt ordspråk säger: »Ingen regel utan undantag», och detta ordspråk tror jag böra i förevarande fall tillämpas. Under frågans behandling på Stats-Utskottets Inkomstafdelning, styrktes genom intyg af vederbörande embetsmyndigheter, att arrendatorn af Borgholms Kungsgård icke allenast befann sig, med stor familje, i nära nog utblottadt tillstånd, utan äfven att han genom på Kungsgården nedlagd kostnad och möda beredt Staten en fördel, som fullt motsvarar den sökta eftergiften. Jag är icke den, som vill misshushålla med Statens medel; men de i förevarande fall upplysta bevekande omständigheter föranleda mig att tillstyrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr *Lamberg:* Jag hemställer till den siste talaren, om icke i afseende å den Kronans arrendator, om hvilken fråga var i de af mig förut omförmälda motioner, förekommo fullt ut lika bevekande omständigheter, som i nu förevarande fall. I detta hänseende hänvisar jag till de vid min motion fogade handlingar, hvilka upplysa, att äfven bemälde arrendator har stor familje, befinner sig i economiskt betryck och gjort icke obetydliga uppoffringar på den egendom, han arrenderat. Enligt min öfvertygelse, var han derföre lika förtjent, åtminstone af anstånd med sitt arrende, som nu ifrågavarande arrendator af den eftergift, Utskottet för honom tillstyrkt.

Herr *Cedergren:* I anledning af hvad Herr *Lamberg* sist anfört, får jag förklara, att jag nu icke erinrar mig de omständigheter, som voro för handen i det af honom åsyftade fall; men hvad jag med visshet kan säga, är att Utskottet så väl i ena, som andra frågan grundat sitt beslut, icke på personliga considerationer, utan på upplysta sakförhållanden.

Herr *Björck:* Då man här, såsom skäl för den sökta eftergiften, åberopar de förbättringar, arrendatoren verkställt å egendomen, anser jag mig böra fästa uppmärksamheten derå, att hvad han i sådant afseende tillgjort, icke är någonting annat, än sådant, som tillhör hans skyldighet såsom arrendator. Om, sedan han 1846 emottog Kungs-ladugården, han måst uppföra nya byggnader eller vidtaga betydliga reparationer, härleder sig sådant deraf, att de förre innehafvarne af arrendet fått sig ålagd skyldigheten att uppföra nya byggnader eller iståndsätta de redan befintliga. När han öfvertog arrendet, hade han således bort göra för sig klart, hvad han åtagit sig, och de anläggningar eller reparationer, han företagit, äro alltså icke att anse såsom ett *opus operatum*, utöfver hvad contractet innehåller, eller som han icke kunde förutse. Det förefinnes följaktligen för honom ingen anledning till eftergift derföre, att han fullgjort, hvad hans företrädare varit pligtige att fullgöra, men de försummat och han i stället sig åtagit.

Hvad åter beträffar de odlings- och förskönings-arbeten, han bekostat *utöfver* hvad contractet noggrannt honom tillförbinder, så hvila dessa arrenden just derpå, att sådana förbättringar skola ske och utan minskning i arrendebeloppet tillkomma och Kronan tillfalla. Arrendetiden för Statens egendomar är bestämd till 50 år just derföre, att arrenda-

torn må kunna nedlägga kostnader på jorden, och att Staten efter nämnde tids förlopp må kunna återfå sina egendomar icke i samma skick, hvarunder de utlemnades till disposition, utan förbättrade och förökade i värde, utan all ersättning af Staten.

Det är således ingen omständighet, som här talar till förmån för arrendatoren *Hultenbergs* ansökning mer, än de missväxter, hvilka drabbat honom under hans arrendetid. Att de förnyats trenne år å rad må visserligen vara sannt, men huru dermed egentligen sig förhåller, är dock icke så alldeles noga utredt; det förklaras blott i ett sockenstämmoprotocoll, att i allmänhet missväxt egt rum, och på detta förklarande hafva myndigheterna grundat sitt utlåtande. Huru som helst, ligger det ju i allt fall i sakens natur, att företaget är ett företag på vinst och förlust, som lika gerna kan lemna förlust, som det lemnar vinst, hvarföre ock en hvar naturligtvis bör på förhand beräkna dessa omständigheter. Det finnes således intet skäl, som kan gälla som stöd för den sökta eftergiften, såvida man icke vill låta känslan råda, men i dylika mål lärer detta väl icke tillhöra vår befattning. Jag yrkar afslag å Utlåtandet.

Herr *Trägårdh:* Om, såsom Herr *Lamberg* antydt, Ståndet förut råkat förbise de skäl, som talat för bifall till ansökningar af denna beskaffenhet, eger man derutaf likväl icke rätt att draga den slutföljden, att alla likartade framställningar ovillkorligen böra afslås. Om för öfrigt någonsin det kan vara skäl att afvika från en gifven grundsats eller omfatta ett undantagsförhållande, synes det vara här, der så många bevekande omständigheter förefinnas. Sålunda uppgifves, bland annat, att efter de flera års missväxt, som drabbat egendomen, det ännu innestående arrendebeloppet vore för arrendatorn omöjligt att fullgöra, och att, om detsamma utkräfdes, han icke allenast skulle nödgas att lemna en egendom, den han alltsedan dess emottagande skött med all omsorg och flit, och hvilken han nu lyckats försätta i fullkomligt godt stånd, utan äfven bringa honom, med hustru och sex barn, till tiggarstafven, en uppgift, som för öfrigt blifvit af vederbörande auctoriteter bekräftad.

Hvad åter beträffar den anmärkningen att arrendatoren vid egendomens skötsel endast fullgjort sin skyldighet, så tyckes detta jäfvas af det ampla vitsord, som Stats-Utskottet lemnat sökanden, då Utskottet säger, »att arrendatoren af berörde egendom, enligt hvad tillförlitligen utredt blifvit, un-

der sin korta arrendetid, verkställt betydliga odlings-, byggnadsförbättrings- och förskönings-arbeten». Af de skäl, Utskottet sålunda och i öfrigt anfört, anhåller jag, att Utskottets här gjorda hemställan måtte af Ståndet godkännas.

Herr *Ekholm:* Det må visserligen vara vackert af Staten att efterskänka sina fordringsanspråk hos enskilde personer, på det att de icke må komma i nöd, men jag tror likväl att här finnes en annan grundsats, som strängt bör helighållas, och hvilken äfven vid ett par nyss behandlade likartade fall äfven vunnit tillämpning; och då dessutom bland de skäl, som blifvit anförda för den nu ifrågavarande ansökningen, äfven omförmäles, att arrendatorn uppfört en ny, utmärkt vacker och kostbar caractersbyggnad, hemställer jag, om sådant kunnat ingå bland de i contractet stipulerade villkor, och om arrendehafvaren icke till äfventyrs företagit denna nybyggnad med afseende å sina tillgångar och för sin egen större beqvämlighet. Då för öfrigt hans arrendetid utgår, eger han optionsrätt, och efter nu gällande reglor för kronoarrenden kan dessutom egendomen icke utlegas, hvadan den utvägen står honom öppen att afstå den åt en annan. Om för öfrigt den nu sökta eftergiften blefve beviljad, skulle säkerligen Riksens Ständer evinnerligen besväras af motioner med dylika anspråk. Jag tror åter att Statens inkomster af dess egendomar böra, så vidt sig göra låter, vara orubbliga, och anhåller derföre om afslag å Utskottets här gjorda framställning.

Herr *Odmansson:* Det är en känd sak, att arrenderätten till Kronans egendomar gå i handel emellan arrendatorerne. Den ene emottager sålunda af Staten ett arrende på 30 års tid; efter några år säljes arrendet till en annan, och så går det allt framgent. På detta sätt lärer äfven den nu ifrågavarande arrendatorn hafva gjort, och jag finner således icke ringaste skäl att tillstyrka eftergift eller afdrag å arrendet, emedan arrendatorn öfvertagit detsamma med full vetskap om de onera, som dervid voro fästade. Om arrendatorn betalt för mycket i afträde till företrädaren, är detta följaktligen uteslutande hans ensak och kan icke tillkomma Staten att ersätta. Jag yrkar derföre afslag å Stats-Utskottets nu föredragna Utlåtande.

Öfverläggningen var slutad, och, sedan Herr Talmannens proposition å bifall blifvit med *Ja* och *Nej* besvarad, begärdes votering.

Med anledning häraf, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № 116, röstar: *Ja.*

Den det ej vill, röstar: *Nej.*

Vinner *Nej*, afslås nämnde Utlåtande».

Voteringen, anställd med slutna sedlar i vanlig ordning, utföll med 30 *Nej* emot 19 *Ja;* i följd hvaraf Stats-Utskottets Utlåtande, № 116, var afslaget.

№ 117, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, i fråga om kostnadsfri upplåtelse af Kronan tillhörig jord åt Gellivare blifvande bolag, för anläggning af en jernväg emellan Gellivare malmfält och Bottniska viken.

Bordlades andra gången.

№ 118, i anledning af väckta motioner, angående upphörande af den åtskilliga hemman och lägenheter åliggande arbetsskyldighet till kungsgårdar och boställen, och

№ 119, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, angående indragning till Kronan af det Kronofogden i Gottlands Läns södra fögderi på lön anslagna bostället Luxe, mot contant ersättning till boställsinnehafvaren.

Godkändes, hvart efter annat.

§ 4.

Bordlades Sammansatta Bevillnings-, Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Memorial, № 10, samt Banco-Utskottets Betänkanden, N:ris 24 och 25.

Rubrikerna förekomma i Protocoll vid ärendenas pröfning.

§ 5.

Herr *Björck* begärde ordet och yttrade: Vid behandlingen af Åttonde Hufvudtiteln på Stats-Utskottets Utgifts-Afdelning, har det visat sig att Kongl. Maj:t väckt förslag om åtskilliga anslag till Upsala Academie, hvilka till hufvudsaklig del afse den medicinska undervisningens framtida ordnande, och, såsom Ståndet har sig bekant, begärde Riksens Ständer vid sistlidne Riksdag, att en Comitée skulle för ärendets pröfning tillsättas. En sådan Comitée har äfven varit i verksamhet och jemväl afgifvit förslag i ämnet, hvilket förslag sedermera blifvit tryckt. Det torde emellertid vara omöjligt för Borgare-Ståndet, likasom för Utgifts-Afdelningen, att ingå i pröfning af de Kongliga förslagen, utan att hafva tagit kännedom om Comitéens Betänkande. Jag har derföre ansett nödvändigt, att, då Åttonde Hufvudtiteln snart

nog torde till behandling inom Ståndet förekomma, tillgång till detta Betänkande blir Ståndet beredd, och som Betänkandet, ehuru tryckt i 1,800 exemplar, icke blifvit utdeladt, hemställer jag, om icke Ståndet ville, för sin del, besluta, att en utdelning af Betänkandet skall ega rum inom detta Högtärade Stånd, äfvensom inom de öfriga Riks-Stånden. Man har dröjt med denna framställning derföre, att det blifvit sagdt att Regeringen ämnade inkomma med ett fullständigare förslag, såsom ett ytterligare svar å Rikets Ständers skrifvelse, och till den 20 Maj hyste man äfven derom någon förhoppning, men sedan dess har föredraganden tillkännagifvit, att ärendet icke var så beredt, att det kunde medhinnas, innan Hans Maj:t Konungen från Stockholm afreste; och det lärer således icke numera vara någon anledning förvänta, att en utdelning kommer att ske, såvida ingen särskild åtgärd derföre vidtages. Jag anhåller, på grund häraf, att Ståndet måtte besluta att af det i Riksgälds-Contoiret förvarade tryckta Betänkandet erforderligt antal exemplar skall inom Riks-Stånden utdelas, samt att de respective Med-Stånden inbjudas, att i detta Borgare-Ståndets beslut sig förena.

Uppå Herr *Björcks* sålunda gjorda framställning, beslöt Ståndet utdelning till Rikets Ständer af det Betänkande, som af Kongl. Maj:t i Nåder förordnade Comiterade, angående den medicinska undervisningen i Riket, i underdånighet afgifvit och hvilket blifvit, på Statens bekostnad, tryckt; och skulle de öfriga respectiva Riks-Stånden vördsamt och vänligen inbjudas att i detta Borgare-Ståndets beslut sig förena.

§ 6.

Herr Talmannen tillkännagaf, att vid Allmänna Institutet för döfstumma och blinda, nästkommande Lördag den 16 dennes, kl. half till 5 e. m., offentlig examen anställes med ett större antal från Institutet utgående elever; till bevistande hvaraf Borgare-Ståndet inbjudes.

§ 7.

Justerades Protocolls-Utdrag öfver af Ståndet denna dag fattade beslut.

§ 8.

Uppå derom gjord ansökan, beviljades Herr *Widell* tre

veckors ledighet från Riksdagsgöromålen, räknad från och med den 18 dennes.

Plenum slutades kl. $^1/_2$2 e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 16 Junii.

Plenum kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades: 1:o) Protocolls-Utdrag för den 13 dennes, 2:o) Protocollet för den 30 sistlidne Maji, och 3:o) Protocollet för den 9 dennes, i hvad det angick återremisser af Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Betänkanden, N:ris 94, 95 och 99.

§ 2.

Herr *Schenström:* Jag tillåter mig vördsamt hemställa, det Herr Talmannen behagade till Ståndet framställa proposition derom, att val af deputerade för att öfvervara DD. MM:s kröning i Norrige måtte anställas i början af nästa Plenum.

Herr *Ekholm:* Då man erfarit att Ridderskapet och Adeln icke skall företaga val af deputerade förr, än den 27 dennes, anser jag det vara tids nog för Borgare-Ståndet att samma dag välja deputerade, samt anhåller om proposition derå.

Vidare förekom icke, och Ståndet beslöt, att val af dess deputerade, för att öfvervara Deras Majestäters Konungens och Drottningens kröning i Norrige, skulle företagas den 27 dennes.

§ 3.

Föredrogs, ånyo, Stats-Utskottets Utlåtande, № 117, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, i fråga om kostnadsfri upplåtelse af Kronan tillhörig jord åt Gellivare

blifvande bolag, för anläggning af en jernväg emellan Gellivare malmfält och Bottniska viken.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Då jag går att afgifva yttrande öfver Stats-Utskottets nu föredragna Utlåtande, torde det icke illa upptagas, om jag vågar i minnet återkalla de åtgärder, som vid sednaste Riksdagar blifvit vidtagne i och för reglerandet af vår så kallade tull-lagstiftning. Från urminnes tider har en strid egt rum emellan förbuds-, skydds- och undantags-lagstiftning, å ena sidan, samt den fria täflan, å den andra. Den första cathegorien medförde icke stora stats-inkomster, men genom den sednare har det lyckats Staten att kunna påräkna mycket större inkomster, än förut. Den Svenska industrien, skyddad som den var genom privilegier, trifdes icke rätt inom landet och det är naturligt att den, hvilken lefver såsom en privilegierad kast, skall känna sig förödmjukad, enär han icke hvilar på egen botten och icke kan bygga sina företag på egna krafter. Under förloppet af de tre sista Riksdagarne har man, efter heta och bittra strider, kommit till det resultat, hvaruti vi nu befinna oss och hvarigenom tullinkomsterna tredubblats, ehuru utgifterna icke i samma proportion stigit. Jag vet visserligen att ännu i denna stund gifvas vissa fractioner inom Riks-Stånden, hvilka önska att kunna återföra tull-lagstiftningen till hvad den förut varit, men jag hyser den säkra förhoppningen att dessa försök icke skola röna någon framgång. Det system, som nu i Sverige blifvit grundlagdt, är bygdt på den fria täflan, och jag beklagar den stund, då Kongl. Maj:t till pröfning företog den af Gellivare bolag gjorda ansökning. Detta är ett bolag, som ännu icke finnes till, och man vet ej eller, om det kommer att bestå af Svenskar, utan är det ett bolag, som, enligt sin egen åsigt, förmenar sig ämna bygga en jernväg för locomotiv emellan Gellivare och Bottniska viken. Detta har emellertid icke hindrat Kongl. Maj:t att i Stats-Rådet pröfva ifrågavarande ansökning och medgifva bolaget rättighet att under viss tid tullfritt få utföra årligen **150,000** skeppund Gellivare jernmalm. För min del, kan jag icke förklara, hvarföre Kongl. Maj:t, då Han ansåg en del af bolagets petita böra underkastas Rikets Ständers pröfning, icke så gerna hänsköt saken i sin helhet till Rikets Ständer. Uti ingressen till Stats-Utskottets förevarande Utlåtande, pag. 1, står det, att Herr *Kjellberg* och öfrige delegare i Gellivare uti inköp och förbättringar å egendomen nedlagt omkring $2^1/_2$ millioner R:dr. Då Herr

Kjellbergs egna uppgifter icke ens äro bestämda, bör icke någon misstycka, om jag betviflar, att den uppgifna summan på företaget blifvit använd. Om så är, beklagar jag att man utlagt vida mera, än företaget borde hafva kostat, och då man läser en beskrifning öfver Gellivare, hvilken finnes att tillgå uti en ganska interessant brochure af Herr Landshöfdingen *Widmark*, har man svårt att tro, att hvad, som hittills blifvit åtgjordt vid Gellivare, kunnat kosta $2^1/_2$ millioner riksdaler.

Denna fråga företer ganska många besynnerligheter. Då ett bolag eller en enskild person ingått till Kongl. Maj:t med begäran om ändring i gällande tull-lagstiftning, så har frågan derom alltid blifvit remitterad till utlåtande af General-Tull-Styrelsen; men, eget nog, har den vigtigaste frågan, som kommer att utöfva en ingripande verkan på den Svenska industrien, blifvit meddelad Commerce-Collegium, men icke General-Tull-Styrelsen. Deremot hafva frågor om fri utförsel af kopparmalm och itererade petita från delegarne i Utö grufvor att, mot en nedsatt tull, få utföra vissa quantiteter malm till Finland, alltid communicerats med General-Tull-Styrelsen, hvarom jag är så mycket mer förvissad, som jag i Bevillnings-Utskottet haft tillfälle att af dylika ansökningar taga kännedom. Behandlingen inom Stats-Rådet af den i detta ämne afgifna Nådiga Proposition har redan oanmärkt passerat Constitutions-Utskottet och jag har således icke rättighet att derom yttra mig. Vi känna alla, huru Decharge-Betänkandet blef afgjordt. Min mening hade varit att deröfver yttra några ord, men det får tillskrifvas ett ögonblicks försummelse, att detta icke blef af. Med Kongl. Maj:ts beslut i denna fråga inträffar den egenhet, som jag icke förut hört omtalas, att detsamma tillkommit på tillstyrkan af 5 Stats-Råder emot 4. Vid detta tillfälle var en Stats-Råds-ledamot borta. Man känner hans åsigt i denna fråga och, om han hade varit närvarande, skulle 5 hafva stannat mot 5, och jag tror att i sådant fall Kongl. Maj:ts beslut hade utfallit annorlunda, men nu ansåg Kongl. Maj:t Sig ega tillräckligt stöd i de 5 Rådgifvarnes tillstyrkan. Detta är emellertid en sak, som redan är förbi och glömd, hvadan man icke bör mera tala om densamma.

Kongl. Maj:ts rätt att bevilja tull-lindring lärer hvila på någon § i Regerings-Formen, hvilken det icke lyckats mig att få reda på. Jag ser visserligen att der finnes den 60:de §:n, som innehåller följande: »Ej må några allmänna

afgifter, af hvad namn och beskaffenhet som helst, utan Riksens Ständers samtycke kunna förhöjas, tullen å inkommande och utgående spannmål allena undantagen». Härigenom har Kongl. Maj:t således en osviklig rätt att höja tullen på spannmål, men som här icke står att det är Kongl. Maj:t förbjudet att sänka tullen eller göra tullfritt, så har man ansett Kongl. Maj:ts rätt dertill vara gifven. Någon annan grund till en sådan rättighet har jag icke kunnat få reda på, och det skulle vara interessant, om någon inom Ståndet, med grundligare kännedom om vår Grundlag, ville upplysa, huru den §:n lyder, som lemnar Kongl. Maj:t en sådan rättighet. Om densamma utsträcktes till mer, än en artikel, skulle, då i synnerhet genom tullen stora inkomster påräknas, en stor våda för Statsverket kunna uppstå. Det är tänkbart, att Kongl. Maj:t, på grund af öfvertygelse om nödvändigheten att framdraga vissa interessen, hvilka alltid veta att göra sig gällande, kunde fatta beslut, hvarigenom en minskning i tullintraderna åstadkommes och våda uppstod för Staten att med sina intrader kunna bestrida nödiga utgifter. För min del, hade jag väntat, att Kongl. Maj:t bort lemna åt bolaget ungefärligen det svar, att Han, inseende vinsten och nyttan af detta företag, ville medgifva hvad å pag. 5 finnes omförmäldt och hvad Stats-Utskottet jemväl i de första 5 §§ tillstyrkt, men att, då Han ansåge en tullfri utförsel af malm såsom en *conditio sine qua non* för bolaget samt det vore med rättvisa öfverenstämmande att äfven andra egare af jernmalms-grufvor i Sverige kommo till åtnjutande af samma fördel, skulle till nästkommande Rikets Ständer aflåtas Nådig Proposition om tullfri utförsel af all malm, eller ock, om Kongl. Maj:t funnit företaget så riksgagneligt, att detsamma genom en särskild faveur borde upphjelpas, kunde det svar hafva lemnats, att Kongl. Maj:t vid nästa Riksdag ville framställa Proposition om tullfri utförsel af malm från Gellivare. Mig förefaller det högst besynnerligt, att detta Utlåtande kommit till stånd och sett dagen i en form, sådan, att det är fara värdt det alla våra bemödanden att vid denna Riksdag få bort tullen på malm komma att stranda. Det förslag, som Bevillnings-Utskottet till Rikets Ständer aflemnat, i fråga om nedsättning af utförsel-tullen å malm, gick icke längre, än att föreslå densamma till hälften af hvad den nu utgör. Detta förslag blef här bifallet, men huru det gick dermed i de andra Stånden, känner jag icke. Jag tror dock att två Stånd bibehöllo den gamla tullen, men

att densamma af ett Stånd blef nedsatt till hälften. Då denna fråga således kommer att slitas i Förstärkt Bevillnings-Utskott och man vet, hvilka starka stämmor höjt sig mot minskning af tullen å malm och tackjern, hyser jag verkligen en farhåga för att tullen möjligtvis kan blifva beståndande, sådan som den nu är. När detta är den allmänna åsigten i Riket och majoriteten inom Riks-Stånden utan tvifvel komma att stanna i ett sådant beslut, så synes mig att Kongl. Maj:t, på grund af denna opinion och med kännedom om dessa förhållanden, aldrig bort aflåta en sådan Proposition, som den, angående Gellivare bolag. Mina enskilda åsigter i tull-lagstiftningen äro kända och, i öfverensstämmelse dermed, anser jag olyckligt, att ett blad finnes qvar, som upptager utförsels-tull. Jag betraktar denna såsom en ny och våldsam beskattning på producenten, hvilken för sin tillverkning derjemte skattar först till Kongl. Maj:t och Kronan, enligt gällande lag och författningar, och sedan till communen. Det synes mig såsom borde en producent hafva rätt att inom landet fritt disponera öfver sin tillverkning, och mig förefaller det alldeles orimligt, att jag icke skall få till utlandet afyttra min product, utan att en ny afgift skall blifva mig pålagd. Man må hysa hvilka åsigter, som helst, om behöfligheten af vissa rudimaterier för den Svenska industrien, så kan det icke nekas, att ändamålet med utförsels-tull är att minska värdet å den Svenska producten, på det densamma må af den Svenska industriidkaren kunna inköpas till billigare pris och han sålunda hafva att påräkna ett skydd. På dessa skäl, är jag färdig att bifalla alla punkter, med undantag af den 6:te, hvarå jag yrkar afslag.

Herr *Wærn:* Jag instämmer till fullo i andan af Herr vice Talmannens yttrande, i afseende å tull-lagstiftningen, och anser, lika med honom, tiden vara inne att från densamma icke tillåta några undantag, samt att det vore önskligt att utförselstullen, så fort som möjligt, borttoges. Jag hoppas ock att steget innan kort skall kunna tagas ut. Emellertid och med all möjlig protest mot den här omtalta, undantagsvis utlofvade, tullfriheten, får jag förklara, att detta icke har det ringaste att göra med Stats-Utskottets nu afgifna förslag, som innefattar endast ett svar å Kongl. Maj:ts hemställan om kostnadsfri upplåtelse af Kronan tillhörig jord åt Gellivare blifvande bolag, hvadan jag anhåller om proposition på bifall.

Herr *Blanche:* Med anledning af Herr vice Talman-

nens förfrågan, huruvida Regeringens beslut, i afseende å Gellivare bolags ansökning, i Constitutions-Utskottet undergått någon närmare granskning, har jag ansett mig böra upplysa, att, då detta ärende der förevar, var det så långt ifrån att den ansågs böra föranleda någon anmärkning, att den tvärtom gaf anledning till loford åt Regeringen. Man hade tillfälle i Utskottet att genomläsa tvänne anföranden, det ena af Herr Finance-Ministern och det andra af Herr Stats-Rådet *Malmsten*. Det förra var emot och det sednare för bifall till bolagets ansökning. Det är skada, att man icke kan förete dessa Statshandlingar, som, i sanning, äro af ett märkvärdigt innehåll. Det hade kunnat ske, om man i tid varit derpå betänkt. För mig är det svårt att nu redogöra för alla skäl, som å ena och andra sidan blifvit anförde, men ett af Herr Finance-Ministerns har jag icke kunnat släppa ur mitt minne. Han fruktade nemligen, att, »om trakten kring Gellivare blefve befolkad, skulle detta vara till stor skada för landet, i händelse af ett fredsbrott emellan Ryssland och Sverige, samt att denna omständighet skulle reta och underlätta vår grannes eröfringslystnad.» Denna åsigt synes mig högst besynnerlig, ty den röjer en grundsats, så beskaffad, att man aldrig skulle våga uträtta något här i verlden, af fruktan att förlora hvad man gjort. På sådan grund skulle det vara en olycka att anlägga stora städer, emedan fienden en vacker dag kunde bombardera dem. Likaså borde man ejeller odla betesmarker, af fruktan att fiendens hästar en gång kunde afbeta eller trampa ner dem. Det vore derföre klokt att, såsom det heter i fabeln, så om nätterna, på det att kråkorna, när de vaknade, icke skulle se hvar man hade sått och uppäta kornen. Lyckligtvis har en sådan grundsats varit en omöjlighet i practiken, och önskligt hade varit om den äfven varit en omöjlighet inom Konungens conseil. Det andra anförandet, af Herr Stats-Rådet *Malmsten*, var en värdig Statshandling, hvartill man skulle önska att se många motstycken. Han utgick från den grundsats, att, om man sjelf icke eger tillräckliga medel att tillgodogöra sig de skatter, som naturen utbreder för våra ögon, men till hvilka det fordras capital och arbete, för att bringa dem fram i dagen, vore det en ovillkorlig pligt att tillåta en och hvar, som ville bearbeta dessa skatter, att använda desamma. Förr eller sednare skulle detta medföra en fördel för den, som derpå nedlade arbete, och alltid ända landet till gagn. Om dessa skatter få ligga oanvända,

uppstår ju naturligtvis en verklig national-förlust. Från denna grundsats utgick Herr Stats-Rådet *Malmsten* och han utvecklade densamma med lika mycken talent, som sakrikedom. Detta har jag velat anföra, för att visa, det Constitutions-Utskottet icke begått någon blunder, utan i stället med mycken uppmärksamhet granskat alla anföranden, som i denna fråga inom conseilen blifvit afgifna.

Herr *Berger:* Jag får, i anledning af Herr vice Talmannens yttrande, erinra, att de i Stats-Utskottets förevarande Utlåtande specifikt upptagna sex punkterna innehålla just hvad Kongl. Maj:t beslutat och förordnat i denna sak, och att det icke tillkommit Utskottet att deröfver afgifva yttrande. Det är blott i afseende å ett omförmälande i 2:dra punkten, som Kongl. Maj:t ansett Sig böra höra Rikets Ständer, nemligen om kostnadsfri upplåtelse af Kronans jord för den ifrågaställda jernvägen. Allt det andra är redan afgjordt af Kongl. Maj:t, och hvarken Rikets Ständer eller Stats-Utskottet hafva dermed nu att göra. Frågan är nu således den, om Rikets Ständer vilja kostnadsfritt upplåta den jord, som är behöflig, eller icke. Derom har Stats-Utskottet yttrat sig tillstyrkande. Det är en känd sak att värdet å marken omkring Gellivare är ringa, och det måste följaktligen för bolaget vara af ringa eller ingen vigt om det nödgas lösa jorden, eller får den kostnadsfritt åt sig upplåten. Det har beräknats att för bolagets bringande till stånd erfordrades en actieteckning af icke mindre än (**12**) Tolf millioner R:dr R:mt, och ett sådant bolag lärer väl icke ifrågasätta om det nödgas expropriera mark för **10, 15** à **20,000** B:dr. Jag tror att denna utgift icke kan på bolaget utöfva något inflytande, och det synes äfven af den Kongl. Propositionen, att Kongl. Maj:t icke ansett så alldeles säkert, att Rikets Ständer skulle bevilja kostnadsfri upplåtelse af jorden, ty det förekommer deri följande: »bolaget dock obetaget att så väl dessförinnan, »som derest den äskade upplåtelsen, utan ersättning, ej skulle »af Rikets Ständer medgifvas, inlösa Kronans jord, likasom »enskildes, med tillämpning af expropriations-lagen.» Då således detta bolag redan fått rättighet att efter expropriationslagen tillösa sig denna jord, anser jag, att i detta hänseende är gjordt allt hvad, som bordt göras, och bolaget lärer, i sanning, icke draga i betänkande att bilda sig af den omständigheten att *kostnadsfri* upplåtelse af jorden skulle vägras.

Men denna sak har, enligt min tanke, en annan sida. Jag tror nemligen, att bolaget, sedan det erhållit Kongl.

Maj:ts privilegium på, bland annat, tullfri utförsel af malm, ansett för sig angeläget att skaffa sig äfven ett privilegium af Rikets Ständer, för att sedermera lättare kunna sälja actier i företaget på utländska beurser. Upplåtelsen af jorden eger, i och för sig, icke stort värde; men möjligen skulle det, hos en och annan, i utlandet, der actier komma att till försäljning utbjudas, leda till den tron, att berörda upplåtelse, såsom af Rikets Ständer beviljad, egde stor betydenhet. Detta är, enligt min tanke, hufvudändamålet med bolagets ifrågavarande begäran. Det väckte icke ringa förvåning, då Kongl. Maj:ts beslut om rättighet för bolaget till tullfri utförsel af malm emanerade. Det är icke mindre än **150,000** skeppund malm, som bolaget under de första **10** åren, efter jernvägens fullbordande, skulle årligen få utföra utan tull, och detta gör, efter nuvarande tullsats, en minskad tullinkomst af **343,200** R:dr om året, eller för **10** år **3,432,000** R:dr, som, utom andra förmåner, skulle komma till godo ett utländskt bolag, hvilket ännu icke ens vore bildadt. Den licence, som sålunda lemnades detta bolag till förmån framför andra grufveegare i Sverige, var så mycket mer anmärkningsvärd, som många grufvor finnas, hvarest malmuppfordringen endast begränsas af brist på afsättning, och hvilkas egare således komma i en sämre ställning, än detta bolag. Denna sak hör dock egentligen icke hit, utan hade det tillkommit Constitutions-Utskottet att bedöma densamma. Men antingen man nu vill klandra eller berömma denna Regeringens åtgärd, så tror jag, att, då Regeringen funnit sig befogad att till Rikets Ständer göra framställning om denna mindre vigtiga del af frågan, hade den äfven bordt låta sig angeläget vara att lemna Ständerna tillfälle att yttra sig om den mera vigtiga frågan, angående tullfria utförseln af malm från Gellivare. Man har sagt, att Sverige borde tillgodogöra sig dessa rika skatter, och att, i annat fall, man åtminstone icke borde lägga hinder i vägen derför; men då ett *utländskt bolag* bildar sig för bearbetande af Gellivare malmfält, komma dess skatter Sverige föga, eller intet, till godo. Om ett annat land hade dylika skatter, valde det, i sanning, icke ett sådant sätt att afhanda sig sina rikedomar, som man här vill göra. Man öfverlemnar alli åt utländningar, och ber dem hålla till godo, samt beviljar dem allahanda förmåner, för det de äro goda bortföra desse skatter, utan att landet deraf drar någon fördel. Emedlertid lärer

man väl kunna anse troligt, att det bolag, som här är i fråga, aldrig någonsin kommer att bygga denna jernväg, och derföre vore väl också skäl att Rikets Ständer ej blanda sig uti saken, utan synes bolaget kunna vara nöjdt med de hufvudsakliga och ganska stora förmåner, som detsamma redan fått; hvadan jag anhåller om afslag å Stats-Utskottets Utlåtande. Särskilt vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att, om Rikets Ständer skulle bifalla hvad Utskottet tillstyrkt, kömmo Ständerna att gå längre, än Regeringen, ty i 6:te punkten är såsom villkor för de gjorda medgifvanden af Regeringen föreskrifvet, att jernvägen skulle vara till allmän rörelse upplåten inom sex år ifrån den 26 Mars 1859. Der står nemligen: »dock att samtlige ofvanstående medgif»vanden skulle till all kraft och verkan upphöra, derest jern»vägsbyggnaden icke komme till stånd eller befunnes nöj»aktigt utförd, samt till allmän rörelse, enligt taxa, som af »Kongl. Maj:t godkändes, upplåten inom en tidrymd af sex »år, ifrån den 26 Mars 1859 beräknad.» Stats-Utskottet har i detta tillstyrkande gått längre och yttrat: »att, enligt Ut»skottets tanka, viss tid borde bestämmas, inom hvilken ifrå»gavarande *bolag bör vara bildadt och jernvägsanläggningen* »*af detsamma påbörjad*», samt bestämt tiden derför till 1861 års slut. Jag tror dock att Utskottet på ett mindre lyckligt sätt löst denna fråga, ty Utskottet har, såsom villkor för bolaget att erhålla kostnadsfri upplåtelse af jord, endast föreskrifvit att jernvägsanläggningen innan 1861 års utgång skall vara påbörjad. Men hvad konst är det väl att begynna anläggningen? Man skickar ut 10 à 12 man, en eller ett par dagar, för att gräfva m. m., och då har man börjat jernvägsbyggnaden, och sedan skulle bolaget everldeligen ega den detsamma tillerkända rättighet. Jag frågar, om detta är ett klokt beslut? Om man vill saken, bör man dock icke gå längre, än Kongl. Maj:t, utan åtminstone, såsom villkor för kostnadsfri upplåtelse af jorden, bestämma sex år, eller annan lämplig tid, inom hvilken jernvägen *bör vara färdig, och till allmän trafik upplåten.* Att börja med anläggning af denna väg är ingen konst, och endast derigenom skulle bolaget blifva egare till marken, antingen vägen sedermera fullbordades eller ej. Det troliga är, att vägen aldrig blir färdig, men emedlertid hafva Ständerna, det oaktadt, afhändt sig marken för everldeliga tider. Jag yrkar afslag på hela Betänkandet.

Herr *Gråå:* Den föregående talaren har redan upplyst

ett förhållande, som jag ämnade omnämna, nemligen, att den enda fråga, som blifvit öfverlemnad till Rikets Ständer och Stats-Utskottet, är den om afstående af jord, för anläggning af en jernväg emellan Gellivare malmfält och Bottniska viken. I öfrigt har Kongl. Maj:t, genom Nådig Resolution, dels pröfvat, dels uppskjutit behandlingen af den af Grosshandlanden *Kjellberg* gjorda ansökningen. Stats-Utskottet har således haft till uppgift att, utom fråga om jordens afstående, utlåta sig om de villkor, hvarunder sådant kunde ske. Detta har nu Stats-Utskottet äfven gjort, och dervid tillagt det villkor, att jernvägsanläggningen skall vara påbörjad innan 1861 års utgång; men jag kan icke fatta, att derigenom skulle upphäfvas den af Kongl. Maj:t meddelade föreskrift om tiden för anläggningens fullbordande. Kongl. Maj:t har nemligen uti Sin i ämnet aflåtna Nådiga Proposition föreslagit Rikets Ständer, att kostnadsfritt upplåta åt det blifvande bolaget den för jernvägsanläggningen erforderliga jord »under de i förrberörda Nådiga Resolution stadgade villkor och förbehåll.» Nu har Stats-Utskottet tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts Proposition, endast med den ändring, att jernvägsanläggningen skulle vara påbörjad innan 1861 års utgång. Deraf anser jag vara en följd, att jernvägen skall vara färdig inom sex år efter nämnda tid; och då den ifrågasatta marken nu eger föga värde, synes det mig att Rikets Ständer, i hvad på dem beror, icke böra hindra jernvägens anläggande, om än tvifvelsmål må kunna hysas, i afseende på företagets framgång; hvadan jag anser mig böra förorda bifall till Utlåtandet.

Herr *Lallerstedt* *).

Herr *Staaff:* Det är ingenting annat, som utgör föremål för Ståndets öfverläggning och beslut, än afståendet af mark i och för jernvägsanläggningen. Detta afstående är, på sätt jag vid ett föregående tillfälle yttrat, en så obetydlig uppoffring å Statens sida, att jag anser den såsom ett intet i jemnförelse med det stora gagn, som skulle uppstå derigenom, att Gellivare rika malm blefve tillgänglig för verldsmarknaden. Vid sådant förhållande, röstar jag för bifall till Utlåtandet, men emot ordställningen har jag tvänne anmärkningar att göra. Den Kongl. Propositionen föreslår, att Rikets Ständer skulle medgifva, det den Kronan tillhöriga

---

*) Herr *Lallerstedts* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band.

jord inom Norrbottens Län, som befunnes vara för ifrågavarande jernvägsanläggning mellan Gellivare malmfält och Bottniska viken erforderlig, måtte kostnadsfritt upplåtas åt det blifvande bolaget. Det vill väl säga, att den Kronan tillhöriga jord, der jernvägslinien framlöper, skulle vara den, som skulle upplåtas. Men nu är händelsen den, att jernvägslinien beskär, inom Råneå socken, sådan jord, som Kronan visserligen eger, men som Kronan redan disponerat, eller inegor, som ingått i bildade nybyggens skattlagda områden, hvilka sålunda Kronan icke vidare kan afhända sig; men då af Stats-Utskottets tillstyrkan kan komma att dragas den slutsats, som all Kronan tillhörig jord, och sålunda äfven den disponerade, till Gellivare-bolaget upplåtes, anser jag, att, till Kronans säkerhet uti ifrågavarande hänseende, bör tillsättas ordet *odisponerad*, och det sålunda komma att heta: »den Kronan tillhöriga odisponerade jord.» I annat fall kan lätt en efterräkning komma i fråga emellan Kronan och bolaget, eller emellan Kronan och enskilde.

Den andra anmärkningen är af samma beskaffenhet, som den af Herr *Berger* framställda, och afser det af Stats-Utskottet tillagda villkor, enligt hvilket jernvägsanläggningen skulle vara påbörjad innan 1861 års utgång; ty detta innebär ingen garantie för anläggningens fullbordande. Derföre anser jag Kongl. Maj:ts förslag bättre, och om Ståndet, på sätt här blifvit tillstyrkt, vill kostnadsfritt lemna bolaget marken, bör föreskriften om tiden för jernvägens färdigbyggande qvarstå, emedan, i annat fall, Kronan för everldelig tid skulle vara förhindrad att disponera öfver jorden, äfven om jernvägen aldrig färdigbyggdes. På dessa skäl, bifaller jag Kongl. Maj:ts Proposition.

Herr *Rinman, Fr.* Herr vice Talmannen har gjort en förfrågan, som egentligen synes röra Constitutions-Utskottets Ledamöter. Han har nemligen frågat, på hvad grund Kongl. Maj:t sätter ned tullen, och om någon bestämd föreskrift derom i Grundlagen finnes. Grundlagen innehåller, i likhet med andra lagar, hufvudsakligen, föreskrift om hvad, som icke får ske. Den säger, att Svenska folket beskattar sig sjelft, och att Konungen eger att höja tullen, men då Konungen skall styra landet och befrämja dess väl, har man utgått från den åsigten att, då intet förbud deremot finnes, Han äfven skulle ega att nedsätta den stadgade tullen. Emedlertid har frågan derom, alltsedan år 1809, varit omtvistad, och det var derföre, som Rikets Ständer den 18 Martii 1850

afläto en underdånig skrifvelse i ämnet, deri yttras: »då det på »Eders Kongl. Maj:t allena ankommer att, i afseende på ut»ländska makter, förskaffa en för Svenska handeln förmånlig »reciprocitet, hafva Rikets Ständer hos Eders Kongl. Maj:t i »underdånighet anhållit, det täcktes Eders Kongl. Maj:t vid»taga alla de mått och steg, som i afseende härå äro med »landets bästa förenliga, samt få derjemte till Eders Kongl. »Maj:t *öfverlåta* rättigheten att, efter vederbörandes hörande, »*minska* eller *nedsätta* den i Tullbevillnings-Taxan utsatta »tull.»

Efter den tiden har frågan om Konungens rättighet att sätta ned tullen ansetts oomtvistad, och Kongl. Maj;t har äfven, vid särskilda tillfällen, deraf begagnat Sig. Hvad sjelfva hufvudsaken angår, bifaller jag densamma.

Vice Talmannen Herr *Schwan:* Herr *Lallerstedt* har citerat ett omdöme, som blifvit fäldt af mig, angående den för $2^1/_2$ millioner francs till ett utländskt bolag skedda försäljning af åtskilliga zinkgrufvor här i landet, och han har jemnfört den af Kongl. Maj:t för detta bolag meddelade octroj med de åt Gellivare tillämnade bolag lemnade privilegier; men Herr *Lallerstedt* förglömde att, så långt tillbaka jag minnes, »zink» i Tulltaxan alltid varit tullfritt, och således har Kongl. Maj:t, då Han tillät det utländska bolaget att inköpa zinkgrufvorna, icke gifvit detta bolag någon annan förmån, än som är hvar och en förunnad. Dessutom var här den stora skillnaden att Kongl. Maj:t afhandlade med ett af de största bolag i Europa, som redan fanns och ännu finnes, då, i afseende å Gellivare bolag, fråga är om ett bolag, som skall bildas på grund af de utaf Kongl. Maj:t beviljade förmåner. Jag frågar ännu en gång, hvar den § i Grundlagen finnes, på grund hvaraf Kongl. Maj:t anser Sig kunna nedsätta tullen. Man har till svar härå uppläst en af Rikets Ständer vid 1828—30 årens Riksdag aflåten underdånig skrifvelse, hvilken jag ganska väl känner, men jag tror icke att deraf kan hämtas något stöd för rättigheten att nedsätta tullen, likasom jag ej eller anser att en aflåten underdånig skrifvelse är för kommande Ständer bindande. Ordställningen i den åberopade skrifvelsen är ock sådan, att der endast talas om »minskning eller nedsättning af tullen;» och således kan deraf icke dragas den slutsats att Kongl. Maj;t skulle ega att förklara den vara tullfri, som vore med tull belagd. Jag tror också att Kongl. Maj:t vidtagit den ifrågavarande åtgärden, på grund af 60 § Regerings-Formen, och icke med stöd af den åberopade skrifvelsen.

Herr *Lallerstedt* har påstått att alla auctoriteter blifvit hörda öfver Herr *Kjellbergs* ansökning; men just General Tull-Styrelsen har man icke rådfrågat, sannolikt emedan man fruktade att denna auctoritet kände till tullsystemet bättre, än alla andra auctoriteter. Det är, lindrigast sagdt, en högst besynnerlig åtgärd att just denna auctoritet skulle blifva förbigången.

Hvad sjelfva frågan, och i synnerhet 6 §, angår, kan jag visserligen icke hjelpa om densamma redan är af Kongl. Maj:t afgjord, men mig synes den vara inbegripen bland villkoren för jordens upplåtande, och för att uttrycka min missbelåtenhet, yrkar jag proposition på afslag.

Herr *Gahn, H.:* Redan vid remissen af den Kongl. Propositionen, angående kostnadsfri upplåtelse af Kronan tillhörig jord åt Gellivare blifvande bolag för anläggning af en jernväg emellan Gellivare malmfält och Bottniska viken, hade jag tillfälle att uttala mina åsigter och kan derföre nu vara helt kort. Jag tror icke att landet af berörda företag skall tillskyndas så stor fördel, att Statsmakterna böra söka att genom beviljande af serskilda förmåner framlocka bildande af ett bolag, men derföre bör man ej lägga hinder i vägen för dess bildande. Staten bör lemna åt detta bolag samma rättigheter, som Svenske medborgare åtnjuta, och således medgifva bolaget rätt att expropriera den jord, som för detsamma är behöflig. Marken deruppe eger ett lågt värde och således blifver expropriations-summan så låg, att den icke kan inverka det ringaste på bolagets bildande eller framgång, För min del, hyser jag den öfvertygelse att företaget icke afser någon egentlig industrie, utan är meningen dermed att skeppa malmen till utlandet och, om bolagsmännen utgöras af utländningar, stannar knappast någon skilling qvar inom landet. Visserligen erhölle en hop menniskor någon arbetsförtjenst under den tid, jernvägen bygges, och äfven grufbrytningen skulle väl komma att lemna några familler sitt lifsuppehälle, men då landet ej har något öfverflöd på arbetskraft och densamma äfven på långt nyttigare företag kan användas, synes mig att det förtjenar föga afseende. Bearbetningen af Gellivare kommer icke att ske till gagn för landet förr, än odlingen i Norrland så framskridit, att der kan etableras en jernindustrie, hvilken säkerligen ej eller kommer att uteblifva och att af landets egna bebyggare bedrifvas, om man nu ej äflas att med all makt uppmuntra utländningar att tillegna sig ortens malmtillgångar. Effecten af detta bolags verksamhet blefve följakt-

ligen en plundring af malmfälten, utan gagn för Sverige, och då vet jag icke, hvad det är för skäl att Staten bjuder detta bolag större fördelar, än Staten i allmänhet lemnar åt enskilde personer.

En talare har anmärkt att inom Constitutions-Utskottet Regeringens beslut i denna fråga tillvunnit sig starka loford. Detta förefaller mig underligt, enär vid en annan af Stats-Rådet tillstyrkt och af Regeringen bevilljad fortfarande tull-licence för malm från Utö grufvor, fråga var om anmärkning emot Konungens Rådgifvare. Förhållandet med Utö grufvor är nemligen sådant, att några i Finland etablerade bruk derifrån hemta malm och, när detta egt rum från den tid då Sverige och Finland voro förenade, och bruken till en del vore grundade på Utö malm, hafva egarne af nämnda bruk tillåtits att från grufvorna fortfarande utföra malm mot låg tull. Samma Constitutions-Utskott, som prisat tullfri utförsel af malm från Gellivare, har varit färdigt att göra anmärkning emot en tullnedsättning, som fortvarat under 50 år och har största billighet för sig. På dessa skäl, anhåller jag om afslag å Utlåtandet.

Herr *Wærn:* Jag anhåller om ursäkt för det jag andra gången uppträder i förevarande fråga, men då, sedan Herr vice Talmannen yrkade bifall till förslaget, med undantag af en punkt, som icke utgjorde föremål för beslut och hvarom olika åsigter derföre icke kunde föranleda afslag på Stats-Utskottets förslag, så väl han, som andra talare likväl sedermera anhållit om afslag å Stats-Utskottets tillstyrkan, tillåter jag mig att något närmare utreda förhållandet. Hufvudsakligen har blifvit anmärkt, att de, hvilka sökt denna rättighet, hafva gjort det under förutsättning att ett bolag skulle bildas, och man har ansett att, vid sådant förhållande, frågan icke vore förtjent af någon behandling, utan att sökanderne borde vänta till dess de kunde säga »nu äro vi ett bolag». För min del, bestrider jag att ett sådant förfaringssätt *in praxi* hittills exsisterat, eller hädanefter är lämpligt. En hvar, som känner, huru det tillgår vid större anläggningar, vet att villkoret för att lyckas med bildande af bolag för dem vanligen är den sannolikhet eller garantie, som kan lemnas för ett tillräckligt capitals åstadkommande, hvilket åter naturligen beror på de förmåner, som genom octrojer eller privilegier erbjudas; och då nu ifrågavarande bolag i detta afseende är beroende på de rättigheter, som af Staten åt detsamma lemnas, utgöra ju dessa villkoret för bolagets bildande. Ett mot-

satt förfarande står för öfrigt i strid med det sätt, hvarpå man tillförene gått till väga, då ett företag varit å bane och man begärt Statens medverkan för att kunna bilda ett bolag. Med ett bland de största och vackraste företag i vårt land, nemligen Trollhätte-Canals ombyggnad, tillgick så, att, långt ifrån det något bolag på förhand fanns bildadt, Rikets Ständer, på grund af väckta motioner, ingingo till Kongl. Maj:t med underdånig begäran, det Han ville göra allt i och för understöd af tillgängliga medel för canalens ombyggande. Det var således utan några sådana villkor, som här nu ifrågasättas, som Rikets Ständer afläto den underdåniga skrifvelsen, och detta hade till påföljd, såsom motionairen afsåg, att i Riket funnos entreprenante män, hvilka, så snart hvarjehanda friheter dem beviljades, ville företaga ombyggnad af canalen. Jag frågar: hade det varit bättre, om Rikets Ständer icke beslutit *om* ett bolag bildat sig, utan uppskjutit all åtgärd å Statens sida tills man kunde säga att *som* ett bolag bildat sig. Skrifvelsen afläts 1834 och vid 1840 års Riksdag mottogo Rikets Ständer den angenäma underrättelsen, att arbetet var i full gång. Jag hemställer, om uppskof till dess ett bolag bildat sig varit bättre? Mig förefaller ett motsatt förfarande vara det rätta, och jag vet icke, hvarföre Rikets Ständer, då de vid berörda tillfälle på sådant sätt gingo tillväga, nu skola låta nådens dörr vara stängd och icke göra några medgifter, af orsak att ett bolag icke redan är bildadt. Jag tror icke, att det är att befrämja det industriella lifvets utveckling.

Det andra skälet, hvarföre man klandrat Regeringen, är det, att ifrågavarande bolag beviljats tullfri utförsel af malm under viss tid. Det rätta tillfället att tala om detta ämne hade varit, då Constitutions-Utskottets Betänkande om decharge för Stats-Rådets ledamöter förekom. Det står oss fritt att äfven i dag nedlägga vår protest mot denna åtgärd, men hvarföre skulle vi vilja hindra ett nyttigt företag endast af den anledning att vi äro missnöjde med Stats-Rådets förfarande i ett visst särskildt fall. Dessa frågor äro så skiljda från hvarannan, som de kunna vara, och, för min del, finner jag icke i den gjorda anmärkningen något hinder att bifalla hvad Stats-Utskottet föreslagit.

Beträffande slutligen frågan om Ständerna böra blanda sig uti den saken, huruvida den föreslagna kostnadsfria upplåtelsen af jord medför en ringa fördel eller icke för bolaget, så finnes endast en regel att följa, nemligen den, att vi böra göra hvad vi kunna. Om någon har missbrukat en rättighet,

som Rikets Ständer medgifvit, är en särskild sak; men att vi icke skulle befrämja hvarje nyttigt företag i en aflägsen landsort, derföre att missbruk äro tänkbara, tror jag icke vore riktigt handladt. Må vi i stället göra allt hvad vi kunna, för att befordra detta företag, helst då det är fråga om en så ringa uppoffring från Statens sida. Icke böra vi låta någon slags jalousie härvid göra sig gällande.

I anledning af den siste talarens yttrande, får jag förklara, det, enligt min åsigt, kostnaden för malmbrytning ovillkorligen måste komma den province till godo, der brytningen eger rum, och om något skall leda till uppodling inom provincen, är det väl just detta företag. Nämnde talare sade, att man borde vänta till dess odlingen sträckte sig upp till Norrbotten. Jag tror icke det finnes någon regel för odlingens framsteg, så att den t. ex. skall gå från Gefleborgs Län till den närmast belägna provincen, derifrån till den dernäst o. s. v., utan att odlingen infinner sig just der, hvarest folk slå ned sina bopålar. Allt hvad bolaget i orten utgifver, kommer naturtigtvis orten till godo, och, på dessa skäl, kan jag icke inse annat, än att det är största anledning att göra den ringa uppoffring, som blifvit ifrågasatt.

Herr *Staaff* har trott, att man något närmare, än Utskottet, borde tillse, det den jord, som Staten bortskänker, är dess odisponerade jord; men då Rikets Ständer förut i dylika fall uttryckt sig på enahanda sätt, tror jag, det man ej eller nu bör befara något fel vid tillämpningen, eller att Kronan skall bortskänka annan jord, än sin odisponerade. Jag tillstyrker, fortfarande, bifall till Stats-Utskottets förevarande förslag.

Herr *Björck* instämde.

Herr *Hierta:* De anmärkningar, som af åtskillige talare blifvit framställda, hafva icke varit riktade mot den punkt, hvars afgörande öfverlemnats till Rikets Ständer, utan härledt sig dels från missnöjet med Kongl. Maj:ts redan fattade beslut om tullfri utförsel af malm, och dels från det subjectiva tycket, att företaget icke skulle blifva gagnande för orten. Hvad utförseln af malm angår, må man derom yttra sig, gillande eller klandrande, äfvensom jag anser, att det för Juridiska Föreningen kunde vara en casus att knäcka, huruvida Kongl. Maj:t eger rätt eller icke att nedsätta den af Rikets Ständer bestämda tullsats. Jag vill emedlertid erinra hvad, som af erfarenheten äfven synes bekräftadt, att den rättighet, som Regeringen en gång fått, släpper den icke gerna ifrån sig, isynnerhet då densammas utöfvande lemnats

oantastad af Constitutions-Utskottet. Man må således hysa hvad tanke man vill, så tror jag icke att det kan bidraga till att förmå Kongl. Maj:t att aflåta Proposition till Rikets Ständer i detta afseende, då Kongl. Maj:t anser Sig sjelf ega rättighet att derom förfoga. Skulle man önskat att en förändring derutinnan tillvägabringades, må man då söka att åstadkomma den på annan väg, vare sig genom en förändring af 60 § Regerings-Formen eller ett tillägg i Grundlagen.

Beträffande det subjectiva tycket, är det naturligtvis en hvar obetaget att hysa hvilken åsigt han vill. Men jag vill nämna, att, så långt jag minnes tillbaka, har man alltid talat om Gellivare malmfält, såsom en af vårt lands herrligaste skatter, men dervid tillika hyst den naturliga önskan, att denna skatt icke skulle i all framtid ligga qvar inom Lappmarken, utan på något sätt kunna tillgodogöras. För 20 år sedan framställdes såsom ett allmänt önskningsmål och villkor för att kunna draga nytta af detta malmberg, att en jernväg kunde åstadkommas emellan Gellivare och hafvet. Följaktligen, då nu ett bolag erbjuder sig att anlägga en jernväg och icke, lika med andra bolag, begär understöd, eller rättare, garantie af Staten, utan endast upplåtelse af en jord, som nu är af föga värde, har jag trott, att ett bifall till denna begäran skulle befrämja den allmänna nyttan, och denna öfvertygelse har delats af de auctoriteter, hvilkas yttranden blifvit infordrade.

I afseende på den anmärkningen, som en värd talare framställt, att man skulle plundra Gellivare malmberg till förmån endast för utländningen, vill jag erinra, att, då den ifrågavarande ansökningen ingick till Kongl. Maj:t och omtalades i tidningarne, anfördes, bland annat, att sökanden hade förskaffat sig från en mängd bruksegare på kusten det förklarande, att de ville blifva afnämare för icke mindre, än 600,000 Skeppund malm om året, och vinsten af en plundring utaf Gellivare skulle således till en stor del komma att stanna inom landet. Dessutom kan det icke nekas, att hvilken nationalproduct som helst, hvilken säljes till utländningen, alltid lemnar någon nytta qvar för landet; ty hvarföre skulle jag annars sälja, t. ex., spannmål, om icke en del af betalningen för densamma vore en vinst, som kommer egaren till godo. Jag kan således icke förstå sammanhanget emellan den förutsättningen, att Gellivare skulle plundras, och det påståendet, att plundringen skulle komma endast utländ-

ningen till godo. När man härtill lägger, att ingen talare yttrat sig emot den punkt, som blifvit underställd Rikets Ständer, anser jag, för min del, alla skäl tala för bifall till detta Betänkande.

Discussionen var slutad, och, sedan Herr Talmannen framställt särskilda propositioner i enlighet med de under discussionen uttalade åsigter, men dessa propositioner blifvit med blandade *Ja* och *Nej* besvarade, äfvensom votering äskad, biföll Ståndet, på framställning af Herr Talmannen, att contrapropositionen må lyda på afslag.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande, № 117, röstar *Ja*.

Den det ej vill, röstar *Nej*.

Vinner *Nej*, afslås nämnde Utlåtande.»

Votering anställdes i vanlig ordning, och befunnos voteringssedlarne, sedan en blifvit, förseglad, aflagd, vid öppnandet innehålla 23 *Ja* emot 22 *Nej*, hvadan Stats-Utskottets Utlåtande, № 117, var af Ståndet bifallet.

§ 4.

Föredrogs och godkändes Expeditions-Utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse, № 69.

§ 5.

Föredrogs ånyo Sammansatta Bevillnings-, Lag- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets Memorial, № 10, i anledning af Riks-Ståndens olika beslut, angående villkoren för bränvinstillverkning.

Härvid förekommo:

Utskottets första hemställan, pag. 2.

Lades, med godkännande, till handlingarne.

Författningsförslagets 2 §, 1 och 2 mom.

Utskottets hemställan lades, med godkännande, till handlingarne.

4 §.

Utskottets anmälan lades till handlingarne.

19 §.

Den uppställda voteringspropositionen godkändes.

22 § 1 mom.

Den uppställda voteringspropositionen godkändes;

och 72 §.

Utskottets anmälan lades till handlingarne.

§ 6.

Föredrogos ånyo Banco-Utskottets Utlåtande och Betänkande:

№ 24, i anledning af väckt motion om präglande af en skådepenning till åminnelse af Hans Maj:t Konung *Carl XV:s* och dess Höga Gemåls kröning.

Bifölls.

och *№* 25, med förslag till reglering af Bankens låne- och creditivrörelse, samt om användande af upplupen odisponerad bancovinst.

Bordlades andra gången.

§ 7.

Bordlades nedannämnda Betänkanden, Utlåtanden och Memorialer: 1:o. Stats-Utskottets, N:ris 120—121; 2:o. Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Economie-Utskottets, N:ris 14—15; 3:o. Lag-Utskottets, N:ris 29—30; och 4:o. Constitutions-Utskottets, N:ris 33—37.

§ 8.

Justerades Protocolls-Utdrag öfver af Ståndet denna dag fattade beslut.

§ 9.

På derom gjord anhållan, beviljades Herr *Hammar* ledighet från Riksdagsgöromålen under tre veckor, räknade från den 20 uti innevarande månad.

Plenum slutades kl. $^1/_4$ till 3 e. m.

In fidem

E. G. Runeberg.

Den 20 Junii.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades 1:o Protocollet för den 23 sistlidne Maji förmiddagen, och 2:o Protocollen för den 6 och 9 dennes.

§ 2.

Föredrogs ånyo Banco-Utskottets Betänkande, № 25, med förslag till reglering af Bankens låne- och creditivrörelse samt om användande af upplupen odisponerad bancovinst.

Härvid förekommo:

1:sta och 2:dra punkterna.

Godkändes.

3:dje punkten.

Herr *Ödmansson:* Genom ett misstag har i denna punkt influtit, att Landskrona stadsförsamling skulle stå i skuld hos Rikets Ständers Bank. Detta är numera icke förhållandet, sedan det staden meddelade kyrkobyggnadslån redan blifvit återbetaldt; hvilket jag härmed anhåller få till rättelse anmärkt.

Herr *Palander:* Jag begärde ordet för att tillkännagifva, hvad Herr *Ödmansson* redan upplyst, att Utskottets uppgift, angående ifrågavarande lån, hvilar på ett misstag, emedan skulden redan under nästlidne år blifvit Banken godtgjord.

Vidare anfördes ej, och 3:dje punkten godkändes, med den rättelse, att det här upptagna lånet till Landskrona stads kyrka, 12,000 R:dr, skall uteslutas, såsom redan betaldt.

4:de punkten.

Efter det, på Herr *Sundvallsons* begäran, Herr Doctor *Sandbergs* reservation blifvit uppläst, erhöll Herr *Sundvallson* ordet och yttrade: På de af Herr Doctor *Sandberg* uti reservationen emot förevarande 4:de punkt af Betänkandet anförda skäl, dem jag till alla delar godkänner, såsom att penningeställningen nu är betydligt förändrad och förvärrad, synnerligast för mindre fastighetsegare både i stad och på landet, emot hvad den var vid förra Riksdagen, då en successiv indragning beslöts såväl af landtfastighets-, som stadsfastighetsfonderna: att derför dessa fonder snarare borde ökas, än minskas, såsom nu föreslaget är, med $^1/_2$ million å den förra och $^1/_8$ million å den sednare fonden: att denna minskning är högst menlig för dessa mindre fastighetsegare, som genom dessa fonder kunnat förvandla månget uppsägbart, och derför äfventyrligt, lån till amorteringslån, som medelst ordentliga små årliga afbetalningar återgäldas på $21^1/_2$ år till både capital och ränta, utan att deras storlek ändock just lockar till eller möjliggör någon öfverspecula-

tion i fastighetsköp: att det måste vara både förmånligare, värdigare och mera betryggande, att Svenska jorden och öfrig fast egendom heldre på detta sätt pantförskrifvas till ett ringa belopp i Svenska Riks-Banken, än genom Hypotheksföreningar och den föreslagna, vidunderliga och svindlande Central-Hypotheks-Banken hos utländske capitalister, till kanske hundratusentals millioner, nästan utan all gräns och control, hvarigenom större delen af Svenska jorden slutligen kan blifva skattskyldig under utländningar: att lån utlemnas från Riks-Banken till mångdubbelt högre minimibelopp på vida lösare och osäkrare garantier, än inteckningar uti Svensk jord, hvilka kanske slutligen ändock blifva Bankens säkraste grundfond: att den grundfond, som nu skall finnas af 25 millioner, derföre gerna kunde, åtminstone till en del, utgöras af dylika hypothicerade inteckningar till halfva taxeringsvärdet på landet och en tredjedels dito af brandförsäkrad stadsfastigset: att dessa fastighetslån icke äro olösligen bundna och derföre vid hastigt påkommande behof för Banken odisponibla under 21½ år, såsom Utskottet synes vilja påstå, då lånecontracten innehålla, att, om Banken så fordrar, lånen skola inom ett halft års förlopp återbetalas; — på alla dessa skäl och med synnerligt afseende på den just nu ganska tryckta penningeställningen, som, bland mycket annat, skönjes af det just om dessa fonder stora tilloppet lånesökande, som nu få vänta i 8 à 9 månader på beviljade låns utbekommande, men skulle få vänta ännu längre, om fonderna nedsättas för landtfastighet under nuvarande beloppet 7½ millioner samt för stadsfastighet 1,125,000 R:dr R:mt, yrkar jag afslag å 4:de punkten i Betänkandet samt dessa fonders bibehållande, åtminstone under nästa statsregleringsperiod, vid deras nuvarande belopp.

Det vore så mycket olämpligare och orättvisare mot desse lånesökande och behöfvande, att vidtaga nu föreslagna indragning, som man synes vilja, i afseende å andra lånebehöfvande, beträda en motsatt väg och höja lånefondernas belopp, ehuru för dessa lån endast ställas namnsäkerheter eller effecter, hvilka vida mera, än fastigheter, äro blottställda för handelscrisernas oberäkneliga kastningar och nycker, samt endast i det fallet kunna lättare, än fastigheter, i penningar förvandlas, att afsättningen till drägliga pris fortgår. Men huru mångfaldiga hinder, äfven politiska, kunna icke härför möta och hafva icke äfven ofta mött? Det har varit tider, då, t. ex., Svenskt jern ej kunnat till något pris af-

yttras, och dylika kunna återkomma, då Riks-Banken skulle reda sig ganska slätt med stora valutor af detta slag.

En mängd ytterligare skäl kunde andragas emot Utskottets förslag i denna punkt, men dessa ligga i öppen dag, och torde ej behöfva repeteras, hvarföre jag inskränker mig tills vidare att endast yrka afslag å Betänkandet samt bifall till Doctor *Sandbergs* reservation.

Herr *Ekman:* Till bemötande af den föregående talarens yrkande, ber jag att ur Betänkandet få uppläsa följande: »Att dessa förhållanden (jordbrukets behof af låneunderstöd och den tryckta penningeställningen) i och för sig må vara förtjenta af behjertande, medgifver Utskottet gerna; men, sammanställda med anspråk på Rikets Ständers Bank att afhjelpa den anmärkta bristen på nödiga låneförlag till jordbrukets bedrifvande, förlora de till största delen sin giltighet. Riks-Banken har ett annat och för hela landet vigtigare ändamål, än det ofvan antydda, att i främsta rummet uppfylla, och att ernåendet af detta ändamål i väsendtlig mån försvåras genom att för längre tid nedlägga Bankens capitaltillgångar i en lånerörelse af sådan beskaffenhet, som den ifrågavarande, är äfven en sanning, som mer och mer synes göra sig gällande. Denna åsigt, och ej den omständighet att en del af landtfastighets-lånefonden för tillfället fanns odisponerad, var det ock, som vid sistlidne Riksdag ledde Banco-Utskottet, då det, efter noggrannt beprövande jemväl af alla de förhållanden i öfrigt, hvilka uti de nu väckta motionerna angifvas, framställde sitt förslag om fondens minskning; och enär, genom att antaga berörde förslag, Rikets Ständer redan visat sig godkänna den grundsats, hvarpå detsamma hvilade, samt, sedt från synpunkten af Bankens verkliga fördel, några antagliga skäl icke blifvit af motionairerne anförda, hvarföre Rikets Ständer skulle öfvergifva en nyss beträdd bana, som visserligen långsamt, men också just derföre utan några kännbara rubbningar i bestående förhållanden, synes leda till ett för Banken nyttigt mål; så har Utskottet ansett sig icke kunna understödja etc.» Dessa skäl synas mig vara synnerligen förtjenta af uppmärksamhet, och jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag.

Herr *Bager:* Inser man vigten och nödvändigheten af att Riks-Banken så mycket, som möjligt, håller sina capitaler rörliga och disponibla, för att i så vidsträckt mån, som möjligt, kunna utveckla en för den allmänna rörelsen gagnande verksamhet, så bör man icke kunna annat, än medgifva, att

en lånerörelse, så beskaffad, som den ifrågavarande, icke är med Bankens ändamål förenlig, då de capital, som deruti användas, fastbindas för en tid af icke mindre än 21 år. Så länge icke hypotheksföreningar funnos i landet, kunde Bankens fastighetslånefond vara af behof påkallad; men sedan dylika föreningar numera och nästan öfverallt finnas att tillgå för dem, som önska belåna sina egendomar, är ock anledning för handen att så småningom skilja denna lånerörelse från Banken. Att den af Doctor *Sandberg* i hans reservation anförda omständighet, att antalet af lånsökande fortfarande är så stort, att desse få vänta 8 à 9 månader, icke innebär något bevis på den förmenta nödvändigheten af fastighetslånefondens bibehållande, är lätt insedt, när man tager i öfvervägande beskaffenheten af de villkor, fonden erbjuder. Då dessa äro vida fördelaktigare, än dem Staten kunnat i utlandet betinga sig, är det helt naturligt, att äfven sådana personer, som alldeles icke sakna utväg att på andra håll bereda sig stående lån, likväl företrädesvis anlita ifrågavarande penningekälla. Anledning saknas ej eller till det antagande, att åtskilliga personer begagnat fonden för att göra medlen fruktbärande mot högre ränta — en vinst, hvartill Riks-Banken icke torde böra vidare bidraga. På det de till meranämnde fond anvisade medel må successive öfverflyttas till andra, för den stora allmänheten mera tillgängliga lånegrenar, tillstyrker jag således bifall till Utskottets förslag.

Herr *Boman:* Vid en jemnförelse mellan Utskottets skäl och dem, som i Doctor *Sandbergs* reservation anföras, måste företrädet tillerkännas de sistnämnde. Det är visserligen sannt, att de medel, som från Riks-Bankens fastighetslånefond utlånas, sålunda fastläsas för en längre tid; men jag kan icke finna, att detta är mera äfventyrligt, än att Riks-Banken t. ex. åt Filial-Bankerna lemnar försträckningar, uppgående ända till 10 millioner Riksdaler. Det går väl an att hänvisa de lånbehöfvande till hypotheksföreningarne; men är det väl bättre att jordegaren skuldsätter sin egendom hos utländske capitalister, än hos Rikets Ständers Bank, hvilken dock är till för det allmännas bästa? Underligt förefaller det, att man visar så serdeles stor rädsla för de grenar af Bankens lånerörelse, som omfatta belåning af guld, silfver och fastigheter. Sedan man länge arbetat på upphörandet af guld- och silfverbelåning, såsom icke varande bankmessig, har ordningen nu kommit till fastighets-belåningen. Likaså har ett försök blifvit gjordt att rubba Manufactur-Disconten, ehuru

sådant icke lyckats. Jag tillstyrker att ifrågavarande fond måtte bibehållas vid nuvarande belopp, öfvertygad, som jag är, att Banken icke kan på säkrare sätt, än i fast egendom, placera sina tillgångar.

Herr *Gahn, H:* I anledning af den siste talarens yttrande, får jag erinra, att med Riks-Bankens försträckningar åt Filial-Bankerna icke är samma förhållande, som med lån från ifrågavarande fond; ty då dessa lån qvarstå i 21½ år, fortfara de förra endast 10 år. De medel, som till Filial-Bankerna utlemnas, kunna ock ganska hastigt åter indragas, och då dessa Banker nu mera icke erhålla lån, utan blott creditiv, har Riks-Banken äfven härutinnan fortgått på den rätta banan, som gör det möjligt för Banken att, vid behof, med lätthet indraga sina medel. Jag tillstyrker punktens antagande.

Herr *Blanche:* Det synes verkligen, som skulle ordet »*bankmessig*» komma att representera ett alltmera vidsträckt begrepp. Då för någon tid sedan fråga förevar om belåningen af guld och silfver i Riks-Banken, ansåg man det icke vara bankmessigt att Banken beviljar sådane lån, trots den obestridliga säkerheten i dessa panter; nu finnes det icke eller bankmessigt att Banken gifver lån mot inteckning i den Svenska jorden. De, som på detta sätt nyttja ordet bankmessig, låta dermed tydligen förstå sin mening, att Bankerna äro till för sin egen skuld, men icke för landets. Det yttrades nyss, att Riks-Banken lemnar åt Filial-Bankerna rätt betydliga försträckningar, och att dessa Bankers papper skulle kunna lättare realiseras, än rever serför utgifna fastighetslån. Det är dock bekant, att sistnämnda lån kunna af Banken uppsägas till inbetalning efter sex månader, och Filial-Bankerna lära väl icke hafva sina penningar liggande på kistbottnen, utan låta väl, lika med andra capitalister, sig angeläget vara att hålla penningarne i rörelsen. Häraf visar sig, att det i sjelfva verket icke råder någon synnerlig skillnad emellan nyssnämnda två slag af lånetransactioner. För öfrigt förefaller det nog besynnerligt, att man vill förminska ifrågavarande, till fastighetsbelåning afsedda, fond i en tid, då den Svenska jorden oupphörligen pantsättes i utlandet; och som jag, för min del, heldre ser denna jord, så att säga, fastkedjad vid Riks-Bankens hvalf, föranlåtes jag yrka afslag på Utskottets förslag.

Herr *Lallerstedt* *)

Herr *Rydin:* Det behöfves icke mycken skarpsinnighet för att finna, hurusom hela denna plan utgått från deras sida, som önska att spela alla penningar i sina egna händer, på Riks-Bankens och hela det öfriga landets bekostnad. Deraf alla dessa ifriga bemödanden, denna ängslan, detta myckna tal om »bankmessigt» och »icke bankmessigt», hvilket allt röjer tillvaron af ett mäktigt enskildt bankinteresse, en verklig bancocratie. Eller hvad ondt vore det eljest i att bibehålla Bankens fastighetslånefond? Man säger, att penningarne fastläsas för en tid af 21½ år. Men jag frågar, när Banken har ett öfverskott af 15 millioner Riksdaler, hvar kunna väl dessa på säkrare sätt förvaras och göras fruktbärande, än genom utlåning mot inteckning i den Svenska jorden? Jag yrkar afslag å punkten.

Herr *Palander:* Om det ock icke kan sägas, att Riks-Bankens Styrelse icke skulle blifva mera bankmessig derigenom, att fastighetslånefonden minskas med det jemnförelsevis obetydliga belopp, som Utskottet föreslagit, anser jag det dock vara riktigt att genom ytterligare indragning på denna fond fortsätta den redan beträdda banan, på det Riks-Banken en gång måtte blifva befriad från en med dess ändamål föga förenlig lånerörelsegren. Vid en jemnförelse af Bankens hela lånerörelse, finner man, att de Bonde-Ståndet tillhörande hemmansegare, som på denna väg blifvit understödde, utgöra en högst obetydlig del af Bankens samtlige låntagare. Och då den olägenhet, som af indragningen möjligen skulle blifva en följd, icke kunde komma att träffa annat, än ett stort fåtal personer, föranlåtes jag, med åberopande föröfrigt af de skäl, som i Betänkandet äro anförda, förorda bifall till Utskottets förslag.

Herr *Wallenberg:* Man säger att sträfvandet hos dem, som önska att få ifrågavarande summor mera rörliga, skulle utgå från en benägenhet att beherrska det rörliga capitalet. En sådan uppgift grundar sig uppenbarligen på missförstånd om hvad, som tillhör en bank eller icke. Man förblandar nemligen Riks-Banken med en vanlig cassa, som har ingenting annat att göra, än förränta sin egen, till beloppet begränsade, fond och, när denna är utlånad, beqvämligen kan stänga sina dörrar. Men när en bank företager sig att utlåna pen-

---

*) Herr *Lallerstedts* vid tryckningen ej aflemnade anförande tryckes i slutet af detta band.

ningar på en tid af 20 och 30 år, under det han sjelf har utelöpande en mängd, à vista betalbara förbindelser, så är man inne på en farlig bana, som säkrare, än någon annan, leder till den bankens ruine. Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att Utskottets förslag i sjelfva verket icke innebär någon indragning. De med nuvarande låntagare ingångna contracter skulle hållas i full helgd. Den enda skillnaden blefve, att, när genom redan stadgade inbetalningar influtit den till indragning bestämda summa, denna icke vidare skulle användas till utlåning. Det är en vacker fras, som förekommer i ingressen, att hvarje Svensk man är berättigad till låneunderstöd från Banken; men undersöker man förhållandet närmare, så finner man, att de egendomar, som i Banken belånas, icke utgöra mer än ett par procent af landets fastigheter. Hvad angår de mindre jordbrukarne, har dessutom en hittills okänd fördel blifvit dem beredd genom det nyligen öppnade tillfället att få inteckningar för en kortare tid belånade i allmänna Discontverket. Om förevarande punkt blir afslagen, uppstår derigenom den följd, att ingenting blir af den centrala hypoteksförening, som är föreslagen och hvilken, till sin grundidée riktig, ofelbart skulle leda till förenkling och erbjuda jordbruket ett vida bättre understöd, än det, som kan vinnas genom bibehållande af Bankens fastighets-lånefond, och hvilket i sjelfva verket icke är annat, än ett palliativ. Jag tillstyrker, på dessa skäl, bifall till Utskottets förslag.

Herr *Hierta:* Ehuru Herr *Wallenberg* redan till det mesta vederlagt de inkast, som blifvit gjorda mot Utskottets förslag, ber jag dock att få tillägga några ord i samma anda. Det synes, som om de personer, hvilka försvara den gamla fastighetsbelåningen i Banken, hade för afsigt att skrämma för betydelsen af uttrycket »bankmessig» och söka bibringa oss den föreställning, att till grund för förslaget om indragning af fastighets-lånefonden ligger något privilegieradt interesse, hvilket den ärade Representanten för Borås behagat gifva namn af »*bancocratie*». Jag kan dock icke finna, att den makt, som kan anses ligga i detta begrepp, skulle gynna något enskildt interesse eller komma någon annan till godo, än Rikets Ständer sjelfve, som ega att besluta angående Riks-Bankens förvaltning. Ordet »bankmessig» kan väl i och för sig sjelft icke betyda annat, än det ändamålsenligaste sättet att sköta en banks serskilda rörelsegrenar. Frågar man sig då, hvari en banks ändamål egentligen består, så kan detta sägas vara tvåfaldigt. Det ena hänför sig till den, som eger Banken,

och sammanfaller med dennes afsigt att förtjena penningar. Det andra ändamålet, som med det förra är coordineradt, exsisterar endast för en bank, som tillhör nationen, och består deri, att banken söker underhjelpa den allmänna rörelsen så mycket som möjligt. Detta sker dock icke på ett ändamålsenligt sätt, om ej Bankens styrelse ordnas så, att vissa fonder, genom att hållas i rörelsen, komma att representera en mångfald af den verkliga numerären. Det är tydligt, att genom en låneröre1se, som för en lång följd af år binder Bankens tillgångar, Bankens förmåga att vid anfordran inlösa sina sedlar med klingande mynt sättes i största fara. Frågan är derföre, om icke dessa fonder kunna göra den allmänna rörelsen större nytta derigenom att de användas till utlåning på kortare tider. Och i detta afseende har Banko-Utskottet nu framlagt ett förslag af den moderata beskaffenhet, att genom detsammas antagande ingenting bör kunna äfventyras. Dertill kommer, att, åtminstone mig veterligen, ingen utländsk Bank finnes, som använder en större del af sin behållning till bildande af en sådan fastighets-lånefond, som den ifrågavarande, och om man antager Bankens ändamål vara att underhjelpa rörelsen, så kan man säga, att detta måste afse en hjelpsamhet, som mera skiljer sig från föremålet för en egentlig barmhertighetsinrättning, än fallet är med denna fond. Herr *Wallenberg* har anmärkt, att Banken står i parité med publika cassor. Mig tyckes att dessa fastighetslån hafva mycken likhet med de såkallade premielån, hvilka af Brandförsäkringsinrättningar beviljas. Det finnes ingen, som icke anser för en fördel att erhålla ett sådant lån, emedan dermed följer den dubbla förmånen af en billigare ränta och en långsammare capitalafbetalning. Men skillnaden emellan ett dylikt premielån och Bankens fastighetslån består deruti, att, då hoppet att erhålla ett premielån framställer sig såsom en lockelse och ökad anledning för husegaren att brandförsäkra sitt hus, hvarvid försäkringstagaren genom premiens erläggande lemnar en ersättning för den fördel, hans lånerätt innebär, så utgör ett fastighetslån från Banken mera en grace eller en present, gifven åt låntagaren på bekostnad af öfrige lånsökande. Att detta fastläsande af Riks-Bankens capitaler måste vara skadligt, inses lätt, om man besinnar, att i vårt land är stor brist på capitaler, men att deremot icke saknas personer, som, i händelse Bankens medel voro tillgängliga, önskade att för kortare tid begagna dem, äfven mot något högre ränta, hvilket företrädesvis torde vara fallet med en stor del nä-

ringsidkare. Jag ber att ytterligare få erinra, huru angeläget det är att icke för långt utsträcka Bankens fastighetsbelåning, äfven ur den synpunkt, att realisationen må kunna bibehållas och att icke en myntförsämring måtte inträda. Om man sträcker ut linien och tänker sig största delen af Bankens tillgångar nedlagda i fastighetslån, månne icke derigenom skulle inom landet uppstå ett interesse af samma art, som det nuvarande Privat-Banks-interesset, hvilket naturligen skulle gynnas af en myntförsämring? Och skulle icke just på detta sätt gå förloradt det moraliska mothåll, som är så nödvändigt för en Bank, hvars förbindelser icke bero af något annat, än Rikets Ständers begrepp om heder och ära. I händelse ett krig inträffade under sådana förhållanden, som gjorde det svårt att erhålla ett utländskt lån, är det icke otänkbart att sådana eventualiteter uppstå, att pluraliteten af Rikets Ständer kunde känna sig frestad att föreslå en myntförsämring, för att komma ur förlägenheten, och i detta fall måste det vara af vigt att icke bakom denna frestelse står ett sådant enskildt interesse, som har att vänta gagn af en myntförsämring. På dessa grunder, och då jag anser tiden vara inne att åtminstone börja en förminskning af Bankens fastighetslånefond, tillåter jag mig yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr *Boman:* Då jag nyss yttrade mig, skedde det icke i förhoppning att vinna någon ändring i Utskottets förslag; ty erfarenheten från föregående Riksdagar har lärt mig vanskligheten af hvarje bemödande att åstadkomma ett beslut i annan riktning, än den Utskottet anvisat. Jag sökte ej eller med ordet »*bankmessig*» skrämma någon, emedan jag visste att de, som alltsedan 1823 års Riksdag haft sig öppet att ockra på Riks-Bankens verksamhet, icke äro så lättskrämda, och trodde att ett försök i detta hänseende i synnerhet skulle vara fruktlöst i en tid, när dansen omkring nutidens afgud, guldkalfven, som bäst pågår. Deremot har man på den sidan, som Herr *Hierta* tillhör, begagnat sig af ett skrämskott, då man förespeglat att, om Bankens fastighets-lånefond nu bibehålles oförändrad, sådant skulle blifva ett hinder för inrättandet af den föreslagna Hypoteks-Banken. Härtill svarar jag med det bekanta ordspråket: »bättre en fogel i hand, än tio i skogen,» ty vi hafva ännu icke fått fasta på den tillämnade nya Hypotheks-Banken, och, om den kommer till stånd, bör något hinder icke möta att derefter vidtaga den förändring af nämnda fond, som anses af omständigheterna påkallad. Vidare har man sökt skrämma med de förmenta